

OTTHON, A SZÜLŐFÖLDÖN

REGÉNY

IRTA
HARDY TAMÁS

ANGOLBÓL FORDITOTTÁK
BÉKÉSI GYULA és Dr PALLAGI GYULA

BUDAPEST, FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1898.

TARTALOM

ELSŐ KÖNYV: A HÁROM ASSZONY.

- I. FEJEZET.
Arcz, melyen az idő nem igen hagy nyomot.
- II. FEJEZET.
A színen föltűnik az ember, s vele együtt a baj.
- III. FEJEZET.
Egy népiünnep.
- IV. FEJEZET.
Megállás az országúton.
- V. FEJEZET.
Becsületes emberek zavarban.
- VI. FEJEZET.
Az alak az égen.
- VII. FEJEZET.
Az éj királynője.
- VM. FEJEZET.
A pusztá sem teljesen pusztá.
- IX. FEJEZET.
A szerelem sorompóba vezet egy ügyes embert.
- X. FEJEZET.
Kétségbeesett kísérlet a rábeszélésre.
- XI. FEJEZET.
Egy becsületes asszony csalárdásához folyamodik.

MÁSODIK KÖNYV: A MEGÉRKEZÉS.

- I. FEJEZET.
Hírek az érkezőről.
- II. FEJEZET.
A Blooms-Enden készülődnek.
- III. FEJEZET.
Egy kis hang nagy álmokat támaszt.
- IV. FEJEZET.
Eustacia kalandos vállalatba bocsátkozik.
- V. FEJEZET.
A holdfényen át.
- VI. FEJEZET.
Szemtől szemben.
- VII. FEJEZET.
Szövetség a szép és a különös közt.
- VIII. FEJEZET.
Egy gyöngéd szívről kiderül, hogy erő is van benne.

HARMADIK KÖNYV: AZ ELBÚVÖLÉS.

- I. FEJEZET.
«Lelkem királyság én előtttem.»
- II. FEJEZET.
Az új ösvény csalódáshoz vezet.
- III. FEJEZET.
Egy kopott dráma első fölvonása.
- IV. FEJEZET.
Derűre ború.
- V. FEJEZET.
Éles szavakat váltanak s válság áll be.
- VI. FEJEZET.
Yeobright elköltözik s a szakadás teljes lesz.
- VII. FEJEZET.
Egy eredményekben gazdag nap reggele és alkonya.
- VIII. FEJEZET.
Kellemetlen tanu.

NEGYEDIK KÖNYV: A ZÁRT AJTÓ.

- I. FEJEZET.
Találkozás a tó partján.
- II. FEJEZET.
Clymot baj éri baj után, de ő azért dalol.
- III. FEJEZET.
Küzdelem a csüggedtség ellen.
- IV. FEJEZET.
Durva erőszak.
- V. FEJEZET.
A pusztán keresztül.
- VI. FEJEZET.
Fonák helyzet, s hatása a látogatóra.
- VII. FEJEZET.
Anyá és fiú találkoznak.
- VIII. FEJEZET.
Eustacia jó szerencséről hall hirt, de rosszat lát.

V. KÖNYV: A FÖLFEDEZÉS.

- I. FEJEZET.
«Miért adatik világosság annak, a ki nyomoruságban vagyon?»

II. FEJEZET.

Egy homályos kérdésre fény derül.

III. FEJEZET.

Eustacia szomorú körülmények közt öltözködik.

IV. FEJEZET.

Egy félig elfeledett alak szolgálatokat tesz.

V. FEJEZET.

Egy régi szokás véletlenül fölújul.

VI. FEJEZET.

Thomasin vitatkozik Clymmal s ez egy levelet ír.

VII. FEJEZET.

A november hatodiki éjtszaka.

VIII. FEJEZET.

Eső, sötétség, aggódó utasok.

IX. FEJEZET.

Sóhajtások és hangok összevezérlik a bolyongókat.

HATODIK KÖNYV: ÚJ ÖSVÉNYEK.

I. FEJEZET.

Akarva vagy akaratlan: haladni kell.

II. FEJEZET.

III. FEJEZET.

Clym komoly tárgyról beszél unokahugával.

IV. FEJEZET.

Bloms-End újra földerül és Clym megtalálja hivatását.

ELSŐ KÖNYV: A HÁROM ASSZONY.

I. FEJEZET.

Arcz, melyen az idő nem igen hagy nyomot.

Egy novemberi szombat délután már alkonyodóban volt a nap, és az a nagy nyílt pusztaság, a mely Egdon nevet viselt, mind mélyebb-mélyebb homályba borúlt. Az eget fehérés felleg boltozata takarta, mint egy óriási sátorponyva, melynek földje az egész pusztá.

A menny e sápadt ernyővel, a föld a legsötétebb vegetációval lévén borítva, tisztán kivehető volt a vonal, a hol találkoztak. Ez ellentét következtében úgy tetszett, mintha az éj előbb megszállotta volna a pusztát, mint a hogy csillagászati ideje elérkezett. Alant már jóformán sötét vala, míg az égen még ott időzött a nappal. Fölfelé tekintvén, a sünrekettyevágó hajlandó lett volna újra dologhoz látni, a síkságra nézve, arra határozta volna magát, hogy összeköti nyalábját s útnak indul hazafelé.

A föld és az égbolt távoli pereme éppen oly választó határnak tünt föl az időpontra nézve, mint az anyagot illetőleg. E pusztá ábrázata oly sötét volt, hogy egy félórával későbbre járt az idő rajta, mint másutt. Épen így tudta késleltetni a hajnalt, halaványabbá tenni a délszint, előre sejtetni a viharok zordságát, erősbíteni a holdatlan éjtszaka feketeségét, úgy hogy megremegett benne az ember.

Valóban, éjbe borulásának ez átmeneti pontján kezdődött az Egdon fenyér nagyszerű és sajátos pompája és senki se mondhatta el, hogy ismeri ezt a pusztát, ha ilyenkor nem járt rajta. Ebben és az éjtszaka elkövetkező óráiban hatott és nyilatkozott meg teljesen. Ekkor és csakis ekkor tárta föl magát igazán.

E táj csakugyan közel rokonságban állott az éjtszakával, s midőn az megjelent, úgy tetszett, mintha a pusztá és az árnyékok sietnének összeolvadni. A kopár síkság éppen oly gyorsan árasztotta ki magából a sötétséget, mint a hogy a mennybolt öntötte reá, míg a földi homály és az égbeli, félúton összetalálkozván, egybefolytak.

A pusztát ekkor élénk elevenség szállotta meg. Mikor minden más álomra hajlott, ez lassan ébredezni és hallgatózni látszott. Minden éjtszaka úgy rémlett, hogy várakozik valamire, de hány századon át várt már így mozdulatlanul, annyi válságon keresztül, hogy azt kelle hinni, csak a végső válság lehet az, a melyre vár - a világ összeomlása.

Olyan hely volt ez, a mely gyakran fölébredt azoknak az emlékében, a kik szerették s mindig sajátos összhangzásban kedélyökkel. Mosolygó, virágos, gyümölcsös vidékek csak oly léttel lehetnek állandó összhangzásban, a mely derültebben telik el, mint a mostani. A szürkület szövetkezett az Egdonnal, hogy oly látványt alkosson, a mely fönséges zordság nélkül, hathatós fitogtatás nélkül s igénytelenségében nagyszerű. Azok a sajátosságok, a melyek egy börtön homlokzatát gyakran sokkal méltóságosabbá teszik egy kétszer akkora palota homlokánál, oly fönséget adtak e pusztának, a melynek teljesen híjával vannak azok a helyek, a melyek bájos voltukról híresek. Derült képek csak derült időkkal illenek egybe, de hajh! ha az idők nem derültek! Sokkal többet szenvedtek az emberek oly tájak láttán, a melyek nagyon is mosolygók voltak az ő lélekállapotukhoz, mint a túlságos komor színű környezet nyomásától. A vadon Egdon finomabb és ritkább ösztönhöz, ujabban megismert érzéshez szól, mint a melyek az úgynevezett szép vidékek láttára szoktak bennünk fölébredni.

Valóban kérdés, hogy az orthodox szépség egyeduralma nem közeledik-e a vég felé. Lehet, hogy az újkor Tempe völgye Thule valamelyik kopár fenyére lesz. Lehet, hogy az emberi lélek

mind bensőbb összhangba jő azokkal a búskomor látványokkal, a melyeket fajunk ifjúkorunkban visszaszítóknak talált.

Úgy látszik, közel az idő, ha még nem is érkezett el, midőn az ingovány, a tenger, a hegy, a havasok bús magasztossága illik teljesen a gondolkodóbb emberek lélekállapotához. S végre még a legközönségesebb touristára nézve is az Izlandhoz hasonló tájak lesznek azok, a melyek ma Dél-Európa szőlős kertjei és myrtusligetei; s ügyet sem vet Heidelbergre s Badenre, midőn az Alpoktól Schweningenen fõvenypartjaihoz siet.

A legszigorúbb asketa is érezhette, hogy joga van Egdonon bolyongania, s hogy a megengedett gyönyörűségek korlátai közt marad, midőn a pusztát magára hatni engedi. Legalább az ilyen tompa színekhez, szépségekhez veleszületett joga van mindenkinek.

Csak a legpompásabb nyári napokon emelkedett az Egdon hangulata a vidámság színvonalára. Gyakrabban tesz hatást az ünnepies, mint a ragyogó, s ilyfajta hatást a tél sötéttségében, viharaiban, s ködeiben gyakran ért el e pusztaság.

Ilyenkor a vihar szeretője volt, a szél pajtása; furcsa phantomok tanyájává lett, s úgy tetszett, ez az eladdig föl nem ismert eredetije azoknak a rejtett vadon tájaknak, a melyeket futással, balszerencsével teljes éjféli álmainkban sejtünk magunk körül, s a melyekre imetten sohasé gondolunk, míg ily vidékek föl nem idézik őket.

Most az ember természetével tökéletesen összhangzó hely volt. Nem kísérteties, nem gyűlöletes, nem is undok, nem hétköznapi és nem jelentés nélkül való és nem szelid, hanem kevésre becsült és kitűrő, mint az ember, egyszersmind colossalis és rejtelmes a maga egyhangú feketeségében. Elhagyatottság ült arcán, mint oly emberekén, a kik hosszú ideig éltek egyesegyedül. Kietlen tekintete volt, mely tragikus sejtelmeket ébresztett a szemlélőben.

Ez a sötét, ősrégi, félreeső tartomány szerepel már a Domesday-bookban,¹ a hol állapota így van leírva: pusztaság, tele avarral, magyallal, tövisbokorral, neve Bruaria. Aztán következik szélességének és hosszúságának meghatározása leaguekben. Noha nem bizonyos, hogy ez ősi mérték pontosan mily nagy volt, úgy látszik e számokból, hogy Egdon területe máig alig kisebbedett valamit. Az idetartozó fejezetekben szó van a *Turbaria Bruariáról*, a tőzegvágás jogáról. «Avarfü és moha bírja», mondja Leland, ugyanerről a sötét darab földről.

Itt végre érhető tényeket találunk a tájképet illetőleg, nyomós bizonyítékokat, a melyek teljesen kielégítenek. Megszelidíthetetlen pogány hely volt mindig, épen úgy, mint ma. A műveltség ellensége. Mióta növény van, mindig ugyanazt az ősi barna ruhát viseli, formatójának természetes, változatlan öltözetét. Ez a tiszteletreméltó egyetlen öltője mintha gúnyolta volna azt a hiúságot, a melylyel az ember öltözködik. Modern szabású és színű ruhát viselő ember többé-kevésbbé anomal jelenség a pusztán. Érezzük, hogy a legegyszerűbb és legrégebb emberi öltözék illik oda, a hol a föld öltözéke is oly kezdetleges.

Leülni egy fatuskóra estenden, mint most, a honnan a szem semmit sem lát abból a világból, mely a láthatárt egészen betöltő pusztaság csúcsain és gerincein túlesik, elgondolni, hogy köröskörül s alatt időtlen idők óta minden oly változatlan, mint a csillagok odafönt, megnyugvást ad a léleknek, melyet folytonosan hány-vet és zaklat a föltartóztathatlan új. E nagy érintetlen helyet valami ősi állandóság jellemzé, a mire a tenger nem tarthat igényt. Ki mondhatja el valamelyik oczeánról, hogy régi?

¹ Földjövendelmi kataszter, melyet az 1066-iki hastingsi csata után Hódító Vilmos készíttetett Angliáról.

A nap lepárolja, a hold dagasztja folyton, megújul minden évben, minden nap, minden órán. Megváltozott a tenger, megváltozott a mező, a folyók, a falvak, megváltozott a nép, de Egdon ugyanaz maradt. Fölszine nem oly meredek, hogy a vihar megbonthassa, nem is olyan lapos, hogy az árvizeknek, ülepedéseknek áldozatul essék. Egy vén országúton s egy még vénebb sírhalmon kívül, a melyek a nagy kor miatt majdnem természeti productumoknak tűnnek föl, a legcsekélyebb rendetlenségek sem csákánytól vagy ásótól származtak, az utolsó geológiai alakulás újjnyomai voltak azok.

A föntebb említett országút hajlott vonalban vezetett át a puszta alacsonyabb részén az egyik láthatártól a másikig. Sok helyen egybeesett egy szomszédos úttal, a mely a rómaiak nagy útjából, a Via Icenianából ágazott ki. A szóban forgó estén észre lehetett volna venni, hogy az út fehér vonala épen oly világosan meglátszott, mint előbb, ámbár a homály elég sűrű volt már ahhoz, hogy elmossa a puszta apróbb vonásait.

II. FEJEZET.

A színen föltünik az ember, s vele együtt a baj.

Az úton egy öreg ember haladt. Feje fehér volt, mint a havasé, válla meggörbödött, s fonnyadt az egész teste. Fényes kalapot, hajós-ujjast s cipőt viselt; réz gombjai ábrázatára horgony volt nyomva. Kezében ezüst fejű botot tartott, a melyet valóságos vendéglábnak használt, lépten-nyomon meg-megdöfte vele a talajt. Azt mondta volna reá az ember, hogy annak idején a tengerészetnél lehetett valami. Előtte a hosszú, fáradságos út nyúlt el, szárazon, üresen, fehérlőn. Nem szegélyezte azt sövény s a sötét fölszint átmetszve, olyan volt, mint hollófűrtök közt a választó vonal; mind keskenyebbé vált s elhajolt a láthatár peremén.

Az öreg gyakran nézegetett előre, hogy áttekintse a tért, melyen át kell vergődnie. Végre nagy messze maga előtt valami mozgó pontot vett észre, a mely járóműnek látszott, s épen azon az úton ment, a melyen ő mendegélt. Ez volt a tájon az élet egyetlen atoma s még érezhetőbbé tette az általános elhagyatottságot. Lassan haladt, s az öreget nyilván mind rövidebb-rövidebb tér választá el tőle.

Közelebb érve látta, hogy szekér az, rendes formájú, de különös színű, mert rikitó vörös volt. Kocsisa mellette ballagott. Az is vörös volt teljesen, mint a szekér. E szín borítá ruháját, sipkáját, csizmáját, arczát, kezeit. S nem egy időre fogta meg, valósággal áthatotta. Az öreg tudta, hogy ez mit jelent. A kocsis festékes volt, a kinek az a hivatása, hogy vörös festékekkel lássa el a juhtenyésztő gazdaembereket. Oly osztályba tartozott, a mely gyorsan vész kifelé Wessexben s mely a földműves világban azt a helyet tölti be, a mit a múlt század folyamán a dodo madár az állatok világában. Sajátságos, érdekes, majdnem elpusztult láncszem az élet elavult s ma szokásos formái között.

Az élemedett tiszt apránként beérte útítársát, s jó estét kívánt neki. A festékes feléje fordult és szomorú, szórakozott hangon válaszolt. Fiatal ember vala, s arcza, ha nem volt is épen szép, közel állott ahhoz. Senki se tagadta volna, hogy természetes színében nem lenne az. Szeme, mely különösen ragyogott a piros szennyben, magában is vonzó volt, éles, mint a ragadozó madaraké, s kék, mint az őszi köd. Se bajuszt, se szakált nem viselt, s alsó arczának gyöngéd vonalait tisztán ki lehetett venni. Ajkai keskenyek voltak, s ámbár gondolatokba mélyedten szorította össze, néha-néha kellemes mozdulat jelent meg rajtuk. Igen jó, testhez álló gyapjú ruhába volt öltözve, a mely ép is volt, alkalmas is a célra, csak hogy a piros festék már elvette a színét. Előnyösen emelte ki csinos termetét. Az ifjú foglalkozásához képest jó módunak látszott. A ki látta, önkéntelen azt kérdezte volna, vajon miért rejté el megnyerő külsejét ez a derék legény azzal, hogy e különös mesterségre adta magát.

Viszonozva az öreg köszöntését, semmi kedvet se mutatott arra, hogy beszédbe elegyedjék, noha még mindig egymás mellett mentek, mert az idősebb útas társaság után látszott vágyni. Nem hallatszott semmi nesz, csak a szél zúgása a barna növényzet fölött, a kerekek nyikorgása, a lépések zaja és a két gubanczos lovacska dobogása. Apró, szívós állatok voltak azok, abból a fajból, a melyet Galloway és Exmoor között tenyésztének.

A mint így mendegéltek, a festékes olykor-olykor ott hagyta társát s a szekér mögé lépve egy kis ablakon belétekintett. Arcza ilyenkor mindig aggodalmat fejezett ki. Aztán visszatért az öreghez, a ki ismét tett valami megjegyzést a vidékre; arra a festékes szórakozottan felelt s azután mindketten hallgatásba merültek. A hallgatás nem tetszett előtők visszásnak. Ez el-

hagyatott helyeken gyakran mérföldeket² haladnak át az útitársak, a nélkül, hogy az első köszöntés után szót váltanának. Az együttlét mintegy hallgatag beszélgetés itten, mert a szomszédságnak itt rögtön véget lehet vetni, nem úgy, mint a városokban s ha ezt nem teszik, már az maga társalgás számba megy.

A mi embereink se szólnak talán egy árva szót sem egész a búcsuzásig, ha a festékes időnként a szekér farához nem lépett volna. Mikor ötödjére tért vissza onnan, az öreg megszólalt:

- Van valaki ott?

- Van.

- Valaki, a kire vigyázni kell?

- Igen.

Nemsokára halk sikoltás hallatszott a szekér derekából. A festékes odasietett, benézett s újra visszajött.

- Gyerek van benne, földi?

- Nem, asszony.

- Mi a manó! Miért sikoltott?

- Elszunnyadt, nincs szokva az útatagatáshoz, nem igen jól érzi magát s folyton álmokat lát.

- Fiatal asszony?

- Az.

- Negyven esztendővel ezelőtt érdekelt volna. Felesége talán?

- Feleségem!? - felelt amaz keserűen. - Nem ilyen emberhez való ő. De hagyjuk ezt.

- A mint tetszik. De miért hagynánk? Mit árthatnék én önnek vagy neki?

A festékes szemébe nézett az öregnek:

- Nohát, uram - mondá végre - régebben ismerem a leányt, ámbár talán jobb lett volna, ha sohasem találkozunk. De különben semmi közünk egymáshoz. Nem is ült volna az én szekereimre, ha jobb alkalmatosság akadt volna számára.

- Hol? ha szabad tudnom.

- Southertonban.

- Jól ismerem azt a várost. Mit mívelt ottan?

- Semmit jóformán, a mit érdemes volna elbeszélni. Most azonban holtra is van fáradva, gyengélkedik is, ezért oly nyughatatlan. Egy órával ezelőtt elaludt, s ez jót fog neki tenni.

- Persze csinos leány?

- Csinos.

Az öreg érdeklődve nézett a szekér felé, s a nélkül, hogy a szemét levette volna arról, így szólt:

- Megengedi talán, hogy bepillantsak?

² Mindig angol mérföldek értendők.

- Nem - felelt a festékes kurtán. - Sötét van már, úgy sem látná meg. S a mi több, nincs is jogom megengedni. Hála Istennek, csöndesen alszik. Remélem, nem is ébred föl hazáig.

- Hogy hívják? Innen a környékről való?

- Engedelmeivel, a neve nem tartozik ide.

- Nem az a bloomsendi leány, a kit mostanában úgy szóba hoztak? Ha az, akkor ismerem és sejtem azt is, mi történt.

- Engedelmeivel... Sajnálom uram, de el kell válnunk egymástól. Lovaim fáradtak, pedig még jó darab út áll előttük. E partnál pihentetem őket vagy egy óráig.

Az öregebbik útas közönyösen bólintott, a festékes pedig a pusztának fordítá lovait és szekerét, s közben köszönt. Jó éjszakát. Az öreg viszonzta azt, s tovább haladt.

A festékes nézte, nézte, hogy válik lassanként egy ponttá az úton, hogy olvad át végre az éj mind sűrűsödő homályába. Aztán egy pár marok szénát vett a szekér alá erősített csomóból, egy részét a lovak elé vetette, másikát a szekér mellé s ülökét csinált belőle. Erre leült és fejét a kerékhez támasztá. A szekér belsejéből halk, lágy lélekezés hallatszott fülébe.

Úgy látszott, ez nyugtatólag hat reá, s aztán elmerült a táj szemléletébe, mintha azon tűnőd-nék, mihez fogjon. Valóban, ez átmeneti órában kötelességnek látszott e pusztán tűnődve és lassacskán végezni minden dolgot, mert volt valami ennek állapotában is, a mi a hosszú habo-zást juttatta az embernek eszébe. Nyugalma is csak ez volt tulajdonképen. Nem a tökéletes pangásé, hanem a hihetetlen lassuságé. Érdekes jelenség, hogy eleven élet ennyire hasonlít-hasson a halál dermedtségéhez; a puszta tétlenségét mutatni s egyszersmind a mező, sőt erdő hatásával rokon benyomást tenni: a nézőben azt a figyelmet ébresztette, a mit a tartózkodás és rejtezkedés szokott.

A színtér, mely a festékes szemei előtt elterült, lépcsőzetesen emelkedett fölfelé, az országút színvonalától be a puszta szívéig. Halmok, mélyedések, dombok, lejtők s túl rajtok egy magas domb, mely a még mindig világos égbe nyúlt. Az útas egyideig ezeken jártatta szemét, s végül egy figyelemreméltó látványon pihentette meg.

Egy sír vala az. E földdomborulat a legmagánosabb csúcs legtetijén emelkedett. Ámbár a völgyből csak szemölcsnek látszott valamely óriás homlokán, tulajdonkép nagy domb volt. Sarka és tengelye volt a puszta világának.

A mint a pihenő ember a sírra nézett, egyszerre csak észre vette, hogy annak csucsat, a mi eladdig legmagasabb volt az egész tájékon, e pillanatban felülhaladja valami. A mi a sír volta dombnak, az volt ez a tünemény a sírnak. Úgy emelkedett föl a félgömbalakú halomról, mint a sisakról a csúcs. Minden, a mi új, annyira hiányzott e színtérről, hogy az erős képzeletű útas első pillanatra azon kelták egyikének tekinthette volna ez alakot, a kik a sírt építették. Mintha népe utolsó tagja lett volna, a ki elmereng még egy szempillantásig, mielőtt az örök éjszakába leszállna fajához. Ott állott az alak mozdulatlanul, mint a domb alatta. A síkság fölött emel-kedett a domb, a domb fölött a sír, s a síron e személy. Fölötte már semmi sem volt, csupán az égboltozat.

Oly tökéletes, finom és szükséges befejezésül tűnt föl ez alak a halmok sötét csoportjának, mintha egyedül ez igazolná körvonalait. Ennek híján székesegyház vala ez, csúcstorony nélkül, s ezzel minden építész követelmény ki volt elégítve. A színtér sajátságosan homogén volt. A völgy, a fensík, a sírdomb, s az alak rajta egyetlen egységgé olvadtak össze. Ezt vagy azt a részét véve szemügyre a csoportnak, nem egészet, csak töredéket látott az ember.

Az a személy annyira szerves kapcsolatban látszott állani a szerkezettel, hogy esetleges megmozdulása valami különös jelenségnek tűnt volna föl. Mozdulatlanság lévén fő jellemvonása annak az egésznek, melynek a személy részül szolgált, úgy tetszett, hogy a mozdulatlanság valami megbolygatása zavart okozna.

De mégis ez történt. Az alak észrevehetőleg elveszíté rögzítettségét, egy-két lépést haladt s megfordult. S mintegy megijedve lefutott a sír jobb felén, mint a hogy a vízcsepp lesiklik a virág kelyhébe, aztán eltűnt. Mozdulatai tisztábban föltűnteték jellemző vonásait; asszony volt.

Egyszerre csak nyilvánvaló lett, miért veszett el oly hirtelen szem elől. A mint ő eltűnt a jobb oldalon, balról egy új alak merült föl az égen, teherrel a vállán; fölmászott a halomra s terhét letette a csúcsra. Utána egy második jött, aztán egy harmadik, negyedik, ötödik, míg az egész domb tele lett podgyászos emberekkel.

Az egyetlen értelem, a mit az égre rajzolódó árnyképek e némajátékából ki lehetett venni, az, hogy ez asszony semmi összeköttetésben nem állott azzal a társasággal, a mely helyét elfoglalta, nem is ugyanazon okból jött oda és sietett azt kikerülni. A szemlélő képzelete szívesebben foglalkozott az eltűnt magános alakkal, mint az ujonnan érkezettekkel, a kiket önkéntelenül tolakodóknak tekintett. Azt érdekesebbnek, fontosabbnak látta s életét is figyelmet érdemlőbbnek kellett tartania amazokénál. De azok ott maradtak, helyet foglaltak s egyelőre nem látszott valószínűnek, hogy az a magános személy, a ki eddig a magánosság királynője volt, visszatér.

III. FEJEZET.

Egy népiünnep.

Ha valaki a sírhalom tözsomszedságában fogott volna helyet, látta volna, hogy e személyek a környék falvaiból való fiúk és emberek. Mindegyik nagy teher sünrekettyét vitt a vállán, elől is két csomót, hátul is kettőt, egy hosszú rúd segítségével, a melynek mind a két vége ki volt hegyezve, hogy annál könnyebben át lehessen ütni velök a vesszőcsomókat. Valami egy negyed mértföld távolságról jöttek a pusztá belsejéből, a hol nem igen termett egyéb rekettyénél.

Mindegyik úgy be volt takarva a rőzsecsomókkal, hogy míg le nem tették, egy-egy lábra kelt bokornak nézte volna őket az ember. Sorban jöttek, mint valami juhnyáj, az erősek elől, a gyengék, fiatalok hátul.

Összerakták a vesszőnyalábokat s egy harmincz láb kerületű gúla emelkedett a sírdomb csúcsán, a melyet Blackbarrow néven ismertek messze földön. Némelyek a gyújtóval bajlódtak, válogatták az ágak szárazát, mások oldogatták a szederindákat, melyek a csomókat összetarták. Néhányan ellenben magas helyzetökről, mely az egész tájon uralkodott, fölemelt fejjel kémlelték a tág területet, a mely már csaknem teljesen árnyékba borúlt. A pusztá völgyei egész álló nap nem mutatnak egyebet saját vad ábrázatuknál, de e helyről óriási területet kerített be a láthatár, a mely több irányban magán a pusztaságon is túlterjedt. Egyetlen vonása sem látszott most, csak mintegy érezni lehetett a körül elterjedő nagy, homályos távot.

Míg az emberek és suhanczok a máglyát építették, változás állott be az árnyéktömegben, mely a messzeeső tájakat fődte. Vörös napok és lángnyelvek kezdtek támadni itt-ott, kipettyezve köröskörül az egész vidéket. Más községek és falvak örömtüzei voltak ezek, ugyanazon ünnep emlékére. Némelyik messze esett, vastag levegőrétegeken keresztül látszott, úgy, hogy sápadt, szalmasárga sugárkévék vették körül, mint valami legyező.

Némelyik nagy volt, közeliben égett s bíborvörösén ragyogott elő az árnyékból, mint valami friss seb fekete bőrön. Mások Maenadok valának, tüzes arczczal, zilált hajfürtökkel; ezek kiszínesítették a felhők csöndes kebelét s megvilágították mulékony mélyedéseiket, a melyek izzó üstöknek látszottak ezután. Körülbelül harmincz ilyen örömtüzet lehetett megszámlálni az egész tájékon. S a hogy az óra lapjára tekintve megtudjuk, hány az óra, ha magok a számok láthatatlannok is, úgy mindenik tűz helyét meg lehetett állapítani a szög és irány figyelembe vételével, ámbár a szintérből semmi sem látszott. Egyszerre a Blackbarrown is az égre szökött a legelső lángjel s magára vonta mindazok szemét, a kik a távoli tüzeket vigyázták. A vidám ragyogás arany öltönyt adott a körülötte álló embercsoportra, melyet az oda szállingózó férfiak s asszonyok azóta megnöveltek, sőt köröskörül a sötét fűre is eleven fényt vetett, a mely félhomálylyá szürkült a sírhalom alsó hajlatán. A sír most gömb metszetének látszott s épen oly tökéletes volt, mint az nap, a melyiken fölhintették, még a kis árok is megmaradt, a miből a földet ásták reá. Sohase háborgatta meg egyetlen eke sem ennek a makacs talajnak csak egy porszemét is.

A pusztá sivár volt a gazdának s épen azért termékeny a történetíróra nézve. Semmi se pusztult el rajta, mert nem fakadt semmi. Úgy rémlett, mintha a tűzrakók a világnak valami felső, sugárzó emeletében állának, a mely el van különítve s független az alsó sötét résztől. - A pusztá alatt egy borzasztó mélység volt, nem folytatása annak a helynek, a min állottak, mert szemök hozzászokva a tündökléshez, semmit se látott azokból a mélységekből, a hová a fény már el nem hatolt. Igaz, hogy néha egy-egy lángnyelv magasabbra szökött a rőzsevesszőkről, mint a többiek és mintegy hadsegédekül kivillanó sugarakat bocsátott le a lejtőn valami távoli bokorig, mocsárig vagy fehér fővenyfoltig, saját vidám fényével vonva be azokat egy pillanatra, aztán újra árnyékba borúlt minden. Ilyenkor az egész fekete tünemény odaalant

olyan volt, mint a pokol, a melyet a fölséges firenzei költő a párkányáról szemlélt s a szél mormoló beszéde a völgyekben az odazárt «nagy lelkek» bús sóhajainak, nyögéseinek tetszett.

Úgy rémlett, mintha a férfiak és a suhanczok hirtelen régmúlt korokba merültek volna s oly időt, oly foglalkozást hoztak volna vissza, melyeket jól ismert valaha ez a hely. Az ős angol máglya hamva, a mely néhanapján e csúcsokról fényt árasztott, frissen, háborítatlanul feküdt lábaik alatt a sírban. A halotthamvasztó tüzek lángja épen úgy világította be századokkal ezelőtt ezt a tájat, mint az övék ma. Azután Thor és Woden tiszteletére ünnepi tüzeket is látott e táj hosszú időn keresztül. Valóban eléggé meg van állapítva, hogy azok az örömtüzek, a melyekben a puszták lakói most gyönyörködnek, inkább a druida szertartásoknak és szász czeremóniáknak egyenes utódjai, mint a nép találmanya az összeesküvés emlékére.

Tüzet gyújtani ösztönszerű és önvédelmi cselekedet az embertől, mikor a tél beálltával a természetben megcsendül az esti harangszó. Önkéntes, prometheuszi lázadás ez a parancs ellen, hogy a visszatérő évszak zimankót, fagyos sötétséget, nyomort és halált hozzon magával. Megérkezik a sötét chaos s a föld bilincsbe vert istenei így szólnak: «legyen világosság»!

A tündöklő fény s a koromsötét árnyék, melyek a körülálló emberek arczán küzködnek, egy Dürer erejével és biztosságával tüntetik föl a körvonalakat. Azonban az arcok állandó kifejezését lehetetlen kivenni. Mert a mint a fürge lángok fölszöknek, meg összeesnek s csaponganak a levegőben, az árnyék-pettyek és a fényfoltok szünes-szüntelen változtatják alakjokat s helyzetöket a körülálló arczán.

Mozog minden, s reszket, mint a fák levelei, s oly gyorsan enyészik el, mint a villám csíkja. Árnyékos szemüregek, mélyek, mint a koponyáé, egy szempillantás alatt világosságárasztó gödröcskékké válnak, a beesett arcz előbb homályos üreg, aztán ragyog, a ránczok szakadékokká mélyülnek vagy teljesen eltűnnek, a mint a fény változik. Az orrlíkok valóságos kútfők, az inak az öregek nyakán aranyos kötelek. A minek fénye nincs, csillog, a mi csillámló, üvegnek látszik. A szem tündöklöklik, mint valami kis lámpás. Az, a kit a természet különössé alkotott, groteszk lesz, a groteszk természetfölötti, minden szélsőségben jár.

Így történhetik meg, hogy annak az öreg embernek az arcza, a kit a lobogó lángok szintén fölcsalogattak a halomra, nem csupán áll és orr, hanem valóságos emberi ábrázat. Kényelmesen sütkérezik a melegen. Botjával a tűzbe taszigálja a kiesett ágacskákat s nézi a máglyát. Néha-néha fölemeli fejét, hogy meghatározza a láng magasságát vagy kövesse a nagy láng-pelyheket, a melyek felröppennek s aztán elvesznek az árnyékban.

A ragyogó látvány, az erős meleg magas kedvre látszottak hangolni őt s e hangulat csakhamar gyönyörűséggé fokozódott. Botjával kezében valami magán-menuettet kezdett járni. Mellénye alól egy sor csillámló rézpénz csüngött le s himbálódzott, mint valami órainga. Danolt is hozzá, duruzsolva, mint a méh:

«Király hivatja lovagjait,
Egy-kettőt, hármát össze.
- A királynőt meggyóntatom,
Lord marshal velem jössz te.

- Fogadd föl, lord marshal felel,
S esik előtte térdre -
Hogy bármit vall a nőd, Lenor,
Boszut nem állasz érte.»³

³ *Lenor királyné gyónása.* Ó angol ballada. Ford. Szász Károly.

Kifogyott a lélekzetből s félbe kellett hagynia a nótát s épen mivel elcsendesedett, magára vonta egy zömök férfi figyelmét, a ki oly komolyan szíttá harcsaszáját, mintha minden gyanút el akarna háritani magáról, a mely esetleg vidámsággal vádolhatná.

- Takaros nóta, Cantle apó, de attól tartok, hogy nem ilyen vén csontnak való már az, mint kigyelmed - mondá az öreg korhelynek. - Jó volna úgy-e legénynek lenni még egyszer, mint mikor azt a nótát tanulta, mi?

- He? - kérde Cantle apó, megállva a tánczban.

- Jó volna megfiatalodni még egyszer, úgy-e? mondom. Most bizony már szelel a kend fujtatója.

- De tudok vele bánni. Ha nem tudnék kis széllal is sokra menni, egy fikarczczal se volnék fiatalabb más vén embernél, nem igaz, Timotheus?

- Hát az új házaspárral odalent a *Jámbor asszony* fogadóban mi van? - tudakolta egy másik, egy homályos tűz felé mutatva a távoli országút irányában, de jócskán keletre attól, a hol e pillanatban a festékes pihent. - Hogy áll azoknak a dolguk? kigyelmed biztosan tudja, hisz értelmes ember.

- Csak egy kicsit mélás, mi? beismerem. Cantle apó csakis így ér valamit. Hanem hát ez nem valami öreg hiba, az idő majd kigyógyít belőle, igaz-e Fairway szomszéd?

- Azt hallottam, ma éjjel hazajönnek. Ezóta meg is kellett érkezniök. Tud-e egyebet?

- Legelső dolog, hogy elmenjünk hozzájuk s jó szerencsét kívánjunk nekik.

- De nem.

- Nem? de bíz igen. Nekem legalább mindenesetre; mit szólna hozzá a világ, ha én nálam nélkül esnék meg egy multság?

«Csak öltö hamar barát-csuhát,
Én másikat veszek fel,
Lenor királynéhez megyünk,
Mint két barát, a mint kell.»

- A múlt este találkoztam a menyasszony nagynénjével, Yeobrightnéval s azt mondta, hogy a fia, Clym karácsonyra hazajön. Hej, eszes ember ám az, szeretnék fejét cserélni vele. Én a magam jókedvű módján beszélgettem az asszonysággal, s ő még azt felelte: «Ah, hogy ily tisztas agg létedre úgy szólsz, mint a bolond», ezt mondta nekem. Nem adok én ő reá semmit. Vigyen el az ördög, ha adok, meg is mondtam neki. «Vigyen el az ördög, ha törődöm magával», mondok. Megadtam neki, mi?

- Inkább ő kendnek.

- Csaknem talán? - mondja Cantle apó megnyúlt ábrázattal.

- Bizony alighanem úgy lesz. Hát Clym a lakodalom miatt jön haza karácsonyra, elintézni egyet-mást, mert az anyja most már maga maradt a házban.

- Igen, igen, úgy van. De hallod-e Timotheus - mondá az öreg komolyan. - Tréfás ember vagyok, de nem kell a szomszédba mennem észért, ha komoly perczemben kapsz és most komoly vagyok. Tudok én sok mindent az új párról. Igen ma reggel hat órakor elmentek a szomszédba, hogy rendbe hozzák a dolgukat és azóta se hírok, se hamvok, ámbátor én úgy gondolom, hogy estére már visszajöttek, mint férj és feleség. Kell-e ennél okosabb beszéd, Timotheus, és mondd meg, igaza volt-e hát Yeobrightnénak?

- Megjárja. - Nem is tudtam, hogy azóta is sétálgattak együtt, mióta a leány anyja ellene mondott a kihirdetésöknek. Mióta szakadt vége annak a viszálykodásnak? tudja kelmed, Humphrey?

- Igen, mióta hát? - szólt oda Cantle apó csipősen, szintén Humphreyhez fordulva. - Hadd hallom!

- A mióta a leány nagynénje mást gondolt s azt mondta, hogy hozzámehet ahhoz az emberhez - felelt Humphrey a nélkül, hogy szemét a tűzről levette volna. Komoly fiatal legény volt ez, kampósbot vala nála, kezein a rekettyevágók bőrkezttyűje s foglalkozása miatt lábszárait vastag kamáslik főttek, merevek, mint valami páncél. - Azt hiszem, azért nem itt esküdtek meg. Természetesen nem is lett volna okos dolog Yeobrightnétól olyan hűhó után valami zajos lakodalmat rendezni ugyanott, a hol előbb a kihirdetést is megtiltotta.

- Bizony nem a'; elég baj az annak a fiatal párnak, legalább én úgy gondolom - mondá Cantle apó, nagy igyekezettel azon, hogy értelmes magatartását megőrizze.

- Én aznap ott voltam a templomban, a mi pedig ritkán esik meg rajtam - mondá Fairway.

- Akármilyen legyen, ha nem úgy van - szólt közbe nagy hangon az öreg - én az idén se voltam s most meg, hogy a tél jön, alig hiszem, hogy egyhamar elmenjek.

- Én meg három esztendeje nem voltam - mondá Humphrey - mert vasárnap rendesen halálosan álmos vagyok, a templom meg nagyon messze van. Meg ha eljár is az ember, akkor se valami nagy kilátása lehet az idevezülésre, mikor annyian nem jutnak hozzá, hogy én inkább otthon maradok, meg se indulok.

- De én nem csak hogy ott voltam - kezdi újra neki buzdulva Fairway - hanem egy székben ültem Yeobrightnéval. S talán el se tudjátok képzelni, pedig úgy van, hogy a vér meghűlt bennem, mikor a hangját meghallottam. Igazán furcsa dolog volt, de szinte megfagyott a vérem, mikor a könyökéhez értem.

A beszélő körülnézett a mellette állókon, a kik most közelébb húzódtak hozzá s még erősebben szíttá be ajkait.

- Bizony nem tréfa az, ha ilyesmi történik ott az emberrel - szólalt meg hátul egy asszony.

- Beleegyezik-e ön? - ezek voltak a pap szavai - mondja tovább Fairway. - És akkor fölállt mellettem egy asszony, egy hajszálnyira tőlem. Csakugyan, verjen meg az Isten, ha nem Yeobrightné állott föl, mondom magamban. Igen atyafiak, templomban voltam, a hol imádkozni szokás és mégis ezt mondtam. Nem fér pedig a lelkemhez a káromkodás más ember előtt s az asszonyok már ne haragudjanak meg érte most az egyszer. De a mit mondtam, megmondtam, hazugság lenne, be nem vallanom.

- Az volna Fairway szomszéd.

- Verjen meg az Isten, ha nem Yeobrightné állott föl, mondok - ismétlé az elbeszélő, époly érzéketlenül kemény arcczal ejtvén a szót, mint előbb, a mi bizonyossága volt annak, hogy csak szükségből ismétli a káromlást, nem mintha kedve volna hozzá. S aztán csak azt hallom tőle: «Nem egyezem bele». «Beszélek önnel isteni tisztelet után», felelt neki egész egyszerűen a pap, igen és egyszerre épen olyan ember lett, mint ti, vagy én, egy cseppel se szentebb. Ah, milyen sápadt lett az asszony! Talán emlékeznek arra a szoborra a templomban, arra a lőcslábú katonára, a kinek az orrát leverték volt a gyerekek. Nohát annak az ábrázata ha van olyan fehér, mint ezé az asszonyé volt, mikor azt mondta: «nem egyezem bele».

A hallgatóság megköszöri a torkát s néhány ágat vetett a tűzbe, nem mintha erre szükség lett volna, hanem hogy időt nyerjen a történet morálját megfontolni.

- Annyi bizonyos, hogy én, mikor meghallottam, hogy fölbomlott a dolog, úgy megörültem, mintha valaki egy huszast adott volna - mondá egy komoly hang, az Olly Dowdené, a ki egy reketyeseprű-kötő asszony volt. Természetében vala, hogy egyformán barátságos legyen ellenséghez és baráthoz, és hálás az egész világ iránt, a miért élni hagyja.

- Most mégis csak hozzáment a leány - mondá Humphrey.

- Ezután Yeobrightné engedékeny lett és tökéletesen belenyugodott, - fejezte be a kérdést Fairway közönyös ábrázattal, a melynek célja volt megmutatni, hogy e szavak, noha látszólagosan Humphrey előadásához fűződnek, valójában önálló szemlélődés eredményei.

- Ha szégyelték is a dolgot, nem tudom, hogy miért nem teheték azt meg itt - mondá egy jól megtermett asszony, a kinek a fűzője úgy csikorgott, mikor lehajolt vagy megfordúlt, mint valami cipő. - Miért ne hívná össze az ember egyszer-másszor a szomszédokat egy kis lakomára, s erre éppen olyan jó alkalom a menyegző, mint valami ünnepnap. Én ugyan a magam részéről nem vagyok barátja az ilyen titkolódzásnak.

- Én meg, akár hiszik, akár nem, a víg lakodalmakkal nem sokat törődöm - mondá Fairway Timotheus, újból körüljártatva szemét. Én bizony megvallom, nem igen ítélem el Yeobright Thomasint meg Wildeve szomszédot, a miért azt egészen csendben tartották. Egy itthoni lakodalomban öt-hat reelt kell eljánni óránként s az bizony már nem a meglett ember lábának való.

- Meghiszem azt. Ha egyszer ahhoz a házhoz elment kend, nem igen állhat félre a jigtól, mert azt csak elvárják, hogy a vacsoráért megszolgáljon.

- Karácsonykor dukál táncolni, mert olyan nap nincs több az esztendőben, lakodalomkor pedig kell táncolni, mert olyan nap nincs több az életben. A keresztelőnél még meg is szerzik egygyel-kettővel a reeleket, kivált mikor még első vagy második gyerekről van szó. Hát még a nótákat ki sorolhatná el, a melyeket el kell dalolnod... Én részemről csak annyira becsülök egy jó barátságos tort, mint akármi mást. Csak olyan pompás ételt-italt kap az ember, mint máskor, s a megboldogult élete sorjáról beszélgetve nem kopik el térdig a lába, mint ha a hornpipe-ot kell járnia.

- A legtöbb ember azt mondaná, hogy már akkor mégis sok volna táncolni - mondá tudakozódva Cantle apó.

- Ez az egyetlen alkalom, a hol nyugodtan érezheti magát a meglett ember, még ha egy párszor körül járt is a kancsó.

- No én csak nem értem, hogy olyan nagy kisasszony, mint Yeobright Tamsin, hogy tudott ilyen hitvány módon férjhez menni - mondá Nunsuch Zsuzsánna, a jól megtermett asszony, a kinek jobban kedvére volt az eredeti tárgy. A földhöz ragadt szegény se tenne ilyet. S én bizony nem is törődném azzal az emberrel, ámbár úgy mondják, hogy csinos ember.

- Hát a mi azt illeti, van annak esze, okos ember is a maga szakjában, majdnem fölré még Yeobright Clymmal is. Nem arra nevelték, hogy a *Jámbor asszony* fogadása legyen. Indzsellérnek készült, tudjuk, de fölhagyott vele és vendéglős lett. A sok tanulásnak nem igen vette hasznát.

- Nem ritka eset - jegyzé meg Olly, a seprűkötő. - Mégis töri magát a nép a tudomány után, meg is szerzi. Azok, a kik ezelőtt a lelki üdvösségükért nem tudtak volna egy kerek O betűt vetni, most bezzeg leírják a nevöket s a pennájok még csak nem is köpköd, sokszor még a

tintát se cseppentik el. Még asztal se kell már nekik, hogy a mellöket nekivessék s rákönyököljenek.

- Hát igaz is. Csodálatos, hogy mennyire kipallérozódott már a világ, a mint mondani szokás - szólalt meg Humphrey.

- Bizony idő előtt, mikor én 1804-ben katonáskodtam - vágott közbe vidáman Cantle apó - magam se tudtam többet a világról, mint akarmék kendtek közül. Most meg azt se tudnám megmondani, mihe' nem értek.

- A neved le tudnád írni biztosan - mondá Fairway - ha elég fiatal volnál ahhoz, hogy újra elvehess egy asszonyt, mint Wildeve Tamsin kisasszonyt, Humph meg annyit se tudna, mert ő az apjára ütött a tanulásban. Ah, Humph, emlékszem reá, hogy megcsodáltam az apád kezéjét, mikor az esküvőmon alá kellett írni a nevem. Ő és az anyád épen előttem keltek egybe s az apád keze keresztvonása úgy állott ott előttem, mint valami madárijesztő. Ha kerékbetörtek volna, se tudtam volna megállani nevetés nélkül, ámbátor meleg egy nap volt az nekem; házasodtam is, az asszony meg mindig rajtam csüngött, azonfölül Changley Jakab meg egy csomó ficzkó ott vigyorgott reám a templom ablakából. De csak egy pillantás alatt úgy odalettem, hogy egy szalmaszállal leüthettek volna: eszembe jutott, hogy ha apád és anyád régente nagy ritkán szólalkozott össze, bezzeg nem ritkán esik most meg rajtok s láttam, hogy mindjárt magam is belejutok a csávéba... Aj, milyen nap is volt az!

- Wildeve jó egy pár nyárral idősebb Yeobright Tamsinnál. A kisasszony meglehetősen takaros is, van is mit aprítania a tejbe. Csupa bolond, hogy csak a szemét is reáveti az ilyen emberre.

A beszélő egy tűzegvágó, a ki most csatlakozott a csoporthoz, vállán nagy szívalakú ásót tartott, melynek jói kiélesedett széle ezüst íjjként ragyogott a tűz fényében.

- Na, kapott volna ő azért feleséget, minden újjára tízet - jegyzé meg a természetes asszony.

- Ösmertél-e valaha olyan embert, szomszéd, a kihez egy leány se ment volna hozzá - kérde Humphrey.

- Soha - felelt a tűzegvágó.

- Én se - mondá a másik.

- Magam se - tette hozzá Cantle apó.

- No hát, én ösmertem - mondá Fairway Timotheus, erősebben megvetve a fállábát. - Én ismertem olyan embert. De mondom csak egy szálát.

- Micsoda madárijesztő váz volt az az árva, Fairway szomszéd? - kérdezte a tűzegvágó.

- Hát se siket nem volt, se néma, se vak.

- Ismerjük-e errefelé - mondá Dowden Olly.

- Bajosan - felelt Timotheus. - De neve nem is tartozik ide... Hé! lökjetek arra a tűzre, fiúk!

- Miért vaczog a Cantle Keresztély foga - mondá egy gyermek a tűz tulsó oldalán a füst és árnyék közt. - Fázol talán, Keresztély? - Vékony didergő hang hallatszott:

- Nem én, egy szikrát se.

- Gyer' elő Keresztély, mutasd magad. Nem is tudtam, hogy itt vagy - mondá Fairway, gyöngéden pillantva arrafelé.

A hívott, egy hebegő, csepűhaju ember, a kinek válla nem volt, a csuklójából és bokájából ellenben jókora darab kilátszott, egyet lépett előre magától, még vagy hatszor annyit pedig másoktól ösztökélve. Cantle apó legkisebb fia volt.

- Miért dideregsz Keresztély? - kérde a tőzegvágó nyájasan.

- Én vagyok az az ember.

- Miféle ember te?

- A ki senkinek se kell.

- A manót vagy - mondá Fairway Timotheus, kimeresztve a szemét, mintha el akarta volna nyelni Keresztélyt. Cantle apó pedig úgy báméskodott reá, mint a tyúk a ruczára, a mit költött.

- Bizony én vagyok s ezért félek - felelt Keresztély. - Azt hiszitek, sokat bánom? Mindig bizonyozom, hogy nem törődöm vele, esküt is teszek reá, ámbár törődöm biz én szüntelenül.

- Vigyen el az ördög, ha esett velem furcsább dolog valaha - mondá Fairway. - Nem téged értettek. Így hát ketten vagytok a vidéken. Miért adtál ki magadon Keresztély?

- Azt tartom, ennek meg kellett lennie. Nem tehetek róla, nem igaz?

Rájok veté fájdalomtelt kerek halszemeit, a melyeket concentrikus ránczok fogtak körül, mint valami czéltábla gyűrűi.

- Igaz, igaz. De szomorú dolog s szinte megborsódzott a hátam, mikor beszéltek, mert láttam, hogy egy helyett két ilyen árva legény van. Szomorú az reád nézve Keresztély. S hogy tudod, hogy egy leánynak se kellesz?

- Megkértem őket.

- Sohse hittem volna, hogy lesz merszed hozzá. S mit felelt az utolsó? Olyat csak nem, a mit ki ne heverhetnél?

- Azt, hogy: Elmenj a szemem elől, te pipogya czinege bolond, te!

- Nem valami bátorító - mondá Fairway. «Elmenj a szemem elől, te pipogya czinege bolond, te»! Szívesebben is lehetne kosarat adni. De idővel, türelemmel lehet azon segíteni, ha majd egy pár szürke hajsza lesz annak a vászoncselédnek a fején. Hány esztendő voltál Keresztély?

- A harmincznegyedikbe fordultam az utolsó krumpliasáskor, bátyámuram.

- Nem mai gyerek, nem mai gyerek. No de még van remény.

- Ilyen idős vagyok a keresztelestől számítva, mert ez van beírva az ítéletnapjának abba a nagy könyvébe, a mit a sekrestyében tartanak, de az anyám azt mondja, hogy valamivel előbb születtem.

- Ah!

- De ha négyfelé vágnák, se tudná megmondani, hogy mikor, csakhogya állott a holdújság.

- Újság, az baj. Hé, szomszédok, úgy-e ez nagy baj?

- Bíz az a - mondá Cantle apó fejét rázva.

- Anyám tudta hogy újság volt, mert megkérdezte egy asszonytól, a kinek kalendariumja volt. Mindig meg szokta kérdezni, ha fia született, mert azt mondják, hogy «ha hold nincs, férfi

sincs» s ez mindig aggasztotta, ha fiú lett a gyermeke. Hát csakugyan hiba volna, Fairway bátyám, hogy «újhold» volt?

- Öreg pedig. «Hold nincs, férfi sincs». Sohase mondtak ennél igazabbat. Az a gyerek, a ki új holdkor születik, sohase viszi semmire. Póru! jártál vele Keresztély, hogy a hónap harmincz napja közül épen ezen jöttél a világra.

- Mikor kegyelmed született, bizonyosan borzasztóan tele volt a hold? - mondá Keresztély, reménytelen bámulattal tekintve Fairwayre.

- Hát nem is újra állt - felelé Fairway közönyös arczczal.

- Inkább lennék akármí, mint újholdi gyerek - folytatá Keresztély ugyanazzal a töredezett éneklő előadással. - Mert én csak árnyéka vagyok az igazi férfinak és semmi hasznom a világon s azt hiszem, ez az oka.

- Hm! - szólalt meg némileg leverten Cantle - az anyja mégis úgy zokogott, mint a záporosó, mikor Keresztély gyerek volt, félt, hogy ki találja nőni magát s beáll katonának.

- Semmi no! Van elég, a ki egy szeggel se különb nála - mondá Fairway - az ürünek épen úgy le kell élnie az életét, mint a birkának.

- Így hát talán én is lemorzsolom valahogy. Van-e okom félni éjtszaka, Fairway bátyám?

- Neked egész életedben egyedül kell hálnod s nem házaspároknak, hanem a magános alvóknak szokott a kísértet megjeleni, mikor előjön. A minap láttak egyet. Igen furcsa volt.

- Nem, nem, ne beszéljen róla, ha nem bánja. A hátam is borsószik, mikor az ágyban egyedül rá gondolok. De kegyelmed beszél, tudom, hogy beszél és én egész álló éjtszaka vele fogok álmodni. Igen furcsa volt? Milyen szellemre gondolt kigyelmed, azt mondta, igen furcsa volt? Nem, nem, nekem meg ne mondja.

- Én, a mi engem illet, nem igen hiszek a szellemekben. De az eléggé kísérteties volt. Egy kis fiú látta.

- Milyen volt? Nem, ne - -

- Vörös. Az. Minden kísértet fehér, de ez olyan volt, mintha talpig vérbe mártották volna.

Keresztély mély lélekzetet vett, de a nélkül, hogy melle kitágult volna és Humphrey így szólt:

- Hol látták?

- Nem épen itt, de ebben a pusztában. Hanem arról nem való beszélni. Mit szólnának kigyelmetek - folytatá Fairway élénkebb hangon, a többiekhez fordulva, mintha ez az eszme nem Cantle apótól eredt volna, - mit szólnának ahhoz, ha az új párnak még lefekvés előtt egy kis éjjeli zenét adnánk a menyegzőjük napján? Miért ne csinálnánk jó képet ehhez az esküvőhöz, mikor savanyúval úgy se választjuk már el őket. Én nem vagyok borivó ember, mindenki tudja, de mikor az asszony nép meg a gyerekek hazaszélednek, lemehetnek a *Jámbor asszony*hoz és eljátszanának egy balletet az új pár ajtaja előtt.

- Ejha! az bizony jó lesz - szólt Cantle apó oly élénken fordulván meg, hogy rézpénzei csak úgy csörömpöltek. - Úgy kiszáradtam, mint ez a kóró itt a szélben s ezer esztendeje, hogy itálnak színét se láttam. Mondják, hogy a legujabb főzetű sör a *Jámbor asszony*nál kitűnő. És aztán szomszédok, ha egy kissé későn végeznénk is el, holnap vasárnap, kialakhatjuk magunkat.

- Cantle apó, kigyelmed meglehetősen könnyelműen beszél öreg ember léte.

- Én könnyelműen beszélek. Úgy én, nem is tetszem az asszonyoknak. Hej! Mikor más vén ember szöpög, én danolok akkor is. Az áldóját, szer vagyok én akármire:

«Félvállról néz rá a király,
Marshalra néz dühödten,
Köszönd, hogy esküt tettem, mond,
Mert függenél különben!»

- Ez lesz jó - mondá Fairway. - Danolunk nekik egyet, meglátjátok, az úr jó néven veszi. Mit ér, ha a Thomasin atyjafia, Clym, most jön haza. Jött volna elébb, ha nem tetszett neki a házasság, s vette vón el Thomasint maga.

- Talán azért jön, hogy egy kis darabig anyjával maradjon, a ki nagyon elhagyatva érezheti magát, hogy a leányt elvitték.

- Furcsa, de én sohse érzem elhagyatottnak magam, soha egy szikrát se - szólt Cantle apó. - Olyan bátor vagyok éjtszaka, mint egy admirális.

Az örömtűz ez időtájt már hanyatlani kezdett, mivel a tüzelő anyag nem olyan volt, hogy sokáig táplálhatta volna. A tágas láthatár majd minden tüze halaványult elfelé. Ragyogásukat, színüket s tartósságukat megfigyelve, meg lehetett volna állapítani, miből vannak rakva s ezzel együtt annyira a mennyire, azt is, mi a fő terméke annak a tájnak, a hol fekszenek. A tiszta, fölséges tündöklés, a mi a legtöbbet jellemző, tözeget pusztára vallott, minő az övék volt, a mely egy irányban számtalan mérföldre terjedt; a gyors föllobbanás s elalvás a láthatár más pontjain a legkönnyebb tüzelőszerre: szalmára, borsószárra s a szántható talaj ilyféle gízgazzára mutatott. A legtartósabbak - a csillagokhoz hasonló, nem változó szemek - bizonyára fából, mogyorógalyakból, túskebokor-vesszőkből, vastag ágakból állottak. Ilyen tűz kevés vala és noha aránylag kicsinyek voltak mulékony társaikhoz képest, most csupán hosszú életüknél fogva győzelemre kezdtek vergődni. A nagyok elmultak, de ezek megmaradtak. A belátható táj legtávolibb részeit foglalták el, az északfelé eső magaslatokat, melyek cserjékben és fáknak gazdag talajról emelkedtek az égre. Egyetlenegy kivéve; ez esett legközelebb mind között; ez volt a hold az egész ragyogó csoportban. Épen ellenkező irányban feküdt azzal a kis ablakkal oda alant a völgyben. Oly közel gerjesztették, hogy noha terjedelme legfőlebb egy negyed része lehetett a többiekének, fénye határtalanul fölülmúlta azokét.

E nyugodt szem olykor-olykor már előbb is figyelmet ébresztett s most, midőn a sár tüze összeesett, s homályosodni kezdett, annál inkább. Mert ámbár a fából rakott tüzek közül is nem egy hanyatlóban vala, ezen még egy szikra változást sem lehetett észre venni.

- Mily közel van az a tűz - szólt Fairway. - Úgy tetszik, mintha látnék is valami ficzkót körülötte tenni-venni. Erről már el lehet mondani, hogy kicsi, de jó.

- Én elhajítok addig - szólt egy fiú.

- Magam is - vágott rá Cantle apó.

- Dehogyan is hajítok gyerekek. Megvan az innét jó másfél mérföld azért, hogy olyan közel látszik.

- A pusztán esik, de nem rekettyéből van - szólt bele a tözegvágó.

- Testfából rakták, abból azt - vélekedett Fairway Timotheus. - Nem ég úgy más, csak a tiszta fa. A dombon van az, az öreg kapitány háza előtt. Beh furcsa egy portéka az öreg. Az árkon belül gyújtat tüzet, hogy más ember közelibe ne juthasson s ne gyönyörködhesse benne. S talán meghibbant az elméje, hogy örömtűzet gerjeszt, mikor nincs apró cselédje, a ki örüljön neki.

- Drew kapitány ma jó darab földet bejárt, a lábát is alig bírja - mondá Cantle apó. Nem igen hinném, hogy ő rakatta.

- De meg hol is venné azt a remek fát? - kérde a jól megtermett asszony.

- Akkor az unokája - szólta Fairway. - Nem tudom, minek a tűz eladó leánynak.

- Különös istenteremtése az, hogy úgy magában el tud lakni, s ilyesmikben leli kedvét - mondá Zsuzsánna.

- Takaros leány - vélte a tűzezgató; kivált mikor egyik-másik czifra ruháját magára veszi.

- Az már igaz - szólta Fairway. - Hát csak hadd lobogjon a tüze. A miénk, úgy látszik, végét járja.

- Milyen sötét van, hogy a tűz elálmosodott - mondá Cantle Keresztély, halszemével háta mögé pillantva. - Jobb volna talán hazafelé indulni, szomszédok. Tudom, hogy a pusztán nem jár kísértet, de azért csak okosabb vón már hazamenni... Ohó! mi az?

- A szél - felelt a tűzezgató.

- Csak bent a városokban kellene éjtszaka ünnepelni meg november ötödikét. Ilyen világból kieső, mogorva helyen nappal kéne megtartani.

- Ej mit, Keresztély! Ne hagyd magad, hisz férfi volnál, vagy mi. Zsuzsi lelkem, nem járnánk el egy jéget ketten, no mézem? Később majd sötét lesz s nem látszik, milyen szemrevaló vagy te ma is, ámbár nem egy nyarat értél, mióta az urad elcsipett előlem.

E szavak Nunsuch Zsuzsánnához voltak intézve, a kit Fairway derékon kapott, mielőtt eszmélhetett volna s a szó szoros értelmében föl is emelt. A következő perczben egy matróna széles alakja perdült el a nézők előtt arra felé, a hol a tűz lobogott volt. A helyet most már hamukör fedte, itt-ott csillogott egy-egy szem zsarátnak és szikra, a rekettje teljesen elégett. Egyszer ebben a körben is körülvitte Fairway tánczosnőjét. Lármás egy cseléd volt az. Halcsont-fűzőt viselt, meg fa-félczipőket télen-nyáron, száraz és esős időben, hogy kímélje a másikat s mikor Fairway keringeni kezdett vele, a fatalpak csattogása, a fűző recsegése s végre Zsuzsánna sikoltásai igen hallható hangversenynyé olvadtak össze.

- Kiszedem a szemed, te golyhó - mondá Nunsuchné, a mint Fairwayvel tehetetlenül ott keringett s a lába dobverőként járt a szikrák közt. - Most is csupa egy tűz a lábam, úgy össze-vissza csipkedte a rekettje, még csak e kellett, hogy a szikrák is rápattogjanak.

Fairway ötlete ragadós volt. A tűzezgató Dowden Ollyt kapta derékon s egy kissé halkabban, mint azok, ők is tánczra kerekedtek. A fiatal emberek sem maradtak restek e példák láttára, ők is fölkaptak egy-egy leányt. Cantle apó s a botja valami három lábú alkotmányként szintén ott járta a többiek közt. Fél percz múlva nem látszott egyéb a Blackbarrow-n keringő sötét árnyaknál s szerteszét szökellő szikráknál, melyek sokszor a tánczosnak derekáig föl pattantak. Legjobban hallatszottak a leányok sikoltásai, a férfiak kacagása, Zsuzsánna fűzője és fatalpai, Dowden Olly hej, huj! kiáltásai s a rekettjebokrok közt zúgó szél, a mely melódiát fújt a táncz démoni mértékéhez.

Csak Keresztély állott magában s mormolgatta nyugtalanul fészkelődve: Nem kén ilyet tenni. Hogy repdesnek a szikrák! Mind ide csalják a rossz szellemeket.

- Mi az? - kérde egyik legény, megállva.

- Hol, te? - kérdezte Keresztély a többiekhez csatlakozva.

A táncz csöndesedni kezdett.

- A te hátad mögött hallatszott Keresztély, ott lentebb. - Csakugyan, ott a hátam mögött. Máté, Márk, Lukács és János, áldjátok meg fekvő helyemet, négy angyal őrizze...

- Hallgass el már, te. Mi az? - kérdezte Fairway.

- Hejh! - kiáltott egy hang a sötétből.

- Erre, erre - felelt neki Fairway.

- Vezet-e itt föl valami út Yeobrightnéhoz a Bloomsendre? - hallatszott ismét a hang s egy magas, karcsú, határozatlan körvonalú alak közeledett a sírhoz.

- Hazafelé kén tán szaladni szomszédok, még pedig a mint csak isten tudnunk adta, mert itt van az éjtszaka. De ne szaladjunk széjjel, hanem tartsunk együtt.

- Vess egy pár ágat a tűzre, hadd lobogjon, hadd lássuk, ki jár itt - mondá Fairway.

A fölcsapó láng a feszes ruhájú, tetőtől-talpig vörös ifjút világítja meg.

- Visz-e errefelé út Yeobrightné házához - ismétlé az.

- Visz, maradjon az ösvényen.

- Olyat értek, a melyen szekérrel, két lóval el lehet menni.

- Olyan az, göröngyös ugyan, de ha lámpása van, óvatosan fölvergődhetnek rajta. Magasra feljött a szekérével festékes atyafi.

- Lenn hagytam a völgyben, egy fél mértföldnyire innen. Előre jöttem, hogy megnézzem az utat; éjtszaka van s réges-rég nem jártam erre.

- Hát azon följuthat - szólt Fairway - Isten engem, meghökkentem, mikor megláttam - tette hozzá. - Miféle tüzes szerzet tart ide, hogy ránk ijeszten, gondoltam magamban. Nem a kigyelmed kisebbitésére mondom, festékes. Csak azt akarom elmondani, hogy milyen furcsa érzésem volt. Szinte azt hittem, hogy az ördög jön, vagy a vörös szellem, a kiről a gyerek beszélt.

- Nekem is olyanformán tetszett - mondá Nunsuch Zsuzsánna - mert a múlt éjjel egy halál-fővel álmodtam.

- Ne beszéljenek róla többet - szólt közbe Keresztély. - Ha be volna kötve a feje, világra úgy nézne ki, mint az ördög, a *Kísértés* képen.

- Ej no, köszönöm a rólam való véleményöket - mondá az ifjú festékes, gyöngye mosolylyal. - Jó éjtszakát mindnyájuknak!

S visszafordúlva a domboldalon, eltűnt előlük.

- Én úgy képzelem, hogy ennek a fiatal embernek az arcát már láttam valaha - szólt Humphrey. - De hogy hol, hogyan, vagy kicsoda, azt nem tudom.

Alig pár pillanattal azután, hogy a festékes elhaladt, egy másik személy kezdett közeledni a részben újra föléledt tűz felé. Kiderült, hogy ez egy jól ismert, tekintélyes özvegyasszony a közeli környékből, világbeli állását legjobban az előkelő kifejezéssel lehete jellemezni. Fehéres arcza, a mint azt a háttérül szolgáló puszta feketesége körülfogta, valami bizonytalanul világított gemmára emlékeztetett.

Javakorát élte, arcza szabályos volt, mint azé a típusé rendesen, a melynél az éleslátás a legfőbb tulajdonság. Olykor-olykor úgy tetszett, mintha valami Nébórol, a melyre mások nem juthatnak föl, mélyebben látna a jövőbe. Némileg idegenszerű tekintete volt, mintha a

magánosság, melyet a puszta lehel, összegyűjtött mértékben jelennék meg arczán. A mód, melylyel a puszta lakóira nézett, mutatta, hogy jelenlétök közönyös neki; közönyös az is, hogy mit gondolnak róla, a miért ily későn jár ez elhagyatott helyen. Így mintegy érezte, hogy egy vagy más tekintetben magasabban áll, mint ők. Ennek az a magyarázata, hogy ámbár ura kisgazda volt, ő maga pappleány, a ki valaha jobb sorsról álmodozott. A határozott jellemek magokkal viszik légkörüket, mint a planeták a magok pályáján s ez az asszony, a ki most színre lépett, rendesen a maga hangját tudta adni a társaságnak. Modora e pusztai néppel szemben bizonyos öntudatos fölényt árukt el. De a sötétben való magános bolyongásból világosságra, társasághoz való jutás mindig kellemesen hat az emberre s ez itt még inkább meglátszott az érkezőnek arczán mint szavain.

- De hisz ez Yeobrightné - szólalt meg Fairway. - Yeobrightné asszonyság, nincs tíz percze, hogy egy ember kérdezősködött itt ön után, egy festékes.

- Mit akart az? - kérde Yeobrightné.

- Nem mondta nekünk.

- Talán eladni valamit; különben egyáltalán nem sejtem.

- Hallom, tekintetes asszony, hogy kedves fia, Clym urfi, hazajön karácsonra, úgy örülök neki - mondá a tőzegvágó. Hogy élt-halt az ezekért az örömtüzekért.

- Igen, azt hiszem, hazajön - felelt Yeobrightné.

- Derék legénynyé nőhetett azóta - szólt Fairway.

- Már egész férfi - válaszolá Yeobrightné nyugodtan.

- Nagyon is magános a tekintetes asszonynak ma éjjel a puszta - szólalt meg Keresztély, csatlakozván a társasághoz, a melytől eddig félrevonultan állott. - Vigyázzon, el ne tévedjen. Hejh, rossz dolog az Egdon pusztán eltévelyedni. A szél is olyan furcsán sippangat ma éjjel, hogy még sohse hallottam így. Eltévedt itt már olyan ember is, a ki minden zege-zúgát ismerte az Egdonnak.

- Te vagy az, Keresztély - mondá Yeobrightné, - miért bujtál el előlem?

- Nem ismertem meg a tekintetes asszonyt ebben a sötétben s biz én nagyon gyatra férfi vagyok, hát egy kicsit megijedtem, ennyi az egész. Bizony sokszor, ha látná a tekintetes asszony, hogy nekibúsulok, tudom, elfogná a félelem, hogy egyszer csak elemészttem magam.

- Csak ne utánozza az apját - mondá Yeobrightné a tűz felé nézve, a hol Cantle apó járta még egymagában a zsarátnok közt, mint a többiek azelőtt.

- Ejnye apó - szólt Fairway Timotheus - bizony szégyeljük magunkat kend miatt. Ilyen tiszteletreméltó vén patriarka, mert hetven megvan, úgy mint egy, s úgy galoppozni itt, mint kigyelmed teszi!

- Tűrhetetlen, a milyen ez a vén ember, tekintetes asszony - szólt közbe Keresztély csüggedten. - Egy hetet nem töltenék vele, hogy ilyen játszós, csak tudnék hova menni.

- Illendőbben is cselekedne kend, Cantle apó, ha megállana köszönni a tekintetes asszonynak, hisz kend itt a legidősebb - mondá a jól megtermett asszony.

- A bizony mondotok valamit - szólalt meg a vén tökéletlen, a mint restelkedve fölhagyott a tánczczal. - Olyan rossz az emlékező tehetségem, Yeobrightné asszonyság, hogy elfelejtettem, milyen sokra tartanak engem ezek a többiek. Azt hinné az ember, hogy nekem csak jó

kedvemnek kell lenni. Pedig nem mindig van. Nagy teher van egy emberen, ha elsőnek tartják, és én gyakran érzem a súlyát.

- Sajnálom, hogy félbe kell kigyelmedet szakítanom, de útban vagyok. Az unokahúgom új házához megyek. Ma este jön haza az urával. Meghallottam az Olly hangját s feljöttem, megtudni tőle, nem jön-e még haza.

- Oh igen, tekintetes asszony, én is épen indulni akartam, szólt Olly.

- Bizonyosan találkozni fognak a festékessel, a kiről beszéltem - jegyzé meg Fairway. - Csak a szekerehez ment vissza. Úgy hallottuk, hogy a tekintetes asszony unokahuga egyenest hazajött, a mint megesküdtek s épen le akarunk oda menni, éjjeli zenét adni nekik.

- Igazán köszönöm kigyelmedeknek - felelt Yeobrightné.

- De mi egy rövidebb vágáson akarunk menni a rekettyésen keresztül, a hol a tekintetes asszony nem jöhetne a hosszú ruhája miatt, azért hát nem is kívánjuk várakoztatni.

- Helyesen, készen vagy, Olly?

- Készen asszonyom. S a hol ni, ki is csillog a világ az unokahuga ablakából. Így nem tévesztjük el az utat.

S a leány arra a halvány világosságra mutatott, ott a völgy fenekén, a melyről Fairway beszélt és a két asszony lement a sírdombról.

IV. FEJEZET.

Megállás az országúton.

Mentek lefelé, lefelé s még mindig lefelé; úgy tetszett, inkább süllyednek, mint távolodnak. Szoknyáikba bele-belekapaszkodott a rekettye, vállait páfrányok simogatták, melyek ámbár összeasztak és meghaltak már, egyenesen állottak, mint életőkben, nem támadt még reájok a téli zimankó, hogy földre verje őket. Sokan oktalanságnak tartották volna azt, hogy két asszony e helyen kísérő nélkül indul el. De Olly és Yeobrightné jól ismerték ezeket a bozotos magányokat, s jó ismerőseink arcát nem teszi ijesztővé a sötétség.

- Így hát Tamsin mégis hozzá ment végre - mondá Olly, mikor a lejtő szelidebbé vált s nem kellett olyan nagyon ügyelni minden lépésre.

Yeobrightné halkán felelt:

- Igen, végre.

- Hogy megérzi majd asszonyom a híját, hiszen mindig vele volt, mintha csak édes leánya lett volna.

- Érzem már is.

Ollynak ugyan nem volt tapintata ahhoz, hogy észrevegye, mikor kell elhallgatni valamit, de épen egyszerűsége nem engedte, hogy bántó legyen. Ő bátran tehetett oly kérdéseket, a melyek mástól talán boszantók lettek volna. Ez a magyarázata annak, hogy Yeobrightné belenyugodott a nyilván kényes tárgy fölvetésébe.

- Mennyire elcsodálkoztunk, mikor meghallottuk, hogy asszonyom beleegyezett - folytatta a seprűkötő.

- Én talán még jobban elcsodálkoztam volna tavaly ilyenkor, Olly. Sok bibéje van ennek a dolognak, ha akarnám se tudnám mindet elmondani.

- Láttam azt én is, hogy nem egészen az asszonyom családjába való ember az. Korcsmáros és korcsmárosnak lenni bizony - - Igaz, hogy okos egy ember, s azt mondják, valamikor indzsellér volt, de elszegényedett, mert szeretett mulatni.

- Tudom, de hát csak legjobb, hogy ahhoz ment, a kihez akart.

- Szegény kicsikém, erőt vett rajta az érzés. Így van ez mindig. Akármit beszélnek is az uráról, van egy kis földje a fogadó mellett, jószága is van, maga meg egészen finom úr. S a mi megtörtént, megtörtént.

- Úgy van - mondá Yeobrightné. - Végre a szekérúton vagyunk, most már majd gyorsabban haladhatunk.

A házasságról nem beszéltek többet, s nem sokára egy elhajló kis ösvényhez értek, a hol elváltak egymástól, de Olly először megkérte Yeobrightnét, juttassa eszébe Wildeve úrnak, hogy nem küldte meg az ő urának azt az üveg bort, a mit lakadalom napjára ígért. A seprűkötő balra fordult, lakása felé, mely a halom egy kiugrása mellett állt, Yeobrightné pedig mendegélt egyenesen előre az úton, mely végre, a *Jámbor asszony* fogadónál, az országútba futott. Azt hitte, hogy oda jött unokahuga Wildevevel az esküvő után Southertonból.

Először a Wildeve-taghoz ért, a mint neveztek ott egy darab földet, a melyet úgy hódítottak el, hosszú fáradságos évek munkája árán a pusztától. A ki rájött, hogy föl lehet törni, az belehalt

a munkába, utódja pedig, tönkre ment abban, hogy termékenynyé tegye. Wildeve úgy jött oda, mint egy Amerigo Vespucci, s örökölte mindazon tisztességet, mely elődjait illeté.

A mint Yeobrightné a fogadóhoz ért, s már épen be is akart lépni, szekeret vett észre valami kétszáz yardnyira a ház mögött, a mely feléje közeledett. A szekér mellett egy férfi gyalogolt, lámpával a kezében. Csakhamar kitűnt, hogy ez a festékes, a ki ő utána tudakozódott volt. Yeobrightné, a helyett, hogy belépett volna a fogadóba, elhaladt mellette, szemben a szekérrel.

Az alkalmatosság odaért, s a férfi épen el akart mellette menni, mikor ő megfordult s így szólt:

- Azt hiszem, ön tudakozódott utánam, én vagyok Yeobrightné a Blooms-Endről.

A festékes megrezzent és föltartá az újját.

Megállította a lovakat, s intett Yeobrightnénak, hogy menjenek odább egy pár öllel. Yeobrightné csodálkozva engedett.

- A tekintetes asszony talán meg sem ismer?

- Nem - felelt az. - De mégis, már emlékszem, a fiatal Venn, az atyja tehenész volt itt valahol.

- Az vagyok, s ismertem egy kicsit Tamsin kisasszonyt, a tekintetes asszony unokahugát. Rossz hírt hozok.

- Csak nem ő róla talán? Most kellett hazajönnie az urával. Abban állapotok meg, hogy délután jönnek vissza ebbe a fogadóba itt.

- A kisasszony nincsen ott.

- Hogy tudja?

- Mert itt van a szekeremben - tette hozzá halkan.

- Istenem! mi történt már megint - mormogta Yeobrightné, arcát kezeibe takarva.

- Magam sem tudom egészen. Minden, a mit tudok, ez: mikor a reggel az úton haladtam, valami egy mérföldre Southertontól, egyszer csak hallom, hogy valaki lépeget utánam, mint egy kis őzike. Megfordúlok, hát a kisasszonyt látom. Sápadt volt, mint a halál. Mindjárt meg is szólított: Oh Venn Diggory, gondoltam, hogy ön az, segít rajtam, úgy-e? Nagy baj ért engem.

- Hogyan tudta az ön keresztnévét? - kérde Yeobrightné kételkedően.

- Suhancz koromban találkoztam vele, mielőtt erre a mesterségre adtam volna magamat. Megkérdezte, felülhet-e, s azzal elájult. Fölvettem és betettem a szekérbe, s azóta mindig ott van. Sokat sírt, de szólni alig szólott valamit. Csak azt mondta, hogy ma reggel meg kellett volna esküdnie. Próbáltam reávenni, hogy egyék egy-két falatot, de nem kellett neki semmi, utoljára aztán elaludt.

- Hadd lássam - mondá Yeobrightné a szekérhez sietve.

A festékes követte a lámpával; ő lépett föl először s aztán segített Yeobrightnénak fölszállani.

Az ajtó nyitva volt, s így meglátszott, hogy a szekér tulsó végében egy rögtönzött fekvőhely van, a mely köré a festékes összes kendőit oda aggatta, hogy a kis ág elfoglalóját megóvjá a vörös festékekkel való érintkezéstől. Egy fiatal leány feküdt ott, nagy kabáttal beborítva. Aludt és a lámpa világa arcára esett.

Szép, kedves, becsületes, falusi arczoska volt az, a mint ott nyugodott hullámos, gesztenyeszín hajfészkében. Középen állt a csinos és a szép között. Szemei be voltak ugyan hunyva, de

könnyű volt elképzelni, hogy ezeknek a csillogása adta meg a legfőbb bájt az egész szép alaknak. Az arcza alapjában reményt fejezett ki, de most aggodalom, bánat árnyalta be. A szomorúság oly friss volt, hogy a szépségben még nem tett semmi kárt s csak méltóságot adott annak, a mit esetleg tönkre fog tenni. Ajka bibora még nem fakult el, csak még pirosabbnak látszott arcza halványsága mellett. Szája meg-megmozdult, s valamit mormolt. Igazán az egész leány valami szerelmes vers tárgyának látszott, a mit rhythmuson és harmonián keresztül kell tekinteni.

Annyi bizonyos, hogy nem arra való volt, hogy így nézzék. A festékes, úgy látszik, tudta ezt és míg Yeobrightné tovább nézte, ő gyöngéden levette róla a szemét, s ez a gyöngédség jól állt neki. Az alvó nyilván maga is észrevette, mert a következő pillanatban fölnyitotta szemeit.

Ajkai megnyitak, mintha sejtene valamit, de még habozik; különféle gondolatai, gondolat-töredékei, a melyeket az első pillanatokban arcza változása kifejezett, a legapróbb részletekig észrevehetők voltak a világosságban. Egy pillanat alatt átlátta a helyzetet.

- Igen, én vagyok, néném! - kiáltott. Tudom, hogy meg vagy ijedve és hogy nem akarsz hinni szemednek, de azért csak én vagyok az, s bizony így kellett hazajönnöm.

- Tamsin, Tamsin - szólt Yeobrightné fölé hajolva - drága leányom!

Thomasin majd elfakadt sírva, de váratlanul erőt vett magán s lágyan pihegve felült.

- Nem gondoltam, hogy ily állapotban látlak meg, bizonyosan te se, hogy így találkozunk - folytatta gyorsan Thomasin. - Hol vagyunk néném?

Nem messze a házunktól. Egdon Bottomban. Oh mily szörnyűség!

- Rögtön megmagyarázom. Olyan közel vagyunk? Akkor leszálok, s hazamegyünk gyalog. A gyalogúton szeretnék hazamenni.

- De ez a derék fiatal ember, a ki eddig hozott, bizonyosan elvisz hazáig is - mondá Yeobrightné, a festékeshez fordulva, a ki visszahúzódott a szekér elejétől, mikor a leány fölébredt s a rud felé félreállott.

- Kérdezni sincs miért, természetesen; - felelt.

- Igazán szíves ember - mondá halkan Thomasin. Valaha ismerősöm volt, s mikor ma megláttam, azt gondoltam, hogy inkább az ő szekeren megyek haza, mint valami idegenén. De most már leszálok. Festékes, kérem állítsa meg a lovakat!

A férfi gyöngéd vonakodással nézett reá, de azért megállította.

A leány és nagynénje leszállottak a szekérről, s Yeobrightné így szólt a fiatal emberhez:

- Most már tisztán emlékszem önre. Miért hagyott föl azzal a jó mesterséggel, a mi az apjáról reámaradt?

- Hát fölhagytam - mondá s Thomasinra nézett, a ki egy kissé elpirúlt. - E szerint ma este nincs már reám szükségök, asszonyom?

Yeobrightné körületekintett, a sötét égre, a halmokra, az elhanyagolt örömtüzekre, s a fogadó világos ablakára, a mely felé közeledtek.

- Azt hiszem nincs - mondá - aztán, Thomasin gyalog akar jönni. Hamarosan fölérünk a házunkig az ösvényen, ismerjük az utat jól.

Néhány szót váltva még, elbúcsúztak. A festékes haladt előre a szekérrel, a két asszony pedig állva maradt az úton.

Mikor az a járómű és kocsisa oly messzire volt, hogy a hang nem érhetett el hozzá, Yeobright-né unokahugához fordult:

- Nos, Thomasin, mit jelent ez a szégyenletes komédia?

V. FEJEZET.

Becsületes emberek zavarban.

Úgy látszott, Thomasint egészen leverte nénjének megváltozott magatartása.

- Azt jelenti, a mit jelenteni látszik, hogy nem vagyok asszony - felelt halkán. - Bocsásson meg, hogy így megaláztam önt, néném. Nagyon sajnálom, de nem tehetek róla.

- Engem? gondolj inkább magadra.

- Senki se volt hibás benne. Mikor oda értünk, a tiszteletes úr nem akart összeadni, mert valami kis szabálytalanság volt a dispensatióban.

- Micsoda szabálytalanság?

- Nem tudom, Wildeve tudja. Nem gondoltam, mikor ma reggel útnak indultam, hogy így jövök vissza. Sötét levén, Thomasin útat engedett érzelmeinek, s nem bánta, hogy könnyei csöndesen, láthatatlanul peregnek le arcán.

- Talán azt is mondanám, hogy úgy kell neked, ha nem tudnám, hogy nem érdemelted meg - folytatá Yeobrightné, a kinél oly közel szomszédságban volt a szelidség és a harag, hogy minden átmenet nélkül tudott egyikből a másikba esni. - Jusson eszedbe Thomasin, hogy magad kerested ezt. Megmondtam én neked, még mikor először belebolondultál ebbe az emberbe, hogy sohse léssz vele boldog. Jól tudtam én azt, mikor olyat tettem, a milyenre sohse hittem volna képesnek magamat, hogy fölálltam a templomban és kiszolgáltattam magamat a pletykának. De ha egyszer már beleegyeztem, nem állok el minden ok nélkül tőle. Hozzá kell menned ezután.

- Azt hiszi néném, hogy nekem nem az a kívánságom - mondá Thomasin mélyen fűlősöngyözve. - Tudom, hogy milyen hiba volt tőlem, hogy megszerettem; de mi haszna keserít most már néném is. Azt bizonyosan nem szeretne volna úgy-e, hogy így vele maradjak? Az ön háza az én otthonom, csak ide térhettem vissza. Wildeve azt mondja, hogy egy-két nap múlva összekelhetünk.

- Bárcsak sohse is látott volna!

- Jó, ha néném így gondolkozik, nem bánom, ha én leszek is a legszerencsétlenebb leány a világon, de nem beszélek vele többet. Nem, nem kell többé.

- Késő már ez a beszéd. Gyere velem. Benézünk a fogadóba, visszajött-e? Végére akarok járni ennek a dolognak. Ne gondolja Wildeve, hogy tréfálhat velem vagy akárkivel, a ki hozzám tartozik.

- Hiszen ő nem tehet róla. A dispensatio volt a hibás, s az nap nem kaphatott másikat. Egy perc alatt megmagyarázza, ha hazajött.

- Miért nem hozott hát haza?

- Magam nem akartam. - S Thomasin újra zokogni kezdett. - Mikor megtudtam, hogy nem esküdhetünk meg, nem akartam hazajönni vele s nagyon rosszúl voltam, akkor megláttam Venn Diggoryt, megörültem neki, s kértem, hogy hozzon haza. Jobban nem tudom megmagyarázni, s ha haragszik néném, én reám haragudjék.

- Majd meglátom - mondá Yeobrightné, s a fogadó felé fordultak, melyet a szomszédságban *Jámbor asszony* néven ismertek.

A czégér egy hölgyet ábrázolt, a ki a fejét a hóna alatt vitte. A ház homloka a pusztá és Blackbarrow felé volt fordúlva; úgy rémlett, mintha a sír sötét alakja fenyegetőleg tekintene rá. Az ajtón egy elhanyagolt réztábla állott e meglepő fölírással: «Wildeve mérnök». Haszontalan de kedves emlék volt ez még abból az időből, mikor e pályára adták egy budmouthi irodába azok, a kik sokat vártak tőle és csalódtak benne. Hátról kert volt, a mögött pedig egy csendes, mély folyó folydogált, ezen a részen itt volt a pusztá határa. A folyón túl rétek terültek el.

De a sűrű sötétség miatt homályos körvonalaknál egyéb nem volt kivehető. A korcsma hátról csobogott a folyó, a mely lustán örvényeket kanyarítgatott, a mint a partjait szegélyező száraz, buzogányos nádk közt tova haladt. E nádszálakat hangok árulta el, a melyet a halk szél keltett, egymáshoz dörzsölgetve őket. Úgy tetszett, mintha valami gyülekezet könyörögne itt csendesen, alázatosan.

Az ablak, a honnan a gyertyafény az örömtűz körül csoportosuló emberek szemébe hatott, nem volt lefüggönyözve, de párkánya oly magasan feküdt, hogy gyalogos ember nem láthatott be rajta. A mennyezet egyik felét óriási árnyék leple fődte, a melyben egy férfialak homályos körvonalait lehetett fölismerni.

- Úgy látszik, itthon van - mondá Yeobrightné.

- Én is bemenjek, néném - kérdé Thomasin félénken. - Talán nem is lenne illendő.

- Be kell jönnöd mindenesetre, azt akarom, hogy előtted beszéljen, még félrevezethetne. Öt percet sem töltünk itt, aztán haza megyünk.

Belépve a nyitott tornácba, kopogott a lakószoba ajtaján, s kinyitva azt, benézett.

A tűzhely irányában, háttal feléjük, egy férfiút pillantott meg. Wildeve volt az, a ki azonnal föl is állt, megfordult s elébe ment látogatóinak.

Wildeve egészen fiatal ember volt, megjelenése és mozdulatai érdekesek valának. S kivált föltűnően kellemes mozdulatai ötlöttek mindjárt szembe. Csak aztán vette észre az ember az anyagibb sajátságokat, mint a milyen az a gazdag hajtincs, mely homlokára csüngve olyanná tette azt, mint a korai gót stíl csucsos ablakívei, s a nyaka, mely síma vala és gömbölyű. Deréktól kezdve könnyed alkotása volt.

Egészben véve oly embernek látszott, a kiben egyetlen férfi sem talált volna csodálni valót s egy asszony sem visszatetsző vonást.

Wildeve fölismerte az ifjú leányt a bejáratnál s így szólt:

- Hát hazaért Thomasin? Hogy hagyhatott engem úgy ott, kedvesem? - s Yeobrightné felé fordulva folytatta. - Hiába beszéltem neki, csak jönni akart minden áron és pedig egyedül.

- De mit jelent mindez? - kérdé Yeobrightné büszkén.

- Foglaljanak helyet - mondá Wildeve, székeket tolvá a két hölgy elé. - Eh! egy ostoba tévedés volt az oka, de hát ilyesminek ki van téve az ember. A dispensatio nem volt érvényes Southertonban, Budmouthra szólott és én nem olvastam el előre, így nem is tudtam.

- De hisz ön Southertonban volt?

- Nem. Én Budmouthban voltam, egészen tegnapelőttig, s oda akartam vinni őt; de mikor elmentem érte, Southertonban állapotunk meg, elfelejtve, hogy oda más dispensatio kellene. Azután már nem volt idő Budmouthba elmenni.

- Ön nagy hibát követett el.

- Az én hibám, hogy Southertont választottuk - magyarázta Thomasin. - Azért akartam azt, mert ott nem ismernek.

- Jól tudom, hogy mennyire hibáztam, nem szükség, hogy ön emlékeztessen reá, - felelt Wildeve kurtán.

- Ilyesminek nem volna szabad megtörténni, - válaszolt Yeobrightné. - Szégyenfolt ez rajtam és családomon, s ha a világ megtudja, nagyon kellemetlen helyzetbe kerülünk. Hogy fog ez a leány holnap a barátnői szeme közé nézni. Igazán nagy megbántás, nem egykönnyen fogom elfelejteni. Thomasin jó hírének is árthat.

- Ah! ördögöt! - szólt Wildeve némi boszúsággal.

Thomasin tágra nyílt szemekkel nézte hol az egyiknek, hol a másiknak az arcát e vitatkozás alatt s aztán aggódó hangon megszólalt:

- Megengedi néném, hogy Damonnal négy szem közt beszéljek erről, csak egy pár perczig. Beleegyezik Damon?

- Mindenesetre kedvesem - szólt Wildeve, ha nagynénje megengedi - s ezzel bevezette Thomasint a szomszédszobába, Yeobrightnét ott hagyva a tűzhely előtt.

Mihelyt egyedül voltak s az ajtó bezárult, Thomasin feléje fordítva sápadt, könnyes arcát így szólt hozzá:

- Így megöl engem Damon. Nem volt szándékom haraggal válni el magától ma reggel Southertonban. De megijedtem, s azt se tudtam jóformán, mit beszélek. Nagynénémnek nem mondom el, mennyit szenvedtem a mai napon. Oly nehéz uralkodni hangomon és arczomon, s mosolyognom, mintha mindez csekélység volna reám nézve. De azért megpróbálom, hogy még jobban meg ne haragudjék magára. Tudom, hogy maga nem tehetett róla Damon, akármit gondoljon is néném.

- Igen kellemetlen egy asszony.

- Igaz - mormolá Thomasin - s azt hiszem, most magam is az vagyok... Damon, mi szándéka van most velem?

- Szándékom önnel?

- Igen, azok, a kik magát nem szeretik, olyan dolgokat sutognak, a melyek pillanatra engem is kétkedővé tesznek iránta. Megesküszünk úgy-e?

- Természetesen. Mindössze Budmouthba kell mennünk hétfőn, s egyszerre összekelhetünk.

- Akkor hát menjünk. Oh Damon, miket nem mondat velem! - s zsebkendőjébe rejté piruló arcát. - Íme én kérem magát, hogy vegyen el, pedig igazság szerint magának kellene hozzám, kegyetlen szerelmeséhez könyörögnie térden állva, s azt mondani, hogy meghasad a szíve, ha hozzá nem megyek. Sokszor elgondoltam milyen kedves, milyen gyönyörűsége lenne az és mennyire más így!

- Bizony a való élet sohasem olyan.

- Én nem bánom, ha sohasem esküszünk is meg, tette hozzá Thomasin egy kis méltósággal. Elélek én ön nélkül is. Nagynéném van előttem, a ki olyan büszke, s oly sokat tart a családjáról, hogy megöli a boszúság, ha ez a dolog világ elébe kerül, mielőtt vége lenne. Clym rokonom is nagyon zokon fogja venni.

- Akkor nagyon oktalan lesz. Az igazat megvallva, önök mindnyájan oktalanok egy kicsit.

Thomasin elpirúlt egy kissé és nem a szerelem miatt. De bármi volt a mulékony érzés, mely arczába hajtotta a vért, épen oly hirtelen eltűnt, mint a hogyan jött, s alázatosan szólalt meg a leány:

- Sohasem leszek az, a mennyire tőlem függ. Csak azt látom, hogy ön végre hatalmába kerítette némileg nagynénémet.

- Így kellett annak lenni igazság szerint - mondá Wildeve. - Gondolja el, mit meg nem tettem, hogy beleegyezését megnyerjem. Mekkora sértés az, ha a templomban utasítják vissza az embert és kettős sértés oly emberre nézve, a ki érzékenységgel s az Isten tudja mivel van még megverve, mint én. Soha sem felejttem el ezt a jelenetet. Durvább ember ujjongana most az én helyemben.

Thomasin merengve tekintett reá szomorú szép szemével, s arcza kifejezése azt mutatta, hogy abban a szobában nem csak egy ember emelhet panaszt érzékenysége miatt.

Wildeve látva, hogy Thomasin valóban szenved, kissé talán zavarba jött, s hozzá tette:

- Eszem ágában sincs ennyiben hagyni a dolgot, kedvesem, nem vinne reá a lélek.

- Tudom, tudom - mondá a szép leány földerülve. - Maga, a ki egy bogár szenvedését se tudja nézni és nem tűri a kellemetlen hangot s a rossz szagot se, nem fog soká fájdalmat okozni nekem és az enyéimnek.

- Semmi esetre, ha tőlem függ.

- Kezet reá Damon.

Wildeve hanyagul kezet adott.

- Az ördögbe mi ez?

A ház előtt férfiak dalolása hangzott föl. A hangok közül különösen kettő vált ki; az egyik rendkívül erős bassus volt, a másik vékony és sipító. Thomasin megismerte, hogy az egyik a Fairway Timotheusé a másik Cantle apóé.

- Mi az? - kérde Thomasin, ijedten tekintve Wildevere.

- A pusztai emberek jöttek el, hogy egy pár nótát daloljanak az üdvözetünkre. Ez túrhetetlen!

Sétálni kezdett föl s alá, kint pedig vidáman énekelték az emberek:

«Szeretlek szívemből, szólott a hű legény,
Jer hozzám galambom, elveszlek téged én.»
Mit mondjon a leány? - A templomba mentek,
Holtodig-holtomig össze is esküdtek.
Csókolta, ölelte, térdire fölvette.
Jobban soha egymást két szív nem szerette.»

Yeobrightné berohant a másik szobából.

- Thomasin, leányom - mondá méltatlankodással nézve Wildevere - csinos kis história. Jer, menjünk tüstént haza.

Azonban késő volt a folyosón át kijutni. Erős kopogtatás hallatszott a szoba külső ajtaján. Wildeve, a ki az ablaknál állott, visszajött.

- Állj! - mondá parancsolóan, kezét Yeobrightné vállára téve. - Valósággal ostrom alatt vagyunk. Van itt ötven ember úgy mint egy. Ön Thomasinnal itt marad ebben a szobában. Én ki megyek eléjük. Itt kell maradniok a kedvemért, míg ezek el nem mennek, hogy úgy lássék,

mintha minden rendben volna. Thomasin, kedvesem, ne csináljunk botrányt. Ön csak úgy látja, mint én, hogy ez után meg kell esküdnünk. Csak üljön csendesen, s ne igen beszélgesen. Én majd elbánok velök, a tökfilkókkal!

Leültette az izgatott leányt, aztán kiment a másik szobába s kinyitá az ajtót. A folyosón Cantle apó tünt föl, karban énekelve a többiekkel, a kik még a ház előtt álldogáltak.

Cantle apó belépett és szórakozottan bólintott Wildevenek; ajkai még nyitva voltak s vonásait rémitően eltorzítá az az igyekezet, hogy a karban betöltse a maga szerepét. Mikor a dal bevégeződött, barátságos hangon megszólalt:

- Üdvözljük az új párt, áldja meg őket az Isten!

- Köszönöm - szólt Wildeve szárazon s arcza oly komor volt, mint a viharfelhő.

Az apót nyomban követte az egész csapat, a melyet Fairway zárt be. Keresztély, Sam a tűzegvágó, Humphrey s még egy egész csoport. Mindnyájan mosolygó képpel nézegettek Wildevere, de még az asztalokra és székekre is, mert barátságos érzületük szint oly erősnek látszott a bútorok iránt, mint gazdájokkal szemben.

- Yeobrightné asszony hát mégis megelőzött bennünket - mondá Fairway, megismerve a hölgy kalapját az üveg falon át, a mely az ivót a másik szobától elválasztotta. - Mi egyenesen jöttünk, Wildeve úr, ő pedig körül az ösvényen.

- A fiatal kis menyasszony fejecskéjét is látom - mondá Cantle apó, ugyanazon irányba pillantva, s észrevéve Thomasint, a ki félszeg, fonák helyzetben várakozott nagynénje mellett.

- Még nem költözött egészen ide: hiszen van is idő bőven!

Wildeve nem felelt, s valószínűleg érezvén, hogy minél előbb megvendégeli őket, annál hamarabb szabadul tőlük, egy kőorsót vett elő, a mely egyszerre melegebb világításba helyezte a dolgokat.

- E már ital! - mondá Cantle apó, oly ember módján, a ki sokkal pallérozottabb, semhogy mohón kapjon utána.

- Ó mézbor, remélem ízleni fog.

- Oh igen - válaszoltak a vendégek nagy készséggel, a mi természetes, mikor oly könnyű az udvariasságot összeegyeztetni az érzelmekkel.

- A világon sincs jobb ital. Uccsegen nincsen, - tette hozzá Cantle apó. - Csak azt ha lehetne ellene vetni, hogy egy kicsit erősecske s nem egyhamar megy ki az ember fejéből. De holnap vasárnap, hála Istennek!

- Én is olyan bátor lettem tőle, mint az oroszán, mikor egyszer ittam - szólt Keresztély.

- Olyan léssz megint - mondá Wildeve leereszkedve. - Pohárból tetszik vagy kupából?

- Ha kigyelmed nem bánja, csak igyunk kupából s hadd menjen körül. Jobb az úgy, mint csöppölgetve.

- Ördög vigye azokat a csuszós poharakat - szólt Cantle apó. Mit ér az olyan portéka, a mit nem lehet hamúba téve melengetni? Már én csak azt tartom, hogy semmit.

- Jól mondja kend, öreg - szólt Sam s körbe járt a mézbor.

- No - mondá Fairway Timotheus - érezve, hogy valamit valahogyan dicsérnie kell, - csak jó dolog az a házasság Wildeve úr és a kigyelmed felesége igazi gyöngy. Úgy van - folytatá

Cantle apóhoz fordulva s fölemelve hangját, hogy a szomszéd szobában is meghallják - az apja is derék, talpig becsületes egy ember volt.

- Nem sok ember értett úgy a muzsikához, mint az - mondá Sam. - Ha valami társasággal ment az utcán, úgy játszott előttük a klárinéton, mint ha sohase lett volna egyéb a kezében, csak a klárinét. S aztán, mikor a templom ajtóhoz ért, letette a klárinétot, fölmászott a karzatra, fölvette a kisbögőt s úgy játszott rajta, mintha sohasem lett volna egyéb a kezében, csak kisbögő. Azt mondták rá az emberek, pedig olyan emberek, a kik tudják, mi az a muzsika: bizony Isten nem az az ember ez, a ki az imént olyan szépen futta a klarinétot.

- Meghiszem azt - jegyzé meg a rekettyevágó. - Csudálatos dolog is volt az, hogy egy ember két szerszámmal úgy tudott bánni és sohase vétette el, hogy hová tegye az újját.

- Hát a szomszéd templomban, Flychettben? - kezdé megint Fairway, új oldalról akarván megvilágítani az érdekes témát.

Wildevé türelmetlen mozdulatokat tett s foglyai felé pillantott az üvegfalon át.

- Vasárnap délutánonként átjárt oda öreg barátjához, Brown Andráshoz, az első klárinétoshoz. András jó ember volt, hisz emlékeznek rá kigyelmetek, de a muzsikához nem nagyon értett.

- Bizony nem ő.

- Hogy András aludhassék egy kicsit, Yeobright szomszéd átvette a helyét az isteni tisztelet némely része alatt, mint jó baráthoz illik.

- Mint jó baráthoz illik, ütötte rá Cantle apó, a többi hallgatók pedig fejbőlintással fejezték ki egyetértésüket.

- Alig aludt el András, alig futt egyet Yeobright szomszéd az András klarinétjába, egyszeribe észrevette mindenki, hogy: no most van jó kézben az a szerszám! Minden szem feléje fordult s az emberek mondogatták egymásnak: «tudtam, hogy ő van ott»! Egy vasárnap, emlékszem, kisbögőn játszottak, s Yeobright szomszéd elhozta a magáét. Mikor az éneknek a közepe tájára jutottak már, a szomszéd akkorára már bele melegedett a munkába, s olyan hatalmasan rátette a vonót, hogy majd kétfelé szakadt a bögő. A templomnak minden ablaka úgy recsegett, mintha égiháború lett volna. Az öreg Gibbons tiszteletes a nagy szent palástban úgy fölvetette a kezét, mintha csak a hétköznapi ruhájában lett volna, s mintha csak mondta volna: «héjh, ha nekünk ilyen emberünk lett volna»! De az egész Flychettben nem volt egy ember, a ki méltó lett volna rá, hogy Yeobrightnak csak a saruit megoldja.

- Nem lehetett félni, mikor az ablakok recsegték? - kérdé Keresztély.

Senki sem felelt neki; mindnyájan el voltak merülve az elbeszélt jelenet csodálatába.

Mint a hogy Farinelli énekét a hercegnők előtt vagy Sheridan híres Begum-beszédét, nagy dicsőséggel ruházta föl az utókor előtt az a körülmény, hogy elvesztek, ilyenformán járt valószínűleg Yeobrightnak azon bizonyos vasárnap délutáni remeklése is. Nem látszik ugyanis kizártnak azon lehetőség, hogy ez osztatlan elismerést az összehasonlító kritika, ha módjában lett volna, jelentékenyen megnyírbálja vala.

- Senki se gondolta volna róla, hogy élte derekán hal meg - mondá Humphrey.

- Azért hónapokkal előbb kornyadozott már. Akkoriban asszonyok, leányok versenyt szoktak volt futni a greenhilli vásáron, ruháért miért, s az én feleségem is elment egyszer a többi leányokkal, mert akkor még leány volt, hosszú lábú, fürgé cseléd, s nagyon jól tudott futni, míg osztán el nem nehezedett. A hogy haza érkezett, kérdeztem tőle - mert akkor tájban kezdtünk együtt járkálgatni:

- Mit nyertél szíved?

- Hát nyertem - nyertem egy ruhát - mondja s egészen elpirúlt. Biztosan ing lesz a, gondoltam, s csakugyan az volt. Hejh, ha elgondolom, hogy miket nem mond most egy szikra pirulás nélkül, olyan furcsának tetszik, hogy akkor még azt sem akarta megmondani. Beszélt egyebet is és ez az oka, hogy elmondom ezt a históriát. «Akármit nyertem is, azt mondja, akár fehéret, akár színezt, akár látnivalót, akár nem olyat - igen szemérmes beszédű leány volt, - inkább elvesztettem volna, csak azt ne láttam volna, a mit láttam. Szegény Yeobright úr rosszul lett, mihelyt a vásárba betette a lábát, s haza kellett neki jönni». Ekkor volt kint szegény utóljára a faluból.

- Attól kezdve aztán úgy élt napról-napra s egyszer csak azt hallottuk, hogy meghalt.

- Vajon nagy kínjai voltak, mikor haldokolt? - kérdé Keresztély.

- Oh nem, épen nem. Még csak nem is búsult. Úgy látszik, szerette az Isten.

- Hát mások, mit gondol Fairway bátyám, mások sokat kínlódnak?

- Az attól függ, hogy félnek-e a haláltól.

- Én nem félek, hála Istennek - mondá Keresztély erélyesen. - S jó hogy nem félek, mert akkor legalább nem kell majd szenvednem... Nem hiszem, hogy félős volnék, s ha az lennék is, nem tehetek róla, hát nem érdemlem meg, hogy kínlódjam. Mégis szeretném, ha egy csöppet se félnék.

Ünnepélyes csend állt be, s aztán Timotheus szólalt meg, kitekintve a függönyözetlen ablakon:

- Ejha! az aztán a takaros kis örömtűz, a Drew kapitányé. Bíz' Isten, csak olyan jól ég most is, mint mikor meggyújtották!

Minden szem az ablak felé irányult és senki se vette észre, hogy mily különös kifejezés villant át Wildeve arcán. S messze a pusztaság sötét völgye fölött, jobbra a Blackbarrowtól, valóban látni lehetett a tüzet, mely kicsiny volt, de épen oly fényes és erős, mint azelőtt.

- Előbb gerjesztették mint a miénket - folytatta Fairway, és a környéken mind előbb kialudt, mint ez.

- Hátha jelent is a valamit - mormogá Keresztély.

- Mit jelentene? - szólt Wildeve élesen.

Keresztély zavarba jött, nem tudott felelni, Timotheus segített neki.

- Azt akarja mondani uram, hogy az a feketeszemű vászoncseléd odafönn, a kiről azt tartják, hogy boszorkány - én ugyan nem adnék olyan csúnya nevet, olyan finom ifjúasszonynak, - hogy az mindig valami különös dologban szokta törni a fejét és hátha az van ott?

- Na én szeretném megkérni feleségemnek, ha hozzám jönne, s nem bánnám aztán, ha meg-rontanának is azok a tüzes fekete szemek - mondá Cantle apó merészen.

- Ne mondjon olyanokat apám - rimázkodott Keresztély.

- No én is a valló vagyok, hogy a ki azt a leányt elveszi, takaros bútort állít be vele a nagy-házba - mondá Fairway neki hevülve, s egy jót húzván a mézborból, az asztalra tette a korsót.

- Meg olyan társat, a kit úgy nem lehet kitanúlni, mint a szél járását - jegyzé meg Sam, a korsó után nyúlva, hogy az utolsó csöppet is kikortyintsa belőle.

- Hm! csakugyan talán mozoghatnánk is már - vélte Humphrey, a ki észrevette, hogy az edény kiürült.

- De csak danolunk még egyet? - szólt Cantle apó. - Én úgy tele vagyok nótával, mint a madár.

- Köszönöm öreg - szólt Wildeve. - De most ne fáradjon már. majd kipótolják egyszer, ha társaság lesz nálam.

- Egy sor új nótát se tanulok, ha tizet nem akkorára - mondá Cantle apó. - És Wildeve úr nyugton lehet affelől, hogy én nem hagyom cserben, itt leszek.

- Azt elhiszem - szólt Wildeve.

Aztán mindnyájan elbúcsuztak, hosszú életet, boldogságot kívánván az új házas élethez, egy kissé körülményesen is, a mi meglehetősen időbe került. Wildeve kikísérte őket az ajtóig, a melyen kívül az árnyékba borult puszta várakozott reájok oly feketeséggel, a mely a talpaiktól szinte a zenithig fölért. A sűrű sötétségbe bemerülve, aztán sorba fejlődtek, melynek élén Sam haladt, a tőzegvágó, s úgy igyekeztek úttalan útjokon haza felé.

A mint lábaik zaja a rekettyésben elhalt, Wildeve visszafordult s belépett a szobába, a hol Thomasint és nagynénjét hagyta. A hölgyek már elmentek.

Csak egy helyen lehetett kimenniök, a hátsó ablakon; s ez nyitva volt.

Wildeve nevetett magában, egy pillanatra elgondolkozott s aztán nagy lassan visszatért az első szobába. Itt egy üveg borra esett a tekintete, a mely a kandalló párkányán állott. «Ah az öreg Dowden»! mormolá és a konyhaajtóhoz lépve bekiáltott:

- Hé! van itt valaki, a ki az öreg Dowdenhez elmenjen?

Senki sem felelt. A szoba üres volt, a mindenes gyerek is lefeküdt már. Wildeve visszajött, föltette a kalapját, magához vette az üveget s elhagyta a házat, ráfordítva a kulcsot, mert az éjjel nem volt vendég a fogadóban. Az országútnál újra szemébe csillant az a kis örömtűz a Mistover Knapen.

- Még mindig vár ön, hölgyem - mormolá.

Azonban akkor még nem haladt arra felé, hanem balra hagyva a halmot egy úton, mely tele volt kerékvágással, elvergődött egy kalyibához. E kalyibát épen úgy, mint a puszta többi házait csak az a gyöngye fény tette láthatóvá, mely az ablakon át kiszűrődött. Itt lakott Dowden Olly a seprűkötő. Wildeve belépett. Az alsó szoba sötét vala, de tapogatózva akadt egy asztalra, a melyre letette a bort s egy percz múlva újra az útczán volt. Megállott s nézett észak felé, a nem lankadó kis tűzre, a mely magasan feküdt fölötte, de mégis alacsonyabban, mint a Blackbarrow. Ez volt az, a melyik az imént úgy magára vonta az atyafiak figyelmét azzal, hogy legtovább tartott az Egdon tájain.

Tudjuk, hogy szokott menni a dolog, ha asszony határoz, de meg kell vallani, hogy férfiaknál sem sokkal szerencsésebb az állapot, mikor asszonyról van szó benne, kivált ha szép asszonyról. Wildeve megállt, s csak álldogált ott izgatottan lélekzelve, s aztán resignáltan így szólt:

- Igen! Istenemre azt hiszem, el kell mennem hozzá.

A helyett, hogy hazafelé fordúlna, gyorsan megindult egy ösvényen, mely a Blackbarrow alatt vezetett el arrafelé, a hol a tűz, nyilvánvalóan jeltűz, lobogott.

VI. FEJEZET.

Az alak az égen.

Midőn az örömtűz közönsége nem háborítá többé a pusztá magányát, egy erősen beburkolt női alak közeledett a sír felé, arról a tájról, a merre az a kis tűz esett. A festékes, ha szemügyre veszi, bizonyosan fölismeri benne azt a nőt, a ki először oly különösen jelent ott meg s az idegenek jöttére eltűnt. Fölkapaszkodott ismét előbbi helyére a csúcsra, hol a szunnyadó tűz parázsai fogadták, mint valami élőszemek a nap holt tetemében. Ott megállott, körülte a roppant éjtszakai légkör terjedt el, a melynek nem teljes sötétsége az alatt fekvő pusztá teljes sötétségével szemben jelképezhette volna a megbocsátható bűnt a halálos mellett.

Mivel a hölgy nagykendőbe volt göngyölgetve s feje is be volt kötve, a miket e helyen és ez órában fölösleges védekezésnek lehetett tartani, a szemlélő mindössze azt vehette volna észre, hogy sugár és magas s mozdulatai előkelőek. Háttal állott a szél felé, a mely északnyugotról fújt, de hogy a szél ellen akart-e így védekezni vagy pedig a délkeleti irány érdekelte különöbben, első pillanatra nem vala megállapítható.

Épen oly homályban volt az is, miért áll ott oly mozdulatlanul, mint valami őrszeme a pusztai tájéknak, mintha gyökeret vert volna? Egyesegyedül volt, nem törődött az éjtszakával, mindez azt mutatta, hogy a félelmet nem ösmeri. Nem asszonyoknak való volt e környék, a mely semmit sem vesztett mogorvaságából azóta, midőn Caesart arra készítette, hogy minden évben még az őszi napéjegyenlőség előtt elmeneküljön komorsága elől. Nem asszonyoknak való volt e táj és időjárás sem, a mely a délről jött utassal azt hiteti el, hogy Homer Kimberországában jár.

Joggal az a hit ébredt volna az emberben, hogy e hölgy a szél zúgását hallgatja, mely az éj elébbhaladtával erősebb lett s magára vonta a figyelmet. Valóban úgy tetszett, hogy e szél épen úgy e szintérre van teremtve, mint a szintér az időponthoz. Hangja sok tekintetben jellegzetes volt. A mit ott hallott az ember, nem hallhatta másutt sehol. Számtalan szélroham követte egymást északnyugat felől, s a mint tovaftottak, zúgásuk három felé bomlott. Volt benne szoprán, tenor, és basszus szólam is. A halmokba és mélyedésekbe ütközve bűgött, a magyalfák között bariton hangon dudolgatott, közöttük föl-föhallatszott egy gyöngébb, de magasabb halk zizegés is, rekedtes színezettel, a pusztá sajátságos hangja. Vékonyabb volt ugyan és kevésbbé észrevehető, de sokkal hatásosabb nálok. Mintegy a pusztá dialectusának lehetne mondani. És mivel sehol sem volt hallható az ég alatt a pusztát kivéve, mintha indokolta volna azt a még most sem ernyedő feszült figyelmet, melylyel az a magányos alak hallgatta.

A panaszos novemberi szélnek ez a szólama hasonlított valami dalhoz, melyet egy törődött, késő vén korát élő ember zümmög. Sajátszerű elkényszeredett suttogás volt ez, száraz és vékony, oly határozottan hatott a fülbe, hogy a pusztai ember biztosan fölismerhette azokat az elemeket, a melyekből támadt. Növényi eredetű elemek voltak azok és megszámlálhatatlan sokaságban, de nem törzsek és nem galyak, nem is levelek, nem is gyümölcsök, se fűszálak, se tövisek és nem is zuzmók, nem is mohok.

A múlt nyárnak összeaszott csöngettyűvirágai voltak azok, valamikor gyöngédek s bíbor-színűek, ma fakóra mosva a Mihály-napi esőktől s bőrré szárítva október verőfényétől. Egynek-egynek a hangja oly gyöngé volt, hogy csak százak combinatiója ha kivált a pusztá csöndjéből s myriadoknak kellett egyszerre megzendülniök, hogy bágyadt el-elhaló zenéjük a hölgy füléhez eljusson.

De az éj ezer hangja közül nem volt egy sem ezen kívül, mely a hallgatóban figyelmet tudott volna kelteni eredete iránt. Az embernek észre kellett vennie, milyen számtalan egyén működik itt össze, s szinte látta, hogy e parányi harangocskák közül mindenikbe épen úgy berohant a szél, bejárta és kijött belőle, mintha mind megannyi óriás kráter lett volna.

«A lélek indítá ezeket». Az írásnak e szavai ébredtek föl az elmében. És ha valaki olyan hallgatja, a kinek hajlama van a fetisizmusra, itt bizonyosan fetisimádó lesz. Nem a balkéz felől eső táj hervadt virágai beszéltek, nem is a jobbkez felől esőé, nem is azok, a melyek elől reszkettek. Valaki más volt az az egyetlen személy, a ki mindegyiköket váltakozva megszólaltatta.

Egyszerre csak a sírról egy hang vegyült az éj vad ékesszólásába; úgy beleolvadt a többibe, hogy alig lehetett kivenni kezdetét és végét. Megszólaltak a lejtők, megszólaltak a bokrok, megszólaltak a csöngettyűvirágok és végre a leány is. S mintha az ő hangja is csak szólama lett volna ugyanannak a beszélgetésnek. A szél szárnyára kapva, beléjük olvadt s velük repült tova.

Egy mély sóhajtás vala ez, s nyilván arra a motívumra vonatkozott, a mely azt a leányt idevezette. Mintha elhagyta volna magát egy pillanatra, mintha belenyugodott volna valamibe, a minek ellenszegülni nem tudott. Annyi nyilvánvaló volt, hogy a lelke nem pihent, közönybe sem merült, hanem erővel kellett fékeznie magát.

Messze lent a völgyben, a fogadó ablakából még mindig derengett a világ. Egy pár percz múlva kiderült, hogy annak az ablaknak több köze van a leány sóhajtásához, mint akár tetteinek, akár a körülötte fekvő vidéknek. Fölemelte a balkezét, melyben egy összecsucott látcső volt, ezt kihúzta s mint a ki jól tud vele bánni, szeméhez emelte s egyenesen a fogadó felé irányozta.

A kendő, mely fejét beburkolá, most egy kissé hátra csúszott, mivel feljebb emelte. Profilja látható lett az eget borító homályos fellegen. Mintha Mária Antoinette és Siddonsné egyesültek volna oly arcz képzésére, mely egyikhez sem hasonlított, de mind a kettőt eszünkbe juttatá. Mindez azonban lényegtelen volt. Az arcz csak mozdulataival tárja föl a jellemet. Annyira, hogy gyakran az arczvonalak játéka jobban megismerteti velünk egy férfi vagy asszony jellemét, mint az összes tagok együttes munkája. Így az éjszaka keveset árult el arról, a kit körülfogott, mert arczának mozgékony részei nem voltak láthatók.

Végre fölhagyott figyelő helyzetével, összecsucolta a látcsövet és a haldokló parazsakhoz fordult. Fény már nem sugárzott ezekből, s csak mikor elevenebb szélroham simogatta meg arcukat, olyankor pirultak föl egy-két pillanatra mint egy ifjú leány. A hölgy a néma hamú fölé hajolt. Kiválasztott egy ágacskát, amelynek tüzes volt a vége, s odavitte, a hol előbb állott.

A földre tartotta az üszköt s futta a vörös parazsat. Az gyöngén megvilágítja a pázsítót és egy kis fővénýórát tett láthatóvá. Addig fujkálta az eleven szent, míg észrevette, hogy lepergett minden homok.

- Oh! - mondá mintegy meglepetve.

A világosság, mit lehellete keltett, nagyon bizonytalan volt, s csak futó fényt vetett a fölėje hajló alakra. Két gyönyörű ajk és arcz látszott; feje még mindig be volt burkolva. Aztán eldobta a galyat, az órát kezébe vette, a látcsövet hóna alá s útnak indult.

A domb gerinczén egy vékonyka nyom volt, ezen haladt. Azok, a kik ismerték, ösvénynek nevezték, s míg az utazó napvilágnál se vette volna észre, a pusztá lakói éjféلكor is könnyedén ráakadtak. Ily vékony csapáson éjnek idején csak olyan ember tud eligazodni, a ki sokat

bolyongott sötétben, járatlan úton. Ez érzékenynyé teszi a lábakat, úgy, hogy ilyen emberek a legvastagabb czipőn vagy csizmán át is észreveszik, érintetlen pázsiton járnak-e vagy valami kis gyalogút összetiport fűszálain.

Az a magános alak, a ki az ösvényen haladt, ügyet sem vetett arra a zenére, a melyet a szél játszott a száraz csöngettyűvirágokon. Arra a sötét csoportra se figyelt, a mely fölriadt előle, mikor legelőhelyökhöz a vízmosás partjára ért. Apró, vad ponnyk voltak azok, a pusztai szülöttei. E lovak nagy területeket bejártak Egdon dombos vidékéből, de sokkal kisebb csapattokban, semhogy a magányosságot csökkenthették volna.

A gyalogló most semmit sem vett észre és elfoglaltságának oka egy igen mindennapi esemény volt. Egy ág beleakadt a szoknyájába és útját állotta. A helyett, hogy eltávolította s tovább sietett volna, engedett neki s megállott. Mikor meg akarta magát szabadítani, körül-körül-forgott addig, míg lemaradt ruhájáról a galy.

Útja a felé a kis tűz felé vitt, a mely az örömtűzet rakó embereknek s Wildevenek a figyelmét magára vonta volt. A tűz sugarai gyöngye fényt vetettek arczára, a mely mind világosabbá vált, a mint a leány közeledett. Csakhamar kitűnt, hogy a tüzet nem sík talajon gerjesztették, hanem két összefutó árokpart találkozó pontján. Túl egy árok volt, száraz mindenütt, csak a tűz alatt nem; ott egy nagy víz terült el, melyet hangabokrok és szittyó szegélyeztek. A mocsár síma tükrében fordítva látszott a tűz.

Az összetalálkozó partokon odaát nem volt élő sövény, csak néhány rekettyebokor állott rajtok, leveletlen szárazon, mint a karóra húzott fejek valami vár falán. Mikor a tűz nagyot lobbant, egy vitorlarudakkal fölszerelt fehér árbocz villant föl a fellegeken. Általában az egész hely valami erődnék tetszett, a melyben jeltűzet gyújtottak.

Emberi léleknek nyoma sem volt; de olykor-olykor valami fehér tárgy rémlett meg a part fölött, s aztán eltűnt újra. Szorosabban szemügyre véve, emberi kéznek bizonyult volna az, a mely fát rak a tűzre; de így oly hatást tett, mintha épen úgy magában lett volna, mint az, a mely egykor Belshazzart megrémítette. Néha egy-egy parázs legördült a parton és sziszegve hullott a mocsárba.

A víz egyik oldalán kezdetleges sárlépcsők vezettek föl a gátra. Belül szántóföld terült el, mely parlagon hevert, de meglátszott rajta, hogy valaha művelve volt; most már újra visszalopózkodott belé a hanga és páfrány, s gyom bírta az egészet. A homályosságon át ki lehetett venni a szabálytalan lakóházat, kertet és melléképületeket, hátuk mögött egy csomó fenyőfával.

Az ifjú leány - mert oly frissen szökött föl a partra, hogy fiatalnak kellett lennie - a helyett, hogy a belső oldalon leereszkedett volna, a part mentén haladt, s végre ahhoz a sarokhoz ért, a hol a tűz égett. A láng tartósságának egy oka most már nyilvánvaló lett. A tüzelőszer testfa volt, vén naszpolyafák görcsös derekából; a domboldalon nőttek ezek kettesével, hármával. A part belső szögletében még mindig volt egy csomó belőlük, s ebből a zugból egy kis gyerek föltekintő arca ötlött a leány szemébe. A fiu nagy lassan rakosgatta a hasábokat a tűzre. Úgy látszik, ezzel töltötte az este jórészét, mert képe fáradságot árult el.

- Beh jó, hogy visszajött, kisasszony! - mondá megkönnyebbülten sóhajtván föl. - Úgy nem szeretek egyedül lenni.

- Hadd el, hisz csak egy kis sétát tettem; mindössze húsz perczig ha oda voltam.

- Olyan hosszúnak tetszett - mondá halkan a szomorú gyermek - s olyan sokszor itt hagyott.

- Azt hittem, örülsz az örömtűznek s megköszönöd, hogy csináltam neked.

- Örülök is, csak hogy nincs itt kivel játszanom.

- Nem volt itt senki, míg odajártam?

- Senki, csak a nagyapja. Egyszer kinézett az ajtón, magát kereste. Azt mondtam neki, hogy elment megnézni a többi örömtüzet.

- Derék fiú vagy.

- Ott jön megint, kisasszony.

Egy öreg ember lépett a ház felől a világosság körébe. Ugyanaz volt, a ki délután a festékessel összetalálkozott. Figyelmesen nézett arra a leányra, a ki odafönt állott és fogai, a melyek még teljesen épek voltak, úgy csillogtak nyitott ajkai közt, mint a fehér márvány.

- Mikor jössz már be Eustacia? Ide s tova itt a fekvés ideje. Két órája, hogy itthon vagyok és nagyon ki vagyok fáradva. Igazán gyermekség tőled, hogy úgy eljátszol azzal az örömtüzzel, s annyi fát elpusztítasz. majd mind elégetted már drága fámat, pedig annál nincs jobb tüzelő-szer. Karácsonyra tettem én azt el.

- Megígértem Jankónak, hogy neki is lesz örömtüze, s még gyönyörködni akar egy kicsit - mondá Eustacia oly módon, a melyből kiviláglott, hogy korlátlan uralkodó itten. - Feküdj le nagyapám, én is mindjárt bemegyek.

- Úgy-e Jankó, tetszik a tűz?

A gyermek habozva tekintett reá s azt mormogta:

- Nem nagyon bánnám, ha elaludna.

A nagyapó már visszafordult s nem hallotta a fiú feleletét. Alig tűnt el az őszhajú ember, a leány boszúsan fordult a gyerekekhez:

- Háládatos egy fiú, még meghazudtol! Sohse kapsz többet örömtüzet... Megteszel nekem egy kis szívességet úgy-e?

Az elnyomott gyermek azt felelte: «meg» és hanyagúl élesztgette a tüzet tovább.

- Maradj itt még egy kicsit, s kapsz egy sixpencet - szólt Eustacia szelidebben. - Minden két-három perczben tégy rá egy-egy hasáb fát, de ne sokat egyszerre. Én elmegyek sétálni, de mindjárt vissza jövök. Ha meghallod, hogy béka ugrott a nádasba, mintha követ löktek volna bele, adj hirt iziben, akkor eső lesz.

- Jó, Eustacia.

- Vye kisasszony, fiatal úr.

- Vye - stacia kisasszony.

- No jó, tégy még egy darabot rá.

A kis rabszolga táplálgatta tovább az örömtüzet. Automatának látszott, a kit a szeszélyes Eustacia akarata cselekvésre és beszédre bír. Olyan volt, mint az az ércszobor, a melyről azt mondják, hogy Albertus Magnus életet lehelt belé, hogy beszéljen, mozogjon és szolgáljon neki.

A fiatal leány, mielőtt elindult volna, megállott a parton egy pillanatra és hallgatódzott. Épen oly magános hely volt az, mint a Blackbarrow, ámbár alacsonyabban feküdt, s éjszokról egy pár fenyőfa jobban megvédte a szélről. A part körülvette az egész telket s jól megoltalmazta a külső tájék kietlen elhagyatottságától. Vastag, négyszögletes földdarabokból volt az rakva, a

melyeket az árokból ástak föl, kicsit befelé hajolt s jó védelmül szolgált ott, a hol a szél és a pusztaság miatt nem nő sövény és a hol építő anyagra nem lehet szert tenni. Egyébként teljesen szabadon állott s uralta az egész völgyet, a mely a fogadó hátánál futó folyóig terjedt. Magasan fölötte, jobbra és balra, sokkal közelebb, mint a *Jámbor asszony* korcsma, a Blackbarrow sötét körvonalai emelkedtek az égre.

Eustacia, miután figyelmesen áttekinté a komor lejtőket és vízmosásokat, türelmetlen mozdulatot tett. Olykor-olykor gúnyos, boszús szavakban tört ki és sóhajtásai között egyszerre csak hallgatózni kezdett. Leereszkedve a partról, újra elindult a Blackbarrow felé, de ez alkalommal nem ment egészen addig, kétszer is visszajött rövid időközökben s mindig megkérdezte:

- Na kis ember, még se hallottál békaugrást?

- Nem, Eustacia kisasszony - felelt a gyermek.

- Majd lefekszem már én is, akkor megkapod a sixpencedet és hazamehetsz.

- Köszönöm, Eustacia kisasszony - felelt a fáradt kis fűtő megkönnyebbülten.

Eustacia újra elsétált a tűztől, de most nem a Blackbarrow irányában. Körülment a parton, a ház felé, s az ajtó előtt megállt, onnan vigyázta a tájékat. Vagy ötven yardnyira tőle emelkedett az összefutó partzug, s rajta lobogott a tűz. Előtte a kis gyermek alakja, a mint koronként egy-egy darabot vet a tűzre. Elmerülve nézegette, hogy mászik föl a gyermek olykor-olykor a partra s hogy áll a tűz mellé. A szél a füstöt, a gyerek haját és kötőjét egy irányba futta, aztán elült; a kötő, a fiúcska haja megpihent s a füst egyenesen fölfelé szállott.

Míg ezt Eustacia a távolból nézte, a fiú egyszerre csak futásnak eredt, leiramodott a parton s egyenesen a kapu felé tartott.

- No? - kérde Eustacia.

- Béka ugrott a tóba, hallottam jól.

- Akkor eső lesz. - Jó lesz, ha indulsz hazafelé. Nem félsz majd?

Gyorsan beszélt, látszott, hogy a fiú szavai fölindították.

- Nem én, mert lesz sixpencem.

- Igaz, nesze! De most már jól neki iramodjál. Nem arra, erre a kerten keresztül. Egy fiúnak sem volt a pusztán olyan örömtüze, mint neked.

A fiú, a ki nyilván túlságos sokat kapott ebből a jóból, nagy gyorsasággal tűnt el az árnyékban. Mikor elment, Eustacia a messzelátót és a homokórát a kapunál hagyva, a partok sarka felé suhant a tűz alá.

Itt, védett helyen, várakozott. Néhány pillanat múlva megcsobbant kívül a mocsár. A gyermek azt mondta volna, hogy egy másik béka ugrott bele, de a felnőtt ember nagyon hasonlóknak találta volna a zajt ahhoz, a mit egy vízbedobott kő ad. Eustacia a partra lépett.

- Nos? - mondá és visszatartotta lélekzetét.

Erre a víz tulsó szélén egy férfi homályos körvonalai lettek láthatók az alacsony égbolton. Megkerülte a vizet s fölszökött a partra a leány mellé. Ez halkan nevetett. Ez volt a harmadik hang, a mit ma éjtszaka hallatott. Az első, a Blackbarrow csúcsán az elfojtott aggodalomé volt, a második az elfojtott boszúságé, a harmadik a diadalmaskodó gyönyörűségé. Némán pihentette örvendő szemeit a férfiún és valami más csodálatos dolgon, a mit képzelete teremtett a chaosból.

- Eljöttem - szólt a férfi, a ki Wildeve volt. - Mindig zaklatsz, miért nem hagysz már békét, egész este láttam tüzedet.

Nem minden fölindulás nélkül beszélt, de szemmel láthatólag igyekezett fékezni magát.

Kedvesének ez a föllépése a leányt is tartózkodóvá tette.

- Persze, hogy láttad a tüzem - felelt bágyadt s csinált nyugalommal. Miért ne raknék én is tüzet november ötödikén, mint a többi pusztaiak.

- Tudtam, hogy nekem szól.

- Honnan tudad? Sohse beszéltem veled, mióta választottad van, vele sétálsz s engem tökéletesen elhagysz, mintha nem is lettem volna a tied.

- Eustacia! Feledhettem-e, hogy tavaly ősszel, épen ennek a hónapnak épen ezen a napján s ugyan e helyen, épen ily tűzzel adtál jelt nekem, hogy látogassalak meg. S most ugyan mi másért égne tűz Drew kapitány háza előtt.

- Igen, igen, beismerem - szólt a leány halkán, hangjában és modorában valami álmatag hévvel, a mi jellemző volt reá nézve. - Ne beszélj úgy velem Damon, mint az elébb. Oly szavakra kényszerítség, a miket nem szeretnék neked mondani. Lemondtam rólad, s elhatároztam, hogy nem gondolok többé veled; de mikor meghallottam, mi történt, kijöttem ide, tüzet is raktam, mert azt gondoltam, hogy hű vagy hozzám.

- Mit hallottál, a miből ezt lehetett következtetned?

- Hogy nem vetted el - suttogá elragadtatással. - Mindjárt tudtam, hogy jobban szeretsz engem, s azért nem tudad azt megtenni... Kegyetlen voltál hozzám Damon, hogy elhagytál, s azt mondtam, hogy sohase bocsátok meg neked. Most se hiszem, hogy egészen meg tudnék bocsátani. Nincs olyan leány, a ki effélét elnézhessen, hacsak egy szikrányi büszkeség van benne.

- Ha tudom, azért hívsz, hogy szemrehányásokat tehess nekem, nem jöttem volna föl.

- Nem, az nem szándékom, s most, hogy nem vetted el, s visszajöttél hozzám, megbocsátok neked.

- Ki mondta, hogy nem vettem el?

- Nagyapám. Nagy sétát tett ma s hazafelé jövet összeakadt egy emberrel, attól hallotta, hogy valami esküvőből semmi se lett. Gondolta, hogy a tied volt az. Én tudtam, hogy az.

- Vajon tudja más is?

- Nem hiszem. Látod-e már Damon, miért gyújtottam jeltüzet? Csak nem gondoltad talán, hogy akkor is gyújtok, ha azt hiszem, férje lettél annak a leánynak. Büszkeségemet sértené e föltevés.

Wildeve hallgatott. Nyilvánvaló volt, hogy ő elkövette azt a sértést.

- Csakugyan azt gondoltad, abban a hitben voltam, hogy összekeltetek? - kérde újra komolyan a leány. - Akkor megbántottál, s bizony Isten alig tudom elviselni azt a gondolatot, hogy ilyen kevésre becsülsz. Nem vagy méltó reám Damon; látom jól s szeretlek mégis. Se baj! hagyjuk ezt, valahogy csak elszenvedem, akárhogy vélekedsz rólam... De az úgy-e igaz, hogy nem tudtál szakítani velem, s most is jobban szeretsz engem mindenkivel? - tette hozzá rosszul leplezett aggodalommal, midőn kedvese semmit sem felelt.

- Igaz, másképp miért jöttem volna ide - mondá Wildeve érzékenyen. - Nem mintha hűségemet nagy érdemnek tartanám az után a nyájas megjegyzés után, a mit értékemre tettél. Az én szájamba illett volna az csupán, neked rosszúl állott. De hát rajtam az átok, hogy mindjárt tüzet fogok, így kell végig élnem az életet, s elnyelnem minden megbántást az asszonyoktól. Ez tett mérnökből fogadóssá, ki tudja mily alacsonyra kell még leszállanom miatta.

Komoran nézte a leányt.

Az fölhasználta e pillanatot s kendőjét hátravetve, hogy a tűz teljesen megvilágítja arcát és nyakát, méltóságos mosolylyal mondá:

- A hol csak jártál, láttál-e valaha szebbet ennél?

Eustacia nem volt azok közül való, a kik alapos ok nélkül teszik ki magokat ily helyzetnek.

Wildeve nyugodtan felelt: «Soha».

- Thomasin vállain sem?

- Thomasin bájos és ártatlan leány.

- Az nem tartozik ide - felelt a leány hirtelen föllobbanva. - Hagyjuk őt; most rólad és rólam van szó. - Egy hosszú pillantás után a régi nyugodt melegséggel mondá: Kívánod, elég gyöngye legyen arra, hogy megvalljak több oly dolgot is, a mit egy leánynak rejtegetni kellene? Elismerem, hogy mily kibeszélhetetlen bánatba voltam borúlva két órán át a miatt a borzasztó hiedelem miatt, hogy örökre elhagytál.

- Sajnálom, hogy fájdalmat okoztam neked.

- De talán nem is egészen te voltál annak az oka, hogy úgy elbúsultam magam - tette hozzá pajkosan. - Természetemben van e hangulat. Azt hiszem, velem született.

- Képzelősködés.

- Vagy talán csak itt a pusztán fogott elő. Budmouthban eléggé boldog voltam. Oh! azok a budmouthi napok! De most már Egdon is földerül.

- Azt hiszem föl - mondá Wildeve szomorúan. - Tudod-e mi lesz a következése annak, hogy visszahittál, régi kedvesem? Újra eljárók látásodra a Blackbarrowhoz.

- Természetesen.

- Pedig mondhatom neked, míg ma éjtszaka ide jöttem, azt terveltem, hogy ez utolsó Istenhozád után nem találkozom veled többé soha.

- Ezt nem köszönöm meg - felelt a leány elfordulva, míg a méltatlankodás, mint valami földalatti hőség, végig járta tagjait. - A Blackbarrowhoz eljárhatsz, de engem ugyan nem találsz ott, hívhatsz, de nem hallom meg szavad, kísérthetsz, de bátorítást tőlem nem kapsz többet.

- Mondtad te már ezt szívem; de az oly természetek, mint a tied, nem könnyen állják meg szavukat; a mi azt illeti, a magamformák sem.

- Ez a gyönyörűség lett jutalmam búbanatomért? - suttogta a leány félig magának, keserűen. - Miért is igyekeztelek visszacsalni? Különös pillanataim vannak néha, Damon! Mikor sértéseid után le-lecsillapodom, elgondolom, vajon nem egy ködképet ölelek én? Chamelæon vagy s most legszűnyább színed öltötted föl. Eredj haza, gyűlölni foglak.

Wildeve merengve bámult a Blackbarrow felé, s fél perc is bele telt, mikor közönyösen megszólalt:

- Igen, megyek haza. Akarsz-e még találkozni velem?
- Ha bevallod, hogy az esküvőből azért nem lett semmi, mert engem szeretsz jobban.
- Az nem igen lenne jó politika tőlem - szólt Wildeve mosolyogva. - Pontosan megtudnád, mily nagy a hatalmad.
- Mondd meg, kérlek.
- Tudod.
- Hol van most amaz?
- Nem tudom; jobb szeretek nem beszélni róla előtted. Nem vettem el. Engedelmeskedtem fölszólításodnak. Ez elég.
- Csak azért gyújtottam tüzet, mert unatkoztam. Gondoltam, jó szórakozás lesz idehívni téged, s diadalmaskodni rajtad, mint a hogy az endori boszorkány földézte Sámuel. Föltettem magamban, hogy eljössz, s el is jöttél. Másfél mértföld ide, másfél mértföld vissza, három mértföldet tettél meg a sötétben értem. Nem mutattam-e meg hatalmamot?

Wildeve fejét rázta.

- Jól ismerlek Eustacia, ismerlek jól. Nincs egy porczikád se, a mit ne ismernék. És az a forró kebel nem tudna ily hidegvérnek való furfangos csínyt elkövetni. Szürkületkor egy hölgyet láttam a Blackbarrown, a ki a házam felé nézegetett. Előbb kicsaltalak én téged, mint te engem.

A régi szenvedély föléledt zsarátnoka izzott már Wildeveben, s előre hajolt, mintha arcát a leányéhoz akarta volna érinteni.

- Oh nem! - mondá az, s a kialudt tűz másik oldalára ment. - Mit akarsz?
- A kezéd csak megcsókolhatom talán?
- Nem, azt sem.
- De kezét fogunk.
- Nem.
- Akkor jó éjtszakát kívánok. Isten veled.

A leány nem felelt s Wildeve egy tánczmesterhez méltó meghajlással eltűnt a mocsár másik oldalán.

Eustacia fölsóhajtott; nem volt az könnyed, leányos sóhajtás, hanem nehéz és fájdalmas, mely megrázta, mint a forró láz. Mindig így megreszketett, valahányszor az ész fénye, villamos sugárként kedvesére vetődött, s megvilágította annak gyöngéit. De a következő perczben már elmúlt a borzongás s szerette újra. Tudta, hogy az játszik vele s mégis szerette. Szétszórta a félig elégett hasábokat, aztán bement, s világ nélkül lefeküdt. A ruhasuhogás közé, a mely jelenté, hogy vetkőzik a sötétben, nem egyszer vegyült egy-egy mély sóhajtás; s néha-néha elővette az a reszketés is, midőn vagy tíz percczel később álomba merülve nyugodott az ágyon.

VII. FEJEZET.

Az éj királynője.

Vye Eustacia jó istennőnek való anyag volt. Egy kis változtatással bízvást odaillett volna az Olympusra. Megvoltak benne az indulatok, ösztönök, a melyek a tökéletes istennőt jellemzik, más szóval azok, a melyek a tökéletes asszonyra épen nem jellemzők. Ha véletlenül hatalmába kerül a föld és az emberiség, ha kénye-kedve szerint bánhat a rokkával, orsóval és ollóval, kevesen vették volna észre, hogy változás állott be a kormányban. Ő sem egyforma kézzel osztotta volna ki a sorsot, az egyik embert kegyeivel halmozta volna el, a másikat gyalázattal, akkor is örökös dilemmák közt élt volna az ember, s a czirógatást nyomon követte volna a csapás.

Eustacia telt idomú, szépen megtermett alak volt; nem piros, de nem is sápadt s bőre puha, mint a bársony. Hajára nézve az a gondolat ébredt föl az emberben, hogy az egész álló télnak nincs annyi sötétsége, hogy annak árnyéka lehessen. Olyan volt az, homlokán összeborúlva, mint a nyugati ég alkonyfényét kioltó éjtszaka.

Idegei elhatottak fürteibe is, s mindig lecsillapodott, ha a haját megsimogatták. Fésülködés után tüstént hallgatásba merült, s olyan volt, mint egy sphinx. Midőn Egdon partjai alatt az Ulex Europæus szúrós galya megfogta valamelyik dús fürtjét, mindig visszalépett néhányat, s neki ment másodszor is.

Pogány szemei voltak, tele éji mysteriumokkal. Föl-föllobbanó s megint kialuvó fényöket némileg elfogták szemhéjai és pillái; e szemhéjak közül az alsók sokkal teltebbek valának, mint az angol lányoké rendesen. Ez tette őt képessé arra, hogy el-elábrándozzék a nélkül, hogy valaki észrevenné, s szinte azt hitte az ember, hogy el tud aludni is, ha össze nem csukja is őket. Ha a férfiak és asszonyok lelke látható valami, az Eustaciáét lángszínűnek kell képzelnünk. A szikrák, melyek abból szemébe fölszállottak, ugyanazt a hatást tették.

Szája inkább remegésre látszott teremtvé, mint arra, hogy beszéljen, s inkább arra, hogy csókoljon, mint remegésre. Némelyek hozzáteheték volna, hogy reszketésre inkább, mint arra, hogy csókoljon. Oldalról nézve ajkai találkozó vonala majdnem geometriai pontossággal mutatta azt a görbe vonalat, a mely a képírók előtt cima recta néven ismeretes. E finom ív a mogorva Egdonon valósággal tünemény számba ment. Egyszerre átlátta az ember, hogy ez a száj nem jöhetett Schleswighól egy százsz kalózbándával, a kiknek az ajkai úgy találkoznak, mint a muffin két fele. Az a gondolat ébredt a szemlélőben, hogy ilyen ajakgörbületek többnyire csak délen találhatók, a föld alatt, elfeledett márványtörsőkon. Teljesek voltak ez ajkak, s vonalai mégis oly élesek, hogy a szájszögletek metszése finomságra vetekedett a lándsahegygyel. S élük csak akkor tompult el, ha borongás vett a leányon erőt, az a sötét elmélyedés, a melyet éveihez képest nagyon is jól ismert.

Megjelenése a Bourbon-rózsára, tropicus éjtszakára, a napfogyatkozásra emlékeztetett; lélekállapotai a lotosevőket, az «Athalia» indulóját, mozdulatai a tengerárt és apályt, hangja a violát juttatta eszünkbe. Homályos világításban, haját egy kissé megigazgatva, bármelyik istennőt személyesíthette volna; fölötte az újhold sarlója, fején egy régi sisak, homloka körül harmatsöpp diadém elég lett volna ahhoz, hogy Athenaenek, Artemisnek vagy Herának tűnjék föl, s bizonyára lett volna annyira classicus, mint egyik-másik híres kép istennői.

De az istennőhöz illő parancsoló modor, szerelem, gyűlölet, szenvedélyesség, némileg kárbavesztett adományok valának az Egdonon. Korlátolt volt Eustacia hatalma, s e korlátoltság

tudata gátat vetett fejlődése elé. Egdon Hades volt reá nézve, s mióta idekerült, sok nyomot hagyott rajta a puszta komorsága, noha bensőleg sohasem tudott kibékülni ezzel a tájjal. Megjelenése jól illett lappangó, szilajságra hajló természetéhez, szépségének borongó fénye méltó külső volt lelkének emésztődő, elfojtott tüzéhez. Homlokán igazi tartarusi méltóság honolt, a mely egyáltalán nem volt mesterkelt és erőltetett, esztendőök adták azt neki.

Homloka fölött egy vékony fekete bársonyszalagot viselt, visszaszorítva gazdag árnyékos haját, a mely halántékaira omolva nem kevéssé növelte arcának sajátságos méltóságát. «Semmi sem tehet szebbé egy szép arcot, mint egy keskeny szalag a homlokon» mondja Richter. A szomszédságban nem egy leány ugyan-e czélból színes szalagot hordott, arany, ezüst ékszert akasztott magára, de ha Eustaciának ajánlott valaki színes szalagot s ilyféle ékszereket, elnevette magát és szó nélkül odább ment.

Miért élt ez a leány az Egdon pusztán? Szülővárosa Budmouth volt, divatos üdülőhely a tenger partján, húsz-harmincz mérföldnyire onnan. Apja egy ott állomásozó század karmestere vala, itt ismerkedett meg a feleségével. Üdülni jött az e fürdőcskébe atyjával a kapitánynyal. A házasság nem igen volt ínyére az öreg embernek, mert a karmester zsebe épen oly könnyű volt, mint hivatala. De a karmester megtette, a mi tőle telt, letelepedett Budmouthban, nagy gondot fordított gyermeke nevelésére, a melynek költségeit ipa fedezte s boldogult is, első muzsikusa volt a városnak egészen neje haláláig, a mikor kedvét veszítve, italnak adta magát és meg is halt. A leány nagyapja gondjára maradt, ki, a mióta egy hajótörés alkalmával három oldalbordáját összetörte, Egdon szellős magaslatán élt. Azért szerette meg ezt a helyet, mert jóformán ingyen jutott hozzá, s mert e házikó ajtajához odalátszott valami kékes sáv a látóhatár peremén, a halmok között, a melyet a hagyomány a La-Manche csatornának tartott. A leány előtt gyűlöletes volt a helyváltoztatás, száműzöttnek érezte magát, de nem volt miben válogatnia.

Így történt, hogy Eustacia agyában a legkülönfélébb ideák kerültek össze az elmúlt napokból és a jelenből. Középtávolság az ő perspektívájában nem volt. Regényes visszaemlékezések a sétatéren töltött verőfényes délutánokra, katonabandákkal, tisztekkel, gavallérokkal, aranyos nagy betűkként állottak a körötte elterülő Egdon sötét tábláján. A mi bizarrság a fürdőhely híu ragyogásának s a puszta magasztos ünnepiességének összeszővéséből kelhet, mind megvolt ő benne. Semmit sem látván az emberi életből ez idő szerint, annál többet képzelt arról, a mit valaha látott.

Előkelőségét honnan szerezte? Valami nagyuri család sarja nem volt. Az ég adománya volt az, a természet törvényeinek szerencsés találkozása. Egyebek között az utolsó években meg volt tagadva tőle az az alkalom, hogy megtanuljon közönséges lenni, mert egyedül volt. A pusztán való elszigeteltség majdnem lehetetlenné teszi a hétköznapiasságot. Épen úgy nem lehetett mindennapi, mint a puszta lovai, denevérei és kígyói.

A budmouthi kicsinyes életmód egészen lealacsonyíthatta volna.

Annak, hogy királynőnek lássék valaki, ha nincs országa és szívek, a melyeken uralkodjék, egy módja van: azt a hatást tegye, mintha elvesztette volna őket; s Eustaciának ez csodálatosan sikerült. A kapitány házikójában oly kastélyokat juttatott az ember eszébe, a minőket ő maga sohasem látott. Talán azért, mert fölségesebb lakóhelye volt minden palotánál, a nyílt halmok. Mint a körötte terülő táj nyáron, ő is megtestesülése volt azon szólamnak «népes pusztaság», látszólag oly közönyös, üres, nyugodt, valójában élénk és tartalmas.

Szerettetni az örülésig - ez volt vágyainak netovábbja. A szerelem volt számára az egyetlen vigasztaló, csak ez űzhette el napjainak emésztő magánosságát. S úgy látszott, inkább magáért a szenvedélyes szerelemért sóvárgott, mint valamely szerető után.

Olykor-olykor igen elkeseredett, de ez elkeseredés nem annyira az emberekre irányult, mint képzeletének egyik-másik alkotása ellen, a melyek között első helyen a végzet állt; az a homályos gondolat élt benne, hogy ennek a műve az, hogy a szerelem csupán a tűnő ifjúság társa, s hogy minden szerelem, a miben része lehet, csakhamar lepereg az óra homokjával. El-el-tünődve ilyfelől, mind jobban érezte, mily kegyetlen a sors. Ez érzet hatása alatt a lehető legszabadosabban viselkedett csupán azért, hogy az alatt a rövid idő alatt, míg ifjúsága tart, akárhogyan szerelemhez jusson, ha csak egy évre, egy hétre vagy egy napra, egy órára is. Mivel ez hiányzott, dalolt a nélkül, hogy vidám lett volna, szép volt a nélkül, hogy örömet lelte volna benne, ragyogott a nélkül, hogy valaha diadalt aratott volna. Egdonon a leghidegebb, leghitványabb csókokat is csupán óriási árakon lehetett megszerezni. S hol találhatott volna oly ajkat, a mely méltó párja lett volna az övének?

Hűség a szerelemben magának a hűségnek a kedvéért, kevesebb vonzó erővel bírt reá, mint az asszonyokra általában, a szerelem heve volt az, a mire vágyva-vágyott. A fényesen föllobbanó s kialuvó szenvedély becsesebb volt neki, mint az, a mely pislogva mint a mécs, éveken át hinti gyér világát. E téren ösztönszerűleg tudta azt, a mit a legtöbb asszony tapasztalásból tanúl meg. Szellemileg bejárta a szerelem országát, számba vette tornyait, megtekintette kastélyait, s arra a következtetésre jutott, hogy csupán fájdalmas gyönyörűség az egész. Igen, epedett utána, mint a hogy a pusztá vándora hálát adna egy korty sós vízért is.

Gyakran imádkozott, de nem meghatározott időben, hanem igaz hívő módjára akkor, midőn az imádkozás vágya megszállotta. Könnyörgése mindig önkénytelen volt, s nem egyszer így hangzott: «Oh szabadítsd meg az én szívemet ettől a gyötrő komorságtól és magányosságtól, adj nagy szerelmet, másképen meghalok».

Bálványai Hódító Vilmos, Strafford és Bonaparte Napoleon voltak, a hogyan abban a történetben megjelentek előtte, a melyet a nevelőben tanult volt. Ha anya lett volna, fiait inkább Saulnak vagy Siserának keresztelte volna, mint Jákobnak vagy Dávidnak, a kik közül egyiket sem csodálta. Mint iskolás leány a filisteusokhoz szegődött és sokszor eltünődött azon, vajjon Pontius Pilatus volt-e olyan csinos, a mily derék és igazságos.

Így tehát némileg koraérett leány volt, sőt figyelembe véve helyzetét, hogy, a legkisebb szabású gondolkozók között élt, igen eredeti észjárású is. Álláspontját a társadalom általános fölfogásával szemben dissidensnek lehetett volna mondani. A mi a pihenő napokat nézi, úgy volt velők, mint a legelőre kicsapott lovak, a melyek abban lelik gyönyörűségöket, hogy az országúton dolgozó társaikat nézegetik. Csak akkor becsülte a nyugalmat, ha körülötte mindenki munkálkodott. S éppen ezért halálosan gyűlölte a vasárnapokat, a melyeken minden pihent. Valóságos gyötrelem volt reá nézve vasárnapi állapotban látni a pusztá lakóit, a mint fényesre kent csizmájukban, zsebredugott kézzel jártak-keltek a hét folyamán vágott tőzeg- és rekettyecsomók közt, kicsinylőleg rúgva egyet-egyet rajtuk, mintha azt sem tudnák, mire valók. Hogy enyhítse e nemszeretem napok undorát, fölhányta a szekrényeket, melyek nagyapja térképeit s más ilyféle lim-lomot tartalmaztak, s közbe a pusztá dalait dudolgatta. Hétköznap azonban gyakran énekelt zsoltárokat is, s csak ilyenkor olvasta a bibliát, nehogy valamikép reá találjon nehezülni a kötelesség-teljesítés tudata.

Természetes volt, hogy az ő helyzetében, oly egyéniség, mint az övé, ily életnézetekre jutott. Pusztán élni a nélkül, hogy megértésére törekednénk, annyi, mint külföldi emberhez menni nőül, a nélkül, hogy nyelvét megtanulnók. Eustacia a pusztá finom szépségeit nem tudta élvezni, csak melancholiaját érezte. Az a környezet, a mely egy elégedett asszonyt költővé tett volna, egy szenvedő asszonyt ájtatos hívővé, egy vallásos asszonyt rajongóvá s egy könnyelmű asszonyt is elmélkedővé változtatott volna, ezt a szilaj leányt komorrá tette.

Eustacia nem ábrándozott már többé valami ragyogó házasságról, s ámbár érzései most is teljes erőben voltak, közönségeset sem vágyott kötni. Így sajátságosan izolált helyzetben találjuk őt.

Ilyenformán Eustaciánkat - mert voltak neki szeretetreméltó tulajdonságai is - a fölvilágosodottságnak azon a fokán látjuk, hogy értéktelennek tart mindent, s alkalmasabb tárgy híján Wildeve eszményítésével tölti összes óráit. S egyszersmind ez volt az egyetlen oka annak, hogy Wildeve előtérbe jutott, s Eustacia maga is tudta ezt. Büszkesége néha-néha föllázadt a szenvedély ellen, s vágyva-vágyott arra, hogy szakítson vele. De ezt csak egy kiválóbb férfi föltünése tette volna lehetővé.

Egyébiránt gyakran el-elcsüggedt s ilyenkor lassú sétákban keresett enyhülést, a melyekre magával vitte nagyatyja látcsövét s nagyanyja homokóráját, az utóbbit azért a sajátságos gyönyörűségért, a melyet akkor élvezett, ha az idő múlásának physikai megjelenését nézte. Terveket nem igen szokott szőni, de ha szőtt, inkább valamely kiváló tábornok stratagemájára emlékeztettek azok, mint az asszonyok kicsinyes leleményére. Ámbár ha nem tartotta célszerűnek az őszinteséget, pythiai homályossággal tudott nyilatkozni. A másvilágon valószínűleg a Heloiseok és a Cleopatrák közt fog ülni.

VM. FEJEZET.

A puszta sem teljesen puszta.

A szomorú kis fiú, mihelyt ott hagyta a tüzet, jó erősen markába szorította a pénzdarabot, mintha az növelné bátorságát és futásnak eredt. Csakugyan nem sok veszély volt abban, hogy egy gyermeket egyedül eresszenek haza az Egdon-puszta e részén. A gyermek lakása nem igen volt tovább háromnyolczad mértföldnél; az ő atyjának a viskója s még egy ház egy pár yarddal tovább egy kicsike községhez tartozván, a melyet Mistover Knapnek neveztek; a harmadik és utolsó ház a Drew kapitányé és Eustaciáé volt, a mely egészen távol állt az apró kunyhóktól s a legmagánosabb vala e gyéren lakott lejtő magános hajlékai között.

A fiú szaladt, míg csak lélekzetéből ki nem fogyott, aztán bátorságra kapván, csöndesebben ballagott előre, egy régi dalt dudolgatva, valami matrózináról, szép leányról s fényes aranyról. Egyszerre csak félbehagyta; az előtte lévő domb üregéből világosság szűrődött ki, a melyet por is kísért és puffanás hangja.

A gyereket e szokatlan látványok és hangok ijesztették meg; a pusztai zaj nem aggasztotta, azt ismerte jól. Az úton itt-ott álldogáló tövisbokrok már félelmesebbek voltak, mert komoran füttyültek, s olyan kísérteties árnyakat vetettek, a miket tánczoló hóbortosoknak, hempergő óriásoknak, útálatos nyomorékoknak nézhetett az ember. Világosság volt ez éjtszaka elég, de ilyen mint ez, nem volt más; a fiú inkább óvatosságból, mint félelemből visszafordult, a helyett, hogy elhaladt volna a fény előtt, s föltette magában, hogy megkéri Eustacia kisasszonyt, kísérje haza őt.

Mikor újra fölért a völgy legmagasabb pontjára, látta, hogy a tűz még mindig ég a parton, ámbár hanyatlóban van. Mellette Eustacia magános alakja helyett két személyt látott; a másik férfi volt. A fiú odalopódzott a part mentében, hogy meggyőződjék róla, mi történik ott, s vajjon okos dolog lenne-e egy oly fenséges teremtményt, mint Eustacia kisasszony, háborgatni, az ő szegényes kis ügye-bajával.

Miután egy pár perczig hallgatódzott a part alatt, zavarodottan s habozva fordult meg, s aztán megindult visszafelé épen oly csöndesen, a mint jött. Szembetűnő volt, hogy abban állapotodott meg, hogy Eustaciának Wildevevel való beszélgetését teljességgel nem tanácsos megzavarnia; magára zudítaná a kisasszony haragját.

A szegény gyermek Scilla és Charybdis közé jutott. Mikor a fölfedezéstől biztosnak érezte magát, megállt egy kissé s végre elhatározta, hogy a gödörbeli tüneménynyel száll szembe, mint kisebb bajjal. Egy mélyet sóhajtvá neki vágott újra az ereszkedőnek s haladt visszafelé azon az úton, a melyen előbb jött.

A fény megszűnt, a fölszálló por is eltűnt már, remélte örökre. Elszántan ment előre, s egy ideig semmi gyanúsat sem vett észre, míg egy pár yardnyira a homokgödör előtt valami halk nesz nem ütötte meg a fülét; erre megállott. De csak pillanatra, mert rájött, hogy a zaj két nyugodtan legelésző állat harapdálása.

- Két vad ló itt! - mondá hangosan. - Sohase tudtam, hogy ezek annyira lejönnek.

Az állatok épen az út irányában legeltek, de a fiúcska nem sokat gondolt velük; sokszor játszott gyermekkorától kezdve a lovak körül. Azonban közelébb jutva, némileg meglepetve vette észre, hogy ez apró jószágok nem futnak el, s hogy mindegyik egy-egy békót visel az elkóborlás veszedelme ellen; ez mutatta, hogy ezek már hámosak. Most már beláthatott az üregbe, a mely a halom oldalába mélyedt, s vízszintes bejárat vezetett belé.

A négyszög tulsó sarkában egy szekér körvonalai tűntek föl, háttal ő felé. Belsejéből világosság sugárzott ki, s ingó árnyékot vetett az üreg legtávolabbi homokfalára, a mely felé a szekér volt fordítva.

A gyermek azt hitte, hogy egy cigánytaligát lát maga előtt, s a cigányoktól való félelme csak kellemes izgalom volt, a mely inkább csiklandozta, mint ijesztette.

Mindössze néhány hüvelyknyi sárfal választá el őt és családját attól, hogy magok is cigányok legyenek. Tisztes távolságban megkerülte az üreget s fölmászott a lejtőn, aztán ereszkedett lefelé, hogy benézzen a szekér nyitott ajtaján s meglássa, ki vetette azt az árnyékot. A szekérben egy kis kályha mellett egy tetőtől talpig vörös alak üldögélt, az a férfi, a ki Thomasin ismerőse volt, harisnyát javíthatott. Az is piros volt, mint ő maga. Sőt mi több, pipált a javítás közben, s vörös volt maga a pipa is, a szára is.

Ebben a pillanatban az egyik ló künt az árnyékban hallhatóan megrázta a lábára kötött béklyót. A hang figyelmessé tette a festékest, fölhagyott a munkával, meggyújtá a lámpát, a mely mellette csüngött és kilépett a szekérből. Míg a gyertyát igazgatta, arcához emelte a lámpát, s a világ szeme fehérére, elefántcsont színű fogaira esett, a melyek oly ellentétben álltak vörös környezetekkel, hogy egy kis gyermeket könnyen megdöbbenthettek. A fiú sokkal jobban tudta, kinek a tanyájára bukkant, hogysem félelme eloszolhatott volna. Egdon-pusztán rutább jelenségeket is ismertek a cigányoknál, s a festékes e rutabbak közé számítódott.

- Istenem! csak cigány lenne - mormogta a gyermek.

A férfi ekkor már jött visszafelé a lovaktól; a fiú attól való féltében, hogy meglátják, remegő mozdulatokat tett, s épen ezzel magára vonta a figyelmet. Az avarfű oly dús fűtőkben csüngött le az üreg homlokára, hogy a szélét nem lehetett látni. A fiú lelépett a szilárd talajról, az avarfű engedett, s erre ő legurult a szürke homokoldalon, épen a férfi lábaihoz. A festékes kinyitotta a lámpát, s a földön heverő fiúhoz fordult:

- Ki vagy te? - kérdé.

- Nunsuch Jankó szolgálatjára.

- Mit csináltál odafönt?

- Semmit.

- Engem néztél úgy-e?

- Igenis, szolgálatjára.

- S miért néztél?

- Mert Vye kisasszony örömtüzetől mentem hazafelé.

- Megütötted magad?

- Nem én.

- Meg bíz te, véres a kezed. Gyere utánam, hadd kötözöm be.

- Tessék megengedni, hadd keresem meg a sixpencemet.

- Hát azt hol vetted?

- Vye kisasszony adta, a miért az örömtüzet őriztem.

Megkerült a sixpence, a férfi a szekérhez ment, a gyermek lélekzetét is visszafojtva követte. A fiatal ember egy darab rongyot vett elő egy zacskóból, a melyben varró eszközök voltak, csíkot hasított belőle, a mely, mint minden más holmija, veres volt, s a seb bekötéséhez látott.

- Úgy káprádzik a szemem, meg tetszik engedni, hogy leüljek?

- Ül le fiacskám. Nem csuda, ha elbágyadtál, ülj le erre a csomóra. - A festékes bekötötte a sebet s akkor a fiú megszólalt:

- Most már talán mehetnék haza.

- Félsz tőlem úgy-e? Tudod mi vagyok?

A fiú félénk szemmel méregette a bíborvörös alakot s csak sokára merte kimondani:

- Tudom.

- Mi hát?

- A festékes - rebegte.

- Csakugyan az vagyok, ámbátor van több is. Ti apró gyerekek azt hiszitek, hogy csak egy kakuk van, egy róka, egy óriás, egy ördög, egy festékes, pedig vagyunk mindnyájan elegen.

- Igazán? De nem visz el a zsákban úgy-e? Azt mondják, hogy a festékes néha el szokta vinni a gyermekeket.

- Dehogy, fiam! - A festékes nem csinál egyebet, csak veres festéket árul. Látod azokat a zsákokat a szekér farán? Nem kis fiúkkal vannak azok tele, hanem festékkel.

- Osztán festékesnek született?

- Nem, hanem az lettem. Csak olyan fehér lennék én is, mint te, ha fölthagynék a mesterségemmel; már nem épen mindjárt, hanem úgy vagy hat hónap múlva. Belevette már magát a bőrömbe, s nem lehet lemosni. Most már úgyne nem ijedsz meg többet a festékestől?

- Nem én. Orchard Willy azt mondja, hogy a minap egy piros kísértetet látott, talán kigyelmed volt az?

- Jártam erre a napokban.

- Kigyelmed verte azt a port, a mit az imént láttam?

- Én. Egy pár zsákot poroltam ki. Szép örömtüzetek volt-e odafönt? Idelátszott? Miért kellett Vye kisasszonynak oly nagyon az az örömtűz, hogy pénzt adott, a miért raktál reá?

- Nem tudom. Én el voltam fáradva, de a kisasszony azt mondta, hogy azért csak maradjak még, rakjak a tűzre, míg ő el-elmegy sétálni a Blackbarrow felé.

- És meddig sétálgatott?

- Míg egy béka nem ugrott a vízbe.

A festékes közönyös hangja hirtelen megváltozott.

- Béka? - kérdé. - Béka nem ugrál a vízbe ilyentájt.

- Ugrik a, én hallottam egyet.

- Biztosan tudod, te?

- Biztosan. A kisasszony előre is mondta. Csakugyan úgy lett. Azt mondják, hogy nagyon okos egy leány, talán ő csalta oda a békákat.

- Hát aztán?

- Aztán lejtöttem ide, megijedtem, osztán visszamentem, de a kisasszonyt nem mertem megszólítani, mert volt ott egy úr is és lejtöttem újra.

- Egy úr is? Ah! és mit beszélt vele a kisasszony, fiam.

- Mondta neki, hogy bizonyosan azért nem vette el a másik leányt, mert jobban szereti a régi szeretőjét: meg ilyenformákat.

- Mit felelt neki az az úr, kicsikém?

- Csak azt, hogy jobban is szereti. Hogy éjtszaka majd megint eljár a Blackbarrow alá, találkozni vele.

- Hah! kiáltott föl a festékes, olyat ütve tenyerével a szekér oldalára, hogy az egész alkotmány megrengett belé - ez hát a nyitja!

A kis fiú nagyot ugrott a csomóról.

- Ne ijedj meg, fiacskám - mondá a házaló hirtelen lecsillapodva - elfelejtettem, hogy te is itt vagy. A festékeseknek följön néha a havok egy pillanatra, de nem vétenek a légynek se. Hát a kisasszony mit mondott erre?

- Nem tudom. Festékes úr kérem, mehetek már haza?

- Mehetsz fiam, mehetsz, magam is elkísérlek egy darabon.

Kivezette a fiút a gödörből, arra az ösvényre, a mely az anyja kunyhója felé vitt. Midőn a kis alak eltűnt a sötétségben, a festékes visszatért, újra letelepedett a tűz mellé, s újra hozzáfogott a harisnya javíttatásához.

IX. FEJEZET.

A szerelem sorompóba vezet egy ügyes embert.

Igazi festékest ritkán látni már. Mióta vasutak szelik át Wessexet, a gazdák el vannak a kisérteties látogatók nélkül, s a juhászok más úton szerzik be azt a rikító festőszert, a melyből oly sokat fölhasználnak, mikor a vásárra készülnek birkanyájaikkal. S azok is, a kik hébe-hóba még föltűnnek, kezdik elveszíteni azt a költői zománczot, a mely hajdan jellemzé őket, mikor még a mesterséggel vele járt az, hogy koronként megjelentek a bányáknál, a hol az anyagot ásták, szabad ég alatt tanyáztak az esztendő mindenik szakában, a tél derekát kivéve; száz meg száz tanyát bejártak s nomád életmódjuk mellett is mindig meg volt az a becsületük, a melyet a jól kibéllelt tárcza szerez.

A vörös festék rajta hagyja eleven színét mindenben, a mihez hozzáért, s lemoshatatlan, mintegy Kain bélyeget nyom arra, a ki egy félóráig bánt vele.

A gyermekek életében korszakot alkotott az a pillanat, a melyben először láttak festékest. Valóságos sublimatiója e vérvörös alak mindazon borzalmas álmoknak, a melyek ifjú lelküket a képzelem szárnyra kelte óta rémítették. «Jön a festékes» ez volt a wessexi anyák rendes fenyegetése emberöltők óta. Egy ideig a jelen század elején sikerrel helyettesítette Bonaparte, de a mint az idők folytán ez utóbbi személyiség is kopottá, hatástalanná vált, a régibb szólam újra visszanyerte előbbi hatalmát. Ma pedig a festékes is követte Bonapartét az ereje vesztett mumusok országába, s helyét modern találmányok foglalták el.

A festékes úgy élt, mint a cigány, de megvetette a cigányokat. Körülbelül oly módon élt, mint a vándor gyékénykosár kötők, de semmi köze sem volt hozzájuk. Származása s nevelése jobb volt, mint a hajcsároké, a kikkel útjában össze-vissza találkozott, de azok csak biczczen-tettek neki a fejökkel. Holmija értékesebb volt, mint a házalóké, de azok más véleményen valának, s mereven előre tekintve haladtak el szekere mellett. Olyan fura egy színe volt, hogy a szemfényvesztők, komédiások, uraknak látszottak mellette, de ő nem tartá magához való társaságnak ezeket s nem is elegyedett közējök. Az országút ez alakjai közt járt-kelt örökké, de nem tartozott közējük. Mesterségével vele járt a magányosság, s magában is volt ő látható rendesen.

Koronként fölmerült az a hit, hogy a festékesek nagy bűnösök, a kik helyett mások szenved-nek ártatlanul, s megszabadulva a törvény kezétől, nem szabadultak meg lelkiismeretfurdalá-suktól és e mesterségre csak azért adták magokat, hogy élethossziglan vezekeljenek. Másképp hogy tehettek volna ilyen választást? A jelen esetben különösen helyénvaló lett volna e kérdés. Az a festékes, a ki délután az Egdonon megjelent, példa volt arra, hogyan változott át néha rúttá egy-egy kellemes alak, olyan foglalkozás kedvéért, a melyre akármiféle csúf teremts elég jó lett volna. Visszataszító nem volt rajta egyéb, csak a színe. Ettől megszabadítva olyan szemrevaló falusi legény lett volna, a milyen csak kell. Éles megfigyelő hajlandó lett volna azt hinni, s nem is járt volna messze az igazságtól, hogy természetes életmódját azért hagyta el, mert nem volt kedve hozzá. Sőt megkoczkáztatta volna azt a föltevést is, hogy jellemének alapvonásai a jószívűség és erősen kifejezett átható ész, ravaszság nélkül.

Míg harisnyáját javítgatta, gondolatokba mélyedt, s arcza mintegy megmerevedett. Majd szelidebbé vált kifejezése, s újra visszatért reá az a gyöngéd szomorúság, a mely ma délután hazafelé jövet ült rajta. Egyszerre csak megállt a túje. Letette harisnyáját, fölállott, a szekér egyik sarkában volt fölakasztva egy bőrzacskó, azt levette. Volt ebben egyebek között egy durva papirba göngyölt csomag is, burkolatán meglátszott, hogy jó sokszor kibontogathatták

és bepakolgathatták már. A festékes letelepedett háromlábú székére, ez volt egyetlen ülőhely a szekérben, s a gyertyavilágnál megvizsgálva a csomagot, egy régi levelet vett ki belőle. Eredetileg fehér volt annak a papírja, de most már fakó vörössé változott és az írás fekete vonalai úgy tűntek föl rajta, mint az esthajnal biborán a sötét kopár galyai. A levél két évvel ezelőtt kelt és Yeobright Thomasin volt aláírva. Így szólott:

«Kedves Venn Diggory!

Multkori kérdése, a mit akkor tett, mikor Pondcloseból hazafelé jövet utólért, annyira meglepett, hogy félek, nem tudtam magamat elég világosan kifejezni, s maga talán nem is értett meg. Akartam is mindjárt többet is mondani, de hogy nénémel találkoztunk, nem lehetett. Azóta mindig nyughatatlan vagyok, mert hiszen tudja, hogy nem szeretnék fájdalmat okozni magának s mégis tartok tőle, hogy végre is azt találom tenni, azért világosabb választ kell adnom. Nem, Diggory, én nem lehetek magának a felesége, s nem engedhetem meg, hogy kedvesének szólítson. Igazán, Diggory, nem tehetem. Ugyebár nem veszi nagyon a szívére ezt, nem fog bántódni miatta? Nagyon-nagyon fájna nekem, ha úgy lenne, mert Clym után magát szeretem legjobban a világon. Látta, olyan sok oka van annak, a miért én nem mehetek magához, hogy el se tudnám sorolni egy levélben mindet. Nem is sejtettem, hogy ilyen dologról akar velem beszélni, mikor utánam jött, mert sohase gyanítottam, hogy maga szerelemmel gondolna reám. Ne vegye zokon, hogy nevettem, mikor beszélt: nagyon tévedt, mikor azt hitte, hogy kinevetem. Csak a gondolatot találtam nagyon különösnek, azon nevettem, nem magán. A fő ok, a miért nem engedhetem meg, hogy udvaroljon nekem, az, mert sohasem éreztem úgy maga iránt, mint a hogy olyan leánynak kellene, aki felesége akar lenni. De ne higgye, hogy azért, mert más érdekel; én nem bátorítok senkit, s nem is tettem eddig se soha. Másik ok meg a néném. Bizonyosan tudom, hogy nem egyezne bele, még ha én kívánám se. Ő is nagyon becsüli magát, de engem magasabbra akarna férjhez adni, nem egy kispapához, hivatalnokot szeretne. Úgy-e nem veszi rossz néven, hogy ilyen őszintén írok, de éreztem, hogy maga újra találkozni próbál velem s én jobbnak tartom, hogy ne lássuk többet egymást. Az én emlékezetemben maga mindig derék ember fog maradni, s szívemből minden jót kívánok magának. Ezt a levelet az Orchardék kis leányától küldöm.

Maradok, Diggory, mindig hű barátja, Yeobright Thomasin.»

Mióta a levél megérkezett, sok-sok idővel azelőtt, egy őszi reggelen, a festékes és Thomasin nem találkoztak egész a mai napig. Azóta még messzebb távolodott tőle, azzal, hogy erre a mesterségre adta magát; ámbár még mindig jómódú ember volt. Sőt tekintetbe véve, hogy kiadásai csak egy negyedét tették jövedelmének, vagyonosnak lehetett mondani.

Visszautasított kérőknél éppen oly természetes, hogy bújdosásnak adják magokat, mint a kas nélkül maradt méheknél; s az a mesterség, a melyet Venn oly cynicusan választott ki magának, sok tekintetben hozzáillett lélekállapotához. De vándorlásai, a régi érzés hatása alatt, sokszor visszavezették őt az Egdonra, noha sohasem iparkodott találkozni azzal a leánynyal, a ki odavonzotta. Egy pusztán lenni Thomasinnal, közelében, ha látatlanul is: a gyönyörűségnek csupán e parányi zsengeje maradt meg számára.

Közbejött a mai találkozás. És a festékest, a ki még mindig szerette Thomasint, arra ösztönözte e válságos pillanatban tett szolgálat, hogy tevékeny föllépésre szánja el magát a leány érdekében, s ne csak távolról sóhajtozzon, mint eddig. A történetek után lehetetlen volt kétségbe nem vonnia Wildeve szándékának tisztességét. De a leány nyilvánvalóan Wildevebe vetette minden reményét és Venn arra határozta magát, hogy elfojtva a saját fájdalmait, segítségére

lesz Thomasinnak, hogy boldogsághoz jusson a maga választotta úton. Igaz, reá nézve az összes utak közül ez volt a legszomorúbb, de az ő szerelme nagylelkű volt.

Másnap este hét órakor tette az első lépést Thomasin érdekében, s azon a nyomon indult, a melyet a kis fiú mutatott meg neki. Venn a titkos találkozásról értesülve, mindjárt arra a következtetésre jutott, Eustacia lesz az oka annak, hogy Wildeve olyan könnyedén veszi a házasságot. Az eszébe sem jutott, hogy Eustacia jeltüze az öreg kapitány hírének az eredménye is lehet. Sejtelve sem volt arról, hogy ennek régibb jogai is lehetnek Wildevehez, azt hitte, csak most kezd áskálódni.

A nap folyamán rendkívül szeretett volna valamit hallani Thomasin állapotáról, de nem mert betolakodni egy olyan házba, a hová nem volt járatos, kívált meg ilyen alkalmatlan időben. Ideje abban telt, hogy szekérét és podgyászát a puszta egy másik pontjára vitte, kelet felé az előbbi tanyától. Nagy gonddal választott itt ki egy széltől, esőtől védelmezett zugot; az utanjárás gondossága arra mutatott, hogy itt aránylag hosszú időt szándékozik tölteni. Azután gyalog visszament egy darabon; ekkorára már beesteledett, bal kéz felé tért, míg végre megállt egy magyal bokor mellett, egy árok sarkában, valami húsz-harmincz lépésre a Blackbarrowtól.

Várta a találkát, de hiába várta. Rajta kívül senki sem járt itt ezen az éjtszakán.

De a festékest nem bántotta, hogy fáradsága ezúttal kárba veszett. Tantalus helyzetében érezte magát, s készen volt reá, hogy az igazi eredmény előtt bevezetés gyanánt egy csapat boszúságot nyeljen el, a mely bevezetés nélkül az talán még kellemetlen is lenne.

A következő estének ugyanazon órája ismét azon a helyen találta őt. De Eustacia és Wildeve, a légyott hősei, csak nem jelentek meg.

Még négy következő éjjel tette meg ugyanazt az utat, mindig siker nélkül. De az ötödiken, épen egy héttel azon első találkozás után, egyszer csak egy női alakot vett észre, a mint a domb tetején haladt, s egy fiatal embert, a ki a völgyből jött fölfelé. A két alak találkozott abban a kis árokban, a melyből valaha az ős brittek a sírt hantolták volt.

A festékes, a ki gyanakodott, hogy a találkozás veszedelmet rejthet magában Thomasinra nézve, egy kis csalárdságra szánta el magát. Ott hagyta a bokrot, s négykézláb feléjük mászott. Mikor annyira jutott, a mennyire fölfedezés veszedelme nélkül elhatolhatott, úgy találta, hogy a szél szembe fúj vele, s a beszélgetés nem hallatszik el hozzá. Körötte szanaszét nagy tőzegdarabok hevertek, össze-vissza hányva. Fairway Timotheust várták ezek, a ki majd elhordja őket, még a tél beállta előtt. Kettőt megfogott, magára húzta őket, az egyiket fejére, s vállára, a másikat meg a hátára s lábára. Most már napvilágnál se lehetett volna észrevenni; a tőzegek, avarfüves oldalukkal fölfelé, olyanok voltak, mintha föl se lettek volna ásva. A festékes megint mászni kezdett előre, s vele a tőzegdarabok is. Valószínű, hogy a szürkületben ezek nélkül se látták volna meg, ezekkel együtt közeledve pedig akárcsak a föld alatt lett volna. Így egészen odajutott, a hol állottak.

- Tanácsot akarsz tőlem kérni? - az hallatszott a fülébe a Vye Eustacia teljes, fölindult hangján. «Tanácsot tőlem? Nem járja az, a hogy beszélj velem Damon, nem is tűröm tovább.» S elfakadt sírva. «Szerettelek s nagy sajnálatomra ki is mutattam, hogy szeretlek. S most mégis ily fagyosan adod tudtomra, hogy tanácsot akarsz tőlem kérni, vajjon nem jobb volna-e elvenned Thomasint? Persze, hogy jobb volna. Vedd el, jobban is hozzád illik, mint én.»

- Úgy van - felelt Wildeve kurtán. - Úgy kell vennünk a dolgot, a hogy van. Akár hibás vagyok benne, akár nem, annyi áll, hogy Thomasin helyzete most sokkal rosszabb a tiédnél. Ugyan takaros csávába jutottam.

- De legalább ne mondd nekem. Láthatod, hogy csak gyötörsz vele. Nem helyesen jártál el Damon, s nem is tudlak annyira nézni, mint eddig. Nem becsülted meg az én figyelmemet; hogy uri leány létemre szerelmes lettem beléd, pedig sokkal magasabb igényekkel nőttem föl. De Thomasin a hibás. Elcsábított tőlem s most méltán szenved érte. Hol van ő most? Nem mintha törődném vele vagy akár magammal is. Ah! ha én meghalnék, hogy megörülne ő... Hol van most?

- Thomasin nagynénjénél van, háló-szobájába zárta magát s búvik minden emberi tekintet elől
- felelt Wildeve közönyösen.

- Te úgy látom, nem sokat törődöl most már vele - szólt Eustacia, hirtelen öröme lobbanna - mert ha törődnél, nem tudnál ily hidegen beszélni róla. Én rólam is ily hidegen beszélsz neki? Ah, talán igen! Miért is hagytál te el engem? Azt hiszem, soha sem tudnék megbocsátani neked, csak egy esetben, ha valahányszor elhagysz, mindig visszatérsz s beismered, hogy igaztalanul bántál velem.

- Sohasem akarlak elhagyni.

- Ezért nem mondok köszönetet. Gyűlölöm az örökös egyhanguságot. Igazán, talán még szeretem is, hogy néha-néha egy kis időre hűtlen vagy. Nincs szomorúbb a szerelemnél, ha a szerelem csupa hűség. Oh! szégyen is ilyet mondanom, pedig úgy van. - Halkan nevetett. - Ne ajánlj nekem gerlicze-szerelmet, vagy kiadok rajtad.

- Csak Thomasin ne volna oly irtózatosan jó kis leány - mondá Wildeve - hogy hű lehetnék hozzád a nélkül, hogy egy gyöngéd lelket megbántsak. Csupán magam vagyok a bűnös, egyikőtöknek sem vagyok a kis ujjára sem érdemes.

- De nem kell magad fölálodoznod neki csupa igazságérzetből - jegyzé meg Eustacia gyorsan. - Ha nem szereted, akkor leszel leggyöngédebb iránta, ha végképen ott hagyod. Ez a legjobb út. Most azt hiszem, nem úgy beszéltem, mint egy leányhoz illik. Mikor elválunk, mindig haragszom magamra azokért, a miket mondtam.

Wildeve egy pár lépést tett a fűben, s nem válaszolt. A szünetet egy lecsonkázott túskebokor galyainak a sivítása töltötte ki; lombtalan ágai közt úgy bújt keresztül a szél, mint valami szűrő nyílásain. Olyan volt az, mintha az éjtszaka összeszorított fogakkal gyászdalokat énekelne.

Eustacia újra kezdte félig bánatos hangon:

- Mióta a multkor találkoztunk, többször eszembe jutott, hogy talán nem is azért vetted el, mert engem szeretsz. Valld meg Damon, megpróbálom elviselni. Igazán semmi részem nem volt abban a dologban?

- Minden áron akarod, hogy megmondjam?

- Akarom, tudnom kell. Úgy látszik, nagyon is könnyedén bíztam meg hatalmamban.

- Nos, hát a közvetlen ok az volt, hogy a dispensatio nem volt érvényes abban a községben, s mielőtt másat szerezhettem volna, Thomasin már elfutott. Eddig tehát csakugyan semmi részed nem volt benne. Azóta meg a nagynénje olyan hangon beszélt velem, a mi egyáltalán nincsen inyenre.

- Úgy, úgy. Semmi részem benne, semmi, semmi. Te csak játszol velem. Istenem! micsoda leány lehetek én, hogy ilyen sokat tartottam rólad.

- Eh! gyerek beszéd! ne indulj úgy föl... Eustacia, hogyan barangoltunk mi tavaly e bokrok között, mikor a meleg napok hűvösre hajoltak, s a halmok árnyékai védőleg burkoltak be bennünket a völgyekben!

Eustacia boszús hallgatásba merült, végre megszólalt:

Igen és hogy ki-kinevettelek, a miért reám merted vetni a szemed. Bezzeg azóta meglakoltattál érte.

- Valóban, meglehetősen kegyetlenül bántál velem, míg egyszer aztán szebb leányra nem akadtam. Igazán szerencsés vagyok vele, Eustacia.

- Még most is azt hiszed, hogy szebbre akadtál?

- Néha igen, néha nem. Annyira egyensúlyban van a mérleg két serpenyője, hogy egy helyre billentheti.

- De hát mindegy neked, akár találkozol velem, akár nem? - kérde Eustacia halkán.

- Azt épen nem mondhatom, de nyugalمامat csakugyan nem háborítja - viszonzá unott hangon a férfi. - Nem, annak már vége van. Rájöttem, hogy két virág is van ott, a hol csak egyet képzeltem addig. És talán van három is, vagy négy vagy akárhány, csak annyit érő, mint az első... Különös sors ez az enyém. Ki gondolta volna, hogy ilyeneken kell átmennem?

A leány visszafojtott tűzzel szólt közbe, hangjában egyforma erővel látszott küzdeni a szerelem és a harag:

- Szeretsz-e most?

- Ki tudná azt?

- Felelj, tudni akarom.

- Hát igen is, meg nem is - válaszolt az, gonosz mosolylyal. - Az az, hogy a mint épen a hangulatom magával hozza. Egyik pillanatban nagyon is magasnak találak, a másik pillanatban nagyon henyének, aztán nagyon melancholikusnak, máskor nagyon barnának, ismét máskor magam se tudom minek, csakhog - csakhog nem vagy már többé egész világom, mint voltál hajdanán, édesem. De hát kellemes ismerős vagy, a kivel jól esik találkozni, sőt mondhatnám, kedvesnek is kedves vagy, olyan, mint valaha, majdnem.

Eustacia hallgatott, s aztán elfordulva Wildevetől, elnyomott büszkeséggel mondá:

- Sétálok és utam erre visz.

- Hát miért ne követnélek?

- Tudod, hogy egyebet nem tehetsz, minden hangulatod vagy szeszélyed mellett sem - felelt Eustacia kihívóan. - Mondd, a mit akarsz, próbáld, a mi tetszik, elfelejteni nem tudsz. Szeretni fogsz életed fogytáig. Elvennél édes örömet.

- Igaz - szólt Wildeve. - Voltak ilyen különös gondolataim egyszer-másszor, Eustacia; - s e pillanatban fölélednek megint. Te most is csak úgy gyűlölsz a pusztát, mint valaha, úgy-e?

- Gyűlölöm - mormolá Eustacia elmélyedve. - Átkom, nyomorúságom s halálom is lesz előbb-utóbb.

- Magam is írtózom tőle - szólt Wildeve. - Mily gyászosan bűg körülöttünk a szél.

A leány nem felelt. Az a hang valóban ünnepies volt és hathatós. Összetett dallam szólt érkeikhez, a melyben föllehetett ismerni a közeli környék vonásait. A sötét színtérről hangtani

képek keletkeztek. Hallhatták, hol kezdődik az avarfű és meddig tart, merre vannak magas rekettyebokrok, s hol írtották ki mostanában őket, merre esik a fenyőfák csoportja és mily közel van az a mélyedés, a melyben a magyal tenyészik; mindezeknek saját, jellemző hangjuk volt, épen úgy mint árnyékuk és színük.

- Istenem, mily elhagyatott hely! - mondá Wildeve. - Mit ér nekünk a festői vízmosás, meg a köd, ha sohasem látunk egyebet? Miért is maradnánk itt? Eljősz velem Amerikába? Nekem van egy pár rokonom Wisconsinban.

- Ezt még meg kell gondolni.

- Lehetetlen itt élni; vad madárnak vagy tájkép festőnek való hely ez. Nos?

- Adj időt nekem - szólt Eustacia lágyan, megfogva Wildeve kezét. - Amerika nagyon messze van. Eljősz velem sétálni egy kissé?

Eustacia e szavak után megindult visszafelé a sírdombtól, Wildeve követte őt, s így a festékes nem hallhatta többé szavaikat. Fölemelte a tűzegdarabot és fölállott. Fekete alakjuk mindig súlyedt s végre eltűnt az égről. Úgy tetszett, mintha a puszta, mint valami csiga, két szarvat nyújtott volna ki, a melyeket most visszahúz.

A festékes lépteit, a mint a völgyön át szekere felé haladt, nem voltak elég rugalmasak egy karcsú huszonnégy éves legényhez. Lelke föl volt dülva, s szinte fájdalmakat érzett. A szél, mely arcza körül fújdogált, fenyegető szótagokat vitt tova.

Belépett a szekérbe, hol egy kályhácskában tűz égett. A nélkül, hogy gyertyát gyújtott volna, leült egy három lábú székre, s tűnődött azon, a mit a még most sem felejtett kedvesről látott és hallott. Oly hang fakadt az ajkán, a mely nem volt se sóhajtás, se zokogás, de mindkettőnél jobban mutatta, hogy lelke föl van zavarva.

- Kedves Tamsin! - suttogta fájdalmasan. - Mitevő legyek? Elmegyek Vye Eustaciához.

X. FEJEZET.

Kétségbeesett kísérlet a rábeszélésre.

Másnap korán reggel, mikor a nap még jóval alacsonyabban állott a Blackbarrow csúcsánál, s még a mélyebben fekvő területek kicsike halmai szigettengernek látszottak a ködöczeánban, a festékes kilépett abból a bokros zúgolyból, a melyet tanyájának választott, s megindult fölfelé Mistover Knap lejtőjén.

Ámbár ezek a cserjés halmok látszólag teljesen elhagyatottak voltak ilyen téli reggelen, mint a mai, nem egy kerek szemecske szegeződött itt az útasra. Olyan madarak bújkáltak e tájon, a melyeket másutt megcsodáltak volna. Ott egy lomha tuzok ácsorgott előre-hátra; egy pár évvel ezelőtt még huszonötöt is lehetett egyszerre látni az Egdonon. Wildeve korcsmája mellett a völgyből vörhenyes réti héják bámultak fölfelé. Egy-egy sápadtsárga lile is meg-meglátogatta olykor-olykor e halmot. A lilék e faja oly ritka itt, hogy összevéve se láttak többet egy tucatznál Angliában; de egy barbár ember nem nyugodott se éjjel se nappal, míg le nem lőtte ezt az afrikai csavargót s ettől kezdve a halványsárga lilék nem látták többé czélszerűnek újabb viziteket rendezni Egdonra.

Az útas, a ki ott haladt volna, s úgy megfigyelte volna a pusztát e látogatóit, mint Venn, egyenes összeköttetésben érezhette volna magát oly tájakkal, a melyeket még ember nem taposott. Előtte egy töke-kacsa állott, a mely éppen most érkezett meg az északi szél honából. Mennyi mindent láthatott ez a vad ott a messze sarkvidéken! összeütköző jéghegyeket, hó-zivatarokat, ragyogó északi fényt, a sarkcsillagot a zenithen, Franklint lábai alatt, csupa csodálatos dolgokat. De úgy tetszett, hogy a madár, a mint a festékesre tekintett, más bölcselőkhez hasonlóan, abban a nézetben volt, hogy a valóságnak egy kellemes pillanata fölér egy évtized összes emlékeivel.

Ily látványok közt haladt Venn az Eustacia lakása felé, a ki szintén közöttük élt, de ügyet se vetett reájuk. Vasárnap volt; de ez nem sokat jelentett, mert az Egdonon tünemény számba ment a templomban való megjelenés, s csak az esküvőjén vagy a temetésén fordult meg ott a pusztai ember. A festékes merész lépésre szánta el magát: találkozásra kéri Vye kisasszonyt, s csellel vagy erőszakkal kiviszi, hogy lemondjon Wildeveről. E tervben szembeszökő volt az udvariasságnak az a hiánya, a mely a ravasz emberek bizonyos fajtát jellemzi, királytól a bohóczig. Nagy Frigyes, a mint a bájos királyné ellen hadat visel, Napoleon, a ki a porosz királyné ajánlatait visszautasítja, egy csöppel sem voltak érzéketlenebbek a nemi különbség iránt, mint a festékes, a ki Eustacia félretolását vette tervbe.

Látogatás az öreg kapitány házábanál többé-kevésbé vakmerő vállalat volt alacsonyabb sorsúak részéről. Néha ugyan szívesen elfecsegett az öreg, de szeszélyes ember volt és senki sem tudhatta, milyen kedvében találja. Eustacia tartózkodó vala, s kerülte a társaságot. Kivéve egy zsellérleányt, a szolgálójukat, s egy legényt, a ki külső cselédjük volt, alig tévedt be valaha valaki a házukba. Csak ők voltak az uri nép a környéken, Yeobrightékon kívül, s noha gazdagnak éppen nem lehetett mondani őket, nem érezték annak szükségét, hogy oly nyájas arczczal tekintsenek minden emberre, madárra és állatra, mint szegényebb szomszédai.

Mikor a festékes a kertbe lépett, az öreg kapitány látszón át azt a kékes sávot nézte a távolban, s apró, horgonyos gombjai csillogtak a napfényben. Megismerte Vennt, hogy ő a minapi utitárs, de nem tett megjegyzést e körülményre, s csak annyit szólott:

- Hol jár itt festékes? - Iszik egy pohár grogot?

Venn visszautasította, azt mondván, hogy korán van még arra, s kijelenté, hogy Vye kisasszonynyal van beszélni valója. A kapitány először a sipkájától derekáig méregette néhány pillanatig, aztán derekától a lábafejéig, végre azt felelte, kerüljön belől.

Vye kisasszonynyal még nem lehetett beszélni senki fiának; s a festékes leült a konyhában egy lóczára. Lábaik szétvetve, sipkáját lecsüngő kezében tartva, várakozott.

- A kisasszony talán még nem kelt föl? - kérde a szolgától.

- Még nem egészen. Nem szokás ilyenkor menni látogatóba kisasszonyokhoz.

- Akkor kimegyek - mondá Venn. - Ha látni akar, lesz kegyes izenni, akkor bejövök.

A festékes kijött a házból, s a szomszédos halmon ácsorgott. Jó darab idő múlt el, még mindig nem kapott üzenetet. Már azt kezdte hinni, hogy terve füstbe ment, mikor egyszer csak meglátta Eustáciát, a ki lassú léptekkel közeledett felé. Az újság ingere, hogy egy ilyen különös alaknak kell kihallgatást adnia, elég erős volt ahhoz, hogy kicsalja őt.

Eustacia, a mint Venn Diggoryra egy pillantást vetett, rögtön érezni látszott, hogy ez ember nem hétköznapi ügyben jár nála, s nem olyan ügyefogyott ember, a minőnek gondolta. Közeledtére nem rezzent össze, nem is tébott-lábott és semmi nyoma sem látszott meg rajta annak a zavarnak, a mi még az értelmes parasztembert is meglepi, ha nem épen közönséges asszonyfélével van dolga. Venn kérdésére, hogy beszélhet e most vele, azt felelte:

- Igen, jöjjön velem.

Még nem mentek messze, mikor az éleselméjű festékesnek eszébe ötlött, hogy bölcsebben járt volna el, ha nem mutatja magát olyan közönyösnek; elhatározta, hogy jóvá teszi e hibát, mihelyest alkalmá akad.

- Azért jöttem volna át kisasszony, mert különös híreket hallottam arról az emberről.

- Ah! melyik emberről?

Venn délkeletre intett a könyökével, a *Jámbor asszony* felé.

Eustacia gyorsan szembe fordult vele.

- Wildeve úrra czéloz?

- Arra. Nagy bajba került miatta valaki; s azért adnám ezt tudtára a kisasszonynak, hogy hátha tudna segíteni rajta.

- Én? Micsoda az a nagy baj?

- Tulajdonkép még titok. Végre is a lehet belőle, hogy nem veszi el Yeobright Thomasint.

Eustacia szíve nagyot dobbant e szavakra, de azért méltónak mutatta magát szerepére, mely e drámában várt reá. Egész hidegen válaszolt:

- Nem akarok többet hallani e dologról, s ne várja ön, hogy közbelépjek.

- De egy szót csak meghallgat a kisasszony.

- Nem lehet. Nem érdekel ez a házasság, s ha érdekelne sem kényszeríthetném arra Wildeve urat, hogy kívánságomat teljesítse.

- Én azt hiszem, hogy ön, mint egyetlen kisasszony a pusztán, megtehetné - mondá Venn ügyes kerülővel. - Így áll a dolog. Elvenné Wildeve úr egyszerre Thomasint és mindent jóra hozna, ha egy másik asszonyféle nem volna a dologban. Azt hiszem, hogy azzal a másikkal véletlenül ismerkedett meg, s hébe-hóba találkozik vele a pusztán. El nem veszi soha, de az is

megeshetik, hogy e miatt aztán nem veszi el azt a másikat sem, a ki szívéből szereti. No, ha a kisasszony, a ki annyira fölöttünk áll nekünk, pusztai embereknek, azon lenne, hogy fiatal szomszédjával nyájasan bánják Wildeve úr, azzal a másik leánynyal meg szakítson, talán megtenné és sok gyötrelemtől megszabadítaná Thomasint.

- Istenem, uram! - mondá Eustacia fölnevetve, hogy ajkai szétnyíltak, s a nap belesütött szájába, mint valami tulipán virágjába és bíborfényt adott annak. - Nagyon is sokat tart maga festékes az én befolyásomról. Ha csakugyan volna oly hatalmam, a melyet maga képzelt, föl is használnám tüstént valamelyik jó emberem javára. De Yeobright Thomasin tudtommal nem tartozott ezek közé.

- Hát igazán semmit se tudna a kisasszony arról, hogy milyen nagyra tartotta Thomasin mindig?

- Egy szó nem sok, annyit se hallottam róla. Csak két mérföldnyire lakunk ugyan egymástól, de sohasem léptem át a nénye küszöbét.

A beszéd gőgös hangja tudatta Vennel, hogy eleddig teljesen kudarcot vallott. Magában fölsóhajtott s elérkezettnek látta az időt, hogy előálljon második érvével.

- Jó, hát erről ne beszéljünk, de én mégis biztosítom Vye kisasszonyt, hogy van hatalma arra, hogy nagy jót tegyen egy másik leánynyal.

Eustacia fejét rázta.

- Ily szép leány azt teheti Wildevevel, a mit akar. Azt teheti minden férfival, a ki meglátja. Mindenki azt mondja: «Milyen csinos leány! vajon hogy hívják? Mily szép! Szebb, mint Yeobright Thomasin». A festékes elhallgatott egy pillanatra, s így szólott magában: «Isten bocsássa meg nekem ezt a hazugságot!» S valóban szebb volt, de a festékes nem vélekedett így. Eustacia szépsége némileg elburkolt vala, s a festékes szemei nem voltak gyakorlottak. Téli ruhájában olyan volt Eustacia, mint az éji bogár, a mely halavány világítás mellett egészen egyszerű külsejűnek, színtelennek látszik, míg a verőfényen vakító színekben csillog.

Nem tudta megállani, hogy ne feleljen, ámbár jól érezte, hogy ezzel veszíteni fog méltóságából.

- Sok leány van szebb Thomasinnál - szólott - s így ez kicsit határoz.

A festékes elszenvedte a vágást s folytatá:

- Wildevere nagy hatást tesz a szép arcz, s a kisasszony az újján forgathatja, ha akarja.

- A mit az nem tud megtenni, a ki oly gyakran találkozik vele, hogyan tehetném meg én, a ki egészen távolélek tőle.

A festékes megfordult, s szemébe nézett.

- Vye kisasszony! - mondá.

- Miért beszél így, mintha talán nem hinne nekem? - Hangja halk volt, s gyorsan lélekezett. - Hogy ilyen hangon szólhat hozzám! - tette hozzá, gőgös mosolygást erőltetve. - Mi bátorítja föl, hogy ilyen hangot engedjen meg magának?

- Miért akarja velem elhitetni, kisasszony, hogy nem ismeri ezt az embert? Én tudom, hogy miért. Wildeve nem méltó hozzá, s a kisasszony szégyelli magát miatta.

- Csalódik. Mit akar mondani?

A festékes arra határozta, hogy kijátsza legerősebb ütőjét is.

- Ott voltam a múlt éji találkozáson, s hallottam minden szavukat. Az a leány, a ki Wildeve és Thomasin között áll, a kisasszony maga.

A függöny nagyon is gyorsan emelkedett föl. Elérkezett az a pillanat, a melyben megreszketett az Eustacia ajaka, mikor elakadt a lehellete, bárhogy is iparkodott uralkodni magán.

- Rosszúl vagyok - mondá sebesen. - Nem - nem - nincs kedvem tovább hallgatni önt. Hagyjon el, kérem.

- Beszélnem kell Vye kisasszony, ha fájdalmat okozok is. S ezt akarom elmondani. Bármint történt is a dolog, akár hibás benne Thomasin, akár nem - ma az ő állapota kétségkívül nehezebb az önénél. Önnek javára válik, ha Wildevevel szakít, mert hozzá úgy sem megy soha. Thomasin nem mondhat le ily könnyen róla, mindenki őt hibáztatná, ha össze nem kelnének. Ezért kérem önt, nem mert az ő joga az igazibb, hanem mert helyzete rosszabb, engedje át Wildevet neki.

- Nem - soha. Sohasem fogom! - felelt az szilajon s elfeledve, hogy a festékes alsóbbrendű lény. - Ki tűrt valaha hasonló bánásmódot! Már jól ment minden; nem hátrálok meg senki előtt, s kivált egy ilyen leány előtt. Szép öntől, hogy védelmére kel, de nem maga szerezte-e baját? Hát nekem, ha szeretni akarok valakit, engedelmet kell kérnem egy csomó zsellértől? Az a leány közibünk lépett, s most, hogy megkapta a mit keresett, íme, ideküldi önt ügyvédkedni.

- Thomasin semmit sem tud erről a dologról - felelt Venn komolyan. - Csupán én kérem önt arra, hogy mondjon le Wildevéről. Mindkettőjükre nézve jó lenne ez. Rossz hírbe keveredik a kisasszony, ha kiderül, hogy titokban találkozik oly emberrel, a ki csúfosan bánt egy másik leánynyal.

- Én egy újjal se vétettem neki, elébb volt az enyém, mint az övé. Visszajött hozzám - mert - csak engem szeretett jobban! - felelt szilajon. - De minden önbecsülésemet elvesztettem, hogy önnel beszéljek. Hova ragadtattam magamat?

Én hallgatok, mint a sír - mondá Venn udvariasan. - Nincs mitől tartania. Rajtam kívül senki se tudja, hogy önök találkoztak. Csak egy dolgot akarok még mondani, s aztán távozom. Tanúja voltam, mikor ön azt mondta neki, hogy gyűlöli ezt a pusztát, hogy Egdon börtön önre nézve.

- Azt mondtam. Van valami szépség benne, tudom; de nekem börtön. Az a férfi se tudja mássá tenni reám nézve, a kiről ön beszél, pedig itt lakik. S észre se venném őt, ha volna itt nála külön ember.

A festékes reményleni kezdett: most már a harmadik támadás sikerrel kecsegtetett.

- Ha már így beleengedtünk a lelkünkbe látni - szólt - elmondom önnek, hogy mi a tervem. Ön tudja, hogy mióta festékekkel kereskedem, sok földet bejárok.

Eustacia elfordítá fejét és szeme az alattuk elterülő ködös völgyön pihent meg.

- Megfordultam Budmouth környékén is. No ez a Budmouth pompás egy hely - igazán pompás - a sós tenger csillámló íve, a föl s alá sétáló száz meg száz úr és uriasasszony - a játszó bandák - a sétálgató tengerésztisztek, meg szárazföldiek is, s tíz ember közül, a kivel találkozzunk, kilencz biztosan szerelmes.

- Tudom - felelt Eustacia gőgösen. - Ismerem én Budmouthot jobban, mint maga. Oda való vagyok. Apám híres muzsikus volt ott. Budmouth! Istenem! Bárcsak ott lehetnék.

A festékes elcsodálkozva látta, milyen lobbort vet néha a pislogó tűz.

- Ha ott lenne a kisasszony, egy hét múlva egy mákszemnyit sem törődne Wildevével. Én ki tudnám vinni, hogy odajusson.

- Hogyan? - kérde a leány, s álmatag szemeiben a kíváncsiság tüze csillant föl.

- Nagybátyám huszonöt esztendőn át volt bizalmas embere egy gazdag özvegyasszonynak, a kinek szép háza a tengerre szolgál. Ez a hölgy előregedett, béna lett s most társalkodónót keres, a ki fölolvasson és danolgasson neki, de semmiképen sem tud kedvére valót kapni, pedig még az újságokban is hirdette s már próbát is tett vagy hattal. Hogy megörülne, a bőrében sem férne, ha a kisasszony ajánlkozna hozzá. A nagybátyám eligazítana mindent.

- Persze dolgom lenne?

- Igazi nem; olvasás és efféle. S csak új esztendő napján kellene beállani.

- Tudtam, hogy dologgal járna - szólt Eustacia újra elcsüggedve.

- Jár, annyival, igaz, a mennyi egy öreg asszony mulattatásához kell, de ezt csak a rest nevezheti dolognak, a munkás ember előtt játék. Gondolja föl kisasszony, milyen más lenne ott a társasága, milyen vidám életet élne, míg csak valami úr el nem venné. Nagybátyám azzal van megbízva, hogy falun keressen valami jóra való leányt, mert a városiakat nem igen szereti az öreg.

- Folyton azzal vesztsem a lelkem, hogy tetszését kiérdemeljem! Nem megyek! Oh, ha úgy élhetnék Budmouthban, mint uri leány, kényem szerint, s azt tehetném, a mit akarok, a felét odaadnám ennek a pusztaságos életnek. Felét is, festékes.

- Segítsen Thomasint boldoggá tennem, s aztán önön lesz a sor - sürgette a festékes.

- Rajtam, sohasem! - felelt az büszkén. - Ugyan mi telhetnék egy ilyen szegény embertől, mint maga? Megyek haza. Nincs több mondani valóm. Nem éhesek a kend lovai, a zsákjai se szorúlnak javításra, vásárlókra sincs szüksége, hogy itt lopja a napot?

Venn egy szót sem felelt. Kezét hátrátéve elfordult, hogy Eustacia észre ne vegye reménytelen csüggedését. E magános leány tiszta s éles esze a találkozás első pillanatától kezdve balsejtelmekkel tölté el. Helyzete és ifjúsága eleinte azt a reményt keltették benne, hogy eljárásával okvetlenül diadalt arat. De a csalogató szer, a melynek gyöngébb falusi leányok nem tudtak volna ellentállani, Eustaciát csak visszariasztá. A Budmouth név általában bűvös hatású volt az Egdonon. E virágozni kezdő kikötő és fürdő olyan helynek tetszett a pusztai emberek előtt, mint a mely csodálatos módon egyesíti magában Carthago zaját Tarentum fényével s Baie szépségével és egészséges voltával. Eustacia is alig volt csekélyebb véleménynyel róla, de függetlensége árán nem akart oda jutni.

Mikor Venn Diggory már messze járt, Eustacia a gáthoz ment, s napkelet felé fordúlva nézte a komor és festői völgyet; arra esett a Wildeve korcsmája is. A köd foszladozóban volt, s mint valami óriás fátyolból, kiűtötték már belőle fejöket a ház körül álló fák és cserjék. Nyilvánvaló volt, hogy Wildevével foglalkozik lelke most is, határozatlanul, szeszélyesen öleli át meg át; láthatárán az volt az egyetlen alak, a mely körül álmai kristályosodhatnak. Vágyva-vágyott most az után, ki eleinte csak játékszere volt, s nem is lett volna több soha, ha nem elég ügyes arra, hogy a kellő pillanatban elhagyja. Közönyössége szerelmet gerjesztett. Thomasin föl-tüntére folyóvá mélyült Eustacia sekély érzelme. Hajdan gyötörni szokta Wildevét, de ez akkor volt még, mikor nem pártolt más lyány oldalához.

- Nem mondok le róla! Nem és nem! - szólt hevesen.

A festékes czélzása, hogy jó híre esetleg odavész, nem soká ijesztette. Épen oly kevésbé törődött ez eshetőséggel, mint egy istennő azzal, hogy meztelen. Nem mintha szemérmetlen lett volna, hanem mert sokkal távolabb élt a világtól, hogysem a közvélemény nyomását érezhette volna. Zenobia a sivatagon édeskeveset bánhatta, akármit beszéltek róla Rómában. A mi a társadalom etikáját nézi, Eustacia a vadnépek színvonalán állott, ámbár érzéseit illetőleg igazi epicureista volt. Az érzékiség titkos zugait ismerte már, de a társas élet conventióinak még a küszöbén is alig jutott keresztül.

XI. FEJEZET.

Egy becsületes asszony családságához folyamodik.

A festékes Thomasin boldogsága felől kétségbe esve vált el Eustaciától; de szekere felé haladtában egyszerre csak szemébe ötlött Yeobrightné, aki Wildeve korcsmájának tartott, s ekkor rájött, hogy van még egy út, a melyen szerencsét lehet próbálni. Odament hozzá és aggodalmas arczára tekintve, majdnem biztosra vette, hogy ugyanaz a cél viszi Wildevehez, a mi őt Eustacia fölkeresésére bírta.

Yeobrightné nem is rejtegette ezt.

- Jobb lesz, ha fölhagy vele a tekintetes asszony, - szólt a festékes.

- Bizony magam is majd úgy tartom - felelt Yeobrightné - de hát mit tegyek mást, minthogy határozottan kérdőre vonom.

- Előbb mondani szeretnék valamit - szólt a festékes szilárdan. - Nem Wildeve az egyedüli ember, a ki Thomasint megkérte. S miért ne jöhetne szóba az a másik is? Én ma épen oly örömet elveszem Thomasint, mint bármikor két esztendő óta. No már kirukkoltam vele, nem is mondtam másnak soha, csak neki magának.

Yeobrightné nem szokta elárulni magát, de pillantása önkéntelenül végig futott e sajátságos, ámbár csinos alakon.

- Nem a külső teszi az embert - szólt a festékes, észrevevén ezt a pillantást. - A mi meg a jövedelmet illeti, van mesterség, nem egy, a melyik nem hajt annyit, mint az enyém, s talán nem is vagyok olyan sokkal alábbvaló Wildevenél. Nincs szegényebb ember ezeknél a félben maradt uraknál, s ha a színem nem tetszik a tekintetes asszonynak, hát én se születtem vörösnek; csak bogár volt nálam, hogy erre a mesterségre adtam a fejem; lehetek én, ha akarom, más is.

- Nagyon lekötelez a hugom iránt mutatott érdeklődése, de félek, hogy nehézségek is merülnének föl. S aztán szereti is ezt az embert.

- Tudom. Másképp nem is tettem volna ma reggel azt, a mit tettem.

- Akkor könnyű volna a helyzetünk, s most nem mennék a látogatására. Mit felelt önnek Thomasin, mikor megmondta neki, hogy szereti?

- Azt írta, hogy a tekintetes asszony nem fogadna el, s efféléket.

- Volt valami igaza. Ne vegye zokon, csak az igazat mondom ki. Ön nyájas volt iránta, s ezt nem felejtjük el. De mivel ő maga sem akart önhöz menni, el van döntve a dolog én nélkülöm is.

- Igaz. De ma nem úgy áll a dolog, mint akkor. Thomasin most szerencsétlen, s én azt hiszem, hogy ha tekintetes asszony szóba hozna előtte és jóindulattal beszélne rólam, talán hozzám édesednék, s megszabadúlna ettől a Wildevétől, a kinek hol kedves, hol nem, s a ki azt se tudja biztosan, elveszi-e hát vagy nem veszi.

Yeobrightné fejét rázta.

- Thomasin azt tartja, s azt tartom én is, hogy hozzá kell mennie Wildevéhez, ha a jóhírének kockára nem akarja tenni. Ha most rövidesen meg lesz az esküvő, mindenki azt hiszi, hogy igazán az a véletlen akadályozta meg összekelésöket. Ha nem lesz meg, talán hírbe is

keveredik, de annyi bizonyos, hogy nevetségessé válik. Egyszóval, hacsak lehet, meg kell esküdniök.

- Én is így gondolkodtam egy félórával ezelőtt. De hát miért keveredne hírbe azért, hogy egy pár órát Southertonban töltött Wildevével. A ki ismeri, milyen szemérmes leány, nem tehet föl róla semmi rosszat. Ma reggel én is megpróbáltam eligazítani a dolgokat, igen, én is asszonyom, mert azt tartottam, hogy kötelességem, ha már úgy beleszeretett abba az emberbe. De Tamás vagyok benne, jól tettem-e. Egyébiránt úgy se használt egy szikrát sem. S most újra megkérem a Thomasin kezét.

Yeobrightné nem látszott hajlandónak a beszélgetés folytatására.

- Sajnálom, már mennem kell - mondá. Nem látom, hogy tehetnék önért valamit.

Azzal tovább ment. De ámbár a találkozás nem térítette el attól a szándékától, hogy beszélni fog Wildevével, magatartásán nagyot változtatott az. Jól ismerve a férfi szívet, tudta, mily hatást tesz az a férfiakra, s mennyire megváltoztatja a helyzetet, ha ily kritikus pillanatban azt állíthatja előttük az ember, hogy egy másik kérő vágyva-vágyik arra a kézre, a melyről ők hajlandók lemondani. Kevés eljegyzés bomlanék föl, ha a férfit avval lehetne meglepni, hogy egy versenytárs édesörömet elvenné azt, a kit ő épen ott akar hagyni. Elhatározta tehát, hogy megváltoztatja taktikáját. Mikor elindult, őszintén akart beszélni Wildevével, mire a fogadóhoz ért, arra végezte, hogy cselhez folyamodik. Nyilvánvaló volt, hogy Wildevével többre lehet menni, ha ingerli az ember, mint ha nagylelkűségéhez folyamodik. Hálát adott az Istennek azért a fegyverért, melyet a festékes szolgálatott kezébe.

Wildevé otthon volt, mikor Yeobrightné a fogadóhoz ért. Szó nélkül vezette be vendégét a nappaliba s betette az ajtót.

Yeobrightné így kezdé:

- Kötelességemnek tartottam meglátogatni önt. Egy új ajánlatot kaptam, a mely meglehetősen meglepett. Bizonyára nagy hatással lesz az Thomasinra is; s elhatároztam, hogy legalább is megemlítem önnek.

- Valóban? Micsoda ajánlatot? - kérdé Wildeve udvariasan.

- Természetesen hugom jövőjét illetőleg. Ön talán nem is tudja, hogy egy másik fiatal ember is nagyon szerette volna elvenni Thomasint. Nos, ámbár én eddig nem bátorítottam, a történetek után jó lelkiismerettel nem utasíthattam vissza kereken. Nem akarok önön túladni, de méltányosnak kell lennem amazzal és Thomasinnal szemben is.

- Ki az az ember? - kérdé Wildeve meglepve.

- Olyan valaki, a ki régebben szereti a hugom, mint az önt. Két esztendővel azelőtt meg is kérte. Akkor Thomasin kosarat adott neki.

- Nos?

- Mostanában újra találkoztak s a fiatal ember megkért, engedjem meg, hogy eljárhasson a házhoz, s lehet, hogy másodjára nem kap kosarat.

- Hogy hívják?

- Azt most nem mondom meg. Elég az hozzá, hogy Thomasin jó szemmel nézi, s hűségét legalább is becsüli. Nekem úgy tetszik, hogy most örömmel fogadná azt, a kit a multkor visszautasított. Fonák helyzete nagyon bántja.

- Nekem sohsem szólt erről a régi szeretőjéről.

- A legszelidebb leányok sem annyira ostobák, hogy minden kártyájokat megmutassák.
 - Nos, ha szereti, hát menjen hozzá.
 - Azt könnyű mondani, de más a baj. Annak a fiatal embernek sokkal jobban tetszik Thomasin, mint Thomasinnak ő, s mielőtt ilyesmibe belemennék, tisztában kell lennem önnel, hogy nem fogja-e majd megzavarni azt a viszonyt, a melyet én abban a hitben ápolok, hogy Thomasin javára munkálok vele. Tegyük föl, hogy mikor el lesznek jegyezve, ön újra föllép és ismét járni fog Thomasin után. S ha vissza nem tudja is hódítani, sok kellemetlenséget okozhat.
 - Azt bizonyára nem tenném - felelt Wildeve némi zavarral, maga sem lévén tisztában érzelmeivel. - De még nem jegyesek, s honnan tudja ön, hogy Thomasin hozzá menne?
 - E kérdésen magam is sokat tűnődtem; egészben véve azt látom valószínűbbnek, hogy annak idején igenis hozzá megy. Remélem, nekem is van egy kis befolyásom a hugomra. Thomasin engedelmes leány, s én buzgó pártfogója leszek új kérőjének.
 - És nekem épen oly buzgó ócsárlóm.
 - A fölől valóban nyugodt lehet, hogy dícsérni nem fogom - szólt szárazon. - S ha ez csel-szövésnek látszik, ne felejtse, hogy Thomasin sajátságos helyzetben van, s rút bánásmódban volt része. A házasság létrehozásában segítségemre lesz hugomnak az az óhajta is, hogy megszabaduljon mostani lealázó helyzetéből, s ily esetekben sokat tesz a női büszkeség. Talán nem fog könnyen menni a dolog, de én bízom magamhoz, hogy legyőzöm a nehézségeket, ha ön határozottan kijelenti, hogy Thomasin ne számítson többé rá, ez elengedhetetlen föltétel. Csupa daczból is hozzá megy.
 - E pillanatban még nehéz nyilatkoznom. Oly váratlanul jött.
 - Így hát az egész tervem füstbe megy. Borzasztó, mennyire nem akar ön segíteni rajtunk, még azzal a csekélységgel sem, hogy világosan kifejezze, ha tudni sem akar rólunk.
- Wildeve kellemetlenül érezte magát.
- Megvallom, erre nem voltam elkészülve - mondá. - Természetesen lemondok róla, ha ön kívánja és ha szükséges. De azt hittem, hogy én is elvehetem.
 - Azt már hallottuk.
 - Egyezzünk meg szépen, Yeobrightné asszonyom. Adjon időt a gondolkodásra. Nem akarok útjában állani Thomasinnak, ha jobb szerencséje akad, de szerettem volna, ha előbb tudtomra adják ezt a dolgot. Egy-két nap alatt vagy írok önnek vagy meglátogatom. - Jó lesz így?
 - Jó. Föltéve, hogy megígéri, hogy tudtom nélkül nem érintkezik Thomasinnal.
 - Igérem - mondá.

Ezzel véget ért a beszélgetés, s Yeobrightné útnak indult haza felé.

Mint rendesen történni szokott, Yeobrightné taktikája is oly téren tett legnagyobb hatást, a melyre nem is gondolt, mikor a tervet szötte. Első eredménye az lett, hogy Wildeve még az nap, mihelyt besötétedett, elment Mistoverre, Eustaciához.

Ebben az órában már függönyök és táblák védték a magános házat a külső hideg és sötétség ellen.

A titkos jeladás, a miben Wildeve és Eustacia megegyeztek, az volt, hogy Wildeve egy csipet homokot szór be a külső tábla felső nyílásán, hogy az, mikor a tábla és az üveg közé esik, halk

neszt adjon, mint egy egér futása. Ez óvatosság arra való volt, hogy az öreg kapitány valamikép gyanút ne fogjon.

Eustaciának elfojtott szavai: «Hallom, várj», tudatták Widevével, hogy a leány egyedül van.

Ez szokása szerint azzal töltötte az időt, hogy sétálgatott a gát körül, s a tó mellett ácsorgott, mert büszke, noha leereszkedő kedvese sohasem hívta be a házba. Eustacia egyáltalán nem látszott sietni. Az idő múlt, s Wildeve türelmetlenkedni kezdett. Vagy húsz percz múlva végre föltűnt a szögletnél, s kényelmesen közeledett, mint a ki csupán sétára indult.

- Nem várakoztattál volna meg ilyen nagyon, ha tudtad volna, miért jövök - szólt Wildeve keserűen. - De hisz megérdemled a várakozást. - Látszott hogy le van hangolva.

- Mi történt? - kérdé Eustacia. - Nem gondoltam, hogy valami bajod van. A nélkül is elég kedvetlen vagyok.

- Bajom nincs is - felelt az. Annyi az egész, hogy fordulóponthoz jutottunk, s most már határozott utat kell választanom.

- S micsoda út lesz az? - kérdé Eustacia kíváncsian.

- Ilyen hamar elfelejtetted, mit ajánlottam a minap? Hát azt, hogy elviszlek innen, enyémmé teszek s elmegyünk idegen országba.

- Nem felejtettem el, de miért veted föl ily váratlanul újra azt a kérdést, mikor azt ígérted, hogy csak szombaton jössz el. Azt hittem, lesz időm a meggondolásra elég.

- Igaz, de a helyzet megváltozott.

- Hogyan? mondd.

- Nem mondom meg, miért keserítselek vele.

- De tudnom kell, honnan a sietség.

- Nagyon szeretlek Eustacia, s most nyitva előttünk az út.

- De te miért vagy olyan zárkózott?

- Miért volnék? - Nem vagyok én. Minden rendben van. Yeobrightné - de semmi közünk hozzá.

- Ah! tudtam, hogy igenis van köze a dologhoz. Beszélj, kérlek, nem szeretem a titkolódzást.

- Mondom, hogy nincsen. Csupán azt kívánja, hogy mondjak le Thomasinról, mert egy más valaki nagyon vágyik a kezére. Ez az asszony, most, hogy nincsen reám szüksége, valósággal ajtót mutat. - Hasztalan iparkodott erőt venni magán, meglátszott, hogy boszankodik.

Eustacia sokáig hallgatott.

- Bizony félszeg helyzetbe jutottál. Olyan vagy, mint az a hivatalnok, a kire nincsen többé szükség.

- Nekem is úgy tetszik. De Thomasinnal még nem találkoztam.

- S ez téged bosszant, úgy-e? Ne is tagadd, Damon. Látom, zokon esik, hogy ilyen váratlanul kiadtak rajtad.

- S aztán?

- Aztán ídejössz, hogy megkapj engem, miután amazt nem tudod megkapni. Valóban ez egészen új helyzet. Jobb híján én is jó leszek.

- Ne felejtse el kérlek, hogy a múltkor is ugyanazt az ajánlatot tettem.

Eustacia újra zsibbadt hallgatásba merült. Mi ez a különös érzés, a mely megszállja? Hát Wildeve iránt való szerelme igazán annyira csak a vetélkedés eredménye volt, hogy minden dicsőség, minden ábránd, mely a férfiút övezte, eltűnt s szétfoszlott, mihelyt legelőször híre pendült, hogy a vetélytárs már nem eped utána? Most hát végre biztos volt fölöle. Thomasinnak nem kell többé. Mily megalázó diadal! Elgondolta, hogy Wildeve őt szereti jobban és mégis - elég csalfa arra, hogy ily kritikát mondjon fölötte, bármily halkán is. Mit ér az a férfi, a kit egy oly leány sem becsült semmire. Az az érzés, a mely benne lappang minden lelkes lényben, hogy nem kíván olyat, a mire nem vágyik más valaki, szinte szenvedélylyé volt fejlődve Eustacia elfinomodott, epicureus szívében. Társadalmi felsőbbbsége, a mely eddig nagy ritkán ha eszébe jutott, most kellemetlenül nehezedett lelkére, s érezni kezdte, hogy lealázta magát, midőn Wildevét szerette.

- Nos galambom, beleegyezel? - mondá Wildeve.

- Ha Budmouthba mehetnénk, nem Amerikába.

- Budmouthról szó sem lehet. Nem esik elég messzire.

- Belátom magam is - felelt Eustacia - majd gondolkozom. Sokkal nagyobb dolog ez, semhogy ily rögtön határozni tudjak. Oh bár kevésbbé gyűlölném ezt a pusztát, vagy téged szeretnélek jobban.

- Bántóan őszinte vagy néha. Csak egy hónappal ezelőtt még elég forrón szeretted arra, hogy bárhová is eljőjj velem.

- És te Thomasint szeretted.

- S talán éppen ez volt az oka - válaszolt gúnyosan. - Ma sem gyűlölöm.

- Úgy van, csak az a kis hiba van benne, hogy már nem kaphatod meg.

- Hadd el Eustacia, ne csúfolódj, vagy összeveszünk. Ha nem jössz velem és pedig hamar, akkor megyek egyedül.

- Vagy ismét szerencsét próbálsz Thomasinnál. Mily különös az most én előtttem Damon, hogy neked mindegy lett volna, akár őt veszed el, akár engem s csupán azért fordultál én hozzám, mert engem könnyebb megkapni. Úgy van, úgy - ez az igazság. Volt idő, mikor keserű szavakra fakadtam volna ilyen férfi ellen és haragra lobbanok, de annak már vége van.

- Hát eljössz-e szívem? Gyere el velem titokban Bristolba, légy a feleségem, fordítsunk hátat ennek a rongyfészek Angliának örökre. No állj rá!

- Csak itt hagyhassam e helyet; hogyan, nem sokat bánom - szólt a leány unottan - de veled menni nincs kedvem. Adj több időt a gondolkozásra.

- Már is adtam eleget - válaszolt Wildeve. - De jó, még egy hétig elvárok.

- Várákodd még egy kicsit tovább, hogy határozottan felelhessek. Oly sok megfontolni valóm van. Ha elgondolom, hogy Thomasin igyekszik megszabadulni tőled! Ezt nem felejtethetem.

- Sohse törődj vele. Hát hétfőhöz egy hétre. Akkor pontosan itt leszek.

- Légy a Blackbarrownál - mondá Eustacia. - Itt nagyon közel vagyunk a házhoz; nagyapám esetleg erre sétál.

- Jó lesz kedvesem. Hétfőhöz egy hétre, ebben az órában, a Blackbarrownál leszek. Addig Isten veled.

- Isten veled.

- Isten veled. Nem, nem, ne csókolj meg. Elég kezet fogunk, míg el nem határozom magam.

Eustacia nézte a homályos alakot, míg csak el nem tűnt. Kezét homlokához emelte és nehezen lélekzett. Aztán teljes és gyönyörű ajkai egy igen hétköznapi ösztönnek engedve szétnyíltak - ásított. Egyszerre bosszúság fogta el, hogy bár csupán magának is, elárulta, hogy Wildeve iránt való szerelme kialudhatik. Nem tudta mindjárt bevallani magának, hogy Wildevét túlbecsülhette, mert az ő hétköznapiságát most elismerni annyit tett, mint bevallani azt, hogy ő maga vak volt.

Yeobrightné diplomáciaja valóban megtermé a maga gyümölcseit, de nem olyanokat, a minőket ő várt volt. Kétségtelenül hatással volt Wildevere, de Eustaciára még sokkal inkább. Kedvesét nem tartá többé érdekes férfiúnak, a kiért sok leány eped, s a kit vetélytársait leküzdve nyerhet meg magának. Nem kellett az már senkinek.

Abban a különös, nyomott lélekállapotban ment vissza a házba, a mely még nem épen bánat és a mely rendszerint elfogja az embert, ha egy életre nem való, múltékony szerelem utolsó napjaiban az ész fénye fölcillan. Annak a tudata, hogy álmunk foszladozóban van, a nélkül, hogy teljesen szétfoslott volna, egyike a legnyomasztóbb, s egyúttal legsajátságosabb helyzeteknek azon az úton, a mely a szerelem kezdete és vége között van.

Nagyapja már visszatért s a pohárszék négyszögű üvegeit töltögette tele abból a rumból, a mit most hoztak haza. Mikor az otthoni készlet elfogyott, az öreg mindig ellátogatott a *Jámbor asszony*hoz s a tűznél sütkérezve, groggal kezében, mesélgetett ott érdekesnél érdekesebb históriákat, hogyan élt ő hét álló esztendeig a hajója fenekében, s más ilyféle csodálatos dolgokat. A vendégek pedig sokkal erősebben reménykedtek abban, hogy az öreg megkínálja őket egy-két pohár sörrel, hogysen kételkedtek volna a históriáiban.

Ott volt ma este is.

- Hallottad-e már az újságot, Eustacia? - kérdezte a nélkül, hogy üvegeiről fölpillantott volna.

- A *Jámbor asszony*ban úgy beszélnek róla, mint valami országos eseményről.

- Nem hallottam semmit - felelt a leány.

- A fiatal Yeobright Clym a jövő héten hazajön, itthon tölti a karácsonyt az anyjánál. Azt hallom, hogy csinos legénynyé fejezt azóta. Emlékszel talán még reá?

- Sohase láttam életemben.

- Igazság! hisz előbb ment el, mint te idejöttél. Én emlékszem reá jól, derék gyerek volt.

- S hol lakott azóta?

- Azt hiszem, hogy a fényűzés és hiúság fészkében, Párisban.

MÁSODIK KÖNYV: A MEGÉRKEZÉS.

I. FEJEZET.

Hirek az érkezőről.

Az év e szakában, ha verőfényes napok jártak, bizonyos aprólékos munka szokta megzavarni egy kevés időre az Egdon puszta fenséges nyugalma. Olyan munka volt ez, a mely városon, falun, sőt tanyán is csaknem pangásnak, mintegy az álomkóros test reszketésének tűnt volna föl. De itt, távol minden összehasonlítástól, az örök halmok gyűrűjében, a hol egy sétáló ember is látványosság volt, minden nehézség nélkül Ádámnak képzelhette magát bárki, magára vonta minden madár figyelmét a láthatáron belül s minden csúszó-mászóét, a mely még álomba nem merült. Kíváncsian vigyázták még a tengeri nyulak is biztos távolságban eső halmaikról.

Abból állott ez a dolog, hogy összegyűjtötték és kazalba rakták azokat a rekettye kévéket, a melyeket Humphrey vágott az elmúlt szép napokon a kapitány számára. A kazal a ház végénél volt, Humphrey és Sam foglalatostkodtak körülötte, az öreg ur pedig nézte. Szép csöndes délután volt, három óra tájt. De elérkezett már a déli napfordulás, a nap az ég peremén járt s alacsony állása későbbnek mutatta az időt a valónál. Kevés jelenség volt itt, a mi figyelmeztette volna a puszta lakóit arra, hogy órájok, az ég, nem úgy mutatja már az időt, mint nyáron. Napok és hetek folytán a napkelte északkeletről délkeletre haladt, a napszállta pedig északnyugatról délnyugatra hátrált, de Egdon alig vette észre e változást.

Eustacia a délutánt az ebédlőben tölté, a melyet inkább konyhának lehetett volna mondani, mert közel volt kirakva, s egyik részét egy hatalmas kandallózugoly foglalta el. A levegő csöndes volt s egyszerre csak beszélő hangok zaja ütötte meg Eustacia fülét, épen a kéményen keresztül. A kandalló zugba lépett s hallgatózva nézett az ódon, szabálytalan kürtőbe; a füst üregről-üregre bukdácsolt fölfelé a kicsike, négyszegletes égdarabig, a honnan sápadt világosság vetődött a koromfoslányokra, a melyek úgy takarták a kémény oldalait, mint a tengeri fű a sziklás hasadékokat.

Eszébe jutott, hogy a rekettyekazal nem messze esik a kéménytől, s a hangok bizonyára a munkásoktól származnak.

Nagyapja is beleszólt a beszélgetésbe.

- Soh'se kellett volna hazulról elmenni annak a fiúnak. Legjobb lett volna, ha átveszi az apja gazdaságát s marad az, a mi az apja volt. Mire való ez a szerencsepróbálgatás? Az én apám tengerész volt, annak mentem magam is, s ha fiam született volna, abból is az lett volna.

- Párisban él - jegyezte meg Humphrey - azt mondják ott ütötték volt el a király fejét. Az anyámtól hallottam én ezt a históriát. «Én, fiam, kis leány voltam még akkoriban, szokta volt mondani, épen az anyám fejkötőjét vasalgattam, a mint egyszer csak jön a tiszteletes úr, aztán azt mondja: «No Jane, leütötték a király fejét s az Isten tudja mit el nem követnek még».

- Jó sokan megtudtuk azt mihamar, nemcsak ő szent Felsége - szólt a kapitány nevetve. A miatt töltöttem két álló esztendő viz alatt suhanczkoromban, abban az istenverte kórházban a *Triumph* fenekén; hány embert hoztak le oda, a ki odafönt felejtette a kezét vagy a lábát... Hát Párisban lakik? Valami ékszeres boltban van, úgy-e?

- Igen, ott. Pompás nagy bolt az. Úgy mondja az anyja, hogy a király palotájában sincs talán több gyémánt, mint ott. Drága kösöntyűk, gyűrűk marokszámra; arany tálak, akkora lánczok, hogy a bikát meg lehetne velök kötni, csupa sáraranyból.

- Jól emlékszem rá, mikor ment el hazulról - veté közbe Samp.
- Hát jó dolga van - mondá Humphrey - százszor jobb gyémántokat árulni, mint itt ögyelegni.
- Jó csomó pénzt elkölthet egy olyan boltban az ember.
- Biz ott jó csomót atyámfia - felelt a kapitány. - Nagy rakástól megszabadulsz, a nélkül, hogy elinnád vagy elennéd.
- Azt is beszélük, hogy nagyon okos ember lett Clym úrfiból, sok mindenfélét tud. Korán is ment iskolába, már a milyen iskola itt volt.
- Sok tücsköt-bogarat - mondá az öreg ember. - Nagyon is kapnak ezeken az iskolákon mostanában. Aztán csak a kár van belőle. Nem mehet el az ember egyetlen ajtófélfá vagy csűrkapu mellett sem, a melyre illetlen szavakat vagy képeket ne irkáltak volna azok a gaz tacsók; leánynak szinte lehetetlen mellettök járni. Ha írni nem tanultak volna, nem tudnának olyan orczátlanságot firkálni mindenüvé. A mi időnkben nem kaptak így az iskolákon s bizony nem vallotta kárát az ország.
- No hát én azt tartom kapitány úr, hogy Eustacia kisasszony is sokat bujhatta a könyveket s van is a fejében annyi tudomány, mint akárkiében itten körülbe.
- Talán jobb is volna, ha Eustacia kisasszony is kevesebb regényes ostobaságot szedett volna a fejébe, válaszolt a kapitány kurtán s azzal ott hagyta őket.
- Hát a mondó vagyok Sam - jegyzé meg Humphrey, mikor az öreg elment - hogy Yeobright Clymből meg Eustacia kisasszonyból takaros egy pár galamb lenne, mi?
- Akármilyen legyenek, ha nem. Bizonyosan egyforma az eszközjárása, mindaketten sokat bujták a könyveket, egyiknek sem jár máson az elméje, csak a tudományon, az Isten is egymásnak teremtette őket. A családja sem alábbvaló a kisasszonyénál. Igaz, hogy az apja gazdaember volt, de az anyja igazi asszonyság, nem adnám sokért, ha egy pár lenne belőlök.
- Jól is mutatnának karonfogvást ünneplő ruhában, ha ugyan most is olyan csinos legény Clym úrfi, a milyen volt.
- Meghiszem azt Humphrey, én is rémítően szeretném már látni, hiszen olyan nagy ideje, hogy utoljára találkoztam vele. Ha biztosan tudnám, mikor jön, elibe mennék három-négy mérföldre és segítenék neki hozni akármit, ámbár azt hiszem, megváltozott azóta. Azt mondják, úgy beszél francziául, mint a folyó víz; ha ez igaz, szóba se áll velünk, a kik idehaza maradtunk.
- Budmouthnak jön a gőzhajóval, úgy-e?
- Annak, de hogy onnan aztán hogy jön haza, azt már nem tudom.
- Nagy sor rajtok az a Thomasin kisasszony dolga, csudálom, hogy ilyenkor kedve van hazajönni. Hej csúful megjártuk a multkor, mikor úgy énekelgettünk neki, mintha asszony lett volna már. Biz Isten nem szerettem volna, ha az én atyámfiát tette volna úgy csúffá valaki! Szégyen az az egész familiára.
- Az a szegény leány eleget is emészti magát miatta. Valósággal betege, a mint hallom, ki se jön a házból. Soh'se látjuk most rózsapiros arcczal futkározni a rekettyék közt, mint azelőtt.
- Azt hallom, most már nem kellene neki Wildeve, ha újra megkérné sem.
- Csakugyan? Én ezt még nem is tudtam.

Míg a tőzegrakók így össze-vissza beszéltek, Eustacia mind lejjebb hajtotta fejét, mély álmodozásba merült s lábával öntudatlan igazgatta a száraz tőzeget, mely előtte égett.

A beszélgetés tárgya rendkívül érdekelte. Egy eszes fiatal ember tart ez elhagyott pusztá felé s épen Párisból, a világ e legelevenebb városából. Akár a mennyországból. A mi még különösebb, a pusztá lakói épen úgy beszéltek arról és róla, mint a kiket egymásnak teremtett az Isten.

Ez az öt percnyi hallgatóság annyi ábrándképet keltett föl benne, hogy ki nem fogyott belőlük az egész üres délutánon. Gyakran megtörténik, hogy így észrevétlenül benépesül a lélek világa. Reggel még el sem tudta képzelni Eustacia, hogy szintelen belső világa az éj beállta előtt úgy megelevenedik, mint a vizesöpp mikroszkop alatt, és pedig a nélkül, hogy egyetlen látogató is benézett volna hozzájuk. Sam és Humphrey szavai oly hatással voltak reá, mint a minőt a bard preludiuma tesz a «Henyesség Kastélyában»; ezer meg ezer fogva tartott árnyék támad föl ott, a hol nem volt addig csak üresség.

Ezekbe az ábrándokba merülve Eustacia egészen elfelejtkezett az időről. Meghajlott a nap, mire álmodozásából fölocsudott. A rekettyekazal már be volt fejezve s az emberek is hazatértek. Eustacia fölment szobájába, azzal a szándékkal, hogy szokása szerint sétál egyet s elhatározta, hogy a séta célja Blooms-End lesz, az ifjú Yeobright szülőháza, Yeobrightné most is ott lakott. Nem volt oka másfelé mennie, miért ne tartana épen arra felé. Ha tizenkilencz évesek vagyunk, ábrándjaink színhelyét méltónak tartjuk arra, hogy odazarándokoljunk. Különös, hogy oly hiábavalóság, mint azon házkerítésének megnézése, annyira szükséges és fontos dolognak tűnt föl előtte.

Föltette kalapját s a házat elhagyva leereszkedett a Blooms-End felé eső domboldalon s csöndesen mendegélt a völgyben vagy másfél mérföldnyire. Akkor oly helyre ért, a hol a zöldellő völgyfenék szélesedni kezdett, s a rekettyebokrok az út két oldalán mind kijebb-kijebb húzódtak, míg végre csak itt-ott tűnt föl egy-egy magános bokor a folyton termékenyebbé váló talajban. A fű szabálytalan szőnyegén túl egy fehér kerítés állott, ebben az irányban az jelölte a pusztá határát. Úgy tűnt ez föl a sötét szintéren, melyet szegélyezett, mint valami fehér szalag fekete bársonyon. A fehér kerítés mögött egy kis kert terült el; a kerten túlról egy vén, szabálytalan, nádfedelű ház nézett a pusztára, eltekintve annak völgyei fölött. Ez volt az a sötét, elhagyatott hely, a mely felé visszatérőben vala az a férfi, a ki utóbbi éveit a francia fővárosban tölté, az előkelő világnak e középpontjában és örvényében.

II. FEJEZET.

A Blooms-Enden készülődnek.

A Blooms-Endet ez egész délután nagy sürgés-forgásban tartotta annak a férfinak kilátásban levő megérkezése, a ki Eustacia ábrándozásainak tárgyát képezte. Thomasint rávette a néne, meg saját ösztönszerű rokonszenve Clym iránt, hogy ez alkalomból oly elevenséget tanúsítson, a mely ezekben a szomorú napokban nagyon is szokatlan volt nála. Az időtájt, mikor Eustacia a tűzegrakók beszélgetését hallgatta, Thomasin fölmászott a fáskamara padlására, a hol a telelő alma volt elrakva, hogy annak szépét-javát kiválogassa a közeledő ünnepre.

A padlás egy félkör alakú lyukon át kapta a világosságot, itt szoktak a galambok ki s bejárni ugyanezen a magas ponton fekvő szállásukra; a lyukon át széles sárga sávot vetett a nap a leány arczára, a ki meztelen karjával a barna páfránycsomóban keresgélve térdelt ott; páfrány bőven termett az Egdonon, azt használták mindenféle csomagolásra. A galambok a legnagyobb nyugalommal röpködtek a leány feje körül, a feljárónál, egy vékony napsugár világításában, a Yeobrightné arcza tünt föl; a létra közepén állott, úgy nézett be oda, a hova egészen fölhatolni nem bátorkodott.

- Még egynehányat a pirosából, Thomasin. Azt épúgy szereti, mint a sárgákat.

Thomasin megfordult, s a másik sarokban bontotta meg a páfrányt, a melyből az érett gyümölcs illata szállt felé. Mielőtt kivett volna belőlük, egy pillanatra megállt.

- Kedves Clymom, vajon változtál-e sokat - mondá, s elmerengve nézett a galamblyuk felé, a honnan oly egyenesen áradt a napfény barna hajára s áttetsző bőrére, hogy szinte úgy látszott, mintha keresztül világítana rajta.

- Ha másképen szeretted volna - szólt Yeobrightné a létra fokáról, boldog találkozás lehetett volna ez a mostani.

- Miért olyat emlegetni, néném, a minek már úgy sincsen semmi haszna?

- Miért? - kérdé némi hévvel Yeobrightné. - Hirdetni kell a megtörtént bajt uton-utfélen, hogy a többi leányok példát vegyenek róla, s vigyázzanak magokra.

Thomasin újra az almák fölé hajolt.

- Intő példa vagyok hát én, mint a tolvajok, iszákosok és kártyások - szólt halk hangon. - Hova jutottam! De igazán ezek közé tartozom-e? Az lehetetlen! Mért bánik velem úgy mindenki, mintha csakugyan közéjük tartoznám. Mért csak tetteim után ítélnék meg? Nézz rám most, hogy itt térdelek s válogatom az almákat, olyan vagyok, mint egy bukott leány?... Bárcsak minden becsületes leány olyan lenne, mint én - tette hozzá kigyult arczczal.

- Az idegenek nem az én szememmel néznek - felelt Yeobrightné - hanem a kósza hírekből ítélnék meg. Hagyjuk el! Kelletlen história ez. Magamat is okolom miatta.

- Milyen könnyű is a hibát elkövetni - felelt a leány. Ajkai reszkettek, szemét úgy elborította a könny, hogy alig tudta megkülönböztetni az almát a páfránytól. De azért tovább keresgélt, hogy elrejtse megindulását.

- Ha majd az almát kiválogattad - mondá nagynénje, a mint a létrán lefelé indult - gyere le te is, elmegyünk magyalt szedni. Ma délután nem járnak a pusztán, nincs mit tartanod a bámészkodóktól. Hozzunk egy-két marok magyalbogyót is, másképp el se hiszi Clym, hogy szívesen vártuk.

Mikor az almák össze voltak szedve, Thomasin le is jött s kimentek együtt, a fehér kerítésen által, a pusztára. A nyílt halmok szellősek voltak, körvonalaik tiszták, a távoli légkör, mint telet-szaka gyakran, más és más színű rétegeket mutatott; az egyik sáfránysárga volt, a másik alatta mély-kék, a mi mögöttök esett, az meg fagyosszürke.

Elértek arra a helyre, a hol a magyalbokrok nőttek. Kúpalakú mélyedés volt az, a benne lévő fák csúcsa alig emelkedett a talaj fölibe. Thomasin föllépett egy villás ágra, - a régi jó időben sokszor mászott ő így föl hasonló alkalmakkor, - s a kis ollóval, a melyet magokkal hoztak, vagdosni kezdte a termettebb galyakat.

- Meg ne karczold a képed - mondá nénje, a ki a mélyedés szélénél állott s nézte a leányt a ragyogó lombok s biborszínű bogyófüzérek között. - Eljősz-e estére velem Clym elibe?

- Szeretnék. Még azt hiheti, hogy elfelejtettem - felelt Thomasin eleresztve egy ágat. - Nem mintha ez valami fontos dolog volna. Én már másé vagyok, ezen már nem lehet változtatni, s hozzá kell mennem ahoz az emberhez becsületből.

- Attól tartok - kezdé Yeobrightné.

- Attól, úgy-e, hogy egy ilyen gyöngye leány bajosan tudja rábeszélni választottját, hogy őt elvegye. Engedj meg néném, de Wildeve épen úgy nem elvetemedett ember, mint a hogy én nem vagyok tisztességtelen leány. Szerencsétlen modora van, s nem igyekszik megkedveltetni magát azokkal, a kik önként nem kedvelik.

- Thomasin - mondá Yeobrightné nyugodtan, szemét unokahugára szegezve - azt hiszed, félrevezetsz azzal, hogy Wildevet véded?

- Hogy érti ezt néném?

- Régóta gyanakszom, hogy iránta való szerelmed megváltozott, mióta rájöttél, hogy nem olyan szent, a milyennek gondoltad. S csak tettetted magad előttem.

- El akart venni, én meg hozzá akarok menni.

- No erre felelj hát meg: beleegyeznél-e most, hogy a felesége légy, ha az az eset nem történt volna?

Thomasin a levelek közé nézett, s nagyon zavartnak látszott.

- Azt hiszem, néném - mondá aztán, - hogy jogom van nem felelni erre a kérdésre.

- Van, fiam.

- Gondolhatja, a mit akar. Sohasem árultam el, sem tettel, sem szóval, hogy most másképp vélekedem Wildevéről, s nem is fogom elárulni soha és hozzá megyek.

- Jó, de várd meg, míg ismétli ajánlatát. Most már esetleg megteszi, mert tudja, hogy... Mert mondtam neki valamit. Én is azt mondom, hogy az a leghelyesebb, ha hozzá mégy. Bár-mennyi kifogásom volt is ellene ezelőtt, most egy véleményen vagyok veled. Ez az egyetlen kivezető út ebből a fonák helyzetből, a mely egyúttal nagyon bántó is.

- Mit mondott neki?

- Hogy útjában áll egy másik kérőnek.

- Néném - mondá Thomasin kerekre nyílt szemekkel, - mire czéloz?

- No, ne ijedj meg, kötelességem volt. Most nem árulok el többet, de ha majd rendben lesz a dolog, elmondom apróra, mit mondtam és mért mondtam.

Thomasin kénytelen volt belenyugodni.

- Úgy-e titokban tartja egyelőre Clym előtt ezt a félbenmaradt házasságot?

- Szavam adtam rá, de mit érsz vele? Csak megtudja mihamar. Csak rád kell nézni, tüstént észreveszi, hogy bánt valami.

Thomasin megfordult s nagynénjére nézett.

- Hallgasson reám - mondá - s gyöngéd hangjának szilárdságot adott valami erő, mely nem fizikai volt. - Ne szóljon neki semmit. Ha Clym úgy találja, nem vagyok méltó, hogy rokona legyek, ám legyen. De mivel régebben szeretett, ne okozzunk neki fájdalmat azzal, hogy rögtön elmondjuk neki az én bajomat. Tudom, hogy a levegő is tele van már vele, de egy pár napig legalább nem mondják meg neki a fecsegők. Épen azért nem jut hamar fülébe ez a hír, mert rokonom. S ha egy-két év alatt nem lesz vége a pletykának, akkor megmondom neki magam.

Thomasin hangjának komolysága minden ellenvetést kizárt. Yeobrightné egyszerűen felelt:

- Nem bánom. Clymot tulajdonképen már akkor értesítened kellett volna, mikor az esküvőhöz készültetek. Sohse bocsátja meg neked ezt a titkolózást.

- De megbocsát, ha megtudja, hogy épen őt akartam ezzel kimélni és hogy nem vártam ilyen hamar haza. S én miattam ne halaszsa el néném a karácsonyi mulatságot. Az csak rosszabbá tenné a dolgot. Nem akarom, hogy úgy tűnjék föl egész Egdon előtt, mintha kudarcot vallottunk volna, s mintha oly ember, mint Wildeve, játékot űzhetne belőlünk. Elég lesz már a magyal, s azt hiszem, mehetünk hazafelé. Mikorra beaggatjuk vele a házat, meg a fagyöngyöt is fölrajuk, körülbelől indulhatunk elibe.

Thomasin leszállt a fáról, s lerázta ruhájáról és hajáról a reáhullott bogyókat. Aztán megosztózva az összegyűjtött galyon, lementek a halomról. Négy óra tájt lehetett az idő s a nap már hanyatlóban volt. A mint az alkony bíbora megjelent az égen, a két rokon újra kijött a házból s bemerült a pusztába, ellentett irányban az előbbivel, arra felé, a merről az országuton a hazatérő férfit várták.

III. FEJEZET.

Egy kis hang nagy álmokat támaszt.

Eustacia a puszta legszélén állott, szemeit a Yeobrightné házára függesztve. Világosságnak, hangnak, vagy mozgásnak semmi nyoma. Az este csipős volt, a hely sötét, elhagyatott. Gyanította, hogy a vendég nem jött még meg, s tiz-tizenöt percznyi várakozás után visszafordult a ház felé.

Alig lépett néhányat, mikor beszélgetés hangjai ütötték meg a fülét; ugyanazon az ösvényen egy társaság közeledett feléje. Fejük már föltűnt az égbolton. Lassan, sétálva jöttek; és ámbár ahoz nagyon sötét volt, hogy az arczokból következtetni lehessen, járásuk elárulta, hogy nem pusztai munkások. Eustacia néhány lépésre félrevonult a gyalogutról, hogy elmeheessenek mellette. Két nő volt és egy férfi; a női hangok Yeobrightnéra és Thomasinra vallottak.

Úgy látszik, hogy miközben elhaladtak, észrevették az ő homályos alakját. Egy férfias hang hatott füléhez: «Jó éjtszakát!»

Eustacia valami választ rebegett, elsurrant mögöttük és visszafordult. Egy perczig se hitte, hogy csupán a véletlen vetette elibe azt a férfit, a ki után járt volt, s a kinek jelenléte nélkül soha rá se gondolt volna arra a sétára.

Megerőltette szemét, ha még láthatná őket, de hiába. Azonban annyira izgatott volt, hogy füle szinte átvette a szem szerepét is.

Hallotta a távozóknak minden egyes szavát, nem titkokról beszéltek. Csupán élénk csevegést folytattak, mint az természetes oly rokonoknál, a kik távol élnek ugyan egymástól, de lélekben közel vannak. De Eustacia nem a szavakra figyelt, néhány pillanat mulva már egyre sem emlékezett közülök, hanem arra a hangra, a mely legritkábban hangzott föl, arra, a mely neki jó éjtszakát kívánt. Néha igent mondott ez, néha nemet; néha a puszta egyik elaggott lakójáról kérdezősködött. S egyszer azzal lepte meg Eustaciát, hogy a körülöttök elterülő halmokat barátságosaknak, derülteknek nevezte.

A három hang tovább haladt, mind halkabbá lett és elhalt. Ennyi adatott meg neki, minden egyebet megtagadott tőle a sors. Semmi sem lehetett volna ennél izgatóbb. Egész délután álmodozott, azt festegette magának, mily kedvesnek kell lenni azon férfinak, ki egyenest a ragyogó Párisból jön ide, s magával hozza-e annak bűbájos légkörét. Ez a férfi köszönt neki.

Az alakok eltüntével kiesett emlékezetéből az asszonyok beszéde is, de azt az egy hangot nem felejtette el. Volt talán valami rendkívüli ebben? Nem, semmi sem, csupán sokat sejtetett. Nyilvánvalónak látszott, hogy e jó éjt kívánó hang birtokosának minden érzelem iránt fogékonynak kellett lennie. Eustacia képzelete kipótolta a hiányzó részleteket, csak egy rejtély maradt előtte. Minő ízlése lehet annak az embernek, a ki ezeket a zordon halmokat barátságosaknak és derülteknek látja.

Ily alkalmakkor, mint ez, száz meg száz eszme villan meg egy töprenkedő leány fejében, s mindegyik meglátszik az arczán. De e változások, ámbár valósággal végbemennek, csak alig-alig észrevehetők. Eustacia vonásai egész rythmikus sorát mutatták ezeknek. Égett az izgatottságtól, a képzelem csalárd voltára gondolva, elcsüggedt, aztán fölélénkült, aztán nekihevílt, aztán lehült újra. Az ábrándok cyclusát az arczjátékok cyclusa követte.

Eustacia bement a házba. Izgatottsága még most sem csillapodott le. Nagyapja a tűznél sütkérezett, piszkálgatta a hamut és a tőzegzsarátnokot, mely oly szemkápráztató fényt árasztott a kandallózugolyban, mint valami olvasztó kemence.

- Mért nem vagyunk mi jó viszonyban Yeobrightékkel? - szól Eustacia a tűzhely felé közeledve s puha kezeit melengetve. - Szeretném, ha ismerősök lennénk, kedves embereknek látszanak.

- Tudja az ördög - felelt a kapitány. - Az öreggel elég jól voltam, ámbár durva volt, mint a pokrócz. Biztos vagyok benne, hogy sohasem vágytál volna hozzájuk, még ha mehetnél volna sem.

- Miért?

- A te városi izlésed nagyon is falusiaknak találná őket. A konyhában töltik a napot, méhsört és bodzabort isznak, és homokot hintenek a padlóra, hogy tisztán tartsák. Érdekes élet, de neked bajosan volna inyedre.

- Azt hittem, Yeobrightné uriasszony, ha jól tudom, papleány volt.

- Az, de úgy kellett élnie, a hogy férje élt, s ekkorára bizonyosan meg is szokta már. Most emlékezem rá, hogy egyszer megsértettem véletlenül - s azóta nem is találkoztam vele.

Ez az éjszaka eseményekben gazdag volt Eustaciára nézve, s nem is felejtette el soha. Nabukodonozortól kezdve a swaffhami üstfoldozóig aligha látott valaki különösebb álmot. Ilyen részletesen kidolgozott, megzavaró, fölizgató álmot sohasem álmodott még leány, a ki oly helyzetben volt, mint Eustacia. Annyi ága-boga volt, mint a krétai útvesztőnek, annyi hullámozása, mint az északi fénynek, annyi színe, mint a mezőnek júniusban; alak is annyi volt benne, mint egy koronázási ünnepen. Seherezade királyné előtt meglehetősen köznapinak tűnt volna föl ez az álom. Oly lány előtt, ki épen most tért vissza az európai udvaroktól, csak épen érdekes lett volna. De az Eustacia viszonyai közt olyan csodálatos volt, a milyen csodálatos álom csak lehet. Mindazáltal a váltakozó jelenetekből lassanként egy kevésbé extravagans részlet bontakozott ki, a melyben homályosan föltűnt a pusztaság is. Tánczolt valami csodálatos zenére és társa egy ezüst fegyverzetű lovag volt, a ki már az előbbi jelenetekben is kísért; sisakrostélyá le volt bocsátva. Szilajul örvénylett a táncz. A csillogó sisak alól halk susogás hallatszott az Eustacia fülébe, s úgy érezte magát, mintha paradicsomban lett volna. Egyszerre csak ketten kiváltak a tánczosok zűrzavarából, belemerültek a pusztaság egyik tavacsájába s valahol egy ragyogó barlangba jöttek, a mely fölött szivárvány-ív tündökölt.

«Ez az», mondá mellette a hang, s a mint elpirulva föltekintett, látta, hogy a férfi föl akarja emelni sisakrostélyát, hogy őt megcsókolja. E pillanatban valami kellemetlen zöreje hallatszott, s az alak széthullott, mint valami kártyavár. Ő pedig fölkiáltott: «Oh, csak az arcát megláthattam volna!»

Erre fölébredt. A földszinti ablak függönye zörgött, a melyet a szolgáló épen akkor nyitott föl, hogy a nappalt beeressze. Csak lassacskán derült, az év e szakában szűken bánik már a természet a világossággal.

- Oh, csak az arcát megláthattam volna! - szól újra Eustacia - bizonyosan Yeobright volt.

A mint csillapodni kezdett, észrevette, hogy az álom képei természetesen alakultak az előző nap látomásaiból és ábrándjaiból. De ez keveset ártott érdekességöknek: kitűnő táplálékot nyújtottak most föllobbant érzelmeinek. Választó pontján állott a közönyösségnek és a szerelemnek. Azon a ponton, a melyet érdeklődésnek lehet nevezni. A legóriásibb szenvedélyek

utján is előfordul ez egyszer, s ilyenkor még a leggyöngébb akarat is elég erős arra, hogy elfojtsa őket.

E tüzes leány félig már szerelmes volt egy ábrándképbe. Szenvedélyének e fantasztikus volta értelmét elhomályosította, de lelkét tisztábbá tette. Ha egy kicsivel több önuralma van, pusztá okoskodással elfojthatta, megölhette volna ezt az érzelmet. Ha egy kicsit kevésbé büszke, elmegy a Blooms-Endre, bármennyit ártson is magának, s mindaddig ott sétálgat a Yeobright udvar körül, míg meglátja Clymot. De Eustacia egyiket sem tevé. Az adott körülmények között a lehető legkifogástalanabban viselte magát; napjában kétszer-háromszor kísétált az egdoni halmokra és nézelődött.

Az első alkalom elmúlt, s Yeobright nem jött arra.

Másodszor is kísétált, s megint magában járt-kelt a pusztán.

Harmadjára sűrű köd takart mindent; ismét körültekintett, de csekély reménnyel. Akkor sem látta volna meg, ha husz lépésnyire megy el tőle.

A negyedik kirándulásnál szakadó eső érte utól s visszatért.

Ötödik sétájára egy délután indult, szép idő volt, s ő egész a végéig elsétált annak a völgynek, a melyen Blooms-End feküdt. Fél mérföldnyiről látta a fehér kerítést, de Clym nem mutatkozott. Szinte fájt a szíve, mikor hazaért, egyuttal szégyelte is gyöngeségét; elhatározta, hogy nem törődik többé vele.

De ha van valami sajátsága a gondviselésnek, a kaczerkodás az; alig hozta meg Eustacia ezt a határozatát, önként kínálkozott az alkalom, a mely, míg maga járt utána, folyton elkerülte.

IV. FEJEZET.

Eustacia kalandos vállalatba bocsátkozik.

A várakozás utolsó napján - deczember 23-ikán - este egyedül volt otthon Eustacia. Keserű hangulat vett erőt rajta. Azt a hírt hallotta tudniillik, hogy Clym látogatása rövid lesz s a jövő hét valamelyik napján már véget is ér.

- Természetes - gondolta magában. - Egy ilyen világlátott fiatal ember, a kinek ezer a tenni valója, mit is csinálna az Egdonon. Igen valószínűtlen volt, hogy e rövid idő alatt csak egyszer is megláthatja azon hang tulajdonosát, ha csak folyton a Yeobrightné háza körül nem kószál, mint valami vörösbegy; ez pedig nehezen kivihető s egyuttal illetlen vállalkozás lett volna.

A vidéki leányok ily körülmények közt a templomba menetelhez szoktak folyamodni. Akármelyik rendes faluban, városkában biztosra veheti az ember, hogy karácsony napján vagy a rájövő vasárnap, reménytől, önbizalomtól ragyogva, új ruhában minden otthon tartzkodó férfi megjelenik valamelyik padban, ha csak az idő vagy az unalom el nem vették már kedvét attól, hogy lásson, s egyszersmind láttassék. Így a karácsony reggeli gyülekezet valóságos Tussaud-féle gyűjtemény a szomszédos vidékek hirneves embereiből. Ide eljöhét az a leány, a ki egész esztendőn át elhagyatva üldögélt otthon, s megnézheti, milyen ember lett visszatért szerelmeséből, a ki őt már elfelejtette, s a mint így imakönyve fölött nézegeti, ábrándozhatik arról, hogy valaha tán még visszaédesedik, ha majd az új dolgok elveszítik bájukat ránézve. Eljöhethetnek ide a környék újabb lakosai is, a minő Eustacia, hogy szemügyre vegyenek egy-egy itt született ifjút, a ki elébb elment hazulról, mint ők föltűntek a színen, s elmélkedhetnek azon, vajon érdemes lenne-e majd távollétök alatt barátságot kötni szülőkkel, hogy mikor megint visszatérnek a fiuk, velők is könnyű szerrel megismerkedhessenek.

De az Egdon pusztá szerteszórt lakosai közt nem voltak kivihetők ezek a gyöngéd tervek. Névszerint egy hitközség tagjai valának, de nem tartoztak egyetlen egyházközséghez sem; az az egy pár látogató, a ki karácsonykor betévedt egyik másik magános házba, atyafiai kandalló-zugában töltötte az időt, méhsört és más kellemes italokat szürcsölgetve, aztán fölkerelkedett, s elment örökre. Eső, hó, jég, sár köröskörül mindenütt; kinek lett volna kedve két-három mérföldön átvergődni, hogy nedves lábbal, fülig sárosan üldögéljen azok között, a kik némileg szomszédai voltak ugyan, de a templom közelében laktak, s ennél fogva tisztán, száraz ruhákban jelentek meg. Eustacia tudta, hogy Clym egy pár napi szabadsága alatt nem megy templomba, s fölösleges fáradság volna ponnyjait a rossz úton átverni abban a reményben, hogy találkozik vele.

Bealkonyodott s Eustacia a tűz mellett üldögélt az ebédlőben. Ebben az évszakban jobban szerették ezt a szobát a nappalinál, mert nagy kandallójában tőzeggel lehetett fűteni, s a kapitánynak teletszaka ez volt legkedvesebb tüzelőszere. A szoba butoraiból semmi sem látszott, csak az ablakkeret az alacsony égen, az öreg homokóra, s két ősrégi britt urna, a melyek egy közeli sírból kerültek elő, s most virágtartóul szolgáltak; tuskés kaktuszok állottak bennök. Valaki kopogtatott. A cselédnek kimenője volt, a kapitány sem jött még haza. A vendég várt egy perczig, aztán belépett, s a szoba ajtaján tapogatódzott.

- Ki az? - kérdé Eustacia.

- Drew kapitány úr - tessék megengedni, hogy...

Eustacia fölállott, s az ajtóhoz ment.

- Ne jöjjön be, mért nem várakozott?

- A kapitány úr azt mondta, hogy csak jöjjen be bátran - szólt egy kellemes suhancz hang.
- Maga az? - szólt Eustacia szelidebben. - Mi kéne, Charley?
- A fás színt kérnék el a kapitány úrtól, ott szeretnék a farsangos próbát tartani, ma este hét órákor.
- Hát az idén maga is farsangos lesz?
- Az, kisasszony - a kapitány úr máskor is ide adta a fás színt.
- Tudom. Használhatják most is - felelt Eustacia közönyösen.

A farsangosok választása azért esett mindig arra a színre, mert az öreg lakása körülbelül a közepén állott a pusztának.

A szín oly tágas volt, mint valami magtár, s a legkivánatosabb hely az említett célra. Azok a fiúk, kik a játszótársaságot alkották, szerteszét szórva laktak, s ha itt kellett összejönniök, körülbelül egyforma út volt mindegyikök előtt.

Eustacia szíve mélyéből megveté a farsangosokat, s előadásukat. A farsangosok nem voltak ugyan ily csekély véleménynyel művészetökről, de nem is lelkesedtek érte.

Az ilyféle hagyományos multságok és fölelevenítések közt csak egy fontos különbség van, az tudniillik, hogy föltámasztásuk izgatottsággal és lelkesedéssel jár, ellenben az évenként ismétlődő szórakozásokat olyan immel-ámmal, olyan bágyadtan csinálják, hogy meg nem foghatja az ember, miért nem hagyják teljesen feledésbe merülni. Úgy tetszik, hogy a szereplőket, épen mint Bálámot s más önkénytelen prófétákat, valami benső ösztön késztí arra, hogy beszéljenek, s végezzék el föladatukat, akár van kedvök hozzá, akár nincs.

S épen az előadásnak önkénytelen volta az igazi bélyeg, mely ilyen föltámasztáskor a valódi fossil maradványokat az utánzatoktól megkülönbözteti.

A választott darab a jól ösmert *Szent György* színmű volt, s az előkészületekben vészt vett mindenki, az egyes családok asszonyai és leányai is. A nénék, hugok, kedvesek segédkezése nélkül az öltözetek tán sohase lettek volna felölthetők, de másfelől bajt is csinált az a sok segítség. A leányokat sohasem lehetett rávenni, hogy a fegyverzetek, kitervezésében, diszítésében tiszteletben tartsák a hagyományokat. Selyem, paszománt-csokrot tettek ők mindenik ruhára, a melyekre jónak látták. Mellvért, nyakpánczél, keztyűszár, újj, váll, mind olyan pontoknak tüntek föl ez asszonyi szemek előtt, a melyekre igen czélszerűen lehet egy-egy kis libegő szalagocskát biggyeszteni.

Megtörténhetett, hogy Joenak, a ki a keresztyénségért vérzett, volt egy szeretője, s Jimnek, a ki a mozlimek pártján állott, hasonlóképen volt egy. A kosztüm varrás alatt a Joe kedvese egyszer csak meghallja, hogy a Jimé pompás selyem csipkeszegélyt varrt szeretője mentéjére, pedig már a sisakrostély is félhüvelyk széles selyem szalagokból készült. Nosza kapja magát, ő is pompás selyem csipkeszegélyt illeszt oda, sőt tovább megy és vállát is beborítja szalag-csokrokkal. Természetesen a Jimé se hagyja magát s úgy fölrozzasztá az egészet, hogy alig marad rajta paraszt.

A vetélkedés vége az lett, hogy a keresztyén hadsereg Bátor bajnoka fegyverzetére nézve egy szikrát sem különbözött a Török lovagtól, s a mi még nagyobb baj volt, magát Szent György lovagot is könnyen összetéveszthette az ember halálos ellenségünkkel, a Szaraczénnal. Magok az alakosok fájlalták ugyan a személyek e confusióját, de nem sérthették meg azokat, a kik ily nagy segítségökre voltak, s ennélfogva elnézték az újításokat.

Igaz, hogy e téren is voltak bizonyos határok. A kirurgus vagy Doktor sértetlenül megtartotta jellemző sajátságait; sötétebb ruháját, különös kalapját, s orvosságos üvegét a hóna alatt lehetetlen volt mással összetéveszteni. Ugyanez volt mondható Karácsony apó hagyományos alakjáról is, a ki óriási bunkósbottal fölfegyverkezve az éjjeli vándorlásokban oltalmul szolgált a csapatnak s egyuttal viselte a kincstárnoki tisztet is.

Elérkezett hét óra, a próba ideje; Eustacia csakhamar hangokat hallott a fás színben. Hogy némileg meneküljön az élet sivárságának érzetétől, a melléképületbe ment, a mely szomszédos volt a fás színnek. Volt ennek a sárfalán egy kis lyuk, galambok számára; ezen keresztül be lehetett látni a színbe. Világosság szűrődött ki onnan s Eustacia egy székre állott, hogy láthassa, mi történik odabenn. A fás szín párkányára három nagy fáklya volt erősítve, ezeknek a fényénél hét vagy nyolcz gyerek járt-kelt, dictiózott, zavarta egymást, azzal a célzattal, hogy játékukat tökéletesbítsék. Humphrey és Sam, a két tőzeg- és rekettyevágó, nézte őket, ugyanezt tette Fairway Timotheus is, a ki a falhoz támaszkodott, s emlékezetből sugott a fiuknak; közbe-közbe egy-egy megjegyzést tett, vagy adomát beszélt el a régi jó időkől, mikor még ők, vagy mások voltak farsangosok az Egdonon.

- Na hát elég jól megy - mondá. - Ámbár a mi időnkben bizony nem így adtuk ezt. Harrynak, a Szaraczénnak jobban ki kellene vágni a mellét, János meg miért ordít úgy, mintha sással hasogatná; a többi mondom, meglehetősen ment. - Készen van-e minden ruhátok?

- Hétfőre készen lesz.

- Hétfőn este kezditek meg, úgy-e?

- Akkor, Yeobrightnénál.

- Yeobrightnénál?... Mit akar veletek? Ahogy én gondolom, az ő korában már belefárad az ember a farsangi komédiákba.

- Egy kis mulatságot akar rendezni, mert már nagy idő óta ez az első karácsony, a mikor Clym fia is itthon van.

- Persze-persze - mulatságot!... Hiszen magam is ott leszek. Isten ucsse, majd el is felejtetem.

Eustaciának megnyult az arcza. Yeobrightéknál multság van készülöben, de neki természetesen semmi köze sincs ahhoz. Ő idegenkedett az ilyen helybeli összejöveletektől, azt tartotta, hogy nem igen illenek azok ő hozzá. De ha elment volna, mily jó alkalom lett volna meglátnia azt a férfit, a kinek hatását oly erősen érezte már, mint nyáron a napét. Növelni ezt a hatást, áhított izgalom volt az ő szemében; megsemmisítése visszaadhatta volna nyugalját; úgy hagyni, a mint volt: tantalusi állapotot jelentett.

A fiúk és a férfiak távozni készültek s Eustacia visszatért a tűzhely mellé. Gondolatokba merült, de nem hosszú időre. Néhány percz múlva Charley, az a suhancz, a ki elébb az engedélyt kérte, visszahozta a kulcsot a konyhába. Eustacia meghallotta, hogy ott jár, kinyitotta az ajtót és kiszólt. - Charley, jöjjön be!

A fiú meg volt lepve. Belépett a szobába s kissé elpirult; mint sokan, ő is érezte e leány szépségének hatalmát.

Eustacia egy széket mutatott neki a tűz mellett s maga a kandalló-zugoly másik oldalán ült le. Arcza elárulta, hogy kérdéseiből csakhamar ki fog tűnni, miért hívta be ezt az ifjút.

- Micsoda szerepet játszik maga, Charley - a Török lovagot, úgy-e? - kérdezte a szép leány a füstön keresztül tekintve át a másik oldalra.

- Igen azt, kisasszony, a Török lovagot - felelt ez tartózkodva.
- Hosszú szerep az?
- Valami kilencszer kell beszélni benne.
- El tudná mondani nekem? Szeretném hallani.

A fiú az izzó parázsba nézve mosolygott, s azzal elkezdte:

«Török lovag az én nevem,
Bajt vívni csak játék nekem.»

s aztán folytatta tovább egészen a katastrópháig, mikor a Török lovagot Szent György leszúrja. Eustacia azelőtt már sokszor hallotta ezt a szerepet. A mint a suhancz elvégezte, ő kezdte rá, s elmondta végesvéig anélkül, hogy csak egy szót is elvétett volna benne.

Ugyanazt mondta, de mennyire más volt az. Az alak hasonló, de mintha Rafael utánózná Peruginót; tökéletesen visszaadja az eredeti tárgyat, finomságra, bevégezettségre azonban messze túlszárnyalja az eredeti művészetet.

Charley meglepetésében kerekre nyitotta a szemét.

- Milyen okos a kisasszony - mondá bámulva. - Én három álló hétig tanultam ezt a szerepet.
- Hallottam már másszor is - jegyzé meg nyugodtan Eustacia.
- Megtenne-e egy szívességet nekem Charley!
- Nem egyet, ha' százat, kisasszony.
- Rá állana-e, hogy egy éjtszaka én játszam el a szerepét?
- Oh kisasszony, de maga szoknyát... nem lehet az.
- Keríthetek én fiú ruhát, legalább olyat, a mi a maskarához jó lesz. S mit adjak azért, hogy ide kölcsönzi a holmiját, hétfőn éjjel egy-két órára átengedi a helyét, s egy kukkot se szól senkinek arról, hogy ki vagyok, mi vagyok. Persze akkor éjtszaka ki kellene menteni magát, s azt mondani, hogy más, Vye kisasszony egyik rokona játszik helyette. A többi farsangos még sohasem beszélt velem, bajosan jönnek rá, ki vagyok, s ha rájönnek, nem sokat bánom. No mit ígérjek, hogy elfogadja a tervem? Elég lesz egy fél korona?⁴

A fiú fejét rázta.

- Hát öt shilling?

Charley újra megrázta a fejét.

- Semmi pénzért sem - mondá aztán a vasmacska fejét simogatva.
- Mi kell hát? - kérde Eustacia csüggedezve.
- Tudja-e a kisasszony mit nem engedett meg a májusfánál - mormolta a legényke, a nélkül, hogy rátekintett volna, s tovább simogatva a vasmacskát.
- Tudom - felelt Eustacia egy kicsit rátartóbban. - Kezet akart fogni velem a tánczban, ha jól emlékszem.
- Fél óra, és beleegyezem kisasszony.

⁴ Két és fél shilling, körülbelől 1 frt 80 kr.

Eustacia erősen szemügyre vette a fiút. Három évvel fiatalabb volt mint ő, de korához képest jól megtermett.

- Mire az a fél óra? - kérde, ámbár sejtette, miről van szó.

- Hogy kezemben tarthassam a kezét.

A leány hallgatott.

- Engedjen el egy fertályt - mondá aztán.

- Jó, hát legyen annyi, Eustacia kisasszony. Egy fertály, s esküszöm, megteszek mindent, a mi tőlem telik, hogy helyemre állhasson, és senkinek tudtára ne essék a dolog. Nem tart tőle, hogy a hangjáról megismerik?

- Az bizony megeshetik, de majd kavicsot teszek a szájamba. Jól van, mihelyt a ruhát, kardot, botot elhozza, megengedem, hogy megfogja a kezem. Most nincs több mondani valóm.

Charley elment s Eustacia mind több-több érdekest fődözött föl az életben. Végre akadt valami tenni valója. Végre akadt valaki, a kit érdemes megnézni, s hozzá elbájolóan kalandos módon.

- Ah - gondolta magában, céltalan volt az életem, csak ez volt a bajom.

Eustacia modorát álmatagság jellemezte, szenvedélyei inkább erősek voltak, mint élénkek. De ha egyszer fölindult, arra az időre úgy viselte magát, mintha természettől eleven vérmérsékletű lett volna.

Rájönnek-e, hogy kicsoda vagy nem, azzal nem sokat törődött. Hogy a szereplő fiúk előtt ismerős legyen, nem volt valószínű. Már a vendégekkel szemben, a kik Yeobrightéknál össze fognak gyűlni, nem érezhette magát ily biztonságban. S ha esetleg rá ismernek is, az se valami borzasztó dolog. A tényt magát fölfedezhetik, az indító okot soha. Csak valami tűnő szeszélynek fogják azt tartani nála, a kinél az efféle különös magaviselet úgy is megszokott dolog. Az bizonyára jól elrejtve marad, hogy nagyon is komoly okból követi el, mit volta-képen tréfából tehetne meg.

Másnap alkonyatkor Eustacia pontosan megjelent a fészert ajtajában, s várta az estét, a mely meghozza majd Charleyt, s vele a farsangos öltözetet. Nagyapja ma estére otthon maradt s így szövetségesét nem hívhatta be a házba.

Egyszer csak jött Charley nagy sebbel-lobbal, úgy tűnt föl a puszta sötét szegélyén, mint a légy a szerezsen bőrén.

- Minden itt van - suttogetta a küszöbre téve a nyalábot. - S most Eustacia kisasszony - -

- Várja a jutalmat úgy-e? Készen vagyok.

Az ajtófélfának támaszkodott, s odanyújtá neki a kezét.

Charley mindkét kezével megfogta ezt, oly gyöngédséggel, a melyet le sem lehet írni, hacsak ahhoz nem hasonlítja az ember, a mivel a gyermek tartja fogoly verebét.

- Hiszen keztyű van rajta - mondá méltatlankodva.

- Sétáltam - felelt Eustacia.

- De kisasszony!

- Igaza van, ez nem volna méltányos. - Lehuzta keztyűjét, s meztelen kezét nyújtá neki.

Nem szóltak többet s úgy álltak ott; mindkettő a sötétedő tájat nézte és saját gondolataiba merült.

- Nem veszem ma ki az egészet - szólt Charley hat-hét percz múlva. - Kivehetem a többit másszor?

- A hogy tetszik, - mondá Eustacia a legcsekélyebb fölindulás nélkül. - De egy hétnél tovább nem várok. Most csak egyet kívánok még magától; várja meg míg fölöltözöm s aztán nézze meg, hogy jól játszom-e szerepemet. De először hadd nézzek be.

Pár perczre eltűnt, bement. Nagypapa aludt a karszékben.

- Nos, - mondá Eustacia visszatérve - sétáljon egy kicsit a kertben, majd szólok, ha készen leszek.

Charley fordult egyet, s várakozott.

Egyszerre csak halk füttyentést hallott; visszatért a fásszín ajtajához.

- Maga füttyölt, Vye kisasszony?

- Én, jöjjön be - szólt az Eustacia hangja egyik szegletből. - Nem gyűjthatok világot, míg az ajtó be nincsen téve. Kilátszana a fénye. A kalapjával dugja be azt a lyukat a mosóház felől, ha oda tud találni.

Charley teljesíté a parancsot, Eustacia pedig világot gyújtott; úgy állt ott mint férfi, talpig fegyverben, csillogó ruhában. Egy kissé tán megzavarta a Charley erősen rászegzett szeme, de hogy arcán volt-e valami nyoma a szégyenkezésnek, azt nem lehetett látni a szalagoktól, a melyek az ilyen álarczos öltözeteknél a középkori sisakrostélyt helyettesítve elfedik az arcot.

- Elég jól áll - jegyezte meg végig nézve a ruháján, csak az ujjá hosszú egy kicsit. De majd fölhajtok belőle. Most figyeljen ide.

Hozzá kezdett a szerepéhez. A fenyegető phrasisoknál az álarczosok hagyományához ragaszkodva meg-megütötte a karddal a lándzsáját s nagy léptekkel sétált föl s alá.

Charley csak nagyon szelid kritikai megjegyzéseket tett csodálata közben, mert érezte még Eustacia kezének érintését.

- S most a maga kimentésére gondoljunk - mondá Eustacia. - Hol jönnek össze, mielőtt Yeobrightékhoz indulnak?

- Úgy gondoltuk, hogy itt találkoznánk, ha a kisasszonynak nem lenne kifogása ellene. Nyolcz óra tájban, úgy hogy kilenczre ott lehessünk.

- Jó. Természetesen magának nem kell jelen lennie. Én vagy öt percczel később fogok bemenni, egészen felöltözve, s megmondom, hogy maga nem jöhet. Abban állapotam meg, hogy legjobb lesz magát elküldenem valahová, legalább igazi mentsége lesz. A mi két lovunknak az a szokása, hogy messzire elkóborol a réten s holnap este maga majd elmegy utánok nézni. A többit elintézem én. Most elmehet.

- Jó lesz, kisasszony. De még egy percznyit kérnék ahoz, a mit az imént kaptam, ha nem bánja.

A leány odanyújtotta neki kezét, mint előbb.

- Egy perczet - szólt Eustacia s számlálta az egyenlő időközöket, míg hétre-nyolczra rugott. Akkor visszavonta kezét, pár lépésre távolodott s régi méltósága mintha újra visszatért volna. A szerződés letelte után gátat emelt kettőjük közé, áthághatatlant, mint egy kőfal.

- Vége van; pedig nem is akartam az egészet kivenni - mondá sóhajtva a fiú.
- Nem lehet panasza - válaszolt a leány elfordulva.
- Nincsen is, kisasszony. Túl vagyunk rajta, s most már megyek hazafelé.

V. FEJEZET.

A holdfényen át.

Másnap este ugyan arra a helyre gyűltek össze az álarczosok, s várták a Török lovagot.

- Húsz percczel mult nyolcz óra a *Jámbor asszony* órája szerint, s Charley még most sincs itt.
- Tíz percczel a Blooms-Endin. A Cantle apó óráján csak lesz, nyolcz-tíz percz hja.
- A kapitányén elmúlt ötlet.

Az Egdon-pusztán soha se tudhatta az ember, hány óra van tulajdonképen. Az időt illetőleg a különböző házikók egész csapat külön véleményt ápoltak; némelyik ezek közül közös gyökérből eredt, s csak azután tett szert önállóságra, sok azonban már eredetileg idegen töből indult. Nyugati Egdon a Blooms-endi időre esküdött, a keleti rész csak a *Jámbor asszony*éra. Hajdanában a Cantle apó órájának is sok híve volt, de mióta előregedett, a benne bízók száma is megapadt.

Az álarczosok a pusztá különböző pontjairól érkezve, más- és más nézetben voltak a felől, hány az óra, s mintegy compromissumképen, tovább vártak egy kicsit a meghatározott időnél.

Eustacia a nyiláson át nézte az összegyűlt fiukat, s látva, hogy érkezett az alkalmas pillanat, bátran meghúzta a fásszín ajtó madzagát, s belépett.

Nagyapja a *Jámbor asszony*nál volt.

- Valahára megjött Charley. Hova maradtál eddig Charley?

- Nem az vagyok - felelt a sisakrostély alól a Török lovag, hanem a Vye kisasszony egyik rokona, a ki kíváncsiságból átveszi a Charley szerepét. Neki el kellett menni, hogy utána nézzen a lovagnak; elkóboroltak a réten, s rávett, hogy álljak a helyére, mert ő nem tud visszajönni ma estére. Csak úgy tudom a szerepem, mint ő.

Könnyed járása, elegáns alakja, s urias megjelenése mihamar azt a véleményt keltették az alakosokban, hogy nyertek a cserén, ha új társuk jól tudja szerepét.

- Nem tesz semmit, csak nagyon gyerekember ne legyen - szólt Szent György. Az Eustacia hangja tudniillik ifjabbnak, s dallamosabbnak hangzott, mint a Charley-é.

- Úgy tudom a mondókám, mint a miatyánkot, ha mondom - felelt Eustacia határozottan. Mivel csak biztosság kellett ahhoz, hogy diadalt arasson, egy perczig se habozott.

- Lássunk a próbához fiúk, szeretném látni, ki talál hibát bennem.

Gyorsan átfutottak a darabon, a farsangosoknak erősen megtetszett az új lovag.

Félkilenczkor eloltották a gyertyákat s utra keltek a Yeobrightné háza felé.

Egy kis dér esett az éjtszaka, s a hold ámbár csak félben volt, élénk és bűvös fényt vetett a phantasticus alakos csapatra, a melynek tollbokkrétái, szalagjai úgy susogtak menés közben, mint ősszel a falevelek. Útjuk most nem a Blackbarrown át vezetett, hanem egy völgy fenekén, a melytől délre esett az ősi halom. A völgy alja vagy tizenöt lépés szélességben zöld volt, s a fűszálakon a dér kis csillagai haladni látszottak azokkal az árnyékokkal, amelyek közöttük ingottak. A rekettye csoportok és a pusztá épen oly sötétek voltak, mint bármikor, egy félhold nem bírt akkora hatalommal, hogy az ő komor arcukat ezüstre fesse.

Félórai gyaloglás és beszélgetés után a völgynek arra a pontjára érkeztek, hol a pázsit szalag kiszélesedett, s egy ház homloka elé vitte őket. Ennek láttára Eustacia, akit útközben elfogott a kétség, újra megörült, hogy e kalandra ráadta a fejét. Eljött, hogy találkozassék azzal a férfival, a ki talán föl tudja szabadítani lelkét a halálos csüggedtség alól.

- Micsoda Wildeve? Érdekes ember, de arra nincs hatalma.

A mint közelebb értek a házhoz, észrevették, hogy odabenn ugyancsak vígan járja a táncz és szól a muzsika. Olykor egy-egy mélyebb dudahang beljebb szállott a pusztába, mint a magas, vékony hangok, s eljutott az ő fülökbe is; vele jött néha egyik-másik tánczos erős dobbantása is. Közeledésükre e töredékes hangok összetartozó egészszé illeszkedtek, s a «Nancy szerelme» pattogó áriáit ismerték föl bennök.

Ő természetesen ott van. Vajon kivel tánczol? Ki tudja, nem épen e pillanatban dönti-e el sorsát ezzel a hathatós csábítási eszközzel valamely ismeretlen, jelentéktelen leány? Tánczolni egy férfival annyi, mint néhány percen át mindazon tűznek a hevét árasztani rá, a mi mérsékelten egy esztendőre elég lehetne. Túl jutni az udvarlásra ismerkedés nélkül, túl jutni a házasságon udvarlás nélkül, oly ugrás, a mely csak azoknak engedtetik meg, a kik e királyi úton járnak. Éles megfigyelés alá fog venni mindenkit, hogy azon férfi szívére nézve tisztába jöjjön.

Az elszánt hölgy követte a farsangos társaságot a fehér palánk ajtaján keresztül, s a nyitott pitvar küszöbén megállott.

A házon bozontos nádfödél volt, a mely egész az ablakszemöldökig lecsüngött; a fal, melyen a hold sugarai játszottak, eredetileg fehér vala, most azonban jórészt fekete festé egy rengeteg nagy tüskés nászpolya árnyéka.

Egyszerre kitűnt, hogy a táncz ott folyik közvetlen az ajtó mögött, s nem valami belsőbb szobában. Hallani lehetett, a mint a tánczosok ruhái, könyökei, sőt néha vállai is az ajtódeszkához surlódtak, ütődtek. Eustacia, ámbár alig két mértföldnyire élt innét, sohasem látta a belsejét ennek a furcsa, régi lakóháznak. Drew kapitány meg Yeobrighték sohasem voltak valami jó ismerősök, mert a kapitány nem sokkal a Yeobright halála előtt került oda, s vette meg azt a régóta üresen álló házat a Mistover Knapen. Hogy a gazda kidőlt, meg a fiú is elutazott, ez a fejledező barátság is végkép elsenyvedt.

- Nem a folyosóra nyílik ez az ajtó? - kérdé Eustacia, a mint a pitvarban állingáltak.

- Nem - felelt a fiú, a ki a Szaracént játszta, - egyenesen a nappali szobába jutni innen s a mulatság ott folyik.

- Így hát nem nyithatjuk ki, ha a tánczot meg nem akarjuk zavarni.

- Nem, itt kell maradnunk, míg már ez a nóta véget nem ér, a hátulsó ajtót mindig bereteszelik alkonyat után.

- Úgy se tart már soká - szólta Karácsony apó.

E hypothesis azonban nem igen igazolták a tények. A muzsika szó elhallgatott ugyan, de tüstént újra megzendült teljes tűzzel és szenvedélylyel. Az a dallam járta, a melynek volta-képen nincsen se eleje, se közepe, se vége: a híres «Ördög álma». Tán ez a tánczdarab ad leg-tisztább fogalmat a végetlenről, mindazon melodiák közül, a melyek egy ihletett hegedűs koponyájában zsibonganak.

Olykor, ha a szokottnál is sebesebben örvénylettek a párok, az ajtót is érte egy-egy rugás, s a hold fényében álldogáló farsangosok elképzelhették némileg, milyen szilajul kavarg a táncz a szilajul csapongó dallam hatása alatt.

A hallgatóság első öt percze elég érdekes volt, de az öt perczből tíz lett, a tízből meg egy fertály s még akkor sem mutatkozott semmi jele annak, hogy az a vad álom megszűnik valaha. A puffanások az ajtón, a nevetgélés, a lábdobogás csak oly eleven volt, mint előbb s a künt ácsorgás gyönyörűsége rohamosan apadt.

- De hogyan lehet Yeobrightnél ilyen multság - kérdé Eustacia, a kit ez a kitörő vigadozás egy kissé meglepett.

- Nem a rendes úri társasága van most nála, egyszerű szomszédait hította meg, és a munkás népet minden válogatás nélkül, egy kis jó vacsorát, meg egy kis multságot akart számukra rendezni. Maga szolgálja ki őket, fiastól.

- Úgy? - mondá Eustacia.

- Az utolsó versszak járja ha jól hallom - szólt Szent György, a ki az ajtón hallgatózott. - Egy pár épen most lebbent el itt, s a fiatal ember azt mondta a tánczosnéjának: «Milyen kár, hogy mindjárt vége lesz, kedvesem.»

- Hála istennek! - mondá a Török lovag topogva, s föl véve a fal mellől hagyományos botját, a milyen minden farsangosnak volt. Az ő csizmája vékonyabb volt, mint ezeké a legényeké. A deres fű átnedvesítette lábát és most didergett.

- Az áldóját, megint várhatunk tíz percet, - szólt a Bátor bajnok - betekintve a kulcslyukon, a mint a duda megállás nélkül új dallamra tért át. - Cantle apó épen ebben a sarokban áll s várja, hogy rákerüljön a sor.

- Nem tart az sokáig, hatkezes reel - jegyzé meg a Doktor.

- Mért ne mennénk be, ha tánczolnak is Hiszen ők hivattak - mondá a Szaraczen.

- Semmi esetre sem - szólt határozottan Eustacia, a ki szapora léptekkel sétálgatott az ajtó és a kapu közt, hogy fölmelegedjék. - Ha mi betolakodnánk közéjük, megzavarnánk a tánczot s az illetlen dolog volna.

- Hm! E valakinek tartja magát, hogy már egy kicsit több iskolát látott, mint mi - mondá a Doktor.

- Maga mehet a pokolba! - felelt Eustacia.

Hárman vagy négyen suttogó szavakat váltottak s ekkor egyikök a leányhoz fordult:

- Ha lenne olyan szíves, hogy valamire megfeleljen - szólt udvariasan. - Nem Vye kisasszony maga. Mi azt hiszszük, az.

- Hígyjék a mit akarnak - mondá Eustacia halkan. - Tisztességes fiúk nem árulkodnak leányra.

- Egy árva szót se szólunk kisasszony. Becsületünkre mondjuk.

- Köszönöm.

E pillanatban elhallgattak a hegedük s a duda egy utolsót rikoltott, olyat, hogy majd megrepedt bele a fal. Mikor a zaj csökkenéséből azt következtették a farsangosok, hogy a tánczosok letelepedtek, Karácsony apó előlépett, megnyomta a kilincset és bedugta fejét az ajtón.

- Ohó, a farsangosok, a farsangosok! - kiáltott egyszerre néhány vendég. - Helyet a farsangosoknak!

Czipóhátu Karácsony apó akkor egészen belépett, s füttykösét forgatva helyet csinált a játékosoknak, miközben pattogó versekben jelentette be, hogy megérkezett akár szívesen látják, akár sem. Beszédét ezzel fejezte be:

«Helyet, helyet, derék fiúk
Hadd játsza a banda:
Szent György lovag szép játékát,
Szent Karácsony napra.»

A vendégek a szoba egyik végébe húzódtak, a muzsikus hegedűjét hangolta, a dudás szerszámát tisztogatta s megkezdődött a játék. A kint lévők közül a Bátor bajnok, Szent György egyik híve lépett be először:

«Én vagyok a Bátor bajnok,
Öldöklő a nevem;»

Beszéde végén párviadalra szólítá a Pogányt; ekkor kellett Eustaciának bejönnie. Eddig a többiekkel együtt a pitvarban maradt, a hova beözönlött a hold világa. Teljesen könnyedén elfogulatlanul kezdte el:

«Török lovag az én nevem,
Bajt vívni csak játék nekem;
Ezt az embert leterítöm,
Tüzes vérit majd lehütöm.»

Szavai alatt mereven tartá fejét, s olyan durva hangon beszélt a hogy csak tudott, s egyáltalán meglehetősen biztonságban érezte magát. De az erőfeszítés, a mit tennie kellett, hogy rá ne ismerjenek, a jelenet újdonsága, a gyertyák fénye s az arcát elrejtő szalagok úgy megzavarták, hogy semmiképen nem tudta volna megmondani, hogy kik a Yeobrightné vendégei. Egy pár homályos arc az asztal tulsó végén, a gyertyák mögött, ez volt minden, a mit látott. Ezalatt belépett Stark Jim, a Bátor bajnok, vadul rámeredve a Török lovagra:

«Te vagy hát a Török lovag,
Ránts kardot és védjed magad.»

Összeecsaptak, s a párviadal eredménye az lett, hogy Eustacia egy bámulatosan szabálytalan döféssel leteríté a Bátor bajnokot, Jim pedig, a ki lelkes híve volt az alakosok ősi hagyományainak, úgy vágódott a szoba közepére, mint egy zsák. Aztán megint a Török lovag fogott szót, - egy kicsit bizony halkán - s egyebek közt azt is kijelentette, hogy kész viadalt állani magával Szent Györggyel és egész csapatával is. Erre aztán előlépett nagy méltósággal Szent György.

«S most jövök én, Szent György, rettenthetlen vitéz
Karddal és lándzsával mindenkor vívni kész,
A hétfejű sárkányt harcban ki levertem,
S szép Sabra királylány kezét vele nyertem.
Hol az a halandó, a ki szembe szállni,
Jó aczéлом előtt a ki meg mer állni?»

Ez a fiú ismert rá legelőbb Eustaciára s most, midőn a Török kellően hegyke válasza után a párbaj kezdetét vette, gondja volt reá, hogy kiméletesen forgassa szablyáját. A lovag sebet kapott s az utasításoknak engedve térdre rogyott. Ekkor föllépett a Doktor, s egy palaczkból, melyet hóna alatt hozott, erősítő italt adott a loagnak. A viadal újra elkezdődött, a pogány mind hanyatlott, s végre valahára egészen elterült. Így lassanként kellett leroskadnia, s épen ezért választá Eustacia a Török lovag szerepét, ámbár nem ez volt a legrövidebb. Hirtelen

vágódni el, mint a többi harcosok szoktak, nem lett volna sem elegáns, sem leányhoz illő, de úgy halni meg, a hogy a Török szokott, makacs ellenállás után, könnyű szerep volt.

Most már Eustacia is a halottak közé került, de nem feküdt a földön, hanem félig ülve az óra állványához támaszkodott és fejét elég magasan tarthatta.

Szent György, a Szaraczén, a Doktor és Karácsony apó tovább folytatták a játékot, s Eustaciának, a kire több kötelesség nem nézett, alkalma nyílt arra, hogy szemügyre vegyen mindent s kutassa azt, a kiért idejött.

VI. FEJEZET.

Szemtől szemben.

A szoba tánczhoz volt rendezve s a széles tölgyfa asztalt úgy hátra taszították, hogy az mint egy mellvéd, állott a tűzhely előtt. A vendégek a szoba két végén és a kandalló-zugolyban voltak csoportosulva, többnyire neki pirosodott arczczal, lihegve; köztük Eustacia fölsímt néhány környékbeli módos embert is. Thomasin ellenben, a mint várta is, nem volt látható, s erről eszébe jutott, hogy mikor kint állottak, egyik felső ablakból világosság sugárzott ki; az a Thomasiné lehetett. A kandalló-zugoly egyik székéből egy orr, áll, kéz, térd, láb nyult elő; jobban szemügyre véve, Cantle apóvá egyesültek ezek, a ki hébe-hóba kertészkedett Yeobrightnél s ennél fogva szintén a vendégek közt volt. Előtte egy tőzeg-Aetnából ugyancsak szállott fölfelé a füst.

Csakhamar a szoba másik része vont a magára figyelmét. A kályha tulsó oldalánál állott az ellenző, ez a szükséges kiegészítő része az olyan nyílt tűznek, hol csak erős léghuzam tudja fölvenni a füstöt. Azt a szolgálatot teszi ez a régi módi tűzhelyeknél, a mit a szélnek kitett tanyáknál egy kelet felé eső facsoport vagy a kerteknél az északi fal. Az ellenzőn kívül repked a gyertyaláng, meg-meglebbenek a hajfűrtök; a leányok borzonganak, az öreg emberek tüszkölnék; belül paradicsom van, a legkisebb léghuzam sem zavarja a levegőt; a bent-üldögélők háta épen oly meleg, mint arczuk, s a kellemes hőmérséklet régi dalokat s régi meséket csal ajkaikra.

Mindazonáltal nem azok érdekelték Eustaciát, a kik a padon belül ültek. Egy arcz tűnt föl éles határozottsággal a sötét cserfa-burkolat felső részén. Yeobright Kelemen, vagy a mint a pusztán nevezték Clym volt az, a pad külső végéhez támaszkodva. Eustacia tudta, hogy nem lehet senki más. A látvány mintegy két láb területet foglalt el, Rembrandt sötét modorában festve. Az ott álldogáló férfi megjelenésének az adott sajátságos erőt, hogy noha egész alakját ki lehetett venni, tisztán csak arcza volt látható.

Középkorú ember előtt ez az arcz ifjunak tűnt volna föl, ámbár fiatal emberek bizonyára kész férfinak nézték volna. Azok közé az arczok közé tartozott, a melyek nem annyira arra emlékeztetnek bennünket, hogy hány év suhant el felettük, mint inkább arra, mennyi mindent tapasztaltak már. Jared, Mahalael s a többi özönvíz előtt élt emberek megszámlálhatták éveiket pontosan, de a modern ember korát a szerint kell nézni, hogy mily eleven életet élt.

Az arcz csinos, sőt szép metszetű volt. De a benne székelő lélek már arra kezdé használni, hogy mint valami írotáblára följegyezze reá saját vonásait. Ezt a szépséget nem sokára könyörtelenül elemésztí elödsíje, az értelem, a mely egyszerűbb külsön is megélhetett volna, a hol nem tesz semmi kárt. Ha az ég megóvta volna Yeobrightot ettől a pusztító szokástól, az elmélkedéstől, bizonyára azt mondják rá: «Csinos ember.» Ha agya élesebb körvonalakban fejlődik ki, azt mondták volna: «nagyesszí ember.» De a belső tevékenység rabolni kezdé a külső symmetriáját s így azt tartották, hogy különös arcza van. Ennél fogva a kik arczát nézni kezdték, végre olvasták. Ábrázata telistele volt olvasható jelekkel. A gondolkodás nem nyűtte ugyan el, de volt rajta nem egy nyom a mi szemlélődő emberre mutatott. Nem ritka jelenség ez oly férfiaknál, kik a nyugalmas diákévek után négy-öt esztendőt töltöttek már abban a munkában, hogy előre törjenek.

Már is meglátszott rajta, hogy a gondolkodás betegsége a testnek, s nyilvánvaló bizonyosságot tett arról is, hogy az eszményi physikai szépség nem fér össze az altruismus növekedésével, s az élet zűrzavaros voltának tiszta tudatával. Az értelem világát az élet olajával kell táplálni,

pedig erre szüksége van a testnek is; s itt az a szálnalmas látvány tárult a szemlélő elé, hogy e kettős fogyasztás nyomai máris szembetűnők.

Ha bizonyos embereket nézegetve a bölcselő azon sajnálkozik, hogy a gondolkodók veszendő anyagból vannak, a művészt azon fogja el a sajnálat, hogy e veszendő anyagnak gondolkoznia kell. Yeobrightot szemlélgetve ösztönszerűleg elszomorította volna őket e szembeszökő példája annak, mily emésztő összeköttetésben állanak egymással a hús és a szellem.

Tekintetén meglátszott, hogy természettől vidámnak született lélek küzd ott a kívülről jövő leverő hatások ellen, de nem teljes sikerrel. Tekintete bizonyos egyedülvalóságot sejtetett, de elárult többet is. Mint a derült lelkeknél rendszeren, úgy itt is kisugárzott börtönéből az istenség, a mely arra van kárhoztatva, hogy muló emberi testbe legyen lánczolva.

Eustaciára ez óriás hatást tett. Már előbb oly fokára jutott az izgatottságnak, hogy a leghétköznapibb ember is hatással lett volna reá. Yeobright Clym egészen fölzavarta lelkét.

A játék bevégeződött. Szent György győzedelmeskedett s fejét vette a Szaraczénnak. Egyetlen megjegyzést sem tettek, épen úgy, mint nem tettek volna arra, hogy ősszel sarjadzik a gomba, s tavasz kezdetén hull a hó. Épen oly közönyösen fogadták a darabot, mint a hogy magok a farsangosok előadták. Ez is alkotórésze a vidámságnak, a melyen természetesen minden karácsonkor át kell esni, s nincs mit beszélni róla. Aztán elénekelték azt a panaszos dalt, mely a darabot követni szokta; ezalatt a halottak oly csöndes és félelmes módon keltek lábra, mint Napoleon katonái az «Éjféli szemlében». Erre kinyílt az ajtó és Fairway, Keresztélytől és másoktól kísérve, megjelent a küszöbön; kint várták a játék végét, mint imént a farsangosok a tánczét.

- Szabad, szabad! - mondá Yeobrightné és Clym eléjük ment, hogy üdvözlje őket. - Hogy hogy ily későn? Cantle apó már régesrég itt van, s azt hittük, hogy vele jönnek, hisz jóformán szomszédok.

- Hát elébb eljöttem volna én - felelt Fairway, itt megállott, szeget kezdett keresni a gerendán, melyre kalapját fölakasztja, de úgy találván, hogy az ő rendes szegére fagyöngy van erősítve, a többi is mind tele magyal ágakkal, úgy segített magán, hogy a gyertyatartó és az óra közé tette, hadd libegjen ott, - eljöttem volna elébb, tekintetes asszony - folytatá aztán nyugodtabban, - de tudom, hogy mikor valahol vacsorát adnak, nem sok üres hely van olyankor a házbán, hát gondoltam, nem megyek, míg egy kicsit rendbe nem jönnek.

- Én is így gondolkoztam - mondá komolyan Keresztély, - de az apám már úgy vágyott, hogy az illendőséget is elfelejtette, s be se sötétedett, már utnak indult. Mondtam neki, hogy nem illik ilyen korán beállítani, de neki hiába beszél az ember.

- Az ám! majd én addig várok, hogy mindentől elessem. A madár sem jár sebesebben nálam, ha mulatság van valahol, - rikkantott Cantle apó a kandalló-zugolyból.

Fairway azalatt alaposan szemügyre vette Yeobrightot.

- Tán el sem hiszik - szólt a többi vendéghez, - hogy meg sem ismertem volna ezt az urat, ha nem a pusztán látom meg először, úgy megváltozott.

- Kegyelmed is megváltozott Timotheus, még pedig azt hiszem, javára - felelt Yeobright, Fairway erős alakjára tekintve.

- Nézzen meg engem is Yeobright úr, úgy-e én is javamra változtam? - mondá Cantle apó, fölállva, s Clym közvetlen közelébe törekedve, hogy a legbehatóbb kritika tárgya lehessen.

- Megnézzük, meg - szólt Fairway, azzal fölvette a gyertyát, s jártatta föl, s le az apó ábrázata előtt; a vizsgálat tárgya pedig azalatt könnyedén és kellemesen igyekezett mosolyogni és fiatalos hányivetiséggel viselte magát.

- Kegyelmed nem igen változott - mondá Yeobright.

- Ha változott valamit, hát fiatalodott - tette hozzá Fairway határozottan.

- Nem az én érdemem, nem is büszkélkedem vele - szólt jókedvűen az apó. - De ma is csak olyan mókás ember vagyok, ebből soh'se is gyógyítanak ki. Ilyen volt Cantle apó mindig, tudjuk. De azért a tekintetes úr mellett elülhetek!

- El ott mindnyájan - szólt közbe Humphrey az igazi csodálkozás hangján, a mely nem volt arra szánva, hogy mások is meghallják.

- Igaz a! Egy lélek se volna itt, a kit másodiknak vagy harmadiknak is mellé lehetne tenni, ha én a nyalka fiuk közt nem katonáskodtam volna, mert hogy olyan takaros legények voltunk, így hittak bennünket - mondá Cantle apó. - Bizony így sem sokat mutatunk mellette. Bezzeg 1804-ben azt mondták, hogy egész déli Wessexben nem volt külön legény, mint én, mikor a századommal a budmouthi boltok előtt elnyargaltam. Szaladtunk erősen, mert hire futott, hogy Boney partra szállott. Olyan egyenes voltam, mint egy fiatal jegenyefa, karabélyosan, kamás-lisan, álladzó szíjjal, a mi majd leszelte az államot; minden úgy ragyogott rajtam, mint a nap. Ugy biz fiuk. Takaros fattyu voltam én katonakoromban. Akkor láttatok volna!

- Clym az anyjára ütött, a mi a termetét illeti - mondá Timotheus; - jól ismertem a bátyjait, soh'se csináltak hosszabb koporsókat egész Wessexben, s azt beszélük, hogy szegény Györgynek mégis föl kellett hajtani egy kicsit a térdét.

- Mit, koporsót? - kérdezősködött Keresztély, közelebb húzódva. - Nem jelent meg a szelleme valakinek?

- Dehogyan jelent! Ne képzelősködjél mindig Keresztély, légy férfi! - felelt Timotheus szemrehányólag.

- Az leszek - mondá Keresztély, de most jut eszembe, hogy a mult éjtszaka épen olyan árnyékot vetettem, mint egy koporsó. Mit jelent az, szomszédok, ha az ember árnyéka épen olyan, mint a koporsó? Csak nem kell talán valamitől félnem?

- Félned? - szólt Cantle apó. - Isten engem, sohase félttem semmitől Boneyt kivéve. Hej csak nagy kár is, hogy 1804-ben nem láttatok.

Ekkor már a farsangosok szedelőzködni kezdtek. De Yeobrightné nem eresztette őket, hanem megmarasztotta vacsorára.

E meghívásra a csapat nevében Karácsony apó felelt, elfogadván azt készségesen.

Eustacia boldog volt, hogy egy kissé tovább ott maradhat. A zuzos, fagyos éjtszaka odakünn kétszeresen hideg volt neki. De az ottmaradásnak is meg voltak a maga nehézségei. A nagy szoba tele volt, s azért Yeobrightné a közvetlen ebbe nyíló éléskamrába tétetett egy padot az alakosok számára. Itt telepedtek le egy sorban; az ajtó nyitva maradt, s így tulajdonkép ők is csak a nagyszobában voltak. Yeobrightné most néhány halk szót mondott fiának, a ki erre a szobán keresztül a kamrába ment, horzsolva fejével a fagyöngyágakat, a mint belépett, s hozott a farsangosoknak húst, kenyeret, süteményt, pástétomot, méhsört és bodzabort. Ő és anyja szolgáltak ki mindenkit, hogy a kis cselédleány is vendég lehessen. A játékosok letették sisakjokat s hozzáláttak az ételhez, italhoz.

- De csak eszik maga is valamit? - szólította meg Clym a Török lovagot, a mint a tálczával e harczos elé jutott. A leány elutasította, s ült tovább álarczosan, hogy a szalagrostély mögül csak szemei csillogtak ki.

- Nem kérek semmit - válaszolt Eustacia.

- Még egészen kezdő - szólt közbe a Szaraczén mentegetőleg - ne tessék rossz néven venni tőle. Nem a régi czimborák közül való, csak azért állt közibénk, mert egyik társunk nem jöhetett el.

- De valamit csak megköstöl legalább? - sürgette tovább Yeobright. - Na, egy pohár méhsört vagy bodzabort.

- Jó lesz biz azt megköstölni - tanácsolta a Szaraczén. - Nem fázik meg haza menet.

Enni ugyan nem tudott Eustacia a nélkül, hogy arczát ki ne kellett volna takarnia, de inni álarczosan is lehetett. Így hát elfogadta a bodzabort, s a pohár eltűnt a szalagok mögött.

E jelenet alatt Eustaciának félig-meddig kétsége támadt helyzetének biztossága felől, de egyuttal öröme is telt benne. Érzelmait rendkívül bonyolulttá tették azok a figyelmességek, a melyeket az az ember, a kit életében először lett volna hajlandó imádni, tanúsított iránta, s voltaképen nem is iránta, hanem egy képzeletbeli személy iránt. Eustacia szerette őt, részint azért, mert egészen kivételes jelenség volt e helyen, részint, mert ösztönszerűleg már előre elhatározta, hogy szeretni fogja, főképen pedig, mert szükségét érezte annak, hogy szeressen valakit. Azt hitte, hogy akár akarja, akár nem, szeretnie kell Yeobrightot, s épen ezért olyanformán járt, mint Lord Lyttleton és mások, a kik azt álmodták, hogy egy bizonyos napon meg fognak halni, s a beteges képzelődés hatása alatt ez álmuk csakugyan valóra vált. Ha egy leány egyszer fölteszi magában, hogy valakit bizonyos helyen, bizonyos órában megszeret, biztosra vehetjük, hogy úgy is lesz.

Sugallta-e valami Yeobrightnak a phantastikus álöltözetű lény nemét, s hogy minő hatalma van annak érezni és érzést keltenie; és mennyivel magasabban áll, mint társai? Mikor a szerelem Istenője álöltözetben jelent meg Aeneas előtt, valami isteni illat környezé, a mi elárulta kilétét. Ha földi nő érzelmei képesek lettek volna valaha ily mystikus kisugárzást gyakorolni szerelmök tárgyára, Yeobrightnak most rá kellett volna jönnie Eustacia jelenlétére. A férfi tünődve nézett Eustaciára, aztán álmodozásba merült, mintha elfelejtené, mi van előtte. Egy pillanat mulva véget ért ez a jelenet, Yeobright eltávozott és Eustacia úgy szürcsölte ki a bort, hogy azt sem tudta, mit iszik. A férfi, a kibe már előre szerelmes akart lenni, a kis szobába ment, be egész a túlsó végéig.

A farsangosok, mint mondtuk, egy padon ültek, a melynek egyik vége a kis oldalszobába vagy éléskamrába nyult, mert a nagy szobában nem volt elég hely. Eustacia, egyrészt féltékenységből is a legbelső ülést foglalta el, a honnan épen úgy belátott az éléskamra belsejébe, mint a nagy szobába. Mikor Clym a kamrába távozott, Eustacia szemei követték őt az itt uralkodó homályon keresztül. A kamra végén egy ajtó volt, a melyet épen abban a pillanatban nyitott ki valaki, a mint Clym is a kilincs után nyult; kívülről világosság ömlött be. Thomasin lépett be, gyertyával kezében, arcza szenvedő, halovány és érdekes volt. Úgy látszott Yeobright megörült neki s kezet fogott vele.

- Helyes, Tamsie - mondá derülten, mintegy magához térve láttára - hát rászántad magad, hogy lejőjj. Örülök rajta.

- Csitt! nem, nem - mondá sebesen. - Csak teveled akarok beszélni.

- De mért nem jössz közénk?

- Nem lehet. Legalább most nem igen van kedvem hozzá. Nem egészen jól érzem magamat, s úgy is lehetünk még sokat együtt, hiszen jó hosszú ideig itthon léssz.

- Pedig nélküled nem oly kellemes itt lenni. Igazán rosszul vagy?

- Csak egy kissé, édes jó bátyám, itt - mondá s enyelegve szívére mutatott.

- Ah, persze! Még valakit meg kellett volna hívni ma estére, úgy-e?

- Óh nem, igazán nem. Csak azért jöttem le Clym, hogy megkérdezzem - - Clym követte rokonát kifelé a nappali szobába s az ajtó bezárult utánok. Eustacia és közeli farsangos szomszédai, a kik egyedüli tanúi voltak e jelenetnek, nem láttak és nem hallottak többé semmit.

Eustaciának fejébe és arczába szállt a hőség. Mindjárt gyanította, hogy Clym, a ki csak két-három nap óta van otthon, még nem értesült Thomasinnak kínos helyzetéről Wildevevel szemben, s mivel ez épen úgy élt itthon, mint az ő elmenetele előtt, természetesen nem is gyanakodott. E pillanatban szilaj féltékenységet érzett Thomasin iránt. Ámbár Thomasint még most talán gyöngéd érzelmek fűzik egy másik férfihez, meddig lehet bízni ezekben az érzelmekben, ha itt él ennek az érdekes, világlátott unokatestvérnek a társaságában? Ki tudja, nem lobbannak-e mihamar szerelemre egymás iránt, mikor folytonosan egymás közelében vannak és semmi sincs, a mi figyelmüket lefoglalná. Clym suhanczkori szerelme Thomasin iránt talán elcsitult már, de könnyen újra éledhet. Eustacia a saját hálójába esett. Hogyan tönkre tette magát azzal, hogy ily öltözetben jelent meg, míg a másik hódítóan ragyoghat.

Ha előre tudta volna e találkozás teljes hatását, eget-földet megmozdított volna, hogy természetes alakjában juthasson ide. Arcának hatalma teljesen elveszve, mozdulatainak bája végkép elrejtve, tetszelgésének bűvös hatása tökéletesen kizárva, semmi más, csupán a hangja maradt meg: az Echo tündérének végzetét érezte: «Senkise törődik itt velem» - mondá. Az nem jutott eszébe, hogy mivel fiuk közt jön, fiuképen, úgy fognak vele bánni, mint fiuval szokás. Oly érzékenynyé tette ez a helyzet, hogy ezt a föl sem vevést, ámbár önmaga szerezte magának és természetes volt, szándékosnak tekintette. Nők nem egyszer értek már el sikert álöltözetben. Nem is említve azokat, a kik, mint Peachum Pollynak bizonyos szép személyesítője a múlt század elején, vagy a Languish Lydiáé a jelen századén, hercegi koronát is vittek haza a vásárról a szerelem mellett, egész sereg följutott arra az első lépcsőre, hogy szerelmet keltettek, majdnem mindig, mikor akarták. De a Török lovag előtt ilyen sikernek még csak az eshetősége is el volt zárva; elzárták azok a libegő szalagok, a melyeket nem mert félrehajtani. Yeobright unokatestvére nélkül tért vissza a szobába. Mikor Eustaciától két-három lépésnyire volt, megállott, mintha újra valami gondolat szállotta volna meg. A leányra szegezte szemeit. Ez zavartan nézett másfelé és várta, meddig tart ez a purgatórium. Néhány másodperc múlva ismét eltávozott a férfi. Némely nagyon is izzó vérű hölgynek közös ösztöne játszani a szerelemmel s ez a vakmerőségök emlékeztet azon merész aristokratákéra, a kik a forradalom előtt azt a filosofiát kegyelték s azzal kaczerkoddak, a mely utóbb romlásukat okozta.

A szerelemnek, szegyennek és félelemnek összeütköződő érzelmei rendkívül kellemetlen hangulatot keltettek benne, vágyva-vágyott menekülni innét. A többi farsangosokon épen nem látszott, hogy sietni akarnának, s Eustacia fülébe sugván a mellette ülő fiunak, hogy majd odakint megvárja őket, az ajtóhoz lopódzott, kinyitotta és kisurrant rajta.

Az udvar csöndje, magánossága, visszaadta nyugalma. A palánkhöz ment s rátámaszkodván, nézte a holdat. Alig állt így pár pillanatig, az ajtó újra megnyílt. Azt hívén, hogy a banda többi tagjait fogja látni, megfordult; de nem - Yeobright Clym jött ki épen oly csendesén, mint ő, s bezárta maga mögött az ajtót.

Közeledett s Eustacia mellett megállt.

- Egy furcsa gondolatom van - mondá - kérdezni szeretnék valamit magától. Nem leány maga, vagy tévedek?

- Leány vagyok.

Yeobright szemei nagy érdeklődéssel függöttek rajta.

- Gyakran vannak a farsangosok közt leányok mostanában? Ezelőtt sohasem voltak.

- Most sincsenek.

- Hát maga?

- Én izgalmat kerestem s szabadulást a lehangoltságtól - válaszolt halkán a leány.

- S mi hangolja le?

- Az élet.

- Ez oly ok a lehangoltságra, a melyet sok embernek el kell viselni.

- Az igaz.

Hosszas hallgatás.

- És talált izgalmat? - kérdezte újra Clym.

- E pillanatban, talán.

- Akkor tán bántja is, hogy föl van fedezve?

- Bánt; ámbár gondoltam, hogy az megtörténhetik.

- Én szívesen meghíttam volna a multságunkra, ha tudom, hogy vágyik eljönni. Ismeretségben voltam én magával valaha, ifjabb koromban?

- Sohasem.

- Nem jön be újra? - maradhat a meddig tetszik.

- Nem. Nem akarom, hogy még jobban fölismerjenek.

- Nos, felőlem biztonságban lesz. - Aztán egy pillanatig elgondolkozva, udvariasan hozzátette:

- Nem háborgatom tovább. Különös egy találkozás s én nem akarom kérdezni, mi birhat rá egy művelt leányt, hogy ily szerepet játszik, mint ez?

A leány nem mondta meg az okot önkényt, mint Yeobright remélni látszott, jó éjszakát kívánt hát neki s a ház háta mögé ment, a hol egy kicsit föl s alá sétált, mielőtt bement volna.

Eustacia, belső tüztől hevülve, nem tudott tovább várakozni társaira. Félrehajtotta arcza elől a szalagokat, kinyitotta a kaput s egyszerre bemerült a pusztába. Nem sietett. Nagyatyja már aludt s mivel Eustacia gyakran szokott sétálgatni holdas éjszakákon a szabadban, föl se vette a járás-kelését, ő szórakozott a maga módján, s nem bánta, ha a leány is szórakozik. A bejutásnál fontosabb dolgok foglalták most el gondolatait. Yeobright, ha csak egy szikrát kíváncsi is, föltétlenül megtudja a nevét. Mi lesz akkor?

Először szinte ujjongásra kelt, ha kalandja utolsó jelenetére gondolt, de pillanatonként szégyenérzet és pirulás is vegyült ebbe az ujjongásba. Aztán ez a gondolat is megborzongatta: Mi haszna volt e dőreségnek? A Yeobright-családra nézve e perczben is tökéletesen idegen. Az az oktan regényes nimbus, melylyel ő e férfiut körülvevé, a nyomoruság forrása lehet számára. Hogyan engedhette meg magának, hogy így belebolonduljon egy idegenbe. S hogy

keserűségének pohara csordultig teljen, ott van Thomasin, veszedelmes közelségben élve rokonával napról-napra; mert most tudta meg, hogy a hír nem volt igaz és Yeobright hosszabb időt szándékozik itthon tölteni.

Igy ért a mistover knapi kis ajtóhoz, de mielőtt kinyitotta volna, még egyszer visszafordult és végigtekintett a pusztán. A Blackbarrow alakja kimagaslott a halmok fölött; a hold a Blackbarrow fölött állott. Csend és zuzos hideg telítette a levegőt. Ez a jelenet eszébe juttatott Eustaciának valamit, a miről e pillanatig tökéletesen megfeledkezett. A Wildevének tett ígérete volt ez, a kivel ma esti nyolcz órakor kellett volna találkoznia Barrownál, hogy végleges feleletet adjon a szökés kérdésében.

Maga Eustacia állapította meg az estét és az órát. Wildeve bizonyosan itt volt, várakozott a hidegben s keservesen csalódott.

- Annál jobb: nem ártott neki - mondá könnyedén.

Wildeve úgy tűnt már föl, mint füstös üvegen keresztül a nap sugártalan tányéra, s Eustaciának egy cseppet sem esett terhére efféléket mondani.

Mély gondolatokba merült, s Thomasin bizalmas modora az unokatestvér iránt újra megjelent emlékezetében.

- Óh! bárcsak elvette volna Damon! - szólt. - El is vette volna, ha én nem vagyok. Ha én ezt tudom, ha én ezt tudom!

Eustacia még egyszer fölemelte mély, viharos szemeit a holdfényre s aztán egyet sóhajtva azon az ő tragikus módján, a mely annyira hasonlított a remegéshez, belépett a ház árnyékába. A tornáczban levetette a farsangos ruhát, összegöngyölte s bement szobájába.

VII. FEJEZET.

Szövetség a szép és a különös közt.

Az öreg kapitány rendszerint annyira nem törődött unokája tetteivel, hogy Eustacia oly szabadon járhatott-kelhetett mindig, mint a madár; hogy-hogy nem, a legközelebbi napon mégis érdeklődés szállta meg az öreget s megkérdezte, miért sétált tegnap olyan késő éjszakán?

- Csupán kalandvágyból, nagyapám - felelt a leány, kifelé tekintve az ablakon szokott álmatag modorával, a mely oly sok erőt sejtetett maga mögött, valahányszor így sarokba szorították.

- Kalandvágyból? - az ember azt hinné, hogy egy dandyvel beszél azok közül, a kiket huszonegyben ismertem.

- Nagyon elhagyatott ez a hely.

- Annál jobb. Ha városon lagnánk, nem győznék szemmel tartani. Biztosra vettem, hogy itthon találak, mikor a *Jámbor asszony*ból hazajöttem.

- Nem titkolom, hol jártam. Kalandra vágytam, hát beálltam a farsangosok közé. Én játszottam a török lovagot.

- Micsoda? Csak nem talán? Ha-ha-ha! Jóságos Isten! Ezt már még sem hittem volna rólad, Eustacia.

- Most játszottam először, s bizonyosan utoljára is. Most már tudod, s ne felejtse el, nagyapa, hogy ez titok.

- Jó-jó. De Eustacia - csak nem - ha-ha-ha! Az ördögbe! hogy tetszett volna ez nekem negyven évvel ezelőtt. De leányom, többet efféle ne történjék! Kószálhatsz felőlem éjjel-nappal, a mennyit tetszik, csak engem ne háborgass; de ilyet ne tégy többet.

- Miattam egy csöppet se aggódj, nagyapa.

Ezzel véget ért a társalgás. Egy-egy ilyenforma párbeszéd volt a legerősebb eszköz, a mit a kapitány Eustacia nevelésénél alkalmazni szokott, s ha mégis volt valami eredménye, ahhoz elég olcsón jutott az öreg. De Eustacia gondolatai messze kóboroltak a saját személyétől; és telve szenvedélyes, leírhatatlan nyugtalansággal egy valakiért, a ki előtt ő még csak egy pusztánév sem vala, neki indult a vadon fenyérnek, nyugtot nem találva sehol, mint Ahasverus a bolygó zsidó. Körülbelül egy fél mértföldnyire lehetett a lakásuktól, a mint nem messze tőle egy vízmósásból valami baljóslatú vörösség emelkedik ki előtte, tompán, fénytelenül, mint a láng napvilágnál. Nem Moloch volt az, nem is Mephistopheles, csupán Venn Diggory.

Idestova egy hónapja már, hogy ha valamelyik gazda új adag vörösfestéket akart vásárolni, s azt kérdezte, merre van Venn, ezt a választ nyerte: «az Egdon pusztán». Mivel pedig az Egdon nem annyira juhok és juhászok népesítették be, mint inkább vad ponnyk és tőzegvágók, s azok a lejtők, a hol a juhtenyésztéssel foglalkoztak, Egdon északi és nyugati részén terültek el, ennél fogva nem volt egészen világos, miért táboroz ő e helyen, mint Izrael népe a Sion tövében. Központi és némelykor kíváncsi helyzet volt ez. De Diggory nem azért maradt a pusztán, hogy festéket adjon el, kivált meg ily késő szakában az évnek, a mikor az ő üzlettársai már többnyire téli szállásra vonultak.

Eustacia szemügyre vette ezt a magános embert. Wildeve elmondta neki utolsó találkozásuk alkalmával, hogy ez az az ember, a kivel Yeobrightné előhozakodott volt, hogy hajlandó elvenni Thomasint, sőt vágyik a kezére. A férfi alakja szép volt, arcza fiatal és szabályos,

szeme ragyogó, értelme átható, helyzete pedig olyan, a melyet könnyen tehet kedvezőbbé, ha akarja. De mindezek mellett nem volt valószínű, hogy Thomasin elfogadja ezt a vándorló ifjút, mikor csak a kisújját kell kinyújtania olyan rokonért, mint Yeobright, s mikor még Wildeve sem teljesen közönyös iránta. Eustacia hamar rájött, hogy ezt a versenytársat szegény Yeobrightné csak a huga jövőjén aggódva említette föl, hogy elhatározásra serkentse a másik kérőt. Eustacia most a Yeobrightok pártján volt és a maga részéről is hozzájárult a nagynéne óhajtasához.

- Jó reggelt, kisasszony - szólt a festékes, levéve nyúlőr sapkáját és semmi nyomát sem mutatva utolsó találkozásuk kellemetlen emlékének.

- Jó reggelt, festékes - felelt, nagy lassan emelve föl reá hosszú pilláktól árnyalt szemeit. - Nem tudtam, hogy maga itt közeliben tartózkodik. A szekere is itt van?

Venn könyökével egy mélyedés fölé mutatott, a melyben hatalmas, bíborindájú szederbokor ütött tanyát, akkora, mint egy sátor. A szederindák nem valami nagyon barátságosak ugyan, ha hozzájok nyúl az ember, de így tél kezdetin minden más bokornál alkalmasabb szállás ez, mert legkésőbbén hullatja el levelét. Venn sátorának födele és kéménye keresztül tetszett a bokor bozótos ágszövedékein.

- Tovább is itt marad, a közelben? - kérdé Eustacia érdeklődéssel.

- Igen, dolgom van itt.

- De nem csak festék-árulni?

- Azzal semmi köze.

- Yeobright kisasszonynyal ugy-e?

A leány arczából és hangjából úgy látszott, hogy fegyveres békét óhajt, s a férfi mégis nyíltan felelt:

- Igen, kisasszony; azzal.

- Talán a házasságuk miatt.

Venn elpirult a festékszenny alatt.

- Ne üzzön gúnyt belőlem, Vye kisasszony, - mondá.

- Hát nem igaz?

- Semmiesetre sem.

Eustacia most már meg volt győződve, hogy a festékes csupán *pis aller* volt a Yeobrightné szemében, s hogy ez maga nem is tud semmit erre a magas állásra való előléptetéséről. - Csak úgy mondtam magamtól - jegyzé meg aztán nyugodtan; és minden további szó nélkül indulni akart onnan, a mint jobb felé tekintve észrevette, hogy a kis kígyódzó ösvényen, mely épen hozzájok vezetett, egy alak törekszik fölfelé, a kit a keserűségig jól ismert. Hála az út kanyarulatainak, az ember e pillanatban háttal volt feléjük. Eustacia nyugtalanul tekintett körül. A találkozás elől csak egy módon menekülhetett. Vennhez fordulva kérdé:

- Megengedi, hogy egy pár perczre leüljek a kocsijában? A part nagyon nedves.

- Szívesen kisasszony; majd helyet csinállok.

A leány követte a festékest a szedersátor alá a kerekas tanyára, a melybe Venn fölhágott s a háromlábú széket épen az ajtó mellé tette.

- Ennél jobb helylyel nem szolgálhatok - mondá leszállva újra s visszavonulva az ösvényre, a hol föl s alá sétálva pipázgatott tovább.

Eustacia föllépett a szekérre, s leült a székre, a hol az út felől nem láthatták meg. Csakhamar közeledő léptek zaját hallotta s egy nem igen barátságos «adon Istent», melyet a két ember váltott egymással, s aztán az egyik lépteinek elhaló neszt, a mint az úton tovahaladt. Eustacia kidugta fejét a kocsiajtón, s a távozó alak háta és vállai megvillantak előtte; s valami névtelen, tompa fájdalmat érzett, maga sem tudta, miért. Ilyen kínos érzés szokta megszállani a szívet, ha nemesebb indulatokra egyáltalán képes, a mint megpillantjuk azt, a kit egyszer szeretünk, de többé már nem szeretünk.

Mikor Eustacia leszállt, hogy távozzék, a festékes közeledett hozzá:

- Wildeve úr ment itt el, kisasszony - mondá csöndesen, s arczán meglátszott, azt várja, hogy Eustacia boszankodni fog, a mért nem találkozott vele.

- Tudom, láttam mikor jött fölfelé, - válaszolt a leány - miért mondja ezt nekem?

Merész kérdés volt ez, tekintve, hogy a festékes ismerte Wildevehez való viszonyát. De Eustaciának elfogulatlan modora képes volt elnyomni azoknak a véleményét, a kiket maga alatt állóknak tartott.

- Örülök, hogy a kisasszony kérdezi ezt - viszonzá kurtán. - S most, hogy meggondolom, ez egybevág azzal, a mit a múlt éjjel láttam.

- Ah! mit látott?

Eustacia már szerette volna ott is hagyni a festékest, de kíváncsi is volt.

- Wildeve úr sokáig álldogált a Blackbarrown, egy kisasszonyt várt, a ki nem jött el.

- Úgy látszik, maga is ott várt.

- Igen, én is ott voltam. Örültem rajta, hogy csalódott. Ma éjjel megint ott lesz.

- Hogy megint csalódjék. Úgy áll a dolog festékes, hogy az a kisasszony ma már a helyett, hogy útjában állana Thomasin házasságának Wildevevel, inkább nagyon örülne, ha elősegíthetné azt.

Venn elbámúlt e vallomáson, ámbár nem mutatta. Az érzéseket akkor árulja el az arcz, ha a kapott válasz csak egy lépésre jár attól, a melyet vártunk; bonyolultabb esetekben, két vagy több lépés távolságnál már rendszerint eltitkolja.

- Értem, kisasszony - felelé.

- Hogy tudja maga, hogy Wildeve úr ma éjjel megint eljön a Blackbarrowra? - kérdezte Eustacia.

- Hallottam, a mint mondta magában. Ugyan mérges volt.

A leány arczán e pillanatban meglátszott, hogy mit érez; sötét, mély szemeit aggodalommal emelve a festékesre, rebegte:

- Istenem! mitevő legyek. Nem akarnám megbántani, de nem is óhajtom látni többé; és van némi apróság nálam, a mit szeretnék visszaküldeni neki.

- Ha ide adná azokat nekem a kisasszony és írna mellé egy pár sort, hogy nem akar vele beszélni többé, én elvégezném csöndben az egész dolgot. Ez lenne a legegyszerűbb.

- Jó lesz az - felelt Eustacia - jöjjön el hozzánk, én majd kihozom azokat magának.

Elindult s mivel a puszta bozontos bokrai közt csak rendkívül keskeny csapás vezetett, a festékes nyomon követte. Eustacia még jó távrolól észrevette, hogy a kapitány az udvaron van, s látszóvél a láthatárt vizsgálja. Azt mondta tehát a festékesnek, várja meg itt, s egyedül ment be a házba.

Tíz percz múlva egy kis csomaggal meg levéllel tért vissza; ezeket átadva Vennnek kérdezte:

- Miért vállalkozott maga olyan szívesen, hogy ezeket elviszi tőlem?

- Még kérdezheti?

- Azt hiszem maga azt gondolja, hogy ezzel Thomasinnak szolgálatot tesz. Ma is úgy buzgólkodik még a házassága mellett, mint ezelőtt?

Venn egy kicsit meg volt hatva.

- Szívesebben elvettem volna magam - mondá csendes hangon - de most úgy érzem, hogy ha már azon másik nélkül nem lehet boldog, hát kötelességem mindent megtenni, hogy segítségére legyek, mint férfihoz illik.

Eustacia érdeklődéssel nézte ezt a különös embert, a ki így beszélt. Mily sajátságos szerelem az, a mely egészen ment az önzéstől, ettől a gyakran fő, olykor egyetlen alkotó elemétől a szerelmi szenvedélynek. A festékes önzetlensége annyira tiszteletet érdemlő volt, hogy éppen túlzott mértéke miatt nem nyert tiszteletet: Eustacia előtt majdnem képtelenségnek tűnt föl.

- Akkor végre mindketten egy véleményen vagyunk - mondá a leány.

- Egyen - felelt Venn komoran. - De nagyon szeretném, ha a kisasszony megmondaná nekem, miért érdeklődik most már úgy Thomasin iránt. A változás hirtelen jött és különös.

Úgy látszott, Eustacia nem tud hamarjában felelni.

- Azt nem mondhatom meg magának, festékes - válaszolt hidegen.

Venn nem szólt többet. Zsebre tette a levelet s meghajtva magát, távozott.

A Blackbarrowra ráborult az éjtszaka, mikor Wildeve a lassan emelkedő úton haladva a sírdomb tövéhez ért. A mint megérkezett, közvetlenül a háta mögött egy alak kelt föl a földről. Eustacia követe volt az. Az alak vállára csapott Wildevenek. A lázas ifjú kocsmáros és exmérnök összerendült, mint a Sátán az Ithuriel lándzsája érintésétől.

- A találkozás mindig nyolcz órákor van, itt ezen a helyen - mondá Venn - és itt vagyunk most is, mi hárman.

- Mi hárman? - kérde Wildeve, gyorsan körültekintve.

- Igen, ön, meg én, meg ő. Ez ő. - S e szavakkal odanyújtá neki a levelet és a csomagot.

Wildeve csodálkozva vette el.

- Nem értem mit akar - mondá. - Hogy kerül ön ide? Itt valami félreértésnek kell lenni.

- Mindezt tisztára megérti, ha a levelet átolvassa. Van lámpa is hozzá. - A festékes meggyújtott egy hüvelyknyi faggyúgyertya darabot, és sapkájával védte a szél ellen.

- Kicsoda ön? - kérdezé Wildeve, szemügyre vévén rőtvrös társát a homályos gyertyafény mellett. - Ön talán az a festékes, a kit ma reggel a halmon láttam - ej, hisz ön az, a ki...

- Legyen szíves a levelet elolvasni.

- Ha ön a másiktól jönne, nem volnék meglepetve - mormolá Wildeve, miközben a levelet fölbontotta s olvasni kezdé. Arcza elkomorult.

Wildeve úrnak. - Némi gondolkodás után arra a meggyőződésre jutottam, hogy nekünk egyszer és mindenkorra meg kell szakítanunk minden további érintkezést. Mennél tovább tünődöm, annál inkább belátom, hogy ismeretségünknek véget kell vetni. Ha ön az elmúlt két év alatt állandóan egyformán hű lett volna hozzám, most lehetne némi joga arra, hogy szívtelenséggel vádoljon; de ha nyugodtan meggondolja mit kellett nékem szenvednem, mikor cserben hagyott s mily némán türtem, hogy ön másnak udvarol, mennyire nem igyekeztem megháborítani önöket, azt hiszem, meg fogja vallani, hogy igazam van, ha most, midőn ön visszatér hozzám, a saját érzéseimet is megkérdem. S hogy ez érzelmek nem olyanok az ön irányában ma, mint hajdanán, azt talán hibául róhatja föl, de szemrehányást e miatt aligha tehet, ha fontolóra veszi, hogyan hagyott el Thomasinért.

Azt az egypár apróságot, a melyet barátságunk korábbi szakában kaptam öntől, a levél vivőjére bízta. Igazán véve ezeket már akkor visszakellett volna küldenem, mikor először hallottam az ön viszonyáról Thomasinnal.

Eustacia.

A mint Wildeve az aláíráshoz ért, a tompa kábultság, melylyel a levél első felét olvasta, levertséggé erősödött.

- Milyen bolonddá tartanak engem - mondá boszúsan. - Tudja maga, mi van ebben a levélben?

A festékes egy dalt dudolt.

- Befagyott a szája? - kérdezte Wildeve hevesen.

- La-la-la-la... dalolá a festékes.

Wildeve a földre irányozta tekintetét, Venn lábai mellett, s aztán végig mérte a festékes alakját, melyet a gyertya fénye világított meg.

- Ha-ha-ha! Nos, azt hiszem, rászolgáltam, ha figyelembe vesszük, hogy játszottam mind a kettővel - mondá végre félig magának, félig Vennnek. - De a legeslegfurcsábbnak azt találom, hogy maga annyira elveszíti orra elől a saját érdekeit, hogy ezt a saját kezével hozza ide nekem.

- Az én érdekeimet?

- Persze. A maga érdeke az lett volna, hogy semmit se tegyen a mivel engem Thomasinhoz visszavezethetne, hiszen elfogadták magát, vagy legalább olyanformán áll a dolog. Yeobright-né mondta, hogy maga valószínűen elveszi. De így hát ez nem igaz?

- Boldog Isten! Hallottam effélét, de nem hittem. Mikor mondta?

Wildeve dudolni kezdett, mint a festékes az imént.

- Nem hiszem most sem - kiáltá Venn.

- La-la-la-la... danolá Wildeve.

- Oh Istenem! - milyen ügyesen tud utánozni! - mondá Venn megvetően. - Nos, meg fogom tudni. Megyek egyenest Thomasinhoz.

Diggory heves léptekkel indult visszafelé. Wildeve szeme a megsemmisítő gúny kifejezésével követte, mintha nem is lenne több egy vad ponnynál. Mikor a festékes alakja már nem látszott, Wildeve is leszállt s bele merült a völgy sugártalan homályába. Itt szabad folyvást engedett érzelmeinek.

- Így megalázva! - mondá magában. - Ez egyszer nagyon is messze ment a tréfájával. Most én a kettő közt hoppon maradjak? De majd meglátjuk. Nem is álmodja, hogy szaván akarom fogni! - Ezer darabra tépte a levelet, melyet kezében tartott.

Wildeve nehéz föladat előtt állott. Elveszíteni a két leányt - neki, mindkettőjük kegyeltjének - oly gúnynak látszott a sors részéről, a melyet nem tűrhett el. Tisztességgel csak egy úton szabadúlhatott: ha Thomasint elveszi. Akkor majd - gondolá magában - keserű és késő megbánás könnyeit fogja hullatni Eustacia. Nem volt csuda, ha Wildeve semmit se tudván arról az új férfiről, a ki a háttérben föltűnt, azt hitte, hogy Eustacia csak játékot űz vele. Ahhoz, hogy megértse, hogy e levél nem csupán pillanatnyi fölindulás eredménye, s rájöjjön, hogy Eustacia egyenesen Thomasinhoz akarja őt visszavinni, tudnia kellett volna, hogyan alakult át Eustacia gondolatvilága ez új alak befolyása alatt. Ki találhatta ki, hogy új szenvedély önzése tette őt nagylelkűvé, s egyik unokatestvér után való sóvárgás bőkezű adakozóvá a másik iránt, s hogy csak azért ad, mert minden áron nyerni akar?

Azzal az elhatározással folytatta útját, hogy megházasodik hamarosan, s meggyőtri a büszke leány szívét.

Venn Diggory ezalatt visszatért a szekérhez, s megállva, gondolatokba mélyedten nézett a kályha tűzébe. Egy új látkör nyílt meg előtte. De bármily sokat ígérő volt is az a kilátás, hogy Yeobrightné őt szemelte ki unokahuga férjéül, magának Thomasinnak megnyeréséhez föltétlenül szükséges volt egy dolog, a lemondás erről a mostani, vad életmódról. Ebben nem látott semmi nehézséget. Takaros kis összeg pénze volt már lerakva egy közeli bankban, s két-három hó alatt teljesen visszatérhet a régi csapásra, a melyről csak akkor lépett le, mikor szerelmi ajánlatával kudarcot vallott. A tehenészetre adja magát, megtelepszik a pusztá melletti rétségen, s ott bizonyára alkalmas otthont tud alkotni választottja számára.

Nem tudott másnapig várni, hogy Thomasint meglássa, s tervét kifejtse előtte. Nagysietve öltözete rendbeszedéséhez látott, egy rend ruhát húzott elő egy ládából, s vagy húsz percz múlva már úgy állt a lámpa előtt, hogy csak az arcza árulta el rajta a festékest; erről nem lehetett a czinóbert olyan hamar eltüntetni. Aztán lezárva az ajtót, s még egy lakattal is megerősítve, útra kelt Blooms-End felé.

Épen a fehér kerítéshez ért, s kezét a kilincsre tette, a mint a ház ajtaja kinyílt, s mindjárt hirtelen be is zárult. Egy női alak surrant be rajta. Ugyanakkor egy férfi, a ki valószínűen a pitvarban álldogált a nővel, kifelé jött a házból, s csakhamar szemtől-szemben találta magát Vennel. Megint Wildeve volt.

- Serény ember, ugyan szaporán járt! - mondá Diggory gúnyosan.

- Maga meg lassan, a mint látni fogja - felelt Wildeve. - Aztán halkított hangon hozzátette: - s most már vissza is fordúlhat. Én megkértem a leányt és megkaptam. Ha-ha-ha! Jó éjtszakát, festékes! - Azzal Wildeve eltávozott.

Venn szíve nagyon elcsüggedt e szavakra, ámbár azelőtt sem volt valami nagyon tele reménységgel. A fehér palánkra támaszkodott, s úgy állt ott majd egy teljes negyedóráig határozatlanul. Akkor fölment a kerti úton, kopogtatott s Yeobrightné után tudakozódott.

Yeobrightné a helyett, hogy behívatta volna, kijött hozzá a pitvarba. Csöndes hangon beszélgettek aztán együtt tíz perczig vagy tovább is. A végén Yeobrightné visszament a házba s Venn szomorúan bandukolt vissza a pusztába. Mikor újra a szekérhez ért, meggyújtotta a lámpát, s fásult arcczal kezdte lefelé húzgálni magáról ünneplő ruháját, míg aztán vagy tíz percz múlva újra előtűnt a töről metszett és eltagadhatatlan festékes, a kit ezelőtt láttunk.

VIII. FEJEZET.

Egy gyöngéd szívről kiderül, hogy erő is van benne.

Ez estén a Blooms-End belseje, ámbár csinos volt és kényelmes, meglehetősen csendes vala. Yeobright Clym nem volt otthon. A karácsonyi mulatság után néhány napra egy barátjához utazott, vagy tíz mértföldnyire onnét.

Az a homályos alak, a kit a festékes Wildevetől elválni s aztán hirtelen elsuranni látott, Thomasin volt. A szobába lépve ledobta köpenyét, mely csak hanyagúl fedte vállát, s aztán odament a lámpához, a hol Yeobrightné munkaasztala mellett dolgozott. Az asztal a tűz közelébe volt téve, úgy hogy egyik sarka a kandalló-zugolyba nyúlt.

- Nem szeretem, ha ily későn egyedül mégysz ki, Thomasin - mondá nénje nyugodtan, a nélkül, hogy munkájáról fölnezné.

- Csak az ajtóban voltam.

- Nos? - kutatta tovább Yeobrightné, megkapatva Thomasin hangjának változásától; s fürkészőleg tekintett reá.

Thomasin arcza jóval pirosabb lett, mint valaha volt, s szemei csillogtak.

- «Ő» kopogtatott - felelt Thomasin.

- Gondoltam.

- Azt akarja, hogy az esküvő hamar legyen meg.

- Valóban! Hát ily türelmetlen - s Yeobrightné vizsga szemmel nézett unokahugára. - Miért nem jött be Wildeve úr?

- Nem akart. Néném nem szereti őt, azt mondja. Szeretné, ha holnapután esküdnénk egész magánosan; az ő templomukban, nem a mienkben.

- Ah! És te mit mondtál?

- Beleegyeztem - felelt Thomasin határozottan. - Most már gyakorlati leány vagyok. Szerelmemben, miben nem igen hiszek. Bármily körülmények közt hozzá mennék, mióta - mióta Clym levelét megkaptuk.

Yeobrightné kötőkosarában egy levél hevert. Thomasin szavaira kivette azt, fölnyitotta, s némán olvasni kezdte, talán tizedikszor már a mai napon.

«Mit jelentsen ez az együgyű pletyka, a mit itt fecsegnek Thomasinról meg Wildeve úrról? Valóban lealázó lenne, hacsak egy hajszálnyi igaz volna is benne. Hol veheti magát ilyen vaskos hazugság? Azt mondják, ha az ember meg akarja tudni, mi újság otthon, menjen a szomszédba, s úgy látszik, én így jártam. Természetesen én állítom mindenütt, hogy nem igaz, de csakugyan boszantó, s nem értem, hogyan támadhatott. Nevetséges beszéd is, hogy olyan leányt, mint Thomasin, a menyegző napján cserben hagyhatnának.»

- Úgy van, - szólt Yeobrightné szomorúan, letéve a levelet. Ha azt hiszed, hogy hozzá tudsz menni, hát eredj. És mivel Wildeve úr azt kívánja, hogy ne legyen szertartás, hát ne legyen. Én semmit sem tehetek. Most minden a te kezeden van. Az én hatalmam, hogy boldoggá tegyelek, véget ért, mikor a házból kiléptél s Budhmouthba indultál vele. - Aztán szinte keserűen folytatta: - Jóformán azt is megkérdezhetném, hogy miért kérsz tőlem ebben a dologban tanácsot? Ha megesküdtél volna vele a nélkül, hogy nekem egy árva szót szólasz,

akkor is bajosan haragudtam volna meg s egyszerűen azért nem, szegény gyermekem, mert okosabbat nem tehetsz.

- Ne beszéljen így néném; még jobban elcsüggedek.

- Igazad van, gyermekem.

- Nem mentegetem Wildevét, néném. Mindeniben van hiba, s én nem vagyok olyan vak leány, hogy őt tökéletesnek tartsam. Valaha hittem, hogy az, de most nem hiszem. Ismerem állapotomat, s néném tudja, hogy tudom, mit kell tennem. Remélem a legjobbat.

- Úgy teszek én is, s úgy fogunk tenni ezután is mind a ketten - mondá Yeobrightné fölkelve és megcsókolva Thomasint. - E szerint a menyegző épen azon a napon lenne, a mikor Clym megérkezik?

- Azon. Elhatároztam, hogy túl kell esni rajta, mikorra ő hazajön. Azután néném is bátran nézhet a szemébe, én is. Akkor már semmit sem tesz az, hogy titkolódtunk.

Yeobrightné helyeslőleg intett fejével s hallgatott; aztán hirtelen megszólalt:

- Kívánod, hogy én legyek a kiadód? Tudod, hogy szívesen megteszem, ha kívánod, mint megtettem volna a múltkor is. Ha már egyszer megakadályoztam a házasságotokat, ennyivel legalább tartozom.

- Nem volt szándékom most meghívni nagynénémet - felelt Thomasin vonakodva, de határozottan. - Majdnem bizonyos, hogy nagyon kellemetlen lenne. Jobb, ha csak idegenek lesznek ott, s rokonaim közül senki. Szeretném, ha így lehetne. Nem szeretném, ha nénémnek valami kellemetlensége lenne belőle, s tudom, hogy azután a mi történt, nem érezném jól magamat néném jelenlétében. Én csak unokahuga vagyok, s nincs rá szükség, hogy tovább is gondot okozzon magának miattam.

- Nos, csakugyan legyőzött bennünket - mondá Yeobrightné. - Igazán úgy tűnik föl, mintha csak azért üzött volna ilyen játékot veled, hogy boszút álljon, a miért úgy megaláztam annak idején a templomban.

- Oh; dehogy, néném! - rebegé Thomasin.

Akkor nem szóltak többé a tárgyról. Csakhamar ezután hangzott föl a Venn Diggory kopogtatása; s Yeobrightné visszatérve a beszélgetés után a tornácra, hanyagúl jegyzé meg:

- Másik kérőd jelentkezett.

- Lehetetlen?

- Úgy van; a fiatal Venn.

- Udvarolni akar nekem?

- Igen és én azt mondtam neki, hogy elkésett.

Thomasin hallgatva nézett a gyertyalángba. «Szegény Diggory», mondá, s aztán dolgai után látott.

A következő napot teljesen az előkészület physikai tennivalói foglalták le, mindkét nő igyekezett belemerülni ezekbe, hogy megfeledkezhessenek azokról az érzésekről, a melyeket a helyzet keltett bennök. Néhány öltő ruhát, mit hoztak rendbe a Thomasin számára s gyakran foglalkoztak a leendő háztartás részleteivel, csak hogy a nem épen biztató jövőre ne kelljen gondolniok.

A kitűzött reggel érkezett. Thomasin és Wildeve abban állapodtak volt meg, hogy csak a templomban fognak találkozni, így legalább meglesznek védve a kellemetlen kíváncsiságtól, a melynek okvetlenül ki volnának téve, ha az országúton s együtt mennének.

Yeobrightné s unokahuga együtt voltak a hálósobában; a mennyasszony öltözött. A nap, a hol csak hozzáférhetett, tükörré tette Thomasin haját, a melyet ő mindig befonva viselt. A kalendárium szabta meg, hogyan fonja: mennél nevezetesebb nap, annál több fonat. Községes munkás napokon három ágra, rendes vasárnapokon négyre; május elsején vagy mulatságokon öt ágra osztotta. Egyszer évekkor ezelőtt azt mondta, hogy menyegzője napján hét ágra viseli. Ma hétre fonták.

- Úgy gondoltam, hogy a kék selymet veszem föl - mondá. - Menyegzőm ez nekem, ha talán szomorú is egy kicsit. Nem mintha - sietett hozzá tenni, hogy valamely esetleges rossz benyomást eltöröljön - a menyegző maga volna szomorú, hanem az a kellemetlenség és zavar, a mi megelőzte.

Yeobrightné nagy lélekzetet vett, a mit bizvást sohajtásnak vehetett volna az ember, ha ő szilárdul föl nem teszi magában, hogy ne annak tünjék föl.

- Szinte szeretném, ha Clym itthon volna - mondá. - Persze az ő távolléte miatt választottad ezt az időt.

- Egyrészt. Éreztem, hogy nem volt szép tőlem mindent elhallgatnom előtte; de mert azért tettem ezt, hogy meg ne búsítsam, úgy gondoltam, végrehajtom a tervet egészen, s akkor adom tudára a dolgot, mikor az ég már tiszta lesz.

- Ügyes kis leány vagy - mondá Yeobrightné mosolyogva. - Én szerettem volna, ha te vele... nem, semmitsem szerettem volna. Ime kilencz óra - szakítá félbe; neszt hallván és léptek zaját a lépcsőn lefelé.

- Azt mondtam Damonnak, kilenczkor indulunk - szólt Thomasin kisértve a szobából.

Nénje követte. Míg Thomasin az ajtótól a kis ösvényen át a kertkapuig haladt, Yeobrightné habozva nézett utána, végre megszólalt:

- Szégyenlem mégis, hogy egyedül eresztelek el.

- Nem lehet másként - felelt Thomasin.

- De délután - tette hozzá Yeobrightné erőltetett vidámsággal - mindenesetre meglátogatlak benneteket és elviszem a kalácsot is. Ha Clym itthon lesz akkorára, talán ő is eljön. Meg akarom mutatni Wildevenek, hogy nem neheztelek rá. A mi történt, megtörtént, felejtjük el. Nos, Isten áldjon meg. Nem hiszek a régi babonákban, de mégis megteszem. - S azzal egy papucsot dobott a távozó leány után; ez visszanezett, mosolygott s aztán tovább haladt.

Néhány lépés után ismét visszatekintett Thomasin.

- Hívott, néném? - kérdezte remegő hangon. - Isten önnel.

S aztán a mint Yeobrightné megviselt, könytől nedves arczára pillantott, valami ellenállhatatlan érzelemtől megkapatva visszafutott; nagynénje elibe jött.

- Oh, Tamsie, - szólt Yeobrightné sírva: - úgy fáj, hogy eleresztelek.

- Én - én - - kezdé Thomasin szintén sírva fakadva. De aztán elnyomva szomorúságát - Isten önnel, néném - mondá újra és visszament.

S akkor Yeobrightné látta, a mint egy kis alak tovahúzódik a tüskés rekettje bokrok közt folytonosan kisebbedve, míg végre egyetlen halványkék pontnak tűnik föl a völgy semleges barna óriás szőnyegén, nem kíséri senki, nem védelmezi senki, egyedül a saját reménysége.

De a legbántóbb vonása a helyzetnek, hogy a férfi nem jelent meg a színen.

Thomasin és Wildeve azért tűzték ki a korai órát a szertartásra, hogy Thomasin elkerülhesse a találkozást Clymmal, a ki ugyane reggel érkezett haza. Fájdalmas lett volna megvallani, hogy részben igaz az a hír, melyet Clym távollétében hallott, míg azt a lealázó helyzetet, melybe ő és néne jutottak, a szerencsés kimenetel jóvá nem teszi. Csak ha még egyszer s ezúttal sikerebben járúlnak az oltár elé, akkor emelheti föl fejét s tulajdoníthatja az első kudarcot a pusztá véletlennek.

Egy félórája lehetett, hogy Thomasin elhagyta Blooms-Endet, mikor Yeobright ellenkező irányból, az országot felől megérkezett és belépett a házba.

- Korán reggeliztem - mondá anyjának, miután köszönt neki - enném még egy-két falatot.

Újra reggelihez ültek tehát és Clym halk, óvatos hangon kezdett beszélni, nyilván azt képzelve, hogy Thomasin még nem jött le.

- Mi van abban a dologban a mit Thomasinról meg Wildeveről hallottam? - kérde.

- Biz abban van sok igaz - felelt Yeobrightné nyugodtan - de most már minden jóra jött - remélem. - S az órára nézett.

- Igaz?

- Thomasin most nála van.

Clym eltaszította magától a reggelit. - Így tehát csak ugyan van botrány; ez a Thomasin baja. Ez tette beteggé is?

- Nem botrány, szerencsétlenség, mindent elmondok neked Clym. Ne haragudj, hanem hallgass meg és meg fogod látni, hogy a mit tettünk, a lehető legjobban tettük.

Aztán elbeszélte a mi történt.

Clym csak annyit tudott a dologból, mielőtt Párisból visszajött, hogy Thomasin és Wildeve vonzódtak egymáshoz, s ezt a vonzalmat nagynénje először el is tiltotta, azóta azonban Thomasin sürgetéseinek engedve, jobb szemmel nézte. Mindazáltal nagyon meg volt lepve és zavarva, mikor anyja az egyes részleteket is elmondta.

- S Thomasin elhatározta, hogy az esküvőnek meg kell lenni, mielőtt te hazajössz, - mondá Yeobrightné - hogy valamikép ne találkozzék veled, miután olyan híreket hallottál felőle. Ezért ment most Wildevehez; úgy állapodtak meg, hogy ma reggel lesz az esküvő.

- De nem értem az egészet - szólt Yeobright fölkelve. - Ez teljességgel nem vall Thomasinra. Az világos, hogy miért nem írtak azután a szerencsétlen southertoni eset után. De miért nem tudatták velem az esküvőt, mikor először akart meglenni?

- Haragudtam akkor Thomasinra. Nagyon makacsnak tűnt föl előttem s mivel úgy találtam, hogy te esze ágában sem vagy, azt akartam, hogy ő se legyen neked eszed ágában sem. Éreztem, hogy ő csupán unokahugom s megmondtam neki, hogy felőlem férjhez mehet, de én nem elegyedem a dologba s téged sem háborgatlak vele.

- De hisz azzal nem háborgatott volna, anyám; ez hiba volt.

- Azt hittem, hogy zavarhatna ügyeidben, kizökkenthetne helyzetedből, valamikép árthatna terveidnek, azért nem is szóltam semmit. Természetesen, ha akkor rendesen megesküsznek, azt megírom egyszerre.

- Tamsin pedig férjhez megy, míg mi itt ülünk.

- Úgy van. Ha csak megint valami véletlen nem jön közbe, mint már egyszer. Nem lehetetlen, hisz a vőlegény ugyanaz.

- Igaz. S én hiszem, hogy úgy lesz. Helyes volt-e őt elereszteni? Hátha Wildeve csakugyan rossz ember?

- Akkor Wildeve nem fog eljönni, Thomasin pedig hazajön megint.

- Bizony anyámnak jobban utána kellett volna néznie.

- Hiába való beszéd az - felelt az anya szomorú és türelmetlen arczczal. - Te nem tudod Clym, mit szenvedtünk mi már itt hetek óta. Te nem tudod, mily halálos kín ilyen állapot egy nőnek. Te semmit sem tudsz azokról a keserű éjszakákról, a miket mi e házban átvirrasztottunk, s azokról a majdnem bántó szavakról, a miket november ötödike óta egymással váltottunk. Ne adja Isten, hogy ilyen hét hetet kelljen még valaha átélnem. Thomasin ki se lépett az alatt a házból és én senkinek sem mertem a szemében nézni s most kárhoztatsz, hogy meg hagytam neki tenni az egyetlen dolgot, a mi az egész bajt jóvá teheti.

- Nem - válaszolt Clym csöndes hangon. - Én nem kárhoztatom anyámat. De csak gondolja meg, milyen hirteleni dolognak tűnik föl nekem. Itthon vagyok, nem tudok semmiről semmit s egyszerre csak azt hallom, hogy Thomasin elment esküdni. Nos, elhiszem, hogy nem lehetett jobbat tenni. Tudja-e anyám - folytatá pár pillanat múlva, hirtelen ébredt érdeklődéssel tekintve vissza a saját múltjába - hogy egykor én szerelmes voltam Thomasinba? Igen, szerelmes. Milyen is a gyermek! S mikor hazajöttem és megláttam őt, úgy tetszett nekem, mintha sokkal jobban meg volna indulva, mint rendesen, s szinte fölújultak előttem azok a régi napok, kivált a multság éjjelén, a mikor rosszul volt. Mi azért csak megtartottuk a multságot... nem volt ez kegyetlenség iránta?

- Az nem tett különbséget. Én hozzá készültem, hogy rendezek egyet, s miért legyen az ember komorabb, mint a mennyire szükséges. Ugyan szép istenhozott lett volna, ha azzal kezdjük, hogy bezárkózunk s a Thomasin szerencsétlenségét kitaláljuk előtted.

Clym elgondolkozott.

- Szinte jobb szeretném, ha nem is lett volna az a multság - mondá - és pedig más okból. De egy-két nap múlva majd megmondom. Most Thomasinra kell gondolnunk.

Mindketten hallgatásba merültek.

- Tudja mit, anyám - kezdé Clym újra s hangja még most is árult el valami szendergő érzést. - Nem szép dolog, hogy Thomasint így eresztjük el az esküvőjére s egyikünk sincs ott, hogy bátorítaná, vagy legalább egy szikrát törődnénk vele. Hiszen nem esett szégyenbe s mást se tett semmit, a mivel ezt érdemelte volna. Elég baj már az, hogy olyan sietve és szertartás nélkül kell meglenni az esküvőnek, miért maradjunk még mi is távol? Szavamra, valósággal szégyenlem. Én elmegyek.

- Ezóta vége is van - mondá anyja sóhajtva - hacsak el nem késtek vagy Wildeve -

- Oda érek, mire kifelé jönnek. Végre is nem helyeslem, hogy nem tudatta ezt velem anyám. S igazán, félig-meddig reménylem, hogy Wildeve nem ment el.

- Igen és tönkretette Thomasin jó hírét.

- Mesebeszéd; ez nem tenné tönkre.

Föltette kalapját s gyorsan elhagyta a házat. Yeobrightné arcán fájdalom tükröződött, s némán, gondolatokba mélyedve ült. De nem soká maradt egyedül. Pár perc múlva visszajött Clym s vele Venn Diggory.

- Már nincs miért oda mennem - mondá Clym.

- Megesküdtek? - kérdezte Yeobrightné a festékes felé fordítva arcát, a melyben az óhaj-tásnak és félelemnek különös vegyüléke látszott.

Venn meghajtotta magát: - Igen, asszonyom!

- Mily különösen hangzik - mormolá Clym.

- Ezúttal hát nem csalta meg Wildeve - mondá Yeobrightné.

- Nem. S most már nincs árnyék a Thomasin jó hírnevén. Siettem is hírt hozni a tekintetes asszonynak, mivel láttam, hogy nincs ott.

- Maga hol járt ott? Hogy tudta meg? - kérdezte Yeobrightné.

- Egy idő óta itt tartózkodom a közelben, s láttam, mikor a templomba mentek - felelt a festékes. - Wildeve oly pontos volt, mint egy óra. Nem vártam volna tőle.

Azt nem fűzte előadásához a festékes, a mint fűzhette volna, hogy ez az ő közelben való tartózkodása nem a véletlen műve: hogy mióta Wildeve újra visszatért Thomasinhoz, Venn, kinek az alaposág jelleméhez tartozott, elhatározta, hogy végére várja azt az epizódot, s valóban erősen szemmel tartotta e célból vetélytársát.

- Ki volt ott? - kérde Yeobrightné.

- Majdnem senki. Én félre állottam és Thomasin nem vett észre.

A festékes a kert felé nézve beszélt, s hangja rekedt volt.

- Ki volt a kiadója Thomasinnak?

- Vye kisasszony.

- Csakugyan. Vye kisasszony. Ezt persze tisztességnek kell tartanunk.

- Ki az a Vye kisasszony? - kérdezte Clym.

- Drew kapitány unokahuga, Mistover Knapen.

- Egy kevély budmouthi leány - jegyzé meg Yeobrightné. - Nem valami nagyon kedvem szerint való. A nép boszorkánynak mondja; természetesen ez együgyű beszéd.

A festékes elhallgatta ismeretségét ezzel a szép tanuval, valamint elhallgatta azt is, hogy Eustacia azért volt ott, mert ő elment érte. Ezt már akkor megigérte, mikor értesült róla, hogy a házasság meg fog történni. Csak folytatta a megkezdett történetet:

- Én a templom kerítésén üldögéltem, ahogy megérkeztek; egyik egyik felől, másik másik felől; Vye kisasszony meg ott sétálgatott, a sírköveket nézegette. A mint beléptek, én is az ajtóhoz mentem, vágytam látni, mi történik, hisz olyan jól ismertem a kisasszonyt. A csizmámat lehúztam, mert nagyon nyikorgott, s úgy mentem föl a karba. Akkor láttam, hogy a pap meg az egyházfi már ott volt.

- Hogy jutott Vye kisasszony ahhoz, hogy kiadó legyen, ha ő csak a temetőben sétálgatott?

- Mert más senki sem volt. S ő is bement a templomba, épen én előttem, de nem a karzatra. A pap, mielőtt hozzá kezdett volna, körülnézett, s mivel csak ő volt a közelben, intett neki, mire Vye kisasszony is odalépett az oltár elé. Aztán mikor a könyvet kellett aláírni, fölhajtotta a fátyolát és aláírta; s úgy látszott, hogy Thomasin köszönettel fogadja ezt a szívességet. - A festékes elgondolkodva beszélt, mert eszébe jutott hogy kikelt Wildeve a színéből, midőn Eustacia fölvetette a sűrű fátyolt, mely teljesen ismeretlenné tette, s nyugodtan szemébe nézett. - És akkor - fejezte be szomorúan a festékes, - eljöttem, mert Yeobright Thomasin története véget ért.

- Én ajánlottam neki, hogy elmegyek - szólt Yeobrightné sajnálkozva. - De azt mondta, nem szükséges.

- Az már mindegy is - mondá a festékes. - Végre valahára rendbe jött a dolog. Az Isten adjon nekik boldogságot. Minden jót kívánok kigyelmeteknek.

Föltette sapkáját és elment.

E pillanattól kezdve, hogy a Yeobrightné házát elhagyta, sok hónapon át nem látták többé a festékest az Egdon pusztán. Tökéletesen nyoma veszett. A szedersátor, melynek indái alatt állott volt a szekere, a következő reggelre üres lett, s alig mutatta egyetlen jel is, hogy valaki tanyázott ottan, kivéve néhány szalmaszálat s a tőzegen egy kis vörösséget; az első zápor elmosta azt is.

Diggory híre az esküvőről az előadott részletekre nézve szabatos volt ugyan, de kimaradt belőle egy jelentős pont, a mely elkerülte figyelmét, mivel egy kissé távol ült az oltártól. Míg Thomasin reszkető kézzel írta be nevét az anyakönyvbe, Wildeve diadalmas pillantást vetett Eustaciára, a mely nyilván ezt fejezte ki. «Ime bosszút állottam.» A leány suttogva felelt s Wildeve nem is sejtette mennyire őszintén: «Ön téved; szívemből örvendek, hogy Thomasin már felesége».

HARMADIK KÖNYV: AZ ELBÚVÖLÉS.

I. FEJEZET.

«Lelkem királyság én előttem.»

Clym képét nézve elképzelhette az ember, milyen lesz idők multán a tipikus arc. Ha a művészet érne még egy classikus korszakot, Phidiasa talán ilyen arcokat teremtené. Hajdan, a művelődés tavaszán, mohó élni vágyás töltötte el az embert, ma azt tartjuk, hogy az élet olyan valami, a mibe bele kell törődni. E fölfogásnak végre úgy át kell hatnia az előbbre haladt fajok szervezetét, hogy kifejezését az arcokon új művészi iránynak fogják tekinteni. Már is érezzük, hogy a ki úgy él, hogy egyetlen vonása sem torzul el, s a szellemi működés semmi jegyet nem hagy rajta sehol, sokkal távolabb esik a modern értelmi élettől, hogy sem modern typusnak volna tartható. A physikailag szép emberek, az ifjú emberiség e dicsőségei, ma is csaknem anachronismosok már, s ki tudja, vajon valaha nem lesznek-e épen ily anachronismosok a szép asszonyok is.

Úgy látszik, hogy a csalódásokkal teljes századok sora örökre megdöntötte a hellén világnézetet. A mit a görögök csak sejtettek, mi tudjuk, a mit az ő Aischylosuk csak képzelt, a mi apró gyermekeink érzik. Az a régimódi meglepődés mindennel, mindinkább lehetetlenné válik, a mint a természeti törvények fogatkozásaira rájövünk, s látjuk, hogy működésök következtében mily nyomorúságos helyzetbe jut az emberiség.

Azok a vonalak, a melyek az új fölfogáson alapuló eszményekre jellemzők lesznek, valószínűen hasonlítani fognak a Yeobrightéhoz. A szemlélő figyelmét ez arc, nem mint valami kép vonja magára, hanem mint valami írott lap, nem annál fogva, a mi volt, hanem annál fogva, a mit föltárt. Vonásai mint symbolumok voltak érdekesek; mint a hogyan tulajdonkép közönsek hangok érdekesekké válnak a beszédben, s önmagokban egyszerű alakok érdekesekké válnak az írásban.

Olyan fiú volt, a kitől vártak valamit. Mit, azt senki sem tudta. Hogy sikert arat a maga útján, vagy elzúllik szinte a maga útján, egyformán valószínűnek tetszett. Csak az volt bizonyos felőle, hogy nem fog tétlenül maradni a körülmények közt, a melyek között született.

Így történt, hogy a szomszédos gazdák, ha a neve véletlenül szóba került előttök, e kérdést tették: «Yeobright Clym mit csinál?» Ha valakiről ösztönszerűleg így tudakozódnak: mit csinál? nem valószínű, hogy mint közölünk legtöbben, semmit se csináljon. Sejtjük, hogy járatlan úton halad, akár helyes az, akár nem. A jámbor remény az, hogy sikert arat. A titkost hit, hogy kudarcot vall. Öt-hat kényelmes gazdaember, a kik rendesen betekintettek a *Jámbor asszonyba*, ha épen arra vitt az útjuk, szívesen megpendítették ezt a tárgyat. Valóban, ámbár nem tartoztak a puszták lakosai közé, alig cselekedhetek volna másképen, míg hosszúszerű cseréppipáikat szítták, s az ablakon keresztül az Egdonra bámultak. Clym gyermekkorában annyira hozzátartozott a pusztához, hogy bajosan lehetett volna erre nézni, hogy ő is eszébe ne jutott volna az embernek. Így mindig föl-fölmerült e tárgy: ha vagyonna s hírnévre tesz szert, annál jobb rá nézve; ha elbukik, annál jobb a mesélőre nézve.

Úgy állott a dolog, hogy túlságos messze szárnyalt a híre, mielőtt még hazulról elkerült volna. «Hiba, ha híred nagyobb a tehetségednél», mondja Gracian, a jezsuita. Hat esztendő korában azt a bibliai rejtélyt vetette föl: «Ki viselt először nadrágot?» Hét esztendő korában pedig megfestette a waterlooi csatát, vízfestékek hiányában tüzes liliom himporával és ribizlilével. Mire tizenkettedik esztendejébe fordult, két mértföldnyi területben ismerték, mint művészt és tudóst. Okvetlenül van egy szikra tehetség abban az emberben, a kinek a híre három-négyezer yardnyira terjed annyi idő alatt, míg hasonló helyzetben lévő társaié hat-nyolczszázra jut el.

Lehet, hogy Clym, épen mint Homér, részben helyzetének köszönhette hírnevét; annyi bizonyos, hogy híres vala.

Fölnövekedett és kilépett az életbe. Nagy kópé a sors, a mely Clive-ot mint írnokot, Gayt mint gyolcsost, Keatsot mint orvost indította el, s ezer más embert ezer más különös úton, ezt a szilaj, eleven, pusztai fiút pedig ékszerészinassá tette.

Fölösleges részletesen előadnunk, hogyan került erre a pályára. Atyja halála után egyik szomszédos úri ember volt szíves magára vállalni, hogy majd keres a fiúnak alkalmas helyet. S ez alkalmas hely Budmouth egyik ékszeres boltja volt. Yeobright nem nagy kedvet érzett ehhez a foglalkozáshoz, de nem volt mást mit tennie. Innen Londonba ment, aztán nemsokára Párisba, s ott maradt mindez ideig.

Mivel vártak tőle valamit, nem sokáig volt még otthon, midőn már nagy kíváncsiság vett erőt a pusztán, mi lehet az oka, hogy ilyen soká időzik köztük? A szabadság rendes ideje eltelt, s ő még most is ott volt. A Thomasin házasságát követő hét vasárnap reggelén meg is hánytákvetették e tárgyat, hajnyírás közben a Fairway háza előtt. A pusztá lakói mindig itt nyiratták magokat s mindig ennek a napnak ebben az órájában. Erre következett délben a nagy vasárnapi mosakodás s erre megint egy órával később a nagy vasárnapi öltözködés. Az Egdon pusztán a vasárnap tulajdonképen az ebéddel kezdődött s bizony akkor is meglehetősen gyarló példánya volt annak az ünnepnek.

Ennek a vasárnapi hajnyírásnak Fairway volt a mestere. Az áldozat kabát nélkül ült egy tőkén a ház előtt, körülötte beszélgettek a szomszédok s tunyán nézegették, hogyan kél a szél szárnyára a lenyisszantott hajfűrt s száll el szem elől mind a négy égtáj felé. Télen-nyáron egészen egyforma volt e jelenet. Csak ha nagyon lármás volt a szél, akkor húzták a szeglet mellé a tőkét.

Örökre eljátszotta volna minden becsületét, a ki panaszkodni mert volna, hogy ő fázik így, kabát s kalap nélkül a szabad ég alatt, míg Fairway valóságos igaz történeteket beszélt el az ollócsattogás között.

Ha valaki összerezzen, fölkiált, vagy egyetlen grimászt csinál, mikor a szerszám egy-egy kicsit megcsípi, vagy a fésű megkarczolja a nyakát, fajankónak tartották volna, a kinek fogalma sincs az illendőségről, hiszen Fairway ingyen állott szolgálatjukra. A kinek vasárnap délután vérzett a nyakszirtje, egyszerűen annyit mondott: «Tudja kigyelmed, megnyirattam magam».

Yeobright úgy került szóba, hogy észrevették, a mint a pusztán feléjük ballagott.

- A kinek másutt jól megyen a dolga, nem marad az itt hetekig hiába - mondá Fairway. - Meglássátok, valamiben töri a fejét.

- Boltot nem nyit, az biztos - szólt Sam.

- Nem tudnám, miért hozta volna magával azt a két írdatlan nagy ládát, ha itt nem akarna maradni. Hogy oszt' mihez kezd, a jó Isten tudja!

Nem igen merülhettek bele a találgatásba, Clym közelökbé ért s meglátva őket, feléjük fordult.

Egy perczre jól szemügyre vette arcukat, aztán minden bevezetés nélkül így szólt:

- Kitaláljam-e, miről beszélgettek kigyelmetek?

- Tessék - felelt Sam.

- Rólam.

- No már azt sohse hittem volna - mondá Fairway - de ha már rá tetszett jönni, megvalljuk, hogy csakugyan a tekintetes úrról volt szó. Azon tanakodtunk, hogy ugyan miért ögyeleg itthon, mikor olyan drágaság-kereskedő, hogy hét ország vet határt a hírének.

- Megmagyarázom tüstént - felelt Clym váratlan komolysággal. - Örülök, hogy alkalmam nyílik rá. Azért jöttem haza, mert mindent fölghondolva, itt valamicskével többet lendíthetek, mint máshol. De ezt csak mostanában láttam be. Mikor először mentem el innét, azt hittem, nem érdemes ez a pusztá arra, hogy törődjék vele az ember. Azt hittem, nyomorúságos egy élet az itteni. Kenni a csizmát olajjal, a helyett, hogy fényesítenék, kefe helyett seprűvel tisztítani a ruhát: csupa nevetség. Így gondolkoztam.

- Beh jól tetszik mondani.

- Csalódnak kigyelmetek. Dehogy jól mondom.

- Engedelmet kérünk, azt tudtuk, most is így gondolkozik a tekintetes úr.

- Idő multával aztán nagyon elcsüggedtem. Rájöttem, hogy oly emberekhez akarok hasonló lenni, a kik alig hasonlítanak én hozzám. Olyan életet akartam élni, a melyik egy szikrával sem jobb annál, a mit gyermekkoromban ismertem. Csak épen másforma.

- Igaz a'; jócskán másforma.

- Bizony pompás hely lehet az a Páris.

- Nagy kirakatok, trombiták, dobok, itt meg szélben, zimankóban, mindig az Isten szabad ege alatt élünk.

- Félre értenek kigyelmetek. Mondom: nagyon elbúsultam. De akkor még jobban, mikor azt is észrevettem, hogy az én foglalkozásomnál együgyűbbet, haszontalanabbat, asszonyoknak valóbbat soha sem látott senkisé. Ekkor elhatároztam, hogy föl hagyok vele s valami okos dologra adom magam, még pedig azok között, a kiket legjobban ismerek, s a kiknek leginkább hasznára válhatok. Haza jöttem s itt szándéksom kivinni a tervem. Iskolát nyitok, minél közelebb az Egdonhoz, hogy könnyen átjöhessek, mert az anyám házában meg éjjeli iskolám lesz. De először még tanulnom kell egy kicsit, hogy szégyent ne vallják. S most szomszédok mennem kell.

Ezzel újra neki indult a pusztának.

- Soh'sem lesz abból semmi - szólt Fairway - egy-két hét s más színben látja a dolgokat.

- Derék, jószívű fiatal ember ez a Yeobright úr - mondá egy másik - de én azzal tartom, jobban cselekedne, ha a maga dolga után látna.

II. FEJEZET.

Az új ösvény csalódáshoz vezet.

Yeobright szerette a maga fajtáját. Az volt a meggyőződése, hogy legtöbb embernek oly tudományra van szüksége, a melylyel inkább bölcsesség jár, mint jó mód. Inkább az egyének rovására akarta emelni a néposztályt, mint az egyeseket az osztály rovására; mi több, készen állott arra is, hogy elsőnek magát áldozza föl.

A mezei élettől a szellemi életig legalább két állomás van; gyakran sokkal több is. Ez állomások közül egy majdnem mindig a fölfelé való törekvés. Alig képzelhetünk oly embert, ki mikor a mezei élet nyugalmaiból ki akar emelkedni, hogy intellectualis életet éljen, közben valamikor ne a társadalmi előmenetelt tartaná szem előtt. Yeobright sajátsága épen az volt, hogy ebben az útjában is ragaszkodott az egyszerű, sőt sok tekintetben szűkös és vad életmódhoz s nem tagadta meg teljesen műveletlen felebarátjait.

Oly keresztelő János volt, a ki inkább azt prédikálta, hogy nemesedjünk, mint azt, hogy bűnbánók legyünk. Értelmileg a vidék jövőjében élt, azaz sok tekintetben lépést tartott a nagy városok gondolkodóival. Ez aránylagos előhaladottság következtében Yeobright szerencsétlennek volt mondható; a mezei világ még nem ért meg az ő számára. Az embernek csak részben szabad megelőznie korát. Egészen előtte járni a hírnévre végzetes dolog. Ha Fülöp harcias fia szellemileg olyan elől jár, hogy vérontás nélkül akart volna civilisatiót teremteni, kétszer olyan isteni hős lett volna, mint a milyen volt, de Nagy-Sándor híre soh'se született volna meg.

A hírnév igazi alapját a dolgokkal való bánni tudás képezi. Szerencsés propagandisták rendszerint azért arattak sikert, mivel a tan, a melyet formába öntöttek, már előbb élt hallgatóik agyában, a nélkül, hogy alakot tudtak volna adni neki.

Azt, a ki az æsthetikai haladásnak híve s a társadalmi elitéli, csupán oly osztály érti meg, a mely előtt a társadalomban való előhaladás már elveszté varázsát.

Talán igazságot hirdet, a ki a bucolikus világgal el akarja hitetni, hogy lehetünk műveltek a nélkül, hogy előbb gazdagoknak kellene lennünk, de egyúttal megkísérli fölzavarni a dolgoknak azt a rendjét, a melyhez az emberiség rég hozzá szokott. Yeobright azt prédikálva Egdon remetéinek, hogy nem szükséges vagyont szerezniök azért, hogy a derült bölcseségnek részesei lehessenek, olyan formán járt el, mint ha valaki azt vitatta volna a régi khaldeaiak előtt, hogy az empyræumba eljuthat valaki a nélkül, hogy az ether menyországnak keresztül menne.

Helyes arányú volt-e a Clym tehetsége? Nem. A helyes arányú tehetségnek nincsenek sajátos hajlandóságai. Oly tehetség az, a mely bizonyára soha sem juttatja arra a sorsra az embert, hogy mint örültet elzárják vagy mint eretneket kínozzák vagy mint Istentagadót megfeszítsék. Másfelől nem érni el vele azt sem, hogy mint prophetát megtapsoljanak, mint lelkipásztort tisztelettel környezzenek, mint királyért rajongjanak. Áldásai rendszerint: boldogság, közepszerűség. Rogers költészetét, West képeit, North államférfiúi tehetségét hozza létre. Képessé teszi tulajdonosát arra, hogy gazdagságra tegyen szert, jól játszsza végig szerepét, méltóságosan lépjen le a színről, kényelmesen ágyában muljon ki s megkapja azt a tűrhető szobrot, a melyet gyakran meg is érdemelt.

Ez a tehetség soha sem engedte volna meg Yeobrightnak, hogy pályáját embertársai érdekében félbeszakítsa.

Yeobright csak ballagott előre, nem ügyelt a csapásokra.

Ha ismerte valaki a pusztát, Clym volt az. Jelenetei, lényege, illatai át meg áthatották. Szinte az Egdon termékének lehetett volna őt mondani. Az tárult először szeme elé, az foglalt el legnagyobb helyet ifjúkora emlékei közt. Az színezte életnézetét is.

Játékszerei kovakő-kések és nyilhegyek voltak, a melyeket rajta talált. Hányszor eltűnődött, miért «nő» olyan furcsa formájúvá a kő; virágai, a biborharangok s a sárga rekettye szirmok; állatországa a kigyók, s vad lovak; társasága a pusztaság lakosai.

Változtassuk szeretetté mindazt a gyűlöletet, a melyet Eustacia az Egdon iránt érzett s előttünk lesz a Clym szíve. Mentében elmerengve nézte a tágas színtért s földerült.

Sok ember előtt olyan hely volt az Egdon, a mely emberöltőkkel ezelőtt kicsúszott a maga századából s durva test módjára betolakodott a miénkbe. Elavult valami volt, kevesen szánták rá magokat, hogy tanulmányozzák. Hogy is történhetett volna másképp a négyszögletes szántóföldek, nyírt ösvények napjaiban, mikor a réteket is oly szabályosan öntözik, hogy a csatornák verőfényes napokon ezüst rostélynak látszanak.

A gazda, a ki földjét megkerülve, mosolygó ábrázattal nézte takarmány-vetését s aggodalommal leste szépen kél-e a gabona, vagy szomorúan sóhajtott föl, ha a répát valami féreg támadta meg, a pusztá dombhátjaira egy-két komor pillantást ha vetett. De a mi Yeobrightot nézi, ő bizonyos barbár elégtételt érzett, mikor útja magasabb pontjairól széttekintve látta, hogy az a néhány ember, a ki a pusztá föltörését megkísérlette, egy-két év alatt elcsüggedt s szántóföldjeiket újra páfrány és rekettye bírja.

Leereszkedett a völgybe s csakhamar elérte a Blooms-Endet. Anyja épen a száraz leveleket szedegette az ablak virágairól. Úgy nézett fiára, mintha nem tudná fölfogni, miért marad oly sokáig otthon s arcza nem csak ma tükrözte ezt a gondolatot. Clym észrevehette, hogy az a kíváncsiság, a melyet a pusztá lakói az imént tanusítottak, anyjánál aggodalommal erősödött.

De azért Yeobrightné nem kérdezősködött szóval, nem, még akkor sem, mikor fia ládái megérkeztek s nyilvánvaló lett, hogy tulajdonosuknak nem sürgős az útja. Hallgatása hangosabban kért magyarázatot, mint a szavak.

- Nem megyek többet vissza Párisba - szólt Clym. - Legalább a régi állásomra nem. Fölmondtam.

Yeobrightné kínos meglepetéssel fordult felé.

- Gondoltam a ládáról, hogy valami baj van. Csodálom, hogy előbb meg nem mondtad.

- Azt kellett volna tennem. De nem tudtam, tetszésére lesz-e anyámnak a tervem. Egy-két részlettel még nem voltam tisztában. Egészen új útra térek.

- Bámulatba ejtesz, Clym. Hogy vágyhatsz jobb helyzetbe, mint a milyenben voltál?

- Könnyen. De nem is jutok jobb helyzetbe, sőt azt hiszem, rosszabbnak fogják azt mondani. Gyűlölöm mostani pályámat s szeretnék valami érdemeset is tenni, mielőtt meghalok. Tanító akarok lenni, a szegény, tudatlan emberek tanítója, a kikkel nem akar bajlódni senki sem.

- Nagy fáradtsággal elértük, hogy jó csapásra juss s mikor már nem volna egyéb tennivalód, minthogy egyenesen haladj előre, akkor te a szegények tanítójává akarsz lenni. Tönkretesz az ábrándjaid, Clym.

Yeobrightné nyugodtan beszélt. De a ki olyan jól ismerte, mint fia, könnyen észrevehette, mily erős érzés rejlik szavai mögött. Yeobright nem felelt. Látszott az arcán, semmi reménye ahhoz, hogy anyja megértse. Ez a csüggettség mindig megszáll bennünket, ha ellenfelünk

kívül esik a logika hatalmán, a mely kedvezőbb körülmények közt is igen durva eszköz a finomabb érvek közvetítésére.

Nem is került föl többé e tárgy, egészen az ebéd végéig. Akkor Yeobrightné úgy pendítette meg, mintha a reggeli társalgás óta nem is telt volna el idő.

- Aggodalom fog el fiam, a miatt, hogy ilyen gondolatok járnak az eszedben. Nem is álmodtam, hogy a magad jó szántából hátrafelé fogsz menni valaha. Azt hittem mindig, hogy egyszer a helyes útra jutva, te is előre törsz, mint minden férfi, a ki e névre érdemes.

- Nem tehetek másképp - felelt Clym szomorúan. - Utálok ezt a haszontalan mesterséget. Előre tör mindenki, a ki a férfi nevet megérdemli? Ugyan ki tékozolhatja affélével az idejét, mikor látja, hogy a félvilág tönkre jut, mert nem akad senki, a ki megtanítaná, hogyan nézzen a szemébe annak a sok nyomorúságnak, a mely rá nehezül. Minden reggel fölkelek s látom, hogy az egész teremtet világ nyög és jajgat fájdalomában, mint Szent Pál mondja, én pedig, a kinek mindenre volna ereje, egészsége, csak árulgom a csecsebecsét az asszonyoknak, gavalléroknak. Egész esztendőn keresztül évődtem ezen s most már nem bírok tovább ilyen életet élni.

- Mért ne bírnál? Hát más ember?

- Nem tudom. Azt tudom csak, hogy sok olyan dolog van, a mi másokat érdekel, engem nem. Kevéssel beérem. A finom csemegék nem nekem valók, nem szereznek semmi élvezetet. Nos, e fogatkozást hasznomra kellene fordítanom; s mivel én el lehetek a nélkül, a mire más embereknek szükségök van, egyéb dolgokra költhetem azt, a mi effélékre elmegy.

Yeobright e sajátságok némely részét épen attól az asszonytól örökölte, a kivel beszélt s így, ha érvei nem is, érzései visszhangra találtak anyjában, bárhogy iparkodott is az fia érdekében ezt eltitkolni.

Kevesebb biztossággal beszélt.

- Pedig úr lehettél volna, csak kitartónak kellett volna maradnod. Vezetője annak a nagy üzletnek. Ki vágyhatna különb állásra? Tisztelet, bizalom környeztek volna. Azt hiszem, apádra ütsz; mint ő, te is bele kezdesz unni abba, hogy jól megy a dolgod.

- Nem - felelt Clym - ebbe nem untam bele, de abba igen, a mit te értesz rajta. Mikor megy jól a dolgunk, anyám?

Yeobrightné sokkal eszesebb asszony volt, hogysem hamarjában készült definiciókkal beérte volna s mint a Sokrates kérdése: «Mi a bölcsesség?» vagy a Pilátusé: «Mi az igazság?» Yeobright égető kérdése is felelet nélkül maradt.

A csöndet a kertajtó csattanása, kopogtatás és ajtónyitás szakította meg. Cantle Keresztély lépett be ünneplő ruhában.

Az Egdonon az volt a szokás, hogy be sem ment az ember teljesen a házba, már a történetébe belefogott, úgy, hogy a dereka felé járt a históriának, mire a gazda előtt állott. Keresztély, míg az ajtó nyílt kifelé, így szólott:

- Mégis csak furcsa, hogy nekem, a ki olyan ritkán húzom ki a házból a lábam, ma reggel ott kellett lennem.

- Hát valami ujságot hoz, Keresztély? - kérdé Yeobrightné.

- Azt én, egy boszorkányról, már tessék megengedni, hogy ilyenkor állítok be: «No, mondtam magamban, már csak elbeszélem tüstént, tudom pedig, hogy még asztalnál ülnek». Isten

engem, úgy reszkettem mint a levél, a kit a szél kerget. Vajon nem lesz-e valami veszedelem belőle?

- No, miről van szó?

- Ma reggel mindnyájan állottunk a templomban, mikor egyszer csak azt mondja a pap: «Imádkozzunk!» «No, gondolom magamban, mi a manóért ne térdelnék le?» Hát le is térdeltem, a többi ember is megtette ezt jó szívvel a tiszteletes úrnak. Egy percz ha eltelt, hát, uramfia! olyan sikoltás hallatszott, mintha valakinek a szíve szakadt volna meg. Mindenki fölugrik, látjuk, hogy Nunsuch Zsuzsánna szúrta meg egy kötőtűvel Vye kisasszonyt; régóta fenyegetőzött már, hogy találja csak egyszer a templomban, de ritkán fordult ott meg Vye kisasszony. Hetekig várta Zsuzsánna az alkalmat, hogy vért ereszszen belőle s levegye a gyerekekről a varázst. Most osztán utána ment a templomba, mellé ült s mihelyt alkalom adódott, beleszúrta a tűt a karjába.

- Istenem, beh szörnyűség - mondá Yeobrightné.

- Oszt' úgy beledöfte, hogy a leány elájult; én meg gondoltam: lesz itt czifra dolog; elbujtam hát a bögő mellé s többet nem is láttam. Azt mondják, kivitték a kisasszonyt a szabad levegőre, de mire körülnéztek, Zsuzsánnának híre-hamva sem volt. Mekkora sikoltott az a szegény leány. A pap meg a miseingében fölcsapta mind a két karját, csak mondta, csak mondta: «Üljetek le atyámfia, üljetek le!» Ült ám biz le az ördög. S mit tetszik gondolni, mire jöttem rá? Ruhát hord a pap a miseing alatt. Feketéllett a kabátja ujja, mikor föltartotta a karját.

- Mily kegyetlenség! - szólta Yeobright.

- Valóban az - mondá az anyja.

- Bele nézhetne az országgyűlés - vélekedék Keresztély. - Azt tartom Humphrey jön.

Csakugyan az jött.

- Tetszett-e hallani mi az ujság? Látom, hogy igen. Nagyon furcsa, hogy mikor egdoni ember templomba megy, mindig előadja magát valami. Legutoljára Fairway szomszéd volt ott közölünk az őszen s épen az nap szólalt föl a tekintetes asszony a kisasszony házassága ellen.

- Aztán haza tudott menni az a szegény leány? - kérde Clym.

- Azt mondják, jobban lett s szerencsésen haza ért. De most már indulnom kell haza felé.

- Megyek én is - szólta Humphrey. - Majd utána járunk, mi igaz, mi nem, abban a mit beszélnek.

Mikor az emberek újra a pusztán voltak már, Clym nyugodtan így szólt anyjához:

- Hiszi-e már anyám, hogy egy tanító fölférne itt?

- Azt egészen helyénvaló dolognak tartom, hogy az egyik ember tanítóságra adja magát, a másik meg hittérítő lesz. De hogy te jöjj ide vissza s ezzel tönkre tedd minden tervemet veled, a kit én ki akartam emelni ebből a környezetből, ebből az életből, azt nem tudnám helyeselni.

Később benézett Sam, a tőzegvágó is.

- Kölcsön kérni jöttem volna a tekintetes asszonyhoz. Tetszett hallani úgy-e mi történt azzal a szép leánnyal?

- Hallottuk Sam, elmondták már vagy tizenketten.

- Szép leánynyal? - szólt közbe Clym.
 - Az a, takaros lány - felelt Sam. - Az egész pusztát azt mondja, hogy soha különösebb dolgot, mint hogy egy ilyen kisasszony ide mi közibünk jöjjön élni.
 - Barna vagy szőke?
 - No, láttam vagy hússzor, de azt meg nem tudnám mondani.
 - Barnább Tamsinnál - mormogta Yeobrightné.
 - Oszd' nem törődik a senkivel, semmivel a világon.
 - Hát csak szomorkodik? - tudakozta Clym.
 - Úgy méltázgat magában, nem is jár emberek közé.
 - Talán valami vállalkozó természetű lány?
 - Nem tudnám, hogy az volna.
 - Nem szokott-e a fiúk közé állani s velük játszani, hogy valami mulatságra tegyen szert ezen az elhagyott helyen?
 - Nem a.
 - Teszem a farsangosok közibe?
 - Oda sem. Nagyobbra is lát. Inkább azt tartom, hogy másutt jár az esze, nagy urakon meg úri nőkön, a milyeneket sohse fog ismerni, kastélyokon, a milyeneket sohase lát.
- Yeobrightné úgy vette észre, hogy Clym nagyon is érdeklődni kezd s azért boszúsan vágott közbe.
- Sam, maga többre tartja, mint a mi. Én azt mondom, hogy a melyik leány csak lustálkodik, nem sok kedves lehet azon. Sohase hallottam, hogy Vye kisasszony, akár magának, akár másnak hasznára lett volna. A jóra való leányokat nem tartják boszorkányoknak még az Egdonon sem.
 - Bah! ez nem bizonyít semmit - szólt Yeobright.
 - Hát én az effélékhez nem értek - mondá Sam - várjunk, idő multával majd kiderül, miféle. Én tulajdonképen egy jó hosszú, erős kötélért jöttem volna. A kapitány vedre beleesett a kútba, nem tudnak vizet meríteni; ma mindnyájan itthon vagyunk, hát gondoltuk, majd ki vesszük mi nekik. Három kötelet toldtunk már össze, de nem ér fenékig.
- Yeobrightné azt felelte, hogy elviheti akármelyik kötelet s Sam kifordult, hogy a színben utána nézzen. Mikor már elmenőben volt, Clym hozzácsatlakozott s elkísérte az utcaajtóig.
- Soká marad-e itt az a fiatal boszorkány a Mistoveren?
 - Úgy hinném, jó soká.
 - Gyalázat, hogy ilyeneket tesznek vele. Hogy fájhatott neki... a lelke még jobban, mint a karja.
 - Csunya dolog volt biz a'. Olyan csinos leány pedig. Be kellene nézni hozzájuk. A tekintetes úr messzi földről jött, meg hát mutatósabb legény is, mint már ez a mi fajtánk.
 - Mit gondol, vajon volna-e annak kedve gyerekeket tanítani? - kérdé Clym.
- Sam fejét rázta.

- Nem úgy nézem én azt.

- Mindegy, csak úgy eszembe jutott. Csakugyan el kellene mennem hozzájuk, akkor megbeszélhetnénk ezt is. Ez bizony nem lesz könnyű dolog, mert nem valami jól vagyunk velök.

- Megmondom én, hogy jöhet el a tekintetes úr - felelt Sam. - Ma este hat órakor próbáljuk meg kihúzni a vedret. Tessék velünk tartani. Vagyunk ugyan vagy öten-hatan hozzá, de a kút mély, lesz ott szükség emberre, ha ugyan nem tetszik restelni az ilyen munkát. A kisasszony is bizonyosan ott körül lesz majd.

- Meggondolom - mondá Yeobright s azzal elváltak.

Sokat is tűnődött rajta, de a házban nem volt többé szó Eustaciáról. S így egyelőre rejtély maradt előtte, hogy egy személy-e a babona regényes vértanuja s az a mélabús farsangos, a kivel a holdvilágon beszélgetett.

III. FEJEZET.

Egy kopott dráma első fölvonása.

A délután szép volt, s Clym kiment az anyjával a pusztára, egyet sétálni. Arra a magas gerinczre érve, a mely a Blooms-End völgyét a Shadwater völgyétől elválasztotta, megállottak s körültekintettek. Az egyik oldalon a *Jámbor asszony* tűnt föl a puszta alacsony peremén, másik felől a Mistover Knap emelkedett a távolban.

- Elmegy Thomasinhoz, anyám? - kérde Clym.

- El, de neked nem szükséges most velem jönnöd - felelt Yeobrightné.

- Akkor én itt eltérek. Megyek a Mistoverre.

Anyja kérdő tekintettel fordult felé.

- Segítek kihúzni a vedret - folytatá Clym. - Nagyon mély a kút, esetleg hasznom' veszik. Aztán Vye kisasszonynyal is szeretnék találkozni; nem azért mert szép, más okom van reá.

- Hát csakugyan elmegy?

- Arra határoztam.

Elváltak.

- Hiába minden - mormolta Yeobrightné, a mint Clym eltávozott. - Bizonyára találkoznak. Bárcsak az a Sam is más háznál kedveskedne az újságaival, nem az enyémmél.

Clym távolodó alakja mind kisebb és kisebb lett, a mint az útjában eső halmokon föl és alá szállott.

- Gyöngéd szíve van - mondá anyja magában, míg szemével kísérte - másképp nem volna semmi baj benne. Hogy' megy, Istenem!

Valóban Clym oly torony iránt hatolt át a rekettyén, mintha halálos veszedelem elől menekülne. Anyja mélyet sóhajtott, s visszafordult. A szürkület ködfátyol-képekké kezdte már alakítani a völgyeket, de a magaslatokon még ott játszottak a téli nap sugarai, s ráestek Clymra is, a ki hosszú árnyékát taposva haladt előre a tengeri nyulak és a fenyűrigók között, a melyek mindnyájan érdeklődve szemlélgették.

Midőn közelibe ért annak a rekettyeborította gátnak és ároknak, a mely a kapitány házáat védte, hangokat hallott, a miről rájött, hogy a munka már kezdetét vette. Az oldalajtónál megállapodott, s betekintett.

Öt vagy hat tagbaszakadt férfi állott a kutnál; egy kötelet tartottak, a mely a kút hengeréről a mélységbe nyúlt. Fairway, egy kisebb kötélrúddal az egyik oszlophoz kötve, a kút szája fölé hajolt s jobb kezével a lecsüngő kötelet fogta.

- Csöndesség fiúk - szólt Fairway.

A beszélgetés megszűnt s Fairway karikába forgatta a kötelet, mintha vajat köpülne. Egy pillanat múlva tompa csobbanás hallatszott a fenékről, a kötél mozgása átment már a vas-macskára is.

- Húzzátok - szólt Fairway, s a többiek kezdték fölfelé hajtani a kötelet a hengerre.

- Úgy látszik fog valamit - mondá az egyik.

- Akkor csak rajta - szólt Fairway.

Gombolyították hát a kötelet tovább, s egyszer csak hallhatóvá lett a visszacsepegő víz szabályos csip-csupja. A zaj mind erősebb lett, a mint a veder súlya érezhetőbbé vált, s csakhamar százötven lábnyi kötél volt fölhúzva.

Ekkor Fairway meggyújtott egy lámpát, kötélre kötötte, s óvatosan leereszté a kútba. Clym közelébb ment s letekintett a mélységbe.

A mint a lámpa lejjebb és lejjebb haladt, sajátságos mohok és furcsa nedves levelek ötlöttek szembe a kút oldalán; ezek nem ismerik az esztendő változó szakait. Végre összezilált kötél-csomóra esett a fény és egy vederre, a mely himbálódzott a nyirkos, sötét levegőben.

- Csak a szélén fogta meg, vigyázva! - szólt Fairway.

Nagy óvatossággal vonták fölfelé s már alig egy ölnyire volt tőlük, úgy jelenve meg előttük, mint egy föltámadó jó barát. Két-három kéz nyúl utána, s akkor egyszerre csak meglibben a kötél, a henger megszalad, a két hátulsó ember hanyatt esik, a kútból zuhanás zaja hallatszik, s aztán egy éles csattanás. A veder eltűnt újra.

- Az ördög kapja el! - mondá Fairway.

- Le azt a macskát megint! - szólt Sam.

- Úgy megmeredtem már, mint a kos szarva, mióta állok itt, két rét görnyedve - szólt Fairway fölállva, s olyat nyújtózkodott, hogy minden porcikája recsegett belé.

- Pihenjen egy kicsit Timotheus - mondá Yeobright. - Majd odaállok én.

Ismét leeresztették a vasmacskát. A mint ez a mélyen fekvő vizet elérte, egy csókhoz hasonló csobbanás ütötte meg a fülüket; erre Yeobright letérdelt, a kút fölé hajolt s mint az előbb Fairway, ő is körözni kezdett a vasmacskával.

- Kössenek egy kötelet a derekára, baj éri! - kiáltott egy lány, aggodalmas hang valahol a fejk fölött.

Mindenki megfordult. Egy leány volt, az a ki megszólalt. A felső ablakból nézte őket, a melynek táblái a nyugati ég biborfényében tündököltek. A leány ajkai nyitva voltak, s úgy látszott, elfeledte, hogy hol van.

Kötelet kötöttek hát a Clym dereka körül, s azzal folyt a munka tovább. A második kísérletnél érezték, hogy a súly, a mit fölfelé vonnak, csekély; egy kötelet fogtak ki, a mely valahogy leesett a vederről. Hátra dobták az összekavarodott kötelet, Yeobright helyét Humphrey foglalta el, s megint lebecsátották a vasmacskát.

Yeobright tünődve húzódott vissza a kihálászott kötélcsomó mellé. Egy pillanatig sem volt kétségben a felől, hogy a leány fönt egy és ugyanazon személy az ő mélabús farsangosával. - Milyen jó a szíve! - mondá magában.

Eustacia, a ki elpirúlt, midőn észrevette szavai hatását, behuzódott, s Yeobright hiába nézegette sóváran az ablakot. Míg ő ott álldogált, Humphreyék szerencsésen fölhúzták a vedret. Egyikök aztán bement, hogy megkérdezze a kapitánytól, mit csináljanak vele meg a kötelekkel. Kiderült, hogy a kapitány nincs otthon, ennélfogva Eustacia jelent meg az ajtóban. Ekkor már méltóságos nyugalom ömlött el rajta és semmi jel sem mutatott arra az eleven életre, a mely azokban az aggodalmas szavakban úgy elárulta magát.

- Lehet e ma este vizet meríteni? - kérdé.

- Nem, kisasszony, kiesett a veder feneke. Ma már nem is tudunk rajta segíteni, hát megyünk haza, de holnap majd elnézünk megint.

- Hát nem lesz vizünk - mondá halkán Eustacia, s elfordult.

- Küldhetek én a Blooms-Endről - szólt Clym előre lépve s megemelve kalapját, míg a többiek útnak indultak.

Egymásra pillantottak, s úgy, mintha mindketten arra a néhány perczre gondolnának, a mit a holdfényes udvaron együtt töltöttek. A leány arczán a nyugodt szilárdságot kellem és melegség váltotta föl: olyan volt, mint mikor a ragyogó dél egypár pillanat alatt méltóságos alkonyattá változik.

- Köszönöm, nem igen lesz rá szükség - felelt Eustacia.

- De ha nincs vizük?

- Csak én nem tartom annak - szólt fölpirúlva, s úgy vetve föl hosszú pilláktól árnyékolt szemét, mintha e föltekintés meggondolást kívánó cselekedet lett volna. - De nagyapám azt mondja: jó az! Itt van ni.

Néhány lépést haladt előre, Clym követte. Mikor a gát szögletéhez értek, oly könnyedséggel szökött föl, a mely bágyadt mozdulatai után sajátságosnak tetszett. Könnyű volt észrevenni, hogy látszólagos lankadtságának nem a gyöngeség az oka.

Clym is föllépett, s ott a gát tetején egy fekete kör ötlött a szemébe.

- Hamu? - kérdé

- Az - felelt Eustacia. - November ötödikén mi is raktunk egy kis tüzet, annak a nyoma.

E helyen lobogott volt az a tűz, melyet Wildeve előcsalogatására gerjesztett.

- Ilyen a mi vizünk - folytatá Eustacia, s egy követ hajított a tóba, a mely úgy terült el a gát túlsó oldalán, mint egy nagy szemfehér, szemcsillag nélkül. A víz megcsobbant, de most nem jelent meg Wildeve, mint akkor. - Nagyapám azt mondja - szólt újra a leány - hogy ő húsz esztendőnél többet töltött a tengeren, kétszerte rosszabb vizen, s azt tartja, hogy meg lehet ezt inni szükség esetén.

- Annyi bizonyos, hogy ebben az évszakban tiszta e tócsák vize. Csak most töltötte meg őket az eső.

Eustacia fejét rázta.

- Meglenni csak megvagyok valahogy ebben a pusztaságban, de pocsolyából nem iszom.

Clym a kút felé tekintett, a mely már el volt hagyva, minthogy az emberek hazamentek.

- A forrás messze van - szólt kis vártatva, de mivel ön ezt a vizet nem szereti, meg próbálom meríteni egy kicsit. Azzal visszament a kúthoz. - Azt hiszem, sikerül, ha ezt a dézsát leeresztem.

- De ha már az embereket sem akartam fárasztani, önnek se engedhetem meg jó lélekkel, hogy bajlódjék vele.

- Nem fáradság ez nekem.

Ezzel a dézsát egy hosszú kötélre erősíti, s újjai közt csúsztatni kezdi lefelé. De csakhamar megállította.

- Előbb oda kell kötnöm a végét valahova, különben kötél is, dézsa is odaveszhet - mondá Eustaciának, a ki mellette állott. - Meg tudná tartani egy perczig, vagy kiáltsak a cselédnek?

- Meg tudom - felelt a leány. Clym átadta neki a kötelet, maga pedig keresni kezdte a végét.

- Ereszthetem? - kérde Eustacia.

- Messzire nem igen - mondá Clym. - Sokkal nehezebb lesz, meglátja.

Eustacia azonban nem fogadott szót. S egyszerre csak, míg Clym a megkötéssel bajlódott, fölkiáltott:

- Nem tudom megfogni.

Clym odafutott, s ő is csak úgy tudta már megállítani a vedret, hogy a kötél egy részét egyik oszlop köré csavargatta; a veder zökkent egyet, s nem haladt tovább.

- Megsértette a kezét? - kérde.

- Igen.

- Nagyon?

- Nem hiszem - kinyitotta a tenyerét. Az egyik vérzett; a kötél lehorzsolta róla a bőrt. Eustacia zsebkendőbe pólyázta.

- El kellett volna eresztenie. Miért nem tette?

- Ön azt mondta tartsam addig... Ma már másodszor kapok sebet.

- Oh, hallottam róla. Szégyellem is magam szülőhelyem miatt. Nagyon megszurta az az asszony Vye kisasszony?

Oly résztvevő volt a hangja, hogy Eustacia lassan fölhajtotta a ruháját s megmutatta fehér karját. Mint pároszi márványon a rubin, úgy tűnt föl rajta egy eleven piros foltocska.

- Íme - szólt, s oda tette az úja hegyét.

- Czudarság volt tőle - mondá Clym. - Nem bünteti meg a kapitány?

- Épen ezért ment el hazulról. Nem is tudtam, hogy ilyen hírben állok.

- S elájult? - kérde Clym úgy tekintve arra a kis bíborszín foltra, mintha szeretne volna egy csókkal meggyógyítani.

- El; nagyon megijedtem. Régóta nem voltam a templomban. Most már megint nem megyek, Isten tudja meddig, talán soha. Nem merek többet eléjük kerülni. Úgy-e borzasztó szégyen az ilyen eset? Akkor szerettem volna meghalni, most már nem törődöm vele.

- Én épen abban járok, hogy ezeket a pókhálókat eltisztítsam - szólt Yeobright. - Nem volna-e kedve segítségemre lenni, a leányok tanításával. Sok hasznót tehetnénk itten.

- Nem igen van kedvem. Nem nagyon szeretem felebarátaimat. Néha épen gyűlölöm őket.

- Én mégis azt hiszem, hogy ha meghallgatná a tervem, érdeklődnék is iránta. Gyűlölni a népet, hasztalan dolog; ha már gyűlöl valamit, azt kellene gyűlölnie, a mi létre hozta őket.

- A természetet érti? Már is gyűlölöm. De a tervét szívesen meghallgatnám akármikor.

A helyzet már most véget ért s válniok kellett. Clym érezte ezt s Eustacia épen bucsúzi akart: a fiatal ember mégis úgy nézett reá, mintha volna valami mondani valója. Talán ha Párisban nem él egy ideig, sohasem ejtette volna ki azokat a szavakat.

- Mi már találkoztunk - szólott kelleténél jóval nagyobb érdeklődéssel szemlélve a leányt.
- Nem ismerem be - felelt Eustacia.
- De hihetem a mit akarok.
- Igen.
- Ön elhagyatottnak érzi itt magát.
- Nem állhatom ki a pusztát, csak mikor virágzik. Kegyetlen zsarnokom.
- Komolyan beszél? Engem fölvidámít, erősít, s megnyugtat. Szívesebben laknám e dombokon, mint bár hol a kerek ég alatt.
- Művésznek tetszhetik, de én sohase boldogultam a rajzolással.
- S nem messze innen van egy érdekes druida kő is; - erre egy kavicsot dobott abba az irányba.
- Jár-e gyakran oda?
- Hírét se hallottam. Azt tudom, hogy Budmouthban van egy szép sétány.

Yeobright elgondolkozva nézett a földre. - Ez sokat jelent - mondá.

- Valóban sokat - felelt Eustacia.
- Emlékszem, én is épen így epekedtem a városi zaj után. Öt év Londonban vagy Párisban teljesen kigyógyítaná önt ebből a bajból.
- Istenem, beh jó orvosság lenne. De most már megyek be uram, s beragasztom a karomat.

Elváltak s Eustacia eltűnt a mind sűrűsödő árnyékban. Úgy tetszett neki, új életre ébredt. Múltja kopár volt, most kezd élni. Mily hatást tesz e találkozás Clymra, azt csak később vette észre. Yeobrightnak leghatározottabb érzése haza menet az volt, hogy terve mennyire megszépült. Egy bájos leány szövődött belé.

Haza érkezve, fölment a szobába, a mely dolgozója volt, s azzal töltötte az estét, hogy ládáiból kiszedte a könyveket, s a polczokra rakta őket. Aztán egy ládikából egy lámpát és olajos korsót vett elő; meggyújtotta a lámpát, rendbe szedte az asztalt s így szólt: - Most már hozzá láthatok.

Másnap már hajnalban kelt s reggeli előtt két órát olvasott lámpavilágnál; olvasott egész reggel, egész délután. Napszálltakor fáradtnak érzé a szemét, s hátradőlt a karszékből.

A szoba a ház homlokán volt, s a völgybe nézett. A téli nap hanyatló sugarai a kerítésen túl a pusztá gyep-szegélyére vetették a ház árnyékát jó messze el a völgy fenekére, a hova a kémények körvonalai s a lakot szegélyező fák csúcsa hosszú sötét czik-czakkokat rajzolt.

Mivel egész nap dolgozott, elhatározta, hogy jár egyet a halmokon alkonyat előtt; s a házat elhagyva neki vágott a pusztának Mistover felé.

Másfél óra múlva jelent meg ismét a kertajtóban; az ablaktáblák már be voltak zárva s Cantle apó is haza ment, a ki a nap folytán trágyát talicskázott szét a kertbe.

A szobába lépve, látta, hogy anyja, a ki sokáig várt reá, már megvacsorázott.

- Hol jártál Clym? - kérdé Yeobrightné tüstént. - Miért nem szóltál, hogy még valahova?
- Sétáltam a pusztán.
- Összeakadsz Vye Eustaciával, ha arra kószálsz.

Clym egy pillanatig hallgatott.

- Igen, ma is találkoztam vele.

Mintha csak azért szólalt volna meg, mert a becsület úgy kívánta.

- Gondoltam.

- Nem légyott volt.

- Persze, az ilyen találkozások sohasem azok.

- De nem haragszol úgy-e anyám?

- Valami jó kedvem sincsen. Haragudni nem haragszom, de ha meggondolom, miféle kolonc szokta akadályozni útjokban a sokat ígérő embereket, aggodalom fog el.

- Szép tőled anyám, hogy így érzel. De biztosítlak, hogy miattam nincs miért aggódnod.

- Ha rád s új bogaraidra gondolok - folytatá Yeobrightné egy kicsit élénkebben - természetes, hogy nem lehetek olyan nyugodt, mint egy esztendővel ezelőtt. Hihetetlennek tetszik előttem, hogy ilyen könnyen elszédítsen egy pusztai leány téged, a ki Párisban annyi szép asszonyt, leányt láttál. Épen úgy sétálhattál volna másfelé is.

- Egész nap tanultam.

- Helyes - felelt Yeobrightné derültebben. - Végre is, azt hiszem, hogy mint tanító is viheted valamire, ha már föltetted magadban, hogy meggyűlölöd mostani pályádat.

Yeobrightnak nem vala kedve ezt a véleményt megingatni, ámbár épen nem az volt a szándéka, hogy az ifjúság nevelését csak lépcsőnek használja a följobb-följobb emelkedéshez.

Nem érzett semmi ilyen vágyat. Az ifjúságnak arra a pontjára jutott, a melyen által látja az ember, mily vigasztalan az emberiség helyzete, s épen ezért a becsvágya egy időre kialuszik.

Francziaországban ilyenkor nem egy ifjú öngyilkossá lesz. Angliában sokkal helyesebben, vagy esetleg sokkal helytelenebbül járnak el.

Sajátságosan észrevehetetlen volt most az a szeretet, a melyet Clym és anyja tápláltak egymás iránt. A szeretetről el lehet mondani, hogy minél kevésbé földi, annál tartózkodóbb. Mikor elmulhatatlan, olyan mély hogy mindenféle nyilvánítása valósággal kínos. Így volt nálok is.

Ha valaki beszélgetéseket hallotta volna, bizonyára így szólt: «Mily hidegek egymás iránt».

Fia elmélete s az a vágya, hogy jövődjét tanításra szentelje, Yeobrightnéra nem maradt hatás nélkül. Hogyan is lehetett volna másképp, hiszen Clym egy rész volt ő belőle?

Clym kétségbeesett affelől, hogy anyját érvekkel megindíthatja, s szinte fölfedezésnek látszott előtte az, hogy megindíthatja valami magnetismusnál fogva, a mely úgy fölötté áll a beszédnek, mint a beszéd az üvöltésnek. Úgy érezte, könnyebb lesz anyjával, legbensőbb barátjával elhítenni, hogy az aránylagos szegénység nemesebb pálya lesz a mostaninál fia számára, mint magát rábírnai, hogy ezt elhítenni megkísértse.

Gyakorlati szempontból annyira igaza volt az anyjának, hogy elfogódott a szíve, arra gondolva, hogy más nézetre térítheti. Yeobrightné mélyen látott az életbe, pedig sohasem elegyedett belé. Akad oly ember, a kinek azokról a dolgokról, a melyekről ítéletet alkot, nincs ugyan tiszta fogalma, de tiszta fogalmai vannak e dolgok egymáshoz való viszonyairól.

Blacklock, e vakon született költő, pontosan le tudott írni látható tárgyakat. Sanderson tanár, a ki szinte világtalan volt, kitűnő fölolvadásokat tartott a színről.

A társadalmi téren az asszonyok rendelkeznek ilyféle tehetséggel. Ők meg tudják figyelni a világot, a melyet nem láttak soha. S föl tudnak becsülni oly erőket, a melyekről csak hallottak. Ez a képesség az intuitio.

Mi volt a nagyvilág Yeobrightnének? Egy nagy tömeg, a melynek irányai észrevehetők, de lényege megismerhetetlen. Mintha távolból látta volna, olyanformán, a hogy mi azokat a csoportokat látjuk, a melyek Sallaert, Van Alsloot és más képírók vásznait borítják: tömérdek alak, taszigálódva, ide-oda folyva, bizonyos irányokban haladva; vonásaikat azonban nem veheti ki a szem, oly sok minden ötlik elébe.

Könnyű volt észrevenni, hogy erős hajlandósága van a reflexióra. Mozdulataiból szinte ki lehetett olvasni, mily sajátságokat kapott a természettől, s hogyan módosultak, csenevésztek el ezek a kedvezőtlen körülmények között.

E mozdulatok alapjokban méltóságosak valának, ámbár valósággal távolról sem voltak méltóságosak, s volt valami bennök a biztosságból is, a nélkül, hogy igazán biztosak lettek volna. Valaha rugalmas lépteit ellankasztá az idő, s a mostoha viszonyok nem engedték, hogy kiváló jellemvonásai kialakulhassanak.

Egy pár nap múlva ismét történt valami, a mi egy vonással határozottabbá tette Clym sorsának körvonalait.

Egy sírt ástak a pusztán s ott volt Clym is, a ki néhány órára föl hagyott a tanulással. Délután Keresztély arra felé jött haza, valami útból, s Yeobrightné kikérdezte.

- Hát ástak egy gödröt s abban találtak egy pár edényt, olyat, mint a virágcserep, hegygyel voltak lefelé; oszt' mindegyikbe csontok voltak. Az emberek széthordták őket, de én ugyan nem szeretnék egy házban aludni velök. Hányszor megesik, hogy a halott fogja magát és utána megy a csontjainak. A tekintetes úr is kapott egy cserep csontot, haza akarta hozni, de az Isten másképp rendelte. Bizonyosan megtetszik örülni neki, hogy meggondolta a dolgot s elajándékozta az edényt is, a csontokat is. Még jól tetszett vele járni, tekintetes asszony.

- Hát elajándékozta?

- El. Vye kisasszonynak. Az él-hal az ilyen csontokért.

- Vye kisasszony is ott volt?

- Azt hiszem ott.

Clym nemsokára hazaérkezett, s anyja különös hangon így szólt neki:

- Elajándékozta azt az urnát, melyet nekem szántál?

Yeobright nem felelt; sokkal jobban látta, mily irányú az anyja érzelme, hogysem igenlőleg válaszolni tanácsosnak tartotta volna.

Elmúltak az esztendő első hetei. Yeobright tanult is ugyan otthon, de sokat is sétált s útja mindig a Mistover és Blackbarrow közt eső táj egyik pontja felé vezetett.

Elérkezett a márczius hava, s egynémely apró jel arra mutatott, hogy a pusztta ébredezni kezd téli álmából. Ez az ébredezés szinte macskaszerű volt, olyan lopva jött. Az Eustaciáék háza mellett elterülő tó, a mely teljesen elhagyatottnak, kihaltnak látszott, oly szemlélő előtt, a ki mozgott s bármily kis zajt keltett, nagy elevenséget árult el, ha egy darabig csöndesen nézgette az ember.

Egy félénk állat-világ kelt létre benne. Kicsike ebhalak, gyíkok bukkantak föl a víz színére s uszkáltak versenyt; mintha apró ruczák hápogtak volna, hallatszott már a békák ühmgetése is, a melyek párosan, hármanként igyekeztek a száraz felé. Fönt poszméhek csapongtak az élénkülő világosságban, zümmögésök úgy hallatszott föl, s halt el, mint a *gong* hangja.

Egyik ilyen este épen e tótól ereszkedett alá Yeobright a Blooms-End völgyébe. Sokáig állott ott csöndesen egy más valakivel, s hallhatta volna a természet föltámadásának halk neszt, de nem hallotta.

Gyorsan haladt lefelé s léptei rugalmasak voltak. Mielőtt anyja udvarára bement volna, megállott, s mélyet lélegzett. A világosság, a mely egyik ablakból épen rá esett, elárulta, hogy arcza neki van pirúlva s a szeme ragyog.

De valamit nem árult el, a mi pecsétként volt az ajkára nyomva. Annyira érezte e pecsétet, hogy alig mert belépni a házba, úgy tetszett neki, anyja megszólíthatja: - Miért ég úgy a szájad, fiam?

De azért csak bement. A thea már készen volt és ő leült szemben az anyjával. Yeobrightné nem sokat beszélt, s a mi fiát illeti, ott a halmon épen most történt valami s épen most hangzottak el oly szavak, a melyek képtelenné tették arra, hogy valami henye tárgyat megpendítsen. Anyja hallgatagsága baljóslatú volt, de ő nem látszott törődni vele. Tudta, mi az oka, de nem volt módjában, hogy tegyen róla.

Nem egyszer megesett mostanában, hogy alig egy-két szót szólva üldögéltek egymás mellett. Végre Clym megszólalt, úgy tetszett, végére akar menni a dolognak.

- Öt napja már, hogy jóformán szó nélkül ülünk az asztalnál. Mi ennek a haszna, anyám?

- Semmi - felelt az rezgő hangon - de jó okom van reá.

- Nem lesz, ha mindent tudtadra adok. Már előbb szerettem volna szóba hozni e tárgyat, s örülök, hogy most fölvetődött. Az az ok természetesen Vye Eustacia. Megvallom, hogy találkoztam vele s jó sokszor.

- Tudom s aggódok is, Clym. Te csak tékozolod itt az idődet s egyedül ő miatta. Ha ez a leány nincsen, eszed ágába sem jut tanítóságra adni magad.

Clym mereven nézett anyjára:

- Tudja anyám, hogy nem úgy van - mondá.

- Oh, tudom, hogy már előbb is forgattál effélet a fejedben, de nem hajtottad volna végre soha. Beszélni róla megjárta, megtenni igazán nevetséges. Én bizonyosra vettem, hogy egy-két hónap alatt belátod, mily oktalanság volna így fölálldozni magad s ekkorára már rég Párisban léssz s egy vagy más dolog után látsz. Azt értem, hogy az ékszerészkedés nem tetszik, magam is azt tartottam mindig, hogy nem olyan embernek való foglalkozás az, a milyen te vagy. De most, mikor látom mennyire félre ismered azt a leányt, kétség fog el, vajon egyéb dologban tudsz-e helyesen gondolkozni.

- Mi tekintetben ismertem félre?

- Nem láttad meg, hogy lomha s elégedetlen. De ez még nem minden. Ha még olyan jó leány volna is, hogy párját kellene keresni, pedig egyáltalán nem olyan, miért akarod te most bárkihez is lekötöni magad?

- Vannak gyakorlati okaim - kezdé Clym s csaknem abban hagyta, mert érezte, mily összezúzó érveket lehetne fölhozni ez állítás ellen. - Ha iskolát nyitok, egy művelt asszony megbecsülhetetlen lesz reám nézve.

- Micsoda? hát valóban el akarod venni.

- Korai dolog volna még erről határozottan nyilatkozni. De gondolja meg anyám, mily szembeszökő előnyökkel járna az Eustacia...

- Ne hidd, hogy pénze van. Egy árva fillérje sincsen.

- Kitűnő nevelésben részesült, kitűnő háziasszony lenne belőle az iskolában. Az igazat megvallva változtattam egy keveset a tervemen, épen anyámra való tekintetből, s azt hiszem, meg lehetne elégedve vele. Nem ragaszkodom többé ahhoz a szándékomhoz, hogy paraszt gyerekek számára elemi iskolát nyitok. Okosabbat is tehetek. Inkább a gazdafiúk részére állítok egy jó iskolát, akkor a tanítás mellett magam is levizsgázhatom. Elérhetem, hogy fölszentelnek. Ily módon oly asszony segítségével, mint ő...

- Oh Clym!

- Remélem végre olyan iskolám lesz, a melynél nem igen akad különbség a környéken.

Yeobright oly hévvel ejtette ki ezt az «ő»-t, a mely egy anyával szemben erős meggondolatlanság volt. Bajosan van olyan anyai szív az ég alatt, a mely az érzelem ez időszerűtlen elárulását zokon ne vette volna.

- El vagy vakulva Clym - mondá Yeobrightné hevesen. - Szerencsétlen nap volt az reád nézve, a melyen először megláttad azt a leányt. Tervezgetésed csak kártyavár, azért építetted, hogy igazold azt az esztelenséget, a mely erőt vesz rajtad s oktalan helyzetekben megnyugtassd magad.

- Nincs igaza anyám - felelt Yeobright határozottan.

- Van lelked azt állítani, hogy én itt hazudozom neked, mikor nincs egyéb vágyam, mint az, hogy a késő bánattól megmentselek. Szégyeld magad Clym. S mindez csak azért a leányért van, azért a haszontalan fruskáért.

Láng csapta meg a Clym képét, fölállott. Kezét anyja vállára tette, s oly hangon, a mely sajátságos vegyüléke volt a parancsnak és kérésnek így szólott:

- Hagyjuk el. Olyat találnék mondani, a melyet mindketten megbánnánk.

Anyja már fölnyitotta a száját, hogy valami keserű igazsággal válaszoljon, de fia arczára tekintve, jobbnak látta elhallgatni, a mi ajkán lebegett. Yeobright egyszer-kétszer végig sétált a szobán s aztán szó nélkül kiment. Tizenegy óra volt, mire visszakerült, ámbár egy lépésnyire se távozott a kertből. Anyja már lefeküdt. Az asztal meg volt terítve, s lámpa égett rajta. Clym hozzá se nyúlt az ételhez, bezárta az ajtókat, s fölment a szobájába.

IV. FEJEZET.

Derüre ború.

A következő nap meglehetősen komoran telt el a Blooms-Enden. Yeobright folytatta tanulmányait; a könyvek fölnyitva heverték előtte; de ez órákban vajmi nehezen haladt a munka. El lévén határozva, hogy anyjával szemben úgy fogja magát viselni, mintha semmi se történt volna köztök, alkalmilag megpendített egy-két hétköznapi tárgyat előtte, s nem akarta észrevenni, hogy a válasza nagyon is kurták. Este hét óra tájt ismét megszólalt, ezúttal is igyekezvén egészen természetes társalgás színét adni szavainak:

- Ma éjjel holdfogyatkozás lesz. Kimegyek, megnézem.

Azzal magára vevén fölöltőjét, elment.

A hold oly alacsonyan állt még, hogy az udvarról nem volt látható, Clym tehát fölkapaszkodott a völgy menedékén: ott már teljesen körülözlötte a holdvilág. De akkor sem állott meg s léptei a Blackbarrow felé irányultak.

Félóra múlva a tetőre ért. Az égbolt tiszta volt egyik szélétől a másikig, s a hold széthintette fényét az egész pusztán, a nélkül, hogy észrevehetően megvilágította volna azt; csak a gyalogösvények fehér kovái, s a vízmósások csillogó homokja vált ki itt-ott az általános árnyékból. Pár pillanatig állt ott, s aztán lehajolt, megtapogatta a gyept. Száraz volt az, s Clym lehevert a Blackbarrowra, arczával a hold felé fordúlva, a melynek apró kis képei oda festődtek szemébe.

Gyakran jött már ki Yeobright úgy, hogy anyjának nem szólt szándékáról, de ez volt az első eset, hogy tünetően nyílt volt, a míg tulajdonképen titkolódzott. Olyan morális helyzetbe jutott, a minőt három hónappal ezelőtt aligha hitt volna el magáról. Azt képzelte, hogy ha e félreeső zúgba vonulva munkának adja magát, mentve lesz a társadalom zaklató követeléseitől; s íme, azok itt is itt vannak. Jobban mint valaha, megszállta a sóvárgás valami más világ után, a hol az előhaladásnak nem a személyes becsvágy az egyetlen ismeretes alakja, s talán ilyen világ lehetett valaha azon az ezüstgömbön, a mely ott fénylik feje fölött. Szeme sorra járta e távoli tájkép részleteit, a Szivárvány öblét, a szomorú Válságok tengerét, a Viharok óceánját, az Álmodók tavát, a rengeteg Sötét rónákat, s a csodálatos Gyűrűs hegységeket - míg szinte úgy érezte magát, mintha valósággal ott járna-kelne azokon a vad tájakon, le- s fölkapaszkodva behorpadozott halmain, végig gyalogolva pusztaságain, leszállva völgyeibe, s tenger fenekére vagy fölhágva a kráterek párkányaira.

Mialatt e távoli vidéket szemlélgette, egy sötét folt jelent meg a tányér alsó szélén: a fogyatkozás kezdődött. Ez jel volt számára; mert az égi tűnemény ezúttal földi dolgok szolgálatába volt szegődtetve: a légyott idejét jelölte. Yeobright gondolatai e látványra visszatértek a földhöz: fölkel, megrázkódott és figyelni kezdett. Percz múlt percz után, eltelt talán tíz is, s az árnyék a holdon folyvást nőtt. Egyszerre ruhasuhogást hall bal kéz felől, s a domb aljában egy köpenybe burkolt, fölfelé tekintő alakot vesz észre. Feléje indul, s az alak egy pillanat alatt karjai közt van és ajkaik találkoznak.

- Eustaciám!

- Édes Clymom!

Ilyenné lett a helyzet nem egész három hónap alatt.

Soká maradtak így egyetlenegy hang nélkül, mert nincs nyelv, mely ez állapotot kifejezni tudja; a szavak csupán egy elmúlt barbár korszak rozsdás műszerei, s csak alkalmilag tűrhetők el.

- Már tűnődtem, hogy vajon miért nem jössz? - szólt Yeobright, mikor Eustacia kissé visszább húzódott karjai közül.

- Azt mondtad, tíz perczzel azután, mikor az árnyék széle először megjelenik a hold tányérján; s ez most van.

- Jó, ne is gondoljunk másra, csak hogy itt vagyunk.

S akkor, kéz-kézben, elhallgattak ismét, s az árnyék a hold korongján nőtt tovább-tovább.

- Hosszúnak tetszett neked az idő, mióta nem láttál? - kérdezte a leány.

- Szomorúnak.

- S hosszúnak nem? Ez azért van, mert dolgozol, s az én távollétem nem jut eszedbe. De én semmit sem tudok csinálni, s úgy éreztem magam, mintha megállt volna fölöttem az idő.

- Bár unatkoztam volna inkább, minthogy olyan dolgok rövidítsék az időmet, a milyenek rövidítették.

- Mik voltak azok? Talán arra gondoltál, hogy jobb volna, ha nem is szeretnél?

- Hogy lehetne az, hogy ilyet kívánjon egy férfi és mégis szeressen? Nem, Eustacia.

- Férfi képes arra, leány nem.

- Nos, akármit gondolhatok is, egy bizonyos, az, hogy szeretlek, szeretlek határtalanúl, leírhatatlanúl. Szeretlek halálba, én, a ki ezelőtt nő közelében egy átfutó kellemes izgalomnál többet soha nem éreztem. Hadd nézem azt a holdfényes arczodat, s hadd dőzsölök minden vonásában, minden szépségében. Csak egy hajszál a különbség ez arcz közt és azok közt, a melyeket valaha láttam; és mily különbség! - az a mi a minden és semmi között van. - Csak egy érintés ez ajkon még! itt, meg itt, meg itt. A szemed borusnak látszik, Eustacia.

- Nem a, mindég így nézek én. S ez talán attól a gyilkos fájdalomtól van, a mit néha-néha érzek a miatt, hogy születtem.

- Most nem érzed?

- Nem. Pedig tudom, hogy nem fogjuk mindég így szeretni egymást. Semmi se biztosíthatja a szerelem állandóságát. Elpárolog, mint egy vízcsepp, s azért van mindég félelemmel tele a szívem.

- Nincs rá okod!

- Ah, te azt nem tudod. Te többet láttál, mint én, megfordultál olyan városokban, s olyan népek közt, a melyeket én csak hallomásból ismerek, s több esztendőt is éltél, mint én, de én mégis idősebb vagyok ebben te nálad. Ezelőtt mást szerettem, és most téged szeretlek.

- Az Istenért, ne beszélj így, Eustacia!

- De azért azt hiszem, nem én leszek, a ki először belefárad. Attól tartok, a vége az lesz: anyád megtudja, hogy találkozni szoktunk, s aztán rávesz, hogy mondj le rólam.

- Az lehetetlen. Anyám már tudja, hogy találkozunk.

- S beszélt ellenem, úgy-e?

- Nem mondom meg.

- Hát csak eredj. Légy szófogadó. Én tönkre juttatlak. Ostobaság tőled, hogy így jársz utánam. Csókolj meg, s aztán menj el örökre. Örökre - hallod - örökre!

- Nem én!

- Nincs más választásod. Sok férfira volt már átok a szerelem.

- Kétségbeesett, képzelgő és önfejű vagy; azért félreértesz. Más okom is van még, a miért ma fölkerestelek, azonkívül, hogy szeretlek. Mert ámbár én, nem úgy mint te, úgy érzem, hogy szerelmünk örökké fog tartani, mégis egy tekintetben együtt érzek veled: hogy ebben az állapotban nem maradhatunk sokáig.

- Oh! igen, anyád. Ez az, ez az, tudtam.

- Sohse bánd, akármi. Hidd el, hogy nem hagynám elválasztani magamat tőled. Együtt kell lenned velem mindég. Ma is azt szeretném már, ha nem kellene elválnunk. S ennek a bajnak csak egy gyógyszere van, feleségemmé kell lenned.

A leány összerezzent; aztán igyekezett nyugodtan beszélni.

- A cynikusok azt mondják, a házasság azzal gyógyítja a bajt, hogy kigyógyít a szerelemből.

- De válaszod várom; megkérjelek valamikor? nem úgy értem, hogy rögtön.

- Meg kell gondolnom - rebegé Eustacia. - Most beszélj nekem Párisról. Van ahhoz hasonló hely a föld színén?

- Páris igazán szép. De akarsz enyém lenni?

- Senki másé a világon, elég ez neked?

- Igen, mostanra.

- Beszélj a Louvreról - folytatá a leány kitérőleg.

- Gyűlöletes nekem Párisról beszélni. Nos a Louvreben emlékszem egy napfényes teremre, a mely méltó lakóhely volna a te számodra. A Galerie d' Appolon ez. Ablakai majd mind keletre nyílnak, s kora reggel, ha szép idő van, az egész terem sor valóságos fényözönben úszik. Az arany burkolatokról visszaverődik és szerteszét árad a napsugár a pompás kirakott szekrényekre, a szekrényekről az arany és ezüst tálakra, a tálakról az ékszerekre, drágakövekre, ezekről a zománczokra, míg oly kápráztató világosság keletkezik, hogy szinte szemefényét veszíti benne az ember. De most a mi házasságunk - -

- Hát Versailles? úgy-e a királyi Galerie is valami pompás terem.

- Az. De mihaszna beszélgetnünk itt a pompás termekről? Mellesleg szólva a Kis Trianonban gyönyörűen ellakhatnánk s ha holdvilágos éjszakákon kísétálnánk a kertjébe, azt hinnéd, angolparkban vagy; a terve egészen angolos.

- Akkor rá se szeretek gondolni.

- Hát mehetnél a pázsitra a Grand Palaisval szemben. Ott bizonyára úgy éreznéd magad, mintha egy történelmi regény világában élnél.

Így folytatta Yeobright tovább, s mivel kedvesének mindez új volt, leírta előtte Fontainebleaut, szent Cloudot, a Boist és sok más kedves helyét a párisiaknak, míg Eustacia közbe szólt:

- Mikor szoktál ezekre a helyekre menni?

- Vasárnap.

- Oh igen. Be kiállhatatlanok is ezek az angol vasárnapok. Milyen jól találnám én magam odaát. - Édes Clym úgy-e visszamégy sz megint?

Clym fejét rázta s a fogyó holdat nézte.

- Ha megint visszamégy, én is leszek valamid - mondá gyöngéden Eustacia, fejét Clym keblére nyugtatva. - Ha megígéred, akkor mindjárt igent mondok és nem várokoztatlak egy perczig sem.

- Mily különös dolog, hogy e tekintetben mennyire egy véleményen vagytok anyámmal - szólt Yeobright. - Megfogadtam, Eustacia, hogy nem megyek többé vissza, nem a helyet nem szeretem: a foglalkozásomat.

- De hisz választhatnál más életmódot.

- Nem. De meg az zavarná is a tervemet. Ne sűrgesd ezt, Eustacia. Hát hozzám jössz?

- Nem tudom.

- Na és Párisról szót se többé! Nem különb hely az, mint a többi. Igérd meg édesem!

- Majd beleunsz te még abba a nevelősdibe, biztos vagyok benne; s akkor aztán minden kedvem szerint lesz s így ígérem, hogy a tied leszek örökre, örökre.

Clym gyöngéden közelebb vonta magához a leány arcát s megcsókolá.

- Ah! te magad sem tudod, kit vettél a nyakadba - mondá Eustacia. - Néha magam is elgondoltam, hogy egy szög sincs Vye Eustaciában abból, a mi az igazi jó házas feleséget teszi. Hát lesz, a hogy lesz; nézd csak az idő hogy tűnik, tűnik elfelé. - S a homokórára mutatott, a mely köztük és a hold között állt egy kövön; a felső része már vagy kétharmadon üres volt.

- Nagyon búskomor vagy, Eustacia.

- Nem én. Csak hogy félek mindentől, a mi túlesik a jelenen. A mi van, azt tudjuk. Most együtt vagyunk, de ki tudja meddig lehetünk így; az ismeretlen mindig rémítő eseményekkel népesíti be elmémet, még akkor is, ha voltaképen csak jót lehetne okom várni... Clym, a megfogyott hold fényénél valami különös színben csillog az arcod s az egész olyan, mintha aranyból volna kimetszve. Ez azt jelenti, hogy jobb hivatást is választhatnál, mint a mit mondtál.

- Eustacia te nagyravágyó vagy, nagyon is nagyravágyó. Azt hiszem, nekem is abból a fából kellene lennem, hogy boldoggá tehesselek. Pedig én el tudnám tölteni egész életemet itt remetéskedve s csupán a munkának élve. - Clym hangjában volt valami lappangó aggodalom, hogy talán nem is helyesen cselekszik, mikor ilyen sürgető szerelmesként lép föl oly leánynyal szemben, a kinek ízlése csak ritka és kevés ponton érintkezik az övével.

Eustacia észrevette a célzást s a lehető legmeggyőzőbb hangon csöndesen suttogá:

- Ne érts félre Clym, ha vágynám is Párisba, tégedet magadért szeretlek. Feleségeddé lenni s Párisban élni, mennyország volna nekem, de inkább leszek veled együtt remete itt, mint elveszítselek. Bármelyik eset is csak nyereség reám nézve, s igazán nagy nyereség. Ez őszinte vallomásom.

- Asszonyhoz illő beszéd. Na de most már haza kell mennem. Elkísérlek a kaputokig.

- Csakugyan menned kell már? - kérdé Eustacia. - Igazad van, látom, hogy a homok csaknem egészen lefolyt, s a fogyatkozás is mind erősebb lesz. Ne menj még. Várjál legalább, míg a homok leperreg: akkor nem tartóztatlak tovább. Te hazamégy sz, s aztán alszol édesden, én sóhajtozni fogok álmomban. Szoktál álmodni rólam?

- Valami világos álmra nem emlékszem.

- Én minden jelenetben látom arczodat, s minden hangban a te hangodat hallom. Bár ne volna úgy. Nagyon is mélyen érezek. Azt mondják, az ilyen szerelem nem tart soká, pedig tartania kell. Mégis emlékszem, láttam egyszer egy huszár-tisztet, a mint az utcán ellovagolt előttem Budmouthban, nem beszéltem vele soha, s teljesen idegen volt előttem, mégis annyira megszerettem, hogy majd meghaltam utána, de azért csak nem haltam bele, s végre tökéletesen elfelejtettem. Mily iszonyú volna, ha valaha téged se tudnálak szeretni, édes Clymom.

- Ne beszélj ily balgaságot, Eustacia; ha mi valaha megérnénk azt az időt, azt mondanánk: «Nincs többé miért élnem» és meghalnánk. Íme az óra lejárt, indulhatunk.

Kéz-kézben haladtak a keskeny csapáson Mistover felé. A mint a házhoz értek, Yeobright így szólt:

- Már nagyon késő van arra, hogy nagyapádat meglátogassam. Mit gondolsz, ellenezni fogja házasságunkat?

- Majd beszélek én vele. Annyira szokva vagyok hozzá, hogy magam ura legyek, eszembe se jutott, hogy őt is meg kellene kérdezni.

Azután habozva, lassan elváltak, s Clym megindult lefelé Blooms-Endnek.

S a mint messzebb-messzebb haladt olympusi istennőjének bűvös légköréből, arcán mind jobban erőt vett valami újfajta szomorúság. Teljes világosságban tűnt föl előtte újra az a dilemma, a melybe szerelme helyezé. Ámbár Eustacia látszólag belenyugodott abba, hogy szerényen valamelyik kis viskóba húzódva várakozzanak addig, míg ő megszerezheti a kellékeket, melyek új pályájához szükségesek, mégis egy-egy pillanatra úgy sejtette Clym, mintha inkább a nagy világváros képviselőjét szeretné Eustacia benne s ahhoz óhajtana törvényesen hozzáfűzve lenni, mint egy oly emberhez, a ki annyira érdekes múltjával merőben ellentétes útra akar térni. A találkozásoknál egy véletlen szó vagy sóhaj gyakran hagyta el kedvese ajkait. Ezek azt jelenték, hogy noha nem kötötte ki a visszatérést Francziaországba, titokban ez az, a mit a házasságtól vár; s e körülmény sok, különben édes óráját keseríté meg Clymnak. Ehhez járult még a napról-napra táguló szakadás közte és anyja között. Ha valami kis esemény a szokottnál jobban emlékezetébe találta idézni, hogy miként idegeníté el magától anyját, akkor komor, magános sétákra menekült ki a pusztába, vagy álmatlanul hánykolódott az éj nagy részén át. Ha Yeobrightné képes lett volna általlátni, hogy milyen életrevaló és érdemes szándék volt a tanítóskodás ő nála, s mily kevésbé volt azzal kapcsolatban Eustacia iránti szerelme, mennyivel más szemmel nézte volna fiát!

Yeobright, a mint szemei jobban-jobban hozzászoktak a fényglóriához, a melyet szépség és szerelem képeztek körüle s a mely először úgy elvakítá, érezni kezdte, mily tömkelegbe jutott. Néha azt kívánta, hogy bár soha se ismerte volna Eustaciát, s mindjárt rá brutalisnak nevezte ezt a kívánságát. Három ellentétes célzt tűzött maga elé: hogy megőrizze anyja bizalmát, hogy tanítónak legyen, s hogy boldoggá tegye Eustaciát. Heves természete egyről sem tudott lemondani ezek közül, noha legfőljebb kettőnek a beváltását remélhette. S bár szerelme oly tiszta volt, mint a Petrarcaé Laura iránt, mégis bilincscsé tette azt, a mi előbb csak nyűg volt. S helyzete, mely akkor sem volt egészen egyszerű, ha egészen szabad szívvel állott, Eustacia közbejöttével rendkívül bonyolulttá lett. Épen mikor már anyja kezdett beletörődni tervébe, egy újabb, az elsőnél még bántóbb vonást illesztett belé s ez már több volt, mint a mennyit az elviselhetett.

V. FEJEZET.

Éles szavakat váltanak s válság áll be.

Mikor Yeobright nem volt Eustaciával, akkor rabszolgamód görnyedt könyvei fölött; mikor nem olvasott, akkor találkozon volt vele. E találkák mindig a legnagyobb titokban mentek végbe.

Egy délután Thomasintól jött haza anyja, a hol látogatóban volt. Arczáról láthatta Clym, hogy valami történt.

- Egy képtelen hírt hallottam - kezdé Yeobrightné szomorúan. - Drew kapitány azt mondta, hogy te elveszed Vye Eustaciát.

- Igaza van - felelt Yeobright. - De az még csak jó sokára eshetik meg.

- Nem gondolnám, hogy valami nagyon sokára. Párisba akarod vinni, úgy-e? - Yeobrightné fáradt, csüggeteg hangon beszélt.

- Nem megyek vissza Párisba.

- Akkor mit csinálsz egy asszonynyal?

- Iskolát nyitok Budmouthban, mint már mondtam is anyámnak.

- Hihetetlen. Budmouth telistele van iskolamesterekkel. Semmi szakszerű képesítésed sincs. Micsoda jövő néz ott ilyen emberre, mint te vagy?

- Gazdagság bizonyosan nem. De nevelési módszeremmel, a mely épen annyira új, a mennyire helyes, sok jót fogok tenni szegény felebarátaimmal.

- Ábránd, ábránd! Ha lett volna még valami fölfedezni való módszer, az egyetemeken bizonyára rájöttek volna már régen.

- Teljességgel nem, anyám. Nem jöhetnek rá, mert az ő tanítóik sohasem érintkeznek azzal a néposztálylyal, a melyik ilyen módszert kíván, tudniillik azokkal, a kiknek semmi előzetes képzettségök nincs. Az én tervem olyan, a melylyel becsöpögtethetem a magasabb ismereteket ez üres elmékbe a nélkül, hogy először telegyömöszölném őket afféle dolgokkal, a miket aztán újra ki kell szedegetni belőlük, mikor az igazi tanulás kezdődik.

- Ha ilyen kolonczot nem vettél volna a nyakadba, talán bíznám benned, de ez a leány, még ha derék leány volna is, akkor is elég rossz lenne, ez pedig -

- Eustacia derék leány.

- Te annak tartod. Egy katona karmesternek a leánya. Hogy viseli magát!

- A nagyapja kapitány. És született úri nő.

- Kapitánynak hívják, de hisz mindenki kapitány. Nem kétlem, hogy a tengeren is járt egyik-másik tekenőn. De miért nem néz utána az unokájának? Uri nő nem csatangol éjjel-nappal örökké a pusztán, mint Vye kisasszony; de ez még nem minden. Thomasin férjével is volt valami viszonya egy időben; olyan bizonyos vagyok benne, mint a hogy itt állok.

- Mondta Eustacia. Wildeve udvarolgatott neki egy évvel ezelőtt; de hisz abban semmi rossz sincsen. Én csak annál jobban szeretem.

- Clym - mondá Yeobrightné határozottan - szerencsétlenségre nincsenek adataim ellene. De ha ő jó feleség a te számodra, akkor nincs a világon rossz egy sem.

- Anyám valósággal elkeseríti az embert - viszonzá Yeobright hevesen. - S én épen a mai nap akartam összehozni kettőjüket. De anyám nem hagy békét; mindig csak arra törekszik, hogy meggyűlöltessen minden vágyamat.

- Irtózom gondolatától is, hogy a fiam rosszul házasodjék. S te mégis, úgy látszik, arra szántad magad. Bárcsak sohsem értem volna ezt meg; nagyon sok, nem bírom ki. - Yeobrightné az ablak felé fordult. Gyorsan lélekzett s halvány ajkai szétnyíltak s reszkettek.

- Bármit tesz is anyám - felelt Clym - mindig édes anyám lesz én előttem, azt tudja. De egyet jogom van megmondani, azt, hogy az én koromban már elég idős az ember ahhoz, hogy tudja, mi neki a legjobb.

Yeobrightné néhány pillanatig megrendülve állt, s hallgatott, mintha nem tudna többet szólni s azután felelé:

- A legjobb? Hát a legjobb az neked, hogy összes kilátásaidat halomra döntöd, egy olyan tetszelgő, rest leányért? Nem látod be, hogy épen ezzel a választásoddal bizonyítod, mennyire nem tudod, mi a legjobb neked? Lemondasz minden tervedről, odadobod egész lelkedet, s mindent egy asszony kedvéért.

- Igen és az az asszony: anyám.

- Hogy űzhetsz így tréfát belőlem? - mondá Yeobrightné könnyes szemmel fordulva fiához. - Nem fiúhoz illő, a hogy te beszélsz, Clym, ezt nem vártam volna tőled.

- Bíz az meglehet, - felelt Yeobright szomorúan. - Anyám nem tudja, minő mértékkel mért nekem, s így nem tudja, minő mérték az, a melylyel vissza kellett mérnem.

- Nekem felelsz, de csak ő rá gondolsz. Csak ő vele van tele a fejed.

- Ez bizonyítja, hogy derék leány. Sohasem szenvedhettem azt, a mi rossz. És nem csupán ő vele törődöm. Törődöm anyámmal, magammal és mindennel, a mi jó. Ha egy asszony nem szeret egy másikat, akkor könyörtelen.

- Oh édes fiam! ne tudd be hibául nekem azt, a mi csak a te csökönyös makacsságod. Ha már valami haszontalan személyhez akartad kötni magad, miért kellett azért hazajönnöd? Miért nem tetted azt Párisban? - ott inkább divat az ilyen. Csak azért jöttél haza, hogy engemet szegény magára hagyott anyádat búsíts és napjaimat rövidítsd. Jobb lett volna, ha magad is odamégysz, a hová a szívedet vitted.

Clym rekedt hangon válaszolt:

- Anyámhoz jöttem. Nem mondok egyebet, csak még azt, hogy bocsánatot kérek, a miért e helyet otthonomnak gondoltam. Nem akarok tovább szálla lenni a szemében; elmegyek.

S könnyekkel szemében kifordult a házból.

Verőfényes kora nyári délután volt s a pusztá nedves, barna halmái már zöldülni kezdtek. Yeobright a völgy szélén haladt, a mely Mistover és Blooms-End közt elterült. E pillanatban nyugodt volt s szemlélte a tájat. Az apró teknőkben, melyek a völgy körvonalait élénkítő kis halmocskák közt feküdtek, búján tenyészett a fiatal páfrány, a mely néha öt-hat láb magasságot is elért. Clym lefelé ment egy kis darabon s aztán egy helyen, a hol csapás vezetett föl egy keskeny völgyből, lehevert a fűre és várakozott. Ide ígérte Eustaciának, hogy elhozza anyját ma délután; itt majd találkoznak s aztán jó barátok lesznek. E kísérlet nyilvánvalóan kudarcot vallott.

Valóságos eleven zöld fészekben volt. A páfrányos mező körülötte dús volt ugyan, de teljesen egynemű: mintha gyárilag készült volna ez a növényzet, egész világ csipkézett zöld háromszögekből és sehol egyetlenegy virág. A levegőt meleg párák telítették s a csendet nem zavarta semmi. A gyíkok, szöcskék és hangyák voltak az egyedüli élők a környéken. Úgy tetszett, mintha e kép az őskor szénalkotó periodusához tartoznék, a mikor még nem volt sem bimbó, sem virág, csupán egyhangú lomberdő, a melyben nem dalolt madár.

Jó darabig hevert már itt komor gondolatokba merülve, midőn a páfrányokon túl fehér selyem kalapot vett észre, a mely balkéz felől közeledett; Yeobright azonnal fölismerte, hogy ez az Eustaciáé. Szíve azonnal heves izgalomba zökkent át érzéketlenségéből s fölugorva hangosan mondá:

- Biztosan tudtam, hogy eljön.

A leány néhány pillanatra eltűnt egy hajlásban, s azután mindjárt egész alakja kivált a csalitból.

- Csak magad vagy? - kiáltott föl Eustacia csalódott hangon; pirulása s halk nevetése elárulták, hogy nem volt őszinte. - Hol van anyád?

- Nem jött el - válaszolt Yeobright elfojtott hangon.

- Bárcsak előre tudtam volna, hogy egyedül léssz - szólt Eustacia komolyan - s hogy ilyen kellemesen, kényelmesen tölthetjük el az időt. Az előre nem sejtett gyönyörűség csak félgyönyörűség: előre képzelni, annyi mint megkészserezni. Nem is álmodtam ma, hogy egészen az enyém léssz ma délután és a jelen oly gyorsan elrepül.

- Valóban.

- Szegény Clym - folytatá gyöngéden nézve reá. - Szomorú vagy. Valami történt otthon. Ne törődj azzal, a mi van, csak azt nézzük, a mi látszik.

- De kedvesem, mit fogunk tenni? - mondá Yeobright.

- Folytatjuk, a mit most teszünk, élünk találkáról találkára és sohase gondolva a holnappal. Te mindig azon tünődöl, tudom, látom is rajtad. De ne tedd ezt, ne tedd, édes Clymom.

- Igazi asszony vagy te is. Akár micsoda bizonytalan pont elég nekik ahhoz, hogy ráépítsék az életöket, míg a férfi a földgömböt szeretné alapúl vetni a magáénak. Hallgass rám, Eustacia. Van egy dolog, a melyre nézve elhatároztam, hogy nem halogatom tovább. *A carpe diem* elve, a mit te vallasz, ma nem hat reám. Mostani életmódunknak rövidesen véget kell vetni.

- Anyád, persze.

- Igen. Én nem kevésbé szeretlek azzal, ezt megmondom neked; csak annál jobb, ha tudod.

- Nem hiába aggódtam boldogságomért - mondá Eustacia, alig mozdítva meg ajkait. - Nagyon is erős volt, nagyon is emésztő.

- Még van remény. Hála Istennek, munkabíró vagyok, miért esnél kétségbe. Kellemetlen fordulóponthoz jutottam, ennyi az egész. Csak azt ne vették volna úgy a fejökbe az emberek, hogy haladni csupán a megszokott úton lehet.

- Ah! te mindjárt philosophusi szemmel nézed. Nos, így még hálásak lehetünk ezekért a különben elszomorító és kétségbeejtő akadályokért; legalább képessé tesznek arra, hogy közönyösen szemléljük azokat a kegyetlen satirákat, a melyeket a végzet oly szívesen hoz színre. Azt mondják, hogy voltak olyan emberek, a kiket, mikor hirtelen boldogsághoz jutottak,

megölt az aggodalom, hogy nem lesz idejük azt élvezni. Én is ebben a hangulatban voltam az imént; de most már fölszabadultam alóla. Menjünk sétálni.

Clym megfogta Eustacia kezét, a melyről a keztyű már le volt húzva és épen azért - mert kedves időtöltésük és szórakozásuk volt így sétálgatni - úgy haladtak kézen fogvást a páfrányok között. Igazán csinos képét mutatták a teljében levő szerelemnek, a mint ott sétálgattak a völgyben e késő délutánon; a nap jobb kéz felől már hanyatlóban volt s vékony színes árnyékaikat mint valami karcsú jegenyét, messze végigvetette a rekettyéken és páfrányon. Eustacia hátrahajtott fővel haladt, szemei derűlten és kéjesen ragyogtak a diadaltól, hogy egymagára képes volt egy férfit hódítani magának, a ki méltó társa műveltségre, külsőre, korra egyaránt. A fiatal emberen is kevésbé látszottak most meg a Párisból hozott sápadtság s az időnek arczára vésődött nyomai, mint előbb, egészséges, erővel teljes természete lassankint visszaszerezte régi uralmát.

Csak mentek előre, míg a pusztá alsó széléhez értek, a hol már szittyós, mocsaras tájék kezdődött.

- Itt el kell válnom tőled, Clym - mondá Eustacia.

Hallgatva álltak meg és készültek a búcsúzáshoz. - Teljesen egy színben feküdt előttök minden. A nap, a láthatár peremén pihelve, vízszintesen árasztotta feléjük sugarait, rézvörös és lila fellegtakarói közül, a melyek széles lapokban helyezkedtek el a halvány, bágyadt zöld színű ég alatt. Minden sötét tárgy, mely a napfelé nézett, bíbor ködbe látszott burkolva, a ködben pedig apró musliczák serege röpködött, tánczolt, mint megannyi kis szikra.

- Oh! oly nehéz téged elhagyni! - kiáltott föl Eustacia, hirtelen aggodalomtól kaptva meg. - Anyád igen is nagy befolyást fog gyakorolni reád; nem igazán ítélnék meg engem; azt mondják majd, hogy nem vagyok jóra való leány s hozzáfűzik a boszorkány históriát is, hogy még feketébb legyek.

- Az ne aggaszson, senki sem mer tisztelet nélkül beszélni rólad vagy rólam.

- Oh! mennyiért nem adnám, ha bizonyos lehetnék abban, hogy sohasem veszítelek el, s hogy te sohasem szakítod el magad tőlem.

Clym hallgatott egy pillanatig. Érzelmek tetőpontra jutottak, a pillanat szenvedélyes volt, s ő ketté vágta a csomót.

- Bizonyosan az enyém léssz, édesem - mondá, karjaiba zárva Eustáciát. - Meg fogunk esküdni tüstént.

- Oh Clym!

- Beleegyezel?

- Ha - ha lehet.

- Okvetlenül lehet; mindketten nagykorúak vagyunk. Én azalatt a hét esztendő alatt gyűjtöttem össze egy kis pénzt; s ha belenyugszol, hogy valami kis viskóban húzódjunk meg a pusztán, míg Budmouthban iskolának való házat szerzek, kevésből kijöhetünk.

- Aztán meddig élnénk a kis viskóban, Clym?

- Vagy hat hónapig. Akkorára én befejezem tanulmányaimat; igen, ez lesz a legjobb s vége lesz ennek a szívgyötrő állapotnak. Természetesen egészen elzárkózva fogunk élni s házasként a világgal szemben akkor kezdődik, ha házunk lesz Budmouthban, a hová már írtam is ebben az ügyben; vajon beleegyezik-e ebbe a nagyapád?

- Azt hiszem bele, föltéve, hogy tovább nem tart hat hónapnál.
- Ezért jótállok, ha csak valami baj közbe nem jön.
- Ha csak valami baj közbe nem jön - ismétlé Eustacia csöndes hangon.
- A mi nem valószínű. Édesem, tűzd ki hát a napot.

Aztán tanácskoztak és megállapították a napot. Mához két hétre.

Ezzel beszélgetésök véget ért s Eustacia eltávozott. Clym kísérte szemével, a mint a nap felé visszavonúlt. A fénysugarak egészen beburkolták távolodó alakját s ruhájának nesze lassanként elhalt a pázsiton. A míg így nézett Clym, a jelenet halotti síksága egészen hatalmába kerítette, ámbár ő élénken tudta érezni a korai nyár zöldjének üdeségét, a melyet ezúttal minden árva kis fűszál viselt. Volt valami ebben a nyomasztó vízszintességben, a mi az élet küzdő porondjára emlékeztette őt; úgy érezte, egyenlő minden élő lényvel a nap alatt, s nem áll fölötte egynek sem.

Eustacia nem istennő volt már tovább előtte, hanem asszony, a kit istápolni, segíteni kell, a kiért küzdenie, túrnie kell. Most, hogy egy kissé csillapodott a vére, jobb' szerette volna, ha az esküvő nem lesz oly hamar; de a koczka el volt vetve, s Clym elhatározta, hogy a játékban nem hátrál. Hogy vajon Eustacia azok sorába volt-e számítható, a kik nagyon is hevesen szeretnek ahhoz, hogy soká és híven szerethessenek, annak az eldöntéséhez a legközelebbi események bizonyára a legalkalmasabb próbakövet szolgáltatták.

VI. FEJEZET.

Yeobright elköltözik s a szakadás teljes lesz.

A Yeobright szobájából egész este élénk pakolás zaja hallatszott le a földszintre, anyja fülébe. Másnap reggel Clym kilépett a házból s újra neki vágott a pusztának. Jó egy napi járó föld volt előtte; azzal a szándékkal indult el, hogy házat bérel, a hova elvihesse Eustaciát, ha majd hitvese lesz. Az előtt egy hónappal látott már véletlenül egy házikót, félreeső helyen egy falu szomszédságában, vagy öt mértföldnyire, a felé vette ma útját.

A puszta egészen más képet mutatott, mint előtte való este. Az a sárga, párás naplement, a mely Eustaciát szeme elől elfödé, időváltozást jósolt. Ez a júniusi nap, mint Angliában gyakran megesik, oly nedves és szeles volt, mintha novemberi lett volna. A hideg fellegek egyetlen tömeggé verődve siklottak tova. A szél, a mely körülte szállongott, lihegett, más szárazföldek páráját is elhozta magával.

Végre elérte Clym a szélét annak a bükk és fenyőcsoportnak, a melyet az ő születése évében hasítottak ki a pusztából. A fák, a melyek tele voltak friss és nedves levelekkel, többet szenvedtek most, mint a tél leghangosabb viharaiban, mikor a galyak, hogy a zimankóval szembe szállhassanak, leszórák minden lombjukat. A szél amputálta, elnyomorította a fiatal esőverte bükkfákat, oly sebeket ejtett rajtuk, a melyekből jó sokáig folyni fog a nedvök, s a melyeknek a helye látható lesz azon a napon is, a midőn tűzre kerülnek.

Meglógatott a tövében minden törzsököt s támadásaira úgy nyöszörögtek az ágak, mintha fájdalom gyötörné őket. Egyik közeli csipkebokorban egy pintyőke énekelni próbált, de a szél tollai alá fűjt, kis farkát körül csavarta s erre fölhagyott a nótázással.

Egy pár lépéssel odább a nyílt pusztaságon mily hatástalanul száguldott a vihar. A fákat összehörte, a rekettyét, avarfüvet csak czirogatta gyöngéden. Az Egdon épen ily idő számára volt teremtvé.

Déltájban ért el Yeobright az üresen álló házhoz. Majdnem olyan elhagyatott volt az, mint az Eustacia nagyapjáé, de az a fenyőfa-öv, a mely csaknem egészen körülzárta, elfeledtette, hogy puszta közelében fekszik.

Még egy mérföldet gyalogolt a faluig, a hol a ház gazdája lakott, aztán visszajött vele, meg-egyeztek, s a tulajdonos megígérte, hogy legalább egy szobát rendbe hoz másnapra. Clymnak az volt a szándéka, hogy egyedül él, míg Eustacia lakodalmuk napján hozzá nem csatlakozik.

Azután haza felé indult a szitáló esőben, a mely annyira megváltoztatta a tájat. A páfrányokról, a melyek közt tegnap olyan kényelmesen heverészett, folyton hulldogáltak az esőcseppek s csupa csata lett, míg köztök elhaladt. A közötté ugrándozó tengeri nyulak prémjét is nedves gubanczokba ragasztotta össze a lucskos növényzet.

Meglehetősen átázva s fáradtan érkezett haza tíz mérföldnyi útjáról. Nem valami szerencsés kezdet volt ez; de ő már megválasztotta útját s tétovázásnak nem volt helye. Az este s a következő reggel az elválás előkészületeivel telt el. Érezte Clym, hogy ha már egyszer elhatározta magát, egy percczel se maradhat tovább otthon, mint a meddig szükséges a nélkül, hogy valami szóval, tekintettel vagy tettel új fájdalmat ne okozzon az anyjának.

Fogadott egy szekeret s két órakor elküldte a holmiját. Azután egy pár bútort kellett szereznie, a melyek használhatók legyenek nemcsak a kunyhóban, hanem majd a budmouthi házban is.

Új lakásától egy pár mérföldnyire volt egy tágas rakodó szín, ott szándékozott tölteni az éjszakát.

Most már csak anyjától kellett búcsút vennie. Mikor lement, Yeobrightné szokása szerint az ablaknál üldögélt.

- Indulóban vagyok, anyám - szólt kezeit feléje nyújtva.

- Gondoltam, hallottam, hogy pakolsz - felelt anyja oly hangon, a melyben érzésnek nyoma sem volt.

- Nem válunk el, úgy-e?

- Nem, Clym.

- Huszonötödikén megházasodom.

- Gondoltam, hogy megházasodol.

- S akkor eljön anyám, úgy-e s meglátogat bennünket. Később majd jobban megtér, s helyzetünk nem lesz olyan kínos, mint mostan.

- Nem tartom valószínűnek, hogy meg foglak látogatni.

- Nem rajtam múlik s Eustacián sem, anyám. Az Isten áldja meg.

Megcsókolta anyját s elindult. Szíve összefacsarodott s időbe telt, míg valamennyire lelohadt fájdalma. Úgy állott a dolog, hogy hiába való minden beszéd, míg egy gát le nem dől közöttük, az pedig lehetetlen vala.

Alig távozott el Yeobright, anyja arcán kétségbeesés váltotta föl a fagyos nyugalmat. Nem sokára sírva fakadt s a könnyek enyhítették fájdalmát egy kicsit. A nap folyamán nem csinált egyebet, csak kábultsággal határos lélekállapotban járt föl s alá a kert ösvényein. Elérkezett az éj, de nyugalmat keveset hozott. Másnap ösztönszerűleg azon igyekezve, hogy bódultsága szomorúsággá szelidüljön, fölment fia szobájába és rendbeszedte, hogy készen álljon, ha Clym valamikor vissza találna jönni. Bibelődött virágaival is, de nem sokáig; elvesztették rá nézve bájukat.

Nagyon megkönnyebbedett, mikor kora délután váratlan látogatója érkezett: Thomasin. Nem első találkozásuk volt ez a leány férjhez menetele óta; a múlt tévedései valahogyan el valának már igazítva s nagynéne és huga örömmel s nyugodtan jöhettek össze újra.

Az a harántékos verőfény-sáv, a mely a nyíló ajtón keresztül követte, jól illett a fiatal asszonynak. Megvilágítá, mint a hogy ő megvilágította a pusztát. Mozdulatai, tekintete azokat a kis tollú teremtetéseket juttatta eszébe az embernek, a melyek otthona körül tanyáztak. Hasonlítani is madárhoz lehetett. Mozdulatai oly változatosak voltak, mint azoknak a röpte. Ha elábrándozott, olyan volt, mint a vércse, a mely szárnyát látszólag nem is mozdítva csüng a levegőben. Ha magas kedve volt, könnyű teste úgy libbent fától fához, partról parthoz, mint a kócsag. Ha megijedt, olyan nesztelenül siklott tova, mint a jégmadár.

Ha derült lélekállapotban volt, csapongott mint a fecske; s most ilyenek voltak mozdulatai.

- Igazán Thomasin nagyon jókedvűnek látszol - mondá Yeobrightné, szomorúan mosolyogva - hát Damon hogy van?

- Nincs semmi baja.

- S jól bánik-e veled, Thomasin? - Yeobrightné erősen szemügyre vette a fiatal asszonyt.

- Jól.

- Őszinte vagy?

- Az. Megmondanám, ha nem jól bánnék - azután pirúlva s habozva tette hozzá: - nem is tudom, jól tenném-e, hogy elmondom, de nem vagyok tisztában, mitevő legyek. Egy kis pénzre volna szükségem, néném. Egyet-mást akarnék venni magamnak, Damon nem ad egy krajczárt sem. Nem szeretek kérni tőle, pedig ő talán azért is nem ad, mert nem tudja, hogy kellene. Megmondjam-e neki, néném.

- Persze, hogy meg. Sohse szólottál még erről neki?

- Tetszik tudni, volt egy pár fontom - szólt Thomasin kitérőleg - s mostanáig nem szorúltam rá. A múlt héten említettem, hogy kifogytam a pénzből, de úgy látszik, nem emlékszik reá.

- Eszébe kell juttatni. Tudod, hogy van egy kis skatulya guineam. Nagybátyád bízta kezemre, hogy mikor jönnek látom, osszam el közted és Clym között. Talán most itt az ideje. Akár-mikor föl lehet váltani sovereignekre.

- Szeretném, ha ki tetszenék adni, néném, ha nénémnek mindegy.

- Ha szükség lesz rá, megkapod. De előbb mondd meg az uradnak világosan, hogy nincs egy filléred sem, hadd lássuk, mit csinál.

- Jó, megmondom. Hallottam a Clym dolgát, néném. Tudom, hogy búsul miatta néném. Ezért jöttem most be.

Yeobrightné elfordult, s meg-megránduló vonásai elárulták, hogy igyekszik erőt venni magán; de aztán fölhagyott ezzel a kísérlettel, sírva fakadt:

- Oh Thomasin, mit gondolsz, gyűlöl-e engem Clym? Hogy van lelke ilyen bánatot hozni reám, mikor annyi esztendő óta csak érte éltem.

- Dehogy gyűlöli nénémet - szólt Thomasin vigasztalóan. - Csak nagyon szereti azt a leányt. Vegye nyugodtan a dolgot. Valami nagy hibát nem követett el Clym. Én azt hiszem, hogy rosszabbul is házasodhatott volna. Jó családból való Vye kisasszony, ha az apját nem nézzük, ez pedig csak egy ember.

- Hiába beszélsz Thomasin, hiába beszélsz. A szándékom jó, de kár erre szót is vesztegetni. Fölgondoltam én már százszor meg százszor az egész dolgot minden oldalról. Clym és én nem haraggal váltunk el egymástól. Sokkal rosszabbul. A heves czivódás nem törte volna meg a szívem, az fáj, hogy makacsul ellenem szegül s megátalkodik a hibájában. Oh Thomasin! olyan jó fiú volt gyermek korában, olyan gyöngéd, olyan jószívű.

- Tudom én is.

- Meg sem álmodtam volna, hogy a kit fiamnak szólítok, valaha így bánjék velem, mintha azért lettem volna ellene a házasságnak, mert rosszat akarom. Mintha akarhatnám én neki rosszat.

- Vannak a világon haszontalanabb leányok is Vye Eustaciánál.

- Hát különb leány nincsen? S éppen ez fáj nekem. Ő volt az, Thomasin, egyedül ő, a ki az uradat rávette, hogy azt tegye, a mit tett. Hítet tennék reá.

- Nem, nem - felelt Thomasin gyorsan. - Nem ismert még engem, mikor az után járt. S csak múltó szerelmeskedés volt az.

- Jó no, hagyjuk ezt. Hiába is fenyegetnénk most már. Csak vak a férfi mind. Közelről se látja, a mit az asszony távolról is észrevesz. Tegye Clym, a mit akar, reám semmi dolga nem tartozik többé. S ez az anyák sorsa; föláldozzuk életünk javát, odaadjuk legforróbb szeretetünket és azért, hogy megvetés legyen jutalmunk.

- Néném engesztelhetetlen. Mielőtt annyira szívére venné ezt a dolgot, gondolja meg, hogy hány meg hány anya van, a kinek fejére igazi bűnökkel hozott szégyent a fia.

- Ne leckézz engem, Thomasin. Nem bírom hallgatni. A csapást az a különbség tenné súlyossá, a mivel várakozásunkon túl halad; s ez talán nem volt nagyobb az ő esetükben, mint az enyémben, ők talán el voltak készülve a legrosszabbra is... Szerencsétlen természetem van, Thomasin - tette hozzá bánatos mosollyal. - Némelyik özvegy megtudja magát oltalmazni a sebek ellen, a melyek fiairól érhetik. Más férfinak adja a szívét s újra kezdi az életét. De én mindig gyarló, rövideszerű Isten teremtese voltam. Nem volt elég tág szívem, vállalkozó kedvem ehez a dologhoz. Folyton-folyvást olyan elhagyatva s elkábúlva üldögéltem itt, mint mikor az uram kilehelte a lelkét; sohse próbáltam változtatni a sorsomon. Akkor még fiatal asszony voltam; ekkoráig már másik családom lehetne és az megvígasztalhatna most, hogy az egyetlen fiam cserben hagyott.

- Nemesebb dolog volt nénémétől, hogy nem tette,

- Minél nemesebb, annál oktanabb.

- Felejtse el, kedves néném s vigasztalódjék. Én sem hagyom sokáig magában. Minden nap benézek hozzá.

S egy héten át szószerint beváltotta Thomasin a szavát. Igyekezett könnyedén venni a Clym házasságát, el-el újságolta, hogyan készülődnek reá s hogy ő is a meghívottak közé tartozik. A következő héten gyöngékedett s egyszer sem jelent meg. A guineákkal még nem csináltak semmit. Thomasin félt e tárgyat szóba hozni ura előtt, Yeobrightné ragaszkodott ahhoz, hogy csak tegye meg. E tájt valamelyik napon Wildeve is a *Jámbor asszony* ajtajában álldogált. A Blackbarrown és a Mistoveren átmenő meredek ösvényen kívül volt egy másik is, a mely a fogadótól nem messze ágazott ki az országútból és kanyarogva, szeliden emelkedve vezetett a Mistoverhez. Szekerek csak ezen az úton juthattak el a kapitány magányos hajlékához.

A szomszéd városból egy könnyű szekér jött lefelé az ösvényen s a legény, a ki hajtotta, megállott a korcsma előtt, hogy igyék egyet.

- A Mistoverről jön? - kérdé Wildeve.

- Onnat. Van ott drága dolog. Lakodalomra készülnek. - Ezzel a sörös kancsóba temette ábrázatát.

Wildeve, egy szó nem sok, annyit se hallott a dologról, s most fájdalom torzította el az arcát. Egy percze befordult, hogy elrejtse fölindulását. Aztán kilépett újra.

- Már a Vye kisasszonyéra, úgy-e? hogy lehet az, hogy ilyen váratlanul megy férjhez?

- Mert az Isten is úgy akarja, meg a fiatal ember is.

- Yeobright urat érti?

- Azt. Hisz az egész tavasszal járt utána.

- A leány persze szereti erősen?

- Szereti-e? bolondúl érte, a hogy mindenesük mondja. Az a legényke meg, Charley, azt se tudja, hová legyen bánatában. Belegabalyodott a tökfilkó a kisasszonyba.

- S a kisasszony jókedvű-e? örül-e, hogy ilyen hamarosan főkötő alá kerül?

- Nem is olyan hamarosan.

- Persze, hogy nem.

Wildeve sajátságosan sajgó szívvel ment be az üres szobába. Könyökét a kandalló párkányára támasztotta, arcát a kezébe temette. Mikor Thomasin belépett, nem beszélte el neki, micsoda hírt hallott. Lelkét újra elfogta a vágy Eustacia után, s ennek főképp az volt az oka, hogy egy másik férfi el szándékozott venni a leányt. Áhitni, a mi nehezen elérhető, unni, a mi önként kínálkozik, vágyakozni a távollevő után, nem szeretni, a mi közel van: ez jellemezte Wildevét mindig. Ilyen az érzelmes ember. Wildevét pedig az Egdon Rousseaujának lehetett volna nevezni.

VII. FEJEZET.

Egy eredményekben gazdag nap reggele és alkonya.

Az esküvő reggele érkezett. Külső jelekből ítélve nem is álmodta volna senki, hogy a Blooms-Endet érdekli ma a Mistover. Ünnepies csönd uralkodott a Yeobrightné háza körül s bent sem volt elevenebb az élet. Yeobrightné, a ki nem akart jelen lenni az esküvőn, az asztalnál üldögélt a régi szobában, a mely a pítvarba nyílt s elmerülve nézett a nyitott ajtó felé. Az a szoba az, a melyben hat hónappal előbb a karácsonyi társaságot fogadta s a melybe Eustacia titkon s ismeretlenül lépett be.

Most csak egy veréb vetődött oda s nem véve észre semmi aggasztó jelenséget, bátran ugrándozott föl és alá, igyekezett kijutni az ablakon s ott repdesett a virágcserepek között. Ez fölébreszté a merengő asszonyt; föllállott, kibocsátotta a madarat s az ajtóhoz ment. Várta Thomasint, a ki tegnap este azt írta, hogy most már szeretné megkapni a pénzt s ma, ha teheti, ellátogat.

De Thomasin csak kis mértékben foglalkoztatá a Yeobrightné lelkét, a mint a pusztán eltekintett, a völgy tele volt pillangókkal és tücskökkel, melyek rekedtes hangja valami susogó chorust alkotott. Azt a családi drámát, a melyhez két mértföldnyire onnan épen akkor készülődtek, majdnem olyan tisztán látta, mintha a szeme előtt ment volna végbe.

Iparkodott elúzni e látományt, sétálgatott a kertben, de szeme mindig visszatért abba az irányba, a melybe a Mistover temploma esett s fölizgatott képzelete áthatott a halmokon, a melyek tekintete előtt állottak.

Elmult a reggel; az óra egyet ütött; valóban folyna már az esketés? Úgy kell lenni. Aztán elképzelte azt is, mily jelenet játszódik le a templom előtt, a melybe Clym menyasszonyát viszi. Lefesté a kis gyermekek csoportját, a mely az ajtóban állongál, midőn a ponny-fogat megérkezik. Thomasintól hallotta, hogy azzal teszik meg azt a rövid utat. Látta, hogy lépnek be, tartanak az oltár felé s térdelnek le s rémlett előtte: folyik a szertartás. Kezébe temette arcját. - Oh! Nagyot tévedett - nyögte. - Valaha meg fogja bánni s akkor eszébe jutok.

Míg így balsejtelmeiktől elfogva évdött, a régi óra odabent tizenkettőt ütött. Nemsokára azután halk hangok szállottak fülébe messziről, a dombok felől.

A szél arról a tájról fújt s elhozta magával a távoli harangok hangját, a melyek vígan szólottak esküvőre. Bim-bam, bim-bam. A Clym és Eustacia lakodalmát jelentették azok.

- Akkor hát vége - mormogta. - Mindegy, az életnek is vége lesz nemsokára. Miért sirnék? a ki egy dolgon sír, sírhatna örökkön örökké is. Egy a színe az egész szövetnek.

Alkonyat táján eljött Wildeve. Thomasin esküvője óta azzal a mogorva szivességgel volt iránta Yeobrightné, a mely az ilyen kelletlen összeköttetésekben is fölfakad végre bennünk. Belefáradva annak az elképzelgetésébe, hogyan is kellett volna igazán történni a dolognak, a kudarczot vallott emberi törekvés igyekszik beletörődni a ténybe. Meg kell vallani, hogy Wildeve a maga részéről igen udvariasan viselte magát felesége nagynénje iránt s Yeobrightné egyáltalán nem volt meglepve, mikor belépni látta.

- Thomasin nem válthatta be ígéretét - felelt Yeobrightnének, a ki aggódott, mert tudta, hogy hugának nagyon kellene a pénz. - A kapitány tegnap este átjött és unszolta, hogy menjen el a lakodalomra. Így, hogy udvariatlan ne legyen, engedett; a ponykkal vitték át s vissza is ök hozzák.

- Akkor hát megtörtént - mondá Yeobrightné. - Új lakásukra mentek?

- Nem tudom. Semmi hírt se hallottam a Mistoverről, a mióta Thomasin elment.

- Ön nem tartott vele? - kérde Yeobrightné.

- Nem tehettem - felelt Wildeve egy kicsit elpirulva. - Nem hagyhattuk üresen a házat; sok dolog volt ma reggel: most van a nagy vásár Southertonban. Úgy hallottam, néném küldeni szándékszik Thomasinnak valamit. Ha úgy tetszik, én elviszem.

Yeobrightné habozott s tünődött, vajon tudja-e Wildeve, mi az a valami.

- Szólott róla Thomasin? - kérde.

- Nem, nem. Csak célzott rá, hogy valamit át akar hozni innen.

- Nem szükséges elküldenem. Majd megkapja, ha átjön.

- Abból mostanában bajosan lesz valami. Olyan egészséggel, a milyen az övé, nem járkalhat annyit, mint az előtt. - S némi gúnnyal hozzátette: - Micsoda csodálatos portéka az, hogy én rám nem lehet bízni?

- Semmi olyas, a mivel érdemes lenne önt fárasztanom.

- Azt hinné az ember, hogy néném kételkedik a becsületemben - szólt nevetve, ámbár a boszúság arczába kergette a vért.

- Fölösleges efféléket hinnie. Egyszerűen én is érzem, mint az egész világ, hogy vannak dolgok, a melyeket jobb, ha ez az ember tesz meg, mint amaz.

- A hogy tetszik, a hogy tetszik - válaszolt kurtán Wildeve. - Nem érdemes vitatkoznunk róla. Most már indulnom kell haza felé, nem hagyhatom sokáig a legényre és a szolgálóra a korcsmát.

Ezzel eltávozott s búcsúzása bajosan volt olyan udvarias, mint a beköszöntése. De Yeobrightné ekkorára teljesen tisztába jött vele s nem sokat törődött a modorával, akár szíves volt az, akár nem.

Mikor Wildeve eltávozott, Yeobrightné gondolkodóba esett, mit kellene csinálni a guineákkal, a melyeket Wildevére bízni nem akart. Nem volt valószínű, hogy Thomasin mondta volna neki, hogy kérje el; hisz éppen azért volt szüksége rájuk, mert az urától nem tudott pénzt kapni.

Másfelől Thomasin nem lehetett már el nélkülök s megeshetik, hogy legalább egy hétig nem jöhet el a Blooms-Endre.

A korcsmába vinni vagy küldeni a részét nem volna helyén való. Wildeve is ott lenne valószínűen, vagy legalább rájönne a dologra s ha - mint Yeobrightné sejté - nem oly gyöngéd a felesége iránt, mint az megérdemelné, szelid kezéből kicsikarhatná az egész összeget.

De ma este a Mistoveren lesz Thomasin s bármit el lehet juttatni hozzá a nélkül, hogy az ura tudomást venne róla. Egészben véve érdemes lesz megragadni ezt az alkalmat.

Ott van a fia is, a ki már feleséges ember. Jobb időt keresve sem lehetne keresni a pénz átadására. Yeobrightné búsongó szíve földerült, arra gondolva, hogy most módjában áll átadni neki a maga részét s így bizonyosságot tenni arról, hogy egy csöppet sem haragszik reá.

Fölment s egy bezárt szekrényből egy kis skatulyát vett elő. Abból egy rakás ép guineát öntött ki, a melyek sok-sok év óta heverték ottan.

Száz darab volt összesen. Yeobrightné két egyenlő részre osztotta őket, aztán vászonzacskóba kötötte, lement a kertbe s előszólította Cantle Keresztélyt, a ki éppen ott ügyelgett abban a jó reménységben, hogy meghívják ebédre, a mire voltaképp nem szolgált rá.

Yeobrightné rábízta a pénzes zacskókat, hogy vigye el Mistoverre, de oda ne adja senki fiának, csak Clymnak és Thomasinnak. Jobban meggondolva, célszerűnek látta megmondani neki azt is, mi van a zacskóban.

- Ne siessen. Legjobb lesz, ha csak majd alkonyat után ér oda, akkor nem veszi észre senki sem. Vacsorára aztán jöjjön vissza, ha nagyon késő nem lesz.

Kilencz óra körül járhatott az idő, mikor Keresztély a völgyön föl Mistover felé tartott, de a napok most voltak a leghosszabbak s az est árnyékai még nem nagyon homályosították el a tájat. Útja e pontján Keresztély egyszerre hangokat hallott: egy férfiakból s asszonyokból álló társaság mendegélt előtte, egy mélyedésben, hozzá csak a fejök látszott.

Megállott s terhére gondolt.

Olyan korán volt még, hogy Keresztély nem tarthatott komolyan a kiraboltatástól, de azért ő most is alkalmazásba vette azt a rendszabályt, a melyhez gyermekkorától mindig folyamodott, valahányszor két-három shillingnél több talált nála lenni (a mely emlékeztetett némileg a Pitt gyémánt tulajdonosáéra).

Lehúzta a csizmáját, kibontotta a két zacskót s az egyik tartalmát a jobb csizmájába, a másikat a balba töltötte; csak úgy nyelték azok a guineákat, jó, tágas lakásai voltak a Keresztély két lábának. Aztán elegyengette bennök a pénzt, újra fölhúzta őket s megkönnyebbült szívvel és megnehezedett lábbal mendegélt tovább.

Útja a zajos csoport felé vitte, közelebb érkezve megkönnyebbülten vette észre, hogy egdoni emberek azok, a kiket ő jól ismer; köztük van Fairway is Blooms-Endről.

- Mi a manó! te is jössz, Keresztély - szólt Fairway, mihelyt rá ismert - hiszen nincs neked se szeretőd, se feleséged, ha jól tudom, a kit a ruhával megajándékozhatnál.

- Hát hova igyekeznek? - kérde Keresztély.

- Hova te? Koczkázni. Te is oda tartasz?

- Egy szó nem sok, annyit se hallottam róla. Olyan az is, mint a... valami vérontó játék? Engedelmeivel Fairway bátyám, már oda nem megyek.

- Nem ismeri azt Keresztély, pedig jól elmulatna rajta, - vetette közbe egy piros-pozsgás asszony. - Nincs abban semmi veszedelem, Keresztély. Beteszünk egy-egy shillinget s valaki nyer egy öltöző ruhát a feleségének vagy a kedvesének, ha ugyan van neki.

- Nekem nincsen, hát rám nem tartozik. De jó mulatság lehet, szeretném látni, ha Istentől van és ha végig nézheti az ember a nélkül, hogy valami bajba keverné magát.

- Nem fenyeget ott semmi veszedelem - válaszolt Timotheus. - Tarts velünk, Keresztély, a hajad szála se görbül meg.

- De nem lesz talán valami tisztességtelen dorbézolás? Mert látják kigyelmetek, nem szeretnék valami rossz példát mutatni az apámnak, most is nagyon könnyűvérű ember. Egy shillingért egy öltöző ruha, veszedelem semmi, hát csakugyan érdemes lesz benézni, úgy se tart vissza egy félórára se; hát elmegyek, ha kigyelmetek meg elkísérnek majd egy darabon Mistover felé, már ha ránk estelednék és senkinek se volna arra útja.

Egynéhányan megigérték és Keresztély letérve az egyenes útról, jobb felé fordult társaival a *Jámbor asszony* felé.

Midőn a nagy ivóba beléptek, már vagy tíz szomszéd ott volt s a társaságot az újonnan jövők megkésztették. A legtöbben köröskörül a fal mellett üldögéltek, üléseiket könyöklők választották el egymástól, mint a templomban. A könyöklőkön híres-neves iszákosok monogrammai voltak láthatók, a kik ezek közt éltek le éjjeleiket és nappalaikat s most mint alkoholikus hamu hevernek valamelyik temetőben. Az asztalon előttük a korsók közt egy csomó kibontott világos színű szövet hevert - a ruha, a mint ők mondták - erre ment a koczkázás. Wildeve a tűzhelynek háttal szivarozott; a koczkás ember pedig, egy messziről jött házaló, azt magyarázgatta, hogy micsoda pompás nyári ruha lesz abból a matériából.

- Nos, uraim - folytatá, a mint az új vendégek is az asztal köré gyűltek - öten már vannak s még négy számot kellene megtenni. Én látom az arcukról azoknak az uraknak, a kik most jöttek, hogy sokkal okosabbak, mintsem ilyen ritka jó alkalmat elmulasztának potom áron kiöltöztetni az asszonyaikat.

Fairway, Sam s még egy ember kitettek egy-egy shillinget az asztalra s a házaló ekkor Keresztélyhez fordult.

- Nem, uram - mondá Keresztély gyanakodó tekintettel húzódva vissza. - Én szegény ördög vagyok, csak nézni jöttem, ha nem bánja. Azt se tudom, hogy megy. Ha tudnám, hogy nyerek, akkor tennék be egy shillinget én is. De így nem teszek.

- Én azt tartom, uram, hogy csaknem biztos lehet benne - válaszolt a házaló, - ha jól ügyre veszem a kigyelmed arcát, biztosra is mondhatom, hogy nyer; világéletemben sohse láttam egy arcot sem, a mely több szerencsét ígért volna.

- Legalább annyi kilátásod lesz, mint nekünk - mondá Sam.

- Több is, ő jött utoljára.

- Burokban születtem s lehet, hogy az nemcsak a megfulástól oltalmaz meg, hanem a tönkretűtéstől is - tette hozzá Keresztély engedni kezdve.

Végre ő is kiszúrta a maga shillingjét, a játék elkezdődött s a kocka körbe járt. Mikor Keresztélyre került a sor, reszkető kézzel fogta meg a poharat, aggódva rázta meg s íme három hatost vetett. Hárman kisebb párokat vetettek, a többiek pedig csak egyeseket.

- Mondtam úgy-e? - jegyzé meg a házaló nyájasan. - Tessék uram, a magáé a szövet.

- Hahaha! - nevetett Fairway. - Az ördög kapjon el, ha láttam valahol furcsább históriát.

- Az enyém - kérde Keresztély együgyűen bámulva halszemeivel. - Nincs nekem se szeretőm, se feleségem, se özvegyem. Attól tartok, kinevetnek, vándorló uram. Sohse hittem volna, hogy így járok. Mitévő legyek már most ezzel a ruhával, hogy csuffá ne legyek.

- Mit? hát megtartod - felelt Fairway. - Csak vedd el, hátha még szerencsét hoz. Ki tudja, nem szeret-e beléd valami lány, a ki rád sem nézett, mikor nem volt mit kínálnod neki.

- Persze hogy tartsa meg - mondá Wildeve, ki csak egy pár lépésnyi távolból közönyösen nézte a jelenetet.

Az asztalról leszedték a kockát mind s az emberek inni kezdtek.

- Istenem uram - mondá Keresztély magában. - Ha elgondolom, hogy milyen szerencsés embernek születtem s csak most jövök rá. Milyen csudálatos kis portékák ezek a koczkák - urai mindnyájunknak, pedig milyen könnyen lehet velök bánni. Már ezután, tudom Istenem, nem kell tartanom semmitől. - S gyöngéden czirógatta a koczkákat.

- Tetszik-e tudni - mondá bizalmas suttogó hangon Wildevenek, aki balkeze felől állott - tetszik-e tudni, hogy micsoda nagy jót tudnék én tenni most a tekintetes úr egyik rokonának, ha ezt a tehetségemet kihasználhatnám, mert volna mivel hozzáfogni. - S toppantott egyet csizmájával a padlón.

- Volna? Hogy hogy?

- Azt nem mondhatom meg. De most már indulok - s aggodalmasan tekintett Fairway felé.

- Hova igyekszik? - szólt Wildeve.

- Mistover Knapre. Thomasin ifiasszonnyal kell beszélnem.

- Magam is oda készülődöm a feleségemért, menjünk együtt.

Wildeve gondolatokba merült s megcsillant a szeme. Pénz volt hát az, a mit Yeobrightné nem mert rá bízni. De erre a ficzkóra rá merte - mondá magában. - Hát a férjnek nincs joga ahhoz, a mi az asszonyé? Szólt a fiúnak, hogy hozza elő kalapját.

- No, Keresztély, készen vagyok.

- Wildeve úr - mondá Keresztély félénken, a mint megfordúlt, hogy elhagyja a szobát - nem lenne szíves kölcsön adni azokat a csodálatos kis portékákat, a melyekben olyan szerencsém van, hadd próbálgatnék velök játszani egy kicsit.

Sóvár pillantást vetett a kandallópárkányon heverő koczkákra és pohárra.

- Vigye, vigye - felelte Wildeve közönyösen; - késsel faragta valami legény, nem érnek semmit.

Keresztély visszament és zsebre rakta őket.

Wildeve kinyitá az ajtót és kitekintett. Az éjtszaka sötét volt és felhős.

- Isten uccse sötét van - mondá - de csak nem tévesztjük talán el az útát.

- Bizony nem jó dolog lenne, ha eltévednénk - szólt Keresztély. - Csak egy lámpa segítene rajtunk.

- Lámpát vigyünk is mindenesetre.

Előhozták az istállólámpát s meggyújtották. Keresztély összepakolta a szövetet s azzal neki indultak a dombnak.

Bent a szobában csendesen diskurálgattak az emberek, míg egyszer csak érdeklődésök a kandallózugoly felé fordúlt. Jó tágas volt az, s egdoni szokás szerint volt benne egy benyuló ülőhely is. Egy ember teljesen észrevétlenül elülhetett benne, ha nem égett tűz a kandallóban, a mi megvilágítsa. S most és általában nyáron ez volt az eset.

A zugolyból csak egy bíbor-vörös színű agyag pipa nyúlt ki a gyertyák vetette fénybe. A beszélgetők figyelmét egy férfi hang vonta reá, a mely világot kért. - Uccsegén! A hátam is megborsódzott, mikor megszólalt - mondá Fairway, odanyújtva egy gyertyát. - Hisz ez a festékes ő kigyelme. Áros lehet oda át a szó, fiatal ember!

- Nem volt mondani valóm - jegyzé meg Venn. Egy pár pillanat múlva fölállott s csendes jó éjszakát kívánt a társaságnak. Azalatt Wildeve és Keresztély jól behatoltak a pusztába.

Szélcsöndes, meleg, párás éjszaka volt. A levegő telistele az üde növényzet illatával, a melyet nem perzselt még le a verőfény; s különösen a páfrányokéval. A lámpa, mely a Keresztély kezében himbálódzott, minduntalan súrolta a galyakat, leveleket s fölzavarta a lepkéket és más szárnyas rovarokat, a melyek fölrepültek s a lantorna ablakokra szállottak.

- Így hát maga pénzt visz a feleségemnek - szólt Wildeve, megtörve a csendet. - Nem tartja-e furcsának, hogy nem nekem kell átadnia?

- A férj s feleség egy test, egy lélek, hát mindegy lett volna, úgy gondolnám - felelt Keresztély.

- De nekem erősegyetlenül meghagyta a tekintetes asszony, hogy csak az ifiasszonynak adjam oda a pénzt. A mit ránk bízta, meg kell azt tenni.

- Úgy van - válaszolt Wildeve.

A ki a körülményeket ismerte volna, tüstént észreveheti, hogy Wildevét boszantja az a fölfedezés, hogy a szóban levő küldemény pénz, nem pedig, mint hitte volna, valami apróság, a mi csak a két asszonyt érdekli. Yeobrightné eljárása arra mutatott, hogy nem tartja őt elég kifogástalan karakternek arra, hogy a Thomasin tulajdonát kezére lehessen bízni.

- Milyen meleg van ma éjszaka, Keresztély - szólt lihegve, mikor csaknem a Blackbarrow alá jutottak. - Az Istenért, üljünk le egy pár perczre.

Wildeve levetette magát a lágy páfránylevelekre, Keresztély pedig letevén a lámpát és a csomagot, s közvetlen mellette úgy összegörnyedve ült le, hogy a térde majdnem az állát érte. Egyszerre csak egyik kezével a kabátja zsebébe nyúlt s ott motoszkálni kezdett.

- Mit ráz maga? - kérde Wildeve.

- Csak a kockákat - felelt Keresztély, hirtelen visszakapva a kezét. - Milyen ördögös kis portékák ezek, Wildeve úr, soha bele nem tudnék fáradni ebbe a játékba. Nem tetszenék megengedni, hogy kivegyem, s megnézzem, hogy vannak csinálva. Ott a többiek előtt nem akartam megnézni, hogy majd illetlennek találják.

Előszedte a kockákat, s tenyerében tartva szemlélgette a lámpa világánál.

- Hogy ezekben a kis portékákban akkora szerencse legyen, olyan bűbájos erő, akkora hatalom... soha meg sem álmodtam volna - folytatá megbűvölt tekintettel nézve a kockákat, a melyek mint falun rendesen, fából voltak faragva s a pontokat drótvéggel égették beléjük.

- Azt tartja, hogy nagy a hatalmuk azért, hogy olyan kicsinyek.

- Azt. Csakugyan az ördög játékszerei volnának, Wildeve úr? Mert akkor ez jót jelent, hogy ilyen szerencsés vagyok.

- Nyerni kellene velők egy kis pénzt, ha már így hozzájok jutott. Hozzá menne akkor magához akármelyik leány. Itt a jó alkalom, ajánlom, ne szalajtsa el. Egyik ember szerencsésnek születik, a másik szerencsétlennek, én az utóbbiak közé tartozom.

- Tetszett ismerni valaha olyan embert, a ki az elsők közé tartozott?

- Oh igen, hallottam egyszer, hogy egy olasz ember mindössze egyetlenegy Louisval - úgy hívják ott a guineát - ült le játszani. Huszonnégy óráig játszott, tizezer forintot nyert, megkopasztotta a bankokat alaposan. Volt egy másik ember is, az meg veszített ezer forintot, másnap elment a tőzsérhez eladni a papírjait, hogy kifizethesse az adósságát. Vele tartott a nyerő is, kocsiban mentek. Hogy teljék az idő, kivetették, hogy ki fizesse meg a kocsibért. A

tönkre jutott ember nyert, a másik nem akarta abban hagyni a játékot s az egész úton koczkáztak. Mikor a kocsis megállott, azt mondták neki, hogy csak forduljon vissza. A vesztes visszanyerte mind az ezer forintot.

- Hahaha. Nagyszerű! - kiáltá föl Keresztély. - Tessék még mondani egyet.

- Volt egyszer egy ember, úgy hítták Rumbold, pinczérkedett egyik klubban; eleinte félkorona tételekkel játszott, aztán mind nagyobbakkal; teméntelen pénzt összeszedett, elment hivatalnoknak Indiába, s Madras kormányzója, lett. Leánya képviselőhöz ment férjhez, s gyermekeinek Carlisle püspök lett a keresztaapja.

- Csodálatos, csodálatos!

- Aztán volt egyszer Amerikában egy fiatal ember, a ki addig játszott, míg az utolsó dollárját is elvesztette. Akkor kiment, eladta az óráját és a lánczát; elveszítette azt is. Megint kiment, eladta az esernyőjét; újra veszített. A nadrágia lehúzásához látott, mikor egyik néző adott neki valamit, hogy megjutalmazza a bátorságáért; ezzel már nyert. Visszanyerte a kabátját, vissza a kalapját, esernyőjét, vissza az óráját, pénzét, s mint gazdag ember hagyta ott a termet.

- Milyen szerencse, Istenem. Ha már én is ezek közé az emberek közé tartozom, azt gondolnám, Wildeve úr, tegyünk próbát még egy shillinggel. Baj nem lehet belőle s a tekintetes úrnak van veszíteni való pénze.

- Nem bánom - felelt Wildeve fölállva. A lámpavilágánál csakhamar akadt egy nagy lapos kőre, azt közikbe tette s leült újra. A lámpát fölnyitották, hogy erősebb fényt vessen, és sugarait a kőre irányozták. Keresztély is kitett egy shillinget, Wildeve is, s dobtak. Keresztély nyert. Két shilling lett a tét. Keresztély nyert megint.

- Legyen négy - ajánlá Wildeve. Négyre játszottak. Most Wildevének kedvezett a szerencse.

- Ilyen apró veszteségek persze a legszerencsésebb embernél is előfordúlnak.

- Kifogytam a pénzből - kiáltott Keresztély izgatottan. - Pedig ha folytathatnám, visszaszerezném s nyernék is hozzá. Bárcsak ez az enyém volna. - Rúgott egyet, hogy a guineák megcsördültek.

- Mi? Hát oda tette a feleségem pénzét?

- Oda. Biztonság okáért. Úgy-e, nem követek el hibát, ha játszom vele? Ha nyerek, csak a nyereséget tartom meg, a többi odaadom neki, ha meg veszít, akkor is ahhoz megy a pénz, a kinek úgy is jussa van hozzá.

- Dehogyan is követ.

Wildevének, mióta csak elindultak, mindig azon járt az esze, milyen kevésre becsülik őt neje rokonai, nagyon zokon esett ez neki. A perczek múltával a nélkül, hogy pontosan tudta volna mikor, lassanként az a szándék vett rajta erőt, hogy boszút áll. Elhatározta hogy egy kis leczkét ad Yeobrightnének, azaz, ha teheti, megmutatja neki, hogy húga pénzének húga ura az igazi őre.

- No, Isten neki - mondá Keresztély csizmáját lehúzá. - Tudom, nem egy éjtszaka ezzel álmodom, de azért majd bizonyozok, hogy nem féltem egy mákszemnyit sem.

Belenyúlt a csizmába s kihúzott egyet a szegény Thomasin becses guineái közül. Wildeve is letett már a kőre egy sovereignt. Folyt a játék tovább. Először Wildeve nyert s Keresztély ismét szerencsét próbált s övé lett a tét. A szerencse ingadozott, de általában Wildeve felé hajlott. Mindketten úgy belemerültek a játékba, hogy ügyet se vetettek semmire, csak azokra

az apró tárgyakra, a melyek éppen szemök előtt voltak: a lapos kő, a nyitott lámpa, a koczkák s egy pár megvilágított páfrány-levél, a melyekre ráesett a fény, volt az egész világ rájuk nézve.

Végre Keresztély gyorsan kezdett veszteni s egyszerre csak elhűlve vette észre, hogy ellenfele elnyeré Thomasinnak mind az ötven guineáját.

- Bánom is én, bánja a kő - nyöszörögte s lehúzta a másik csizmáját, hogy elővehesse a többit is. - Tudom, hogy megszenvedek ezért az éjtszakáért; háromágú villájával tűzbe lök az ördög. De talán nyerek, akkor majd kapok egy leányt, a ki éjjelente virraszt velem, s nem félek, nem akkor. Ihol egy arany. - Újra kivetett egy guineát a kőre s a koczkák ismét pörögni kezdtek.

Telt az idő. Wildeve lassanként éppen oly izgatott lett, mint Keresztély. Mikor a játékhoz hozzá fogtak, csak az volt a szándéka, hogy alaposan megtréfálja Yeobrightnét. Szépen vagy csúnyán elnyeri a pénzt, aztán megvetőleg átadja Thomasinnak a nénye előtt: ez volt a tervének homályos körvonala. De gyakran eltér az ember a szándékától, még a kivitel folytán is s fölötte kétséges, mire a huszadik guineare ment a játék, volt-e egyéb szándéka Wildevének, mint az, hogy a saját javára nyerjen. Mi több, már nem is a neje pénzére játszott, hanem a Yeobrightére, ámbár Keresztély, a kin az izgalom végkép erőt vett, csak későbbben világosította föl erről.

Tizenegy óra körül járt az idő, mikor Keresztély csak nem sikoltva, az utolsó csillámló guineát a kőre dobta. Negyven percz alatt az is elment a társai után.

Keresztély megfordult s kétségbeesett bűnbánattal vetette magát a páfrányokra:

- Mitevő legyek? - nyögte. - Mitevő legyek. Könyörül-e a jó Isten az én bűnös lelkemen?
- Bah! Él tovább, mintha semmi sem történt volna.
- Igen is, nem élek tovább. Meghalok. Maga... maga...
- Jobban tudok a játékhoz, mint más.
- Az! A hamis játékhoz.
- Otromba vagy, szép öcsém.
- Ahhoz én nem értek. Maga az otromba. Olyan pénzt nyert, a mi nem a magáé. Fele szegény Clym úré.
- Hogy hogy?
- Mert ötvenet neki kellett volna odaadnom. A tekintetes asszony azt mondta.
- Ah! Szébb lett volna, ha Eustaciának ajándékozta. De most már az én kezemben van.

Keresztély fölhúzta a csizmáját s erősen szuszogva összeszedelőzködött, fölállott és elbotorkált. Wildeve a lámpa becsukásához fogott, haza akart térni, látta, hogy már hiába menne a Mistoverre, mire odaér, már a felesége útban lesz a kapitány kocsiján a fogadó felé. Míg a lantorna ajtóval bíbelődött, egy ember emelkedett föl egyik közeli bokor mögül s oda lépett a világosságba. A festékes sugár, vörös alakja volt az.

VIII. FEJEZET.

Kellemetlen tanu.

Wildevé meghökkent. Venn hidegen tekintett rá s egy szót sem szólva, nyugodtan letelepedett a Keresztély helyébe, zsebébe nyúlt, kihúzott egy sovereignt. - Maga a bokor mögött volt, úgy-e? - kérde Wildevé. - A festékes ráütött a fejével. - Ki a pénzzel - mondá. - Vagy talán nincs mersz?

A játék oly faja a szórakozásnak, a mit elkezdni könnyebb tele zsebbel, mint félbeszakasztani. Wildevé nyugodtabb lélekállapotban talán bölcsen visszautasította volna a kihívást, de most a diadalával járó izgatottság teljesen magával ragadta. Kitétt egy guineát a festékes aranya mellé.

- Az enyém guinea - mondá.

- Guinea, a mi a másé - felelt Venn gúnyosan.

- A mi az enyém - szólt Wildevé gögösen - a feleségemé s a mi az övé, az az enyém is.

- Jó, lássunk hozzá. - Megrázta a kockákat s nyolczat, tizet, kilenczet vetett, a három dobás huszonhetet tett ki.

Ez fölbátorította Wildevét. Átvette a poharat s az ő három dobása negyvenötre rúgott.

A festékes másik sovereignt húzott elé. Ez alkalommal Wildevé ötvenegyet vetett, de két egyforma számot nem. A festékes mogorva arcot vágott, ászokat dobott s zsebre tette mind a két aranyat.

- Rendben van - szólt Wildevé megvetőleg. - Legyen kettős a tét. Ő két guineát, a festékes két sovereignt vetett a köre. Megint Venn nyert. Újra két-két aranyat tettek ki s a játék folyt tovább. Wildevé ideges, ingerlékeny ember volt s a játék hatni kezdett rá. Izgett-mozgott, mérgeskedett, fészkelődött s csaknem hallani lehetett, hogy ver a szíve. Venn közönyösen összecsucott ajakkal ült, a szeme csillámló vonallá szűkült s úgy tetszett, nem is létezik. Olyan volt, mint egy arab, vagy egy automata s ha a karja a kockákat nem rázza, vörös homokkőszobornak nézhette volna az ember. A játék hullámozott, majd az egyikhez, majd a másikhoz hajlott a szerencse, de nem pártolt egyikőjük mellé sem. Majdnem húsz perc telt el így. A láng világa akkorára oda vonzotta a pusztá legyeit, a lepkéket s az éjtszaka többi szárnyas teremtményeit, a melyek ott szállongtak a lámpa körül, belerepültek a lángba, vagy hozzá-hozzáütődtek a két játékos arcához.

De egyik férfi sem vetett sok ügyet rájuk, szemöket a kis lapos köre szegezték, a mely épen oly hatalmas és fontos küzdőtér volt ő előttök, mint egy csatamező. Ekkorára megváltozott a játék menete. Állandóan a festékes nyert. Végre hatvan guinea volt már a kezében, a Thomasiné mind s a Clyméből tíz. Wildevé dühös lett s elkeseredett.

- Visszanyerte a kabátját - szólt Venn ravaszúl.

Új dobás és a tét a többi után ment.

- Vissza a kalapját - folytatta Venn.

- Oh! oh! - kiáltott Wildevé.

- Vissza az óráját, a pénzét s mint gazdag ember hagyta ott a termet - mondá Venn, a mint a guineák egymásután az ő kezébe kerültek.

- Itt van még öt - kiáltott Wildeve, a kőre csördítve a pénzt. - S ördög vigye a három dobást, döntsön egy.

A vörös automata nem szólt, bólintott s követte társa példáját: Wildeve megrázta a koczkákat s két hatost meg egy ötöst vetett.

- Hurrah! - szólt tapsolva - megnyertem!

- Ketten játszunk s még csak egyikünk dobott - felelt a festékes, nyugodtan leborítva a poharat.

Mindegyikök szeme a kőre volt szegezve, szinte látni vélte az ember a sugaraikat, mint a ködben a napéit.

Venn fölemelte a poharat s íme három hatos tűnt a szemökbe. Wildevét elfogta a düh. Míg a festékes a tét után nyúlt, megragadta a koczkákat s borzasztóan káromkodva, poharastúl együtt behajította a sötétségbe. Azután felszökött s örülten futkosott föl s alá.

- Hát vége? - szólt Venn.

- Nem! nem! - kiáltott Wildeve. - Még szerencsét próbálok. Meg kell próbálnom.

- Jó, jó, de hol a koczka, atyámfia?

- Elhajítottam, pillanatnyi föllobbanás volt. Milyen számár vagyok. Jöjjön, segítsen keresni, rájuk kell akadnunk. - Fölkapta a lámpát s aggódva kezdett kutatni a fű és páfrány között.

- Ott bajosan találja meg - szólt Venn, utána menve. - Hogy is csinálhat ilyen ostobaságot. Itt a pohár. A koczkák sem lehetnek messze.

Wildeve gyorsan oda vetette a lámpa fényét, a hol Venn a pohárra ráakadt s kutatáshoz látott. Néhány pillanat múlva egy koczka megkerült, a többinek azonban nyoma veszett.

- Mindegy - mondja Wildeve. - Játsszunk egygyel.

- Nem bánom - válaszolt Venn.

Újra leültek s játékhoz láttak, de egy-egy guinea téttel; a szerencse ma éjtszakára határozottan a festékes mellé állott. Venn folyton-folyvást nyert, végre már hetvenkilencz guineája volt s Wildevének csak huszonegy maradt. A két ellenfél most sajátságos látvány vala. Mozdulataikat nem tekintve, szemökben is látni lehetett a játék hullámlását.

Mindegyikök pupillája egy parányi gyertyavilágot tükrözött s kivehette bennök az ember, reménylenek-e vagy csüggedés vesz rajtok erőt. Állott ez a festékesre is, noha az ő vonásai meg se rezzentek. Wildeve kétségbeesett gondatlansággal játszott.

- Mi az? - kiáltott egyszerre, valami suttogást hallva. Mindketten fölpillantottak.

A lámpa világán túl néhány lépésnyire, körülbelől négy láb magas, homályos alakok vették őket körül. Egy percz alatt rájöttek, hogy a puszta lovai állanak ottan, fejüket a játékosok felé fordítva s figyelmesen szemlélődve.

- Aló! - szólt oda Wildeve s a negyven-ötven ló tüstént megfordult s elvágtatott. A játék pedig folyt tovább.

Tíz percz telt el. Akkor egy nagy halálfejes pillangó vetődött elibök az árnyékból, kétszer körülrepülte a lámpát, aztán egyenesen a gyertyának szállott és eloltotta.

Épen Wildeve dobott volt, de még nem emelte föl a poharat, hogy megnézzze, mennyit vetett; most pedig már lehetetlenné vált ez.

- Hogy az istennyila! - rikoltott. - Mi az ördögöt csináljunk? Talán épen hatot dobtam. Van-e gyufája?

- Nincs - felelt Venn.

- Keresztélynek volt egy pár, vajon itt van-e még? Keresztély!

Kiáltására senki sem felelt, csak a völgy fenekén fészkelő gémek kurjongattak szomorúan.

Tanácsstalanul tekintettek körül. Midőn szemök hozzászokott a sötétséghez zöldes, bágyadt fénypontokat vettek észre a páfrány és a fű között. Mintha apró csillagok fénylettek volna, széthintve a domb alján.

- Ah! fénybogarak - szólt Wildeve. - Várjon egy kicsit. Tüstént játszhatunk megint.

Venn ülve maradt, társa pedig négy-öt perc alatt tizenhárom szentjános-bogarat szedett össze egy sóska levélre, a melyet e célra szakított. A festékes halkan nevetett, midőn ellenfelét így fölszerelve látta visszatérni.

- Hát folytatni akarja? - kérde szárazon.

- Azt én mindig úgy szoktam ily esetben - válaszolt Wildeve haragosan. Aztán lerázta a levélről a fénybogarakat s reszkető kézzel körbe rakta őket a kövön. Középen a kockák számára egy kis szabad helyet hagyott, a hova sáppadt, phosphoros világot vetett a tizenhárom piczike lámpa. A játék megújult. Épen abban a szakában voltak az esztendőnek, a melyekben legelevenebb a fénybogarak csillogása; ilyen éjszakákon kettő-három világánál a levelet is el lehet olvasni; a Wildevéi akkora fényt adtak, hogy kényelmesen eljátszhattak nála. Megkapó volt az ellentét e férfiak tettei és környezete között. A mélyedés puha, leves növényei, a melyek halkan susogtak a langyos levegőben, az embertelen magányosság, a guineák csöngése, a kockák zöreje s a játékosok fölkiáltásai oly bizarr szövevényévé egyesültek a körülményeknek, a melyet sohasem láttak e halmok, a mióta a tenger mélyéből kiemelkedtek.

Wildeve rögtön fölemelte a poharat, mihelyt világosságához jutottak, a magános kocka is csak azt mutatta, hogy a szerencse ellene van.

- Nem játszom tovább - kiáltott föl - maga nem igazán játszik!

- Hogy-hogy? Hisz' a kocka az öné.

- Változtassunk a játékon. Nyerjen a legkisebb dobó; így talán pártomra áll a szerencse. Elfogadja?

- El, folytassuk - felelt Venn.

- Már megint itt vannak, verje meg az Isten! - kiáltott Wildeve, föltekintve. A lovak észrevétlenül visszatértek s ismét rájuk szegeztek félénk szemöket, mintha csodálkoznának, hogy ember s gyertyafény mit kereshet ilyen szokatlan órában ez elhagyatott tájon. - Boszantók ezek a dögök a bámulásukkal - folytatta és egy követ dobott arra felé, a mely szétriasztá őket; aztán folytatták a játékot.

Wildevének most már csak tíz guineája volt s mindketten ötöt tettek ki. Wildeve hármast vetett, a festékes kettőst s beseperte a pénzt. Társa megragadta a kockát s dühében beleharapott, mintha darabokra akarná szaggatni.

- Csak azért sem engedek, itt az utolsó öt - kiáltott, ledobva a guineákat. - Az Isten pusztítsa el ezeket a fénybogarakat, elalvó félben vannak. Miért nem világítottok, ostobák? Pizskálja meg őket valami tüskével.

Fogott egy kis galyacskát, úgy fordította a szentjános-bogarakat, hogy fénylő oldalukkal álljanak fölfelé.

- Van már világ. Dobjon - szólt Venn. Wildeve leborította a poharat a megvilágított körbe és sóvár szemmel nézett a koczkára. Egyet vetett.

- Ez már igen! Mondtam, hogy megfordul a játék s meg is fordult.

Venn nem felelt, de a keze egy kicsit remegett.

Ő is egyet vetett.

- Oh! - mondá Wildeve.

A koczka másodszor koppant a kövön. Újra ász. Venn elborult arczczal dobott, a koczka két darabra szakadt s a most hasadt oldalak voltak felül.

- Semmit se vetettem - mondá.

- Úgy kell nekem. Én repesztettem ketté. Itt a pénze. Fogja. A semmi kevesebb az egynél.

- Csak tartsa meg.

- Fogja, ha mondom. Az öné. - S a festékes melléhez dobta a tétet. Venn összeszedte, fölállott s elindult. Wildeve elkábulva üldögélt a mélyedésben. Mikor magához tért, fölállott s kezében a kialudt lámpával az országút felé tartott. Oda érve megállott. Az éjtszaka csöndje uralkodott az egész puszta, csak egy irányban nem: a Mistover felé. Onnan halk kerékörej hallatszott s egyszerre két kocsilámpát látott Wildeve lefelé jönni a halmon. Egy bokor mellé lépett s várakozott. A kocsi odaért s elhaladt. A kocsis mögött két ember ült, a kiket ő jól ismert.

Az egyik Eustacia volt, a másik Yeobright, a ki átölelve tartá az asszonyt; Shadwater Weirnél elfordultak, a felé az ideiglenes lakás felé, a melyet Clym onnan vagy három mérföldnyire, keleten bérelt.

Wildeve elfelejté, mennyi pénzt elveszített ma, szeretője láttára, kinek értéke geometriai haladványban nőtt előtte minden alkalommal, mely a közöttük levő áthidalhatatlan mélységet eszébe juttatá. Telis-tele azzal a finom fájdalommal, a melyet ő érezni tudott, ellenkező irányba fordult, a fogadó felé.

Körülbelül abban a perczben, a melyben Wildeve az útra lépett, vagy száz yarddal följebb, Venn is elérte azt, s meghallva a kerekek neszét, ő is várakozott.

Mikor ráismert a kocsiban ülőkre, csalódottnak látszott. Egy-két pillanatig tűnődött, az alatt a kocsi elrobogott, ő pedig átment az úton, s torony iránt az országút oly pontja felé tartott, a hol az egy dombra kapaszkodva kanyarulatot csinált. Most megint előtte volt a kocsinak, a mely lépésben haladva caakhamar odaért. Venn előlépett.

Eustacia megdöbbsent, mikor a lámpafény a festékesre vetődött, Clym is önkénytelenül levette a karját felesége derekáról.

- Ön az, Diggory? Sétálgat magánosan?

- Igen, engedelmet kérek, hogy megállítottam önöket - mondá Venn. - Wildevené ő nagyságát várom. Yeobrightné tekintetes asszony küldött neki valamit. Nem lennének szívesek megmondani, haza ment-e már?

- Nem még. De mindjárt jönni fog. A fordulónál találkozhatik vele.

Venn meghajolt, visszatért előbbi helyére, a hol a mistoveri út az országútba futott. Itt állott csaknem egy félóra hosszáig, akkor ismét jött két lámpa lefelé a dombon. A kapitány régi módi bárkája volt az, Charley hajtotta s Thomasin ült benne. A festékes lassan elejökbe került.

- Engedelmet kérek, hogy megállítom a tekintetes asszonyt - szólott - Yeobrightné tekintetes asszonytól hoztam volna valamit.

Egy kis csomagot nyújtott át, a száz guinea volt az, hevenyében papirba csavarva.

Thomasin magához tért meglepetéséből s átvette a csomagot.

- Ez az egész - jó éjtszakát kívánok, - mondá s eltűnt szem elől.

Így Venn abbeli buzgóságában, hogy a dolgot rendbehozza, nemcsak azt az ötven guineát adta oda Thomasinnak, a mely valóban az övé volt, hanem azt az ötvenet is, a melyet Yeobrightné Clymnak szánt. Tévedését Wildeve okozta, a ki a játék elején méltatlankodva utasította vissza azt a vádat, hogy az első guinea nem az övé. Azt nem tudta a festékes, hogy a játék közben Thomasin pénze elfogyott, s Wildeve a máséval játszott tovább.

Így oly csalódásba esett, a mely későbbben több szerencsétlenséget hozott, mint a mennyi háromszor annyi pénz elvesztése lett volna.

Az éj már előrehaladt; Venn mélyebben merült bele a pusztába, s végre elérte a vizmosást, a hol szekérével tanyázott. Csak vagy kétszáz yardnyira állott az a hely attól a mélyedéstől, a hol Wildevével megmérkőzött volt. Belépett mozgó hajlékába, világot gyújtott, s mielőtt az ajtót bezárta volna, tünődött egy darabig az elmúlt órák eseményein. Míg így elmerülve álldogált, látható lett a hajnal az égbolt keleti részén. A felhők eltisztultak s noha még csak egy és két óra között járt az idő, a mennynek azt a részét elöntötte már a nyár derekának lágy fénye.

Venn, a ki holtra volt fáradva, bezárta az ajtót s lefeküdt aludni.

NEGYEDIK KÖNYV: A ZÁRT AJTÓ.

I. FEJEZET.

Találkozás a tó partján.

Július napja ragyogott az Egdon fölött s scarláltá festette a karmazsinszínű avarfüvet. Az évnek csupán ebben a szakában volt pompás a pusztá, s ebben a szakban is egyedül akkor, ha ilyen idő járt reá. Ez a virágzó időszak a második vagy déli szakaszt képviselte azoknak a jelentéktelen változásoknak a cyclusában, a melyekre a pusztá képes volt; megelőzője a zöld vagy ifjú páfrány korszaka volt: a reggel képe, utána a barna korszak következett, mikor az avarfü harangjai s a páfrányok az este rőt színébe öltöztek; ezt aztán a téli korszak sötét meze váltotta föl, az éjszaka.

Clym és Eustacia alderworthi házikójukban teljesen egyhangú, de előttük búbajos életet éltek. Egyelőre épen nem törődtek a pusztával s az időjárás változásaival. Valami fényes ködpára vette őket körül, mely elrejtett előttök mindent, a mi szemöket sérthette volna, s fényt árasztott minden dologra; örültek, ha esett az eső; olyan jó ürügyük volt ilyenkor egész álló nap otthon maradni; örültek, ha sütött a nap, együtt üldögélhettek a halmokon. Olyanok voltak, mint azok a kettős csillagok, a melyek egymás körül forognak, s távolról tekintve egygyé olvadnak össze. A teljes magánosság, a melyben éltek, intensívebbé tette egymásra vonatkozó gondolataikat. De azt mondta volna az ember, hogy ugyanez talán félelmesen tékozolja kölcsönös szerelmöket. Yeobright nem tartott ettől, a mi őt illeté; de ha eszébe jutott Eustacia régi megjegyzése a szerelem mulékony voltáról, a melyet az, úgy látszott, már elfelejtett, kétség szállotta meg; megdöbbsent arra gondolva, hogy a mulandóság a paradicsomban is otthon van.

Három vagy négy hét telt így el, aztán Yeobright újra neki feküdt a tanulásnak. Hogy mulasztását helyre pótolja, fáradhatatlanul dolgozott, szeretett volna a lehető leggyorsabban rálépni az új útra.

Eustacia ellenben mindig arról álmodozott, hogy ha egyszer felesége lesz Clymnak, rá tudja majd venni arra, hogy térjen vissza Párisba. Yeobright ugyan óvatosan tartózkodott efféle ígéretről; de ellen tud-e állani az ő hízélgéseinek és rábeszélésének? Eustacia oly valószínűnek tartotta a sikert, hogy nagyatyja előtt nem Budmoutht, hanem Párist szokta emlegetni, mint leendő lakhelyöket. Ez az álom volt minden reménysége. Házasságuk óta azokon a csöndes napokon, mikor Yeobright ajkait, szemét, arcza vonásait csudálta, mind csak ezen tünődött, még akkor is, midőn ura pillantását viszonzta, s most a könyvek, a melyek légvárait lerombolással fenyegették, kínos érzéseket keltettek benne. Remélte volt, hogy lesz idő, mikor Páris valamely kicsi, de csinos boltjának úrnőjeként a vidám világban, vagy legalább annak a szélén tölti napjait, s eljut hozzá egy-egy kósza csilláma azoknak a városi gyönyörűségeknek, a melyek élvezésére volt teremtvé. Yeobright azonban oly szilárdan ragaszkodott ellenkező szándékához, mintha a házasság inkább táplálná a philantropikus ábrándokat, mint elhervasztaná.

Aggodalma magas fokra hágott, de volt valami Clym határozott modorában, a mi habozóvá tette, megpendítse-e ezt a tárgyat, vagy sem? Ekkor azonban segítségére jött egy véletlen eset. A lakodalom után körülbelül hat héttel történt ez, s oka egyedül az volt, hogy Venn tudtán kívül rosszul helyezte el a Clymnak szánt ötven guineát. Thomasin néhány nappal azután, hogy a pénzt megkapta, köszönő levelet írt nagynénjének: az ajándék nagysága meglepte, de mivel Yeobrightné összeget sohasem említett, nagybátyja bőkezűségében talált magyarázatot. Yeobrightné erősen meghagyta neki, hogy urának semmit se szóljon ez adományról, Venn pedig természetesen soha egy hangot se ejtett arról az éjszakai jelenetről. A Keresztély

nyelvét is megkötötte a rettegés, remélte, hogy egy vagy más módon rendeltetési helyére jutott a pénz, s ezt állította is a nélkül, hogy részletekbe bocsátkozott volna. Ennélfogva egy pár hét elmúltával Yeobrightné csodálkozni kezdett, miért nem ad arról semmi hírt a fia, eljutottak-e hozzá a guineák, s csodálkozása szomorúsággá változott, ha arra gondolt, hogy talán haragszik, s ezért hallgat. Ez szinte lehetetlen; de hát akkor miért nem ír? Faggatni kezdte Keresztélyt s ennek zavaros feleleteiből csakhamar rájött volna, hogy nincs minden rendén, ha Thomasin czédulája részben meg nem erősíti küldöttjének előadását.

Ily kétségek közt volt, mikor egy reggel meghallotta, hogy menyé Mistoveren van látogatóban. Elszánta magát, hogy fölsétál, találkozik Eustaciával, s megtudja tőle, hogy a családi guineák, a melyek Yeobrightné előtt olyanok voltak, mint gazdagabb asszonyok előtt a családi gyémántok, vajon jó helyre jutottak-e vagy nem?

Mikor Keresztély megtudta, hogy Yeobrightné hová készül, zavara tetőpontra hágott. Az indulás perczében aztán nem bírt tovább tettetni s megvallotta, hogy kockázott, elmondotta, hogy a guineákat elnyerte Wildeve.

- Talán meg is tartja magának? - kiáltott föl Yeobrightné.

- Hiszem az Istent hogy nem - nyögte Keresztély. - Jó ember a tekintetes úr, s talán nem tesz másnak kárt. Azt mondta akkor, hogy Eustaciának kellett volna adnunk a Clym úr részét, s talán oda is adta maga.

Nyugodtan fontolóra véve a dolgot Yeobrightné is valószínűnek hitte ezt; azt még sem tehette föl Wildevéről, hogy megtartja a Clym pénzét. De azért harag szállotta meg a szívét, hogy végre is a Wildeve kezébe kerültek a guineák, ő osztotta szét s a Clym részét Eustaciának adta, mert szeretője volt valaha, s lehet most is az. E gondolat oly zaklató fájdalmat okozott neki, a minél erősebbet sohasem érzett.

A boldogtalan Keresztélyt tüstént elbocsátotta a háztól, de későbbben tehetetlennek, gyámoltalannak érezve magát nélküle, megengedte, hogy egy időre még ott maradjon. Aztán sietett Eustaciához; az érzés, mely e látogatásra készítette, sokkal kevésbé volt menyé iránt szíves, mint amely félórával azelőtt eltöltötte. Akkor az volt a szándéka, hogy barátságosan megtudakolja, nem kallódtak-e el véletlenül a guineák, most azt akarta kereken megkérdeni, hogy Wildeve titokban neki adta-e át azt a pénzt, a mi Clymnek volt szánva szent ajándékul.

Két órákor eredt útnak, s összetalálkozásukat sietteté az a körülmény, hogy Eustacia a tó mellett állott a gáton, mely nagyapja telkét körülvette, s onnan nézdelte a tájt, s talán azokra a regényes epizódokra gondolt, a melyeknek e hely az elmúlt napokban tanúja volt. Mikor Yeobrightné közelebb érkezett, Eustacia olyan közönyösen nézett végig rajta, mintha sohase látta volna azelőtt.

Yeobrightné szólalt meg először.

- Önhöz jöttem - mondá.

- Valóban - felelt Eustacia meglepetve, mert anyósa, az ő nagy boszúságára, visszautasította meghívásukat a lakodalomra. - Egyáltalán nem vártam önt.

- Egy kis dolgom van önnel, csak az hoz ide - szólt Yeobrightné szárazabban, mint előbb. - Kapott-e ajándékot a Thomasin urától.

- Ajándékot?

- Pénzt!

- Pénzt? Én!

- Ön titkon; így értettem, ámbár nem volt szándékom egyenesen kimondani.
- Pénzt Wildeve úrtól? Nem sohasem. Mire céloz ezzel asszonyom? - Eustacia hirtelen haragra gyuladt, mert az villant eszébe, hogy Yeobrightné is tud a Wildevével való viszonyáról s most talán vádat emelni jött, hogy becsstelen ajándékot fogadott el attól.
- Csak kérdezősködöm - szólt Yeobrightné. - Én - -
- Jobb véleménynyel kellene lennie rólam. Tartok tőle, ön ellenem volt eleitől fogva.
- Oh nem. Csupán mellette voltam Clymnak - válaszolt Yeobrightné egy kissé nagyon is nyomatékosan. - Természetünkben van, hogy ügyeljünk a hozzánk tartozókra.
- Clymot hát oltalmazni kellett ellenem? - kiáltott föl Eustacia, s szenvedélyes könnyek borították el szemét. - Én nem ártottam neki azzal, hogy a felesége lettem. Micsoda bünt követtem el, hogy ön ilyen rossz véleménynyel van felőlem? Semmi joga sem volt engem kisebbitni előtte, sohasem vétettem én önnek.
- Csak azt tettem, a mi azok közt a körülmények közt természetes volt - felelt Yeobrightné szelidebben. - Jobb szerettem volna nem feszegetni mostan a dolgot, de ön kényszerít reá. Nem restellem megvallani az igazat. Szilárdul meg voltam győződve, hogy ön nem való neki, ennél fogva megtettem mindent, a mi hatalmamban állott, hogy házasságukat meggátoljam. De most már ez befejezett dolog, s eszem ágában sincs panaszkodni többé, s kész örömmel tekintem önt menyemnek.
- Oh igen, csakugyan helyes ilyen gyakorlati szempontból nézni e dolgot - mormolta Eustacia, s magatartása arra mutatott, hogy haragja épen nem enyhült. - De miért hiszi, hogy Wildevével viszonyom van? Én se vagyok fából. Elfog a boszúság; s bizonyára elfogna helyemben minden asszonyt. Engedje meg, eszébe juttatnom, hogy leereszkedtem, nem pedig hálót szőttem, mikor hozzámentem Clymhoz. Nem akarom hát hogy úgy bánjanak velem, mint csel-szövővel, a kit már türni kell, mert befurakodott a családba.
- Oh - mondá Yeobrightné, hasztalan iparkodva erőt venni haragján. - Nem is gyanítottam, hogy a fiam családja nincs oly előkelő mint Vyéké; talán különb is lesz! Mulatságos beszéd: hogy ön leereszkedett.
- Igen leereszkedtem - válaszolt Eustacia tüzesen. - S ha tudtam volna, a mit ma tudok, hogy egy teljes hónappal a lakodalmam után e vad pusztán fogok élni, kétszer is meggondoltam volna e dolgot.
- Jobb, ha nem mond efféléket; nem épen valószínűen hangzanak. Nem tudnám hogy Clym rászedte volna, meg vagyok győződve, nem is tette, az aztán más kérdés, hogy a másik részről hogy állott a dolog.
- Ez már türhetetlen - válaszolt az ifjabbik asszony rekedten; arcza bíbor színre vált s szeme szikrákat szórt. - Hogyan mer így beszélni velem? Ismétlem, hogy ha tudtam volna, mily élet vár reám, nemet mondok neki. Nem panaszkodom. Clymnak sohasem ejtettem erről egy hangot sem, de azért igaz. Remélem, hogy aztán nem fog ön csel-szövénynyel vádolni. S ha most sérteget, a sértés visszahull önre.
- Sértegetem? Ön azt hiszi, hogy valami gonosz indulatú asszony vagyok.
- Bántott a házasság előtt is, most meg azzal gyanúsított, hogy mást szeretek pénzért.
- Kénytelen voltam azt gondolni. De a házamon kívül sohasem beszéltem önről.
- Bezzeg beszélt a házban s épen Clymnak. Rosszabbat nem is tehetett volna.

- Kötelességem tettem.

- Én is azt fogom tenni.

- Az ön kötelessége bizonyára részben abban fog állani, hogy rám haragítsa Clymot, a miért kérdezősködtem. De miért ne túrném el, mint mások is már én előttem.

- Értem önt - szólt Eustacia fölindulásában pihegve. - Ön szerint kitelik én tőlem minden gonoszság. Mert ki lehetne már rosszabb annál az asszonynál, a ki szeretőt tart, s férjét föl-ingerli atyjafiai ellen. Ilyennek fest ön engem. Nem tör-e be hozzánk s nem menti-e ki Clymot a kezem közül?

Yeobrightné szeget szeggel torolt vissza.

- Ne dühöngjön asszonyom. Árt a szépségének, s biztosítom nem vagyok méltó arra, hogy miattam kárt tegyen magában. Szegény öreg asszony vagyok, a ki elveszíté a fiát, semmi több.

- Ha tisztességesen bánt volna ön velem, öné volna most is - válaszolt Eustacia s égető könnyek peregtek szeméből. - Ön balgatagúl jár el s oly szakadást idézett elő, a melyet soha-sem lehet megszüntetni többé.

- Semmit sem tettem. Ezt egy fiatal asszonytól lehetetlen eltűnöm.

- Rászolgált. Gyanúba vett és ön az oka annak is, hogy így beszéltem az uramról, a hogy nem akartam. Ön nyilván tudtára adja, mit mondtam, s bajt hoz mind a kettőnkre. Hagyjon el. Ön ellenség, nem barát.

- Megyek, de még van egy szavam. Ha valaki azt mondja, hogy alapos ok nélkül jöttem önhöz kérdezősködni, az nem beszél igazat. A ki azt mondja, becstelen eszközökkel igyekeztem meggátolni a házasságukat, az sem jár az igazság útján. Gonosz időket kell megélnem. Igazságtalanság az Istentől, hogy megengedte, hogy ön így sértegessen. Meglehet a boldogság nem e világon jut fiamnak osztályrészül, mert balgatag ember ám az, a ki szülője tanácsát nem fogadja. Ön, Eustacia, a nélkül, hogy tudná, örvény szélén áll. Csak felényire mutassa ki fiam előtt a természetét, a mint ma én előttem kimutatta, s úgy találhatja, úgy fogja találni, hogy most ugyan gyöngéd ön iránt, mint egy gyermek, de tud olyan kemény is lenni, mint az aczél.

Ezzel a fölhevült asszony elindult, Eustacia pedig lihegve bámult a tóra.

II. FEJEZET.

Clymot baj éri baj után, de ő azért dalol.

E szerencsétlen találkozásnak az lett az eredménye, hogy Eustacia nem tölté nagyapjával a délutánt, hanem sietett haza Clymhoz s három órával előbb érkezett meg, mint az várta. Kipirult orczával lépett be, s a szemén még akkor is meglátszott a nagy fölindultság. Yeobright csodálkozva nézett föl reá. Soha sem látta eddig még csak hasonló lélekállapotban sem. Eustacia elhaladt mellette s szó nélkül fölment volna, de Clymot annyira megkapta a nyugtalanság, hogy nyomon követte.

- Mi a baj, Eustacia? - kérdé.

Felesége a hálósobában a kandalló előtt állott s kalappal a fején, összetett kezekkel nézte a padlót. Nem felelt rögtön, azután halkan így szólt:

- Találkoztam anyáddal. S nem akarok többet találkozni vele.

Mintha kő nehezedett volna a Clym szívére. Aznap reggel, midőn Eustacia nagyapjához készült, Clym azt az óhaját fejezte ki, hogy hajtasson át Blooms-Endre s tudakozódjék anyósáról, s egy vagy más alkalmasnak látszó módon béküljön össze vele.

Felesége vidáman indult útnak, s az ő szívét jó reménység töltötte el.

- Mi történt? - kérdezte.

- Nem tudom, nem emlékszem. Találkoztam az anyáddal és nem akarok többet találkozni vele.

- Miért?

- Mi közöm nekem Wildevéhez? Engem ne rágalmazzon senki sem. Oh! mily megalázó! Azt kérdik, kaptam-e pénzt tőle, bátorítottam-e effélékre; nem is igen tudom már mit.

- S hogy kérhetett ilyet?

- Pedig kérdett.

- Akkor oka volt reá. Mit mondott még anyám ezen kívül?

- Nem tudom, nem emlékszem reá; csak annyit tudok, hogy mindketten olyan szavakat mondtunk, a miket nem lehet megbocsátani.

- Oh, valami félreértésnek kell itt lenni. Kinek a hibája az, hogy anyám czélzata nem lett világossá?

- Jobb szeretném nem mondani. Engedd meg, hogy ne mondjam el. Talán a körülményeké, a melyek legalább is nagyon visszások voltak. Oh, Clym, nem tudom megállani, hogy ki ne mondjam; nagyon kellemetlen egy helyzet az, a melybe engem hoztál. De meg kell javítanod. Igen, meg kell, mert most már meggyülöltem. Igen, igen, Clym, vigy engem Párisba s térj vissza régi foglalkozásodhoz. Nem törődöm vele, akármilyen nyomorúságosan élünk is eleintén, csak egyszer Párisban legyünk s ne az Egdon-pusztán!

- De hisz én már egészen lemondtam erről, - mondá Yeobright meglepetve. - Bizonyára nem is bátorítottalak arra, hogy effélére számíts.

- Az igaz. De vannak olyan gondolatok, a melyeket soha sem lehet kivetni elménkből, s ez nekem ilyen. S miért ne legyen beleszólásom a dologba, mikor feleséged vagyok és osztályosod?

- Nos, vannak dolgok, a melyekről nem lehet vitatkozni; s azt hittem ez, kölcsönös meg-egyezésünkből, különösen ilyen.

- Clym, boldogtalanná tesz, a mit mondasz, - válaszolt Eustacia és elborult arczczal félre fordult.

Eustaciának ez a váratlanul fölszínre került reménye zavarba hozta férjét. Először találta magát szemközt azzal, hogyan törekszik egy asszony kerülő úton célja felé. De szándéka rendületlen maradt, noha Eustaciát igazán szerette. S a beszélgetés eredménye az lett, hogy föltette magában, hogy még jobban nekilát a munkának, mint eddig. Hadd legyen módjában mielőbb anyagi eredményekre hivatkozni Eustacia szeszélyével szemben.

A következő nap földerítette a guineák rejtélyét. Thomasin egy rövidke látogatást tett nálok és sajátkezűleg átadta a pénzt Clymnek. Eustacia ekkor épen nem volt otthon.

- Ez volt tehát az, a mire anyám gondolt! - kiáltott föl Clym. - Thomasin, tudod-e, milyen keserű összeszólalkozás volt köztük?

Thomasin modora mostanában tartózkodóbb volt egy kicsit unokatestvérével szemben, mint azelőtt. A házasság hatása az szokott lenni, hogy bizonyos irányokban növeli azt a tartózkodást, a melyet egy irányban eltüntet.

- Mondta néném, - felelt nyugodtan. - Mi hozzánk jött azután.

- Megtörtént a legrosszabb, a mitől féltem. Föl volt indulva nagyon anyám, mikor hozzátok ment, Thomasin?

- Föl bizony.

- Nagyon, csakugyan?

- Nagyon.

Clym a kert kapufélfájára támaszkodott s kezébe rejté arcját.

- Ne búsulj e miatt, Clym. Még jó barátok lehetnek.

Yeobright fejét rázta.

- Két ilyen szenvedélyes természet! Soha. Nos, jőjjön a minek jönnie kell.

- Egy vigasztaló még van benne, a guineák nem vesztek el.

- Bár vesztek volna el kétszer inkább, mint hogy ez történt.

Eme zűrzavaros események között Yeobright egy dolgot érzett elengedhetetlennek; valami haladást kell fölmutatnia tanítóskodási terveiben minél előbb. Ez okból sok éjtszakán át olvasott, tanult, s virrasztásai benyúltak a késő hajnali órákba.

Egy reggel, a szokottnál nagyobb megerőltetés után, fölébredéskor különös fájdalmat érzett a szemében. A nap fénye a függönyre esett, s a mint először fölpillantott, oly éles fájdalmat érzett, hogy kénytelen volt pilláit lehunyni. Valahányszor szét akart nézni, az a beteges érzékenysége a világosság iránt mindig nyilvánult, s arczán a fájdalom könnyei peregtek le. Kénytelen volt bekötni a szemét, míg felöltözött, s a kötést egész nap ott kellett tartania.

Eustacia majdnem kétségbeesett. Mikor a baj más napra sem javult, elhatározták, hogy orvosért küldenek Southertonba.

Este felé megjött az orvos s kijelenté, hogy a baj szemgyulladás, a melyet azzal idézett elő Clym, hogy éjjeli tanulmányait akkor is folytatta, mikor egy előzetes hülés már némileg meggyöngyöztette a szemét.

Clym munkaképtelenné lett, s majdnem megölte a türelmetlenség a miatt, hogy ezt az aggodalmasan siettetett munkáját félbe kellett szakítania. Olyan szobában kellett tartózkodnia, a honnan minden fény ki volt zárva, s nyomorúsága valóban tökéletes lett volna, ha Eustacia nem olvasgat föl neki egy ernyős lámpa világa mellett. Remélte, hogy baja nem tart sokáig, de az orvos harmadik látogatása után elcsüggedve értesült, hogy ámbár szemernyővel egy hónap múlva kimehet a szabadba, - arról, hogy munkáját folytassa, s akármiféle nyomtatást olvasson, hosszú időre le kell mondania.

Hét tünt el hét után és semmi sem látszott világot hinteni az új pár borúlt egére. Eustacia előtt ijesztő képek merültek föl, de gondosan óvakodott attól, hogy férje előtt ezeket szóba hozza... Meg is vakúlhat; az meg szinte bizonyos, hogy már nem lesz oly erős látása többé, hogy az Eustacia érzelmének megfelelő pályát válaszszon, s őt ezek közül az elhagyott halmok közül kiszabadítsa.

Ilyen nyomasztó viszonyok közt nem látszott valószínűnek, hogy a szép Párisról szőtt álmai valóra válhassanak. A mint nap nap után múlt s Clym baja nem javult, Eustacián mind gyakrabban vett erőt a komor hangulat s ilyenkor ki-kiment a kertbe s keservesen sírdogált.

Yeobright azt gondolta, hogy el fog küldeni anyjáért, s azután ismét azt, hogy nem. Anyja csak boldogtalanabb lesz vele, ha ezt is megtudja; s annyira elkülönítve éltek egymástól, hogy bajosan vesz hírt erről, ha csak külön meg nem izeni neki. Azzal az elhatározással, hogy olyan philosophikusan viseli a bajt, a mint csak lehet, várt a harmadik hétig, a mikor először ment ki a szabad levegőre betegsége óta. Az orvos most újra meglátogatta, s Clym sürgette, hogy mondjon határozott véleményt. Fájdalmas meglepetéssel kellett hallania, hogy az az idő, a mikor betegsége megszűnik, épen oly távol van, mint valaha. Szeme oly sajátságos állapotban van, hogy ámbár a sétálgatáshoz eléggé lát, megerőltetnie nem szabad; valami határozott tárgyra való szegezése újra élessé tenné a gyuladást.

Clym nagyon elkomolyodott erre az értesülésre, de nem esett kétségbe. Valami nyugodt elszántság, sőt derűtség vett erőt rajta. Megvakulás nem fenyegette s ez elég volt. Arra ítélve lenni, hogy a bizonytalan ideig szürke üvegen keresztül nézze a világot, elég rossz volt, sőt végzetes is mindenféle haladásra, de Yeobright tökéletes stoikus volt olyan bajjal szemben, a mely társadalmi állását érinté. S ha Eustaciára nem tekintett volna, a legszerényebb életpálya is kielégítette volna őt, ha csak azon valamennyire az ő civilisálói terveinek megfelelően lehet működni. Tarthatott például egy éjjeli iskolát valamelyik viskóban, s épen ezért baja nem verte úgy le, mint máskülönben tette volna.

Elment sétálni a meleg verőfényben napnyugat felé, azokon az ösvényeken, a melyek a legjobb ismerősei voltak; ezek voltak legközelebb régi otthonához. Egyik völgyben aczél csillogása jutott a szemébe; mikor közelebb jutott, kivette, hogy a fényt egy rekettyevágó ember szerszámja szórja. A munkás fölismerte Clymot s Yeobright a hangról rájött, hogy Humphreyval beszél.

Humphrey sajnálkozott Clym állapotán s azután hozzátette:

- Hát ha ilyen alacsony dologgal foglalkoznék mint én, most is csak úgy folytathatná.
- Abban igaza van, - felelt Yeobright tünődve. - Mennyit keres ezzel a munkával?

- Egy fél koronát kapok százáért, s ilyen hosszú napokon igen tisztességesen megélhetek belőle.

Yeobright haza felé menet Alderworthba, az egész úton gondolatokba volt merülve, s e gondolatok nem voltak kellemetlenek.

A mint megérkezett, Eustacia a nyitott ablakból kiszólt hozzá s Clym egyenesen oda ment.

- Kedvesem, - mondá; - sokkal boldogabb vagyok, és ha anyám kibékülne velem és veled, azt hiszem, egész boldog lennék.

- Félek, hogy ez soha sem lesz meg, - felelt Eustacia, a távolba mélyedve, szép viharos szemével. - Hogy mondhatod: «Boldogabb vagyok», mikor semmi sem változott?

- Annyi változott, hogy fölfedeztem valamit, a mivel foglalkozhatom, s a mivel megkereshetem kenyerünket ezekben a szerencsétlen napokban.

- Nos?

- Megyek rekettyét vágni.

- Csak nem, Clym, - szólt Eustacia, s arczáról hirtelen eltűnt a reménységnek az a csilláma, mely egy pillanatra földerítette, s most még csüggedtebb lett.

- De bizony megyek. Nem igazi oktalanság-e tőlünk, hogy itt tékozoljuk azt a kis pénzünket, mikor tisztességes munkával megkereshetem, a mire szükségünk van. Szabad levegőn fogok dolgozni, s ki tudja, egy-két hónap múlva nem folytathatom-e tanulmányaimat.

- De nagyatyám azt mondta, hogy segítségünkre lesz, hogy ha rászorulunk.

- Nem szorulunk rá. Ha rekettyevágó leszek, egész szépen megélünk.

- Egy gyékényen a rabszolgákkal, az egyiptomi zsidókkal s más effélékkel.

Keserű könnyü gördült le az Eustacia arczán, de Clym nem vette azt észre. Yeobright bizonyos nonchalance-szal beszélt, mintha mutatni akarná, hogy az az elhatározás, a mely feleségében valóságos borzalmat ébresztett, neki egyáltalán nem okoz fájdalmat.

Másnap Clym elment Humphrey kunyhójába s kamáslit, keztyűt, fenkövet és sarlót kért tőle kölcsön, míg maga szerezni tud. Akkor útnak eredt új bajtársával, régi ismerőseivel, s kiszemelt magának egy területet, a hol mindjárt megtette az első vágást.

Látása épen mint *Rasselas*ban a szárnyak, bár magasabb céljaihoz nem tudta hasznát venni, ehhez tökéletesen elég volt, s úgy találta, hogy ha egy kis gyakorlat megkeményíti a tenyerét s nem hólyagzik majd föl, egész kényelmes dolga lesz.

Naponként együtt kelt a nappal, fölötötte lábvédőit s ment a találkozóra Humphreyhez. Reggeli négy órától délig dolgozott, akkor haza ment, aludt egy pár óráig, midőn legégetőbben süttött a nap; azután kijött ismét és dolgozott sötét estig.

Bőr ruhadarabjai, fekete pápászeme, a melyet nem szabad volt letennie, úgy kivették formájából ezt a párisi embert, hogy legbensőbb barátja is elment volna mellette, a nélkül, hogy ráismert volna. Egy barna pont volt csupán az olajzöld rekettyés közepében és semmi egyéb.

Ha nem dolgozott, sokszor eszébe jutott az Eustacia helyzete s anyja elhidegülése, és csüggedtség szállotta meg, de ha tele volt munkával a keze, földerült és megnyugodott.

Mindennapi élete sajátságosan mikroszkopikus volt, egész világa egy pár lábnyi területből állott. Pajtásai a puszta gyíkjai, kígyói, szöcskéi voltak, s úgy tetszett, hogy az a társaság be-

fogadja őt. A méhek bizalmas nótákat zümmögtek a fülébe s akkora csoportokban szállották meg mellette a hanga- és rekettye-virágokat, hogy azok egészen a földig hajoltak belé.

Az Egdon furcsa, másutt nem található ambraszínű pillangói ott libegtek ajka lehelletében, meggörbédett hátára szállottak s játszadoztak a föl s alá suhanó sarló csillámló hegyével. A lábánál egész sereg smaragdzöld tücsök szökdécselt, egyiknek-másiknak nem sikerült az ugrás, oldalára, hátára, vagy fejére pottyant, mint valami ügyetlen akrobata; azután hangosan udvarolgattak a páfránylevelek hűsében, csöndes egyszerű öltözetű társaiknak. Kamarát, légyfogót hírből sem ismerő, teljesen civilisálatlan dongó-legyek dúdolgattak körötte, nem is sejtve, hogy ő is ember. A páfránylombok közt ragyogó kék vagy sárga kígyók siklottak ki s be; csak az imént vedlették le régi bőrüket, s most jártak legpompásabb ruhában. A halmocs-kákon fiatal tengeri nyulak sütkéreztek, a forró sugarak átsütöttek vékony fülükön, vérpirosakká festették azokat, úgy, hogy az erek is meglátszottak rajtuk.

Foglalkozásának egyhangúsága, egyformasága megenyhíté s gyönyörűség volt neki. Az orvos tilalma igazolta ezt az egyszerű életmódot; mert nagyravágyó nem volt ugyan, de ha ereje töretlen marad, lelkiismerete nem hagyott volna békét neki, míg magasabbra föl nem küzdi magát. Így történt, hogy Yeobright néha danolgatott is, s ha Humphreyvel elindultak indát keresni, a mivel a rekettye nyalábokat összekössék, nem egyszer vázolgatta a párisi életmódot, hogy gyorsabban teljék az idő.

Egy ilyen meleg délután Eustacia kísétált oda, a hol Yeobright dolgozni szokott. Clym buzgón aprította a rekettyét, hosszú sor vesszőnyaláb volt előtte, s mutatta, mennyit végzett az nap. Nem vette észre, hogy a felesége jön. Eustacia egészen mellé ért s hallotta, hogy halkan dudorász magában. Ez megdöbbenté. Először síróba eredt, mikor így látta szegény beteg emberül, a ki arcza verejtékével szerzi meg kenyerét, de az, hogy danol, s nem kél ki e foglalkozás ellen, a mely neki jó lehet ugyan, de feleségére, mint művelt asszonyra nézve, lealázó, ez lesujtotta. Clym még most sem vette észre, s danolt tovább:

«Le point du jour
A nos bosquets rend toute leur parure;
Flore est plus belle à son retour;
L'oiseau reprend doux chant d'amour:
Tout célèbre dans la nature
Le point du jour.

Le point du jour
Cause parfois, cause douleur extrême,
Que l'espace des nuits est court
Pour le berger brûlant d'amour,
Forcé de quitter ce qu'il aime
Au point du jour.»

Világosan látta Eustacia, s ez keserűséggel töltötte el, hogy ura nem sokat bánja akárminő állást foglal el a társadalomban. S a büszke, szép asszony meghajtá a fejét és sírt kétségbeesésében, arra gondolva, hogy mennyire tönkre teszi életét Clymnak ez az észjárása. Azután előbbre lépett.

- Én inkább éhen vesznék! - kiáltott föl hevesen. - Te meg még danolsz. Itt hagylak s vissza megyek nagyapámhoz.

- Eustacia, nem láttalak, ámbár hallottam, hogy mozog valami, - szólt Clym szeliden.

Közelebb ment hozzá, lehúzta iromba bőrkezyűit s megfogta a felesége kezét.

- Miért beszélsz ilyen különös módon? Az a kis nóta Párisban kapott meg, s jól illik helyzetemhez. Végkép kialudt volna a szerelmed, hogy nem látszom többé előtted finom úri embernek?
- Ne kérdezz ilyen kelletlen dolgokat, kedvesem, vagy csakugyan elmúlik szerelmem.
- Lehetőnek tartod-e, hogy azt koczkára, tegyem?
- Nos, te csak a magad útján jársz, s nem teljesíted azt a kívánságom, hogy hagyj föl e szégyenletes munkával. Mi az, a mit nem szeretsz bennem, hogy így ellenemre jársz? Feleséged vagyok, mért nem hallgatsz meg? Igen, feleséged vagyok.
- Tudom, mit jelent ez a hang.
- Miféle hang?
- A melyiken azt mondtad, hogy feleségem vagy. Körülbelől ezt: az vagyok, elég baj az nekem.
- Nem szép tőled, hogy ilyen erős próbára téssz. Azért, hogy szívünk van, lehet eszünk is. S ha úgy éreztem, hogy elég baj az nekem, csupán természetes volt az az érzés. Láthatod, hogy legalább őszinte vagyok. Emlékszel-e, mondtam még menyasszony koromban, hogy nem vagyok én feleségnek való.
- Csufolódni akarsz? Természetes lehetett az az érzésed, de nemesen csak akkor viselted volna magad, ha erről legalább hallgatsz. Mert te még most is királynőm vagy nekem, Eustacia, noha én talán nem vagyok többé király a te szemedben.
- Férfiem vagy. Nem elég ez?
- Nem, csak úgy, ha te meg jó szívvel vagy a feleségem.
- Erre nem felelhetek. Emlékszem, említettem előtted, hogy nem lesz könnyű dolgod velem.
- Igen, láttam is.
- Akkor nagyon is éles volt a szemed. Igazi szerelmes nem látott volna meg ilyesmit soha sem. Nagyon szigorú vagy irántam, Clym, s fáj, hogy így tudsz beszélni.
- Nos, én mégis elvettelek, s nem bántam meg. Mily hidegnek látszol ma délután! S én azt hittem, a kerek ég alatt sincsen melegebb szív a tiednél.
- Igen, félek tőle, hidegülünk mind a ketten. Én is látom, ép úgy, mint te, - sóhajtott föl bánatosan. - S két hónappal ezelőtt milyen örülten szeretttük egymást, soha bele nem fáradtál a nézéseembe, s én sem a tiedbe. Ki hitte volna, hogy ily kis idő multán az én szemem nem lesz eléggé ragyogó a tiednek, s a te ajkad nem lesz elég édes az enyémnek. Két hónapocska... lehetséges ez? Igen, nagyon is lehetséges.
- Te sóhajtasz, kedvesem, mintha bánkódnál miatta, s ez reményt kelt bennem.
- Nem. Nem azért sóhajtok. Más okom van a sóhajtasra, s lenne minden asszonynak az én helyemben.
- Az, úgy-e, hogy sebtiben egy szerencsétlen emberhez kötve magad, elhibáztad az életed.
- Miért kényszerítesz arra, Clym, hogy keserű legyek. Én is megérdemlem a szájalmat, csakúgy, mint te. Csakúgy? Azt hiszem, jobban is. Hiszen te danolgatsz. Különös egy óra lenne az, a mely engem dalra bírna, míg ilyen felleg alatt élem az életet. Hidd el, kedvesem, úgy tudnék sírni, hogy a te rugalmas lelked elámulna, zavarba jönne belé. S ha már a magad

bajára rá sem hederítesz, irántam való szájalomból tartózkodhattál volna a danolástól. Istenem! Ha én férfi volnék, káromkodnám inkább, mint hogy danolgassak.

Yeobright felesége karjára tette a kezét.

- Ne hidd, naiv kis feleségem, hogy csak te tudsz támadni az istenek és a sors ellen tiszta prometheusi stílusban. Érték ehhez én is. Valaha több gőz és füst volt én bennem, mint a mennyiről te világeletemben hallottál. De minél inkább belelátok az életbe, annál jobban átlátom, hogy legragyogóbb pályáiban sincs semmi dicső, s ennél fogva az én rekettévágó voltomban sincsen semmi szégyenletes. Ha érzem, hogy az osztályrészünkül jutó legnagyobb áldások sem érnek sokat, hogyan tartanám valami nagy csapásnak elvesztésüket. Így hát danolok, hogy teljék az idő. Valóban, oda már minden gyöngédséged irántam, hogy ezt az egy-két derült pillanatodat is megsajnálod.

- Még nincs oda egészen.

- Szavaid nem oly édesek többé, mint hajdanán. A szerencsével im elszáll a szerelem is.

- Nem tudlak tovább hallgatni, Clym, keserű vége lesz ennek, - mondá Eustacia megtört hangon. - Megyek haza.

III. FEJEZET.

Küzdelem a csüggedtség ellen.

Néhány nappal később, augusztus vége felé, Yeobright és Eustacia együtt ültek korai ebédjüknél.

Eustacia modora újabban csaknem apathikussá vált. Szép szemei olyan csüggetegek voltak, hogy joggal vagy jog nélkül, de részvétet gerjesztettek volna mindenkiben, a ki akkor ismerte, mikor a Clym iránti szerelme még teljes virágzásában állott. A férj és feleség érzései bizonyos tekintetben helyzetökkel ellentétesen változtak. Clym, a szenvedő férfi, derült vala, sőt vigasztalni igyekezett nejét, a ki soha egy pillanatra sem érzett physikai fájdalmat.

- Ej, vidúlj föl, kedvesem; jóra fordul még minden. Valamikor talán megépül a szemem. S ünnepélyes ígéretet teszek, hogy tüstént föl hagyok a rekettyevágással, mihelyt okosabb dologba foghatok. Azt csak nem kívánod komolyan, hogy egész álló nap tétlenül üldögéljek idehaza.

- De oly borzasztó az - rekettyét vágni. S épen neked, a ki a nagyvilágban forgolódtál, francziául is beszélsz, a classikusokat is ismered. Nem ilyen munkára vagy te hivatva.

- Azt hiszem, mikor először láttál, s hallottál felőlem, valami aranyos ködpára vett körül a szemedben, oly férfinak tüntem föl előtted, a ki dicső dolgokat tud, ragyogó életet élt; egy szóval imádandó, búbajos, elragadó hősnek. Így van?

- Úgy, - felelt Eustacia zokogva.

- S íme, most egy szegény barna-bőrnadrágos ördög vagyok.

- Ne gúnyolj, Clym. De elég ebből. Nem akarok tovább rosszkedvű lenni. Ma délután elmegyek hazulról, ha nincs ellenedre. Nyugati Egdonon valami mulatság lesz, oda megyek.

- Tánczolni.

- Miért ne? Ha te danolsz.

- A hogy tetszik. Érted menjek?

- Ha elég korán haza jössz a munkából. De miattam ne zavartasd magad. Tudom az utat, s a pusztá egyáltalán nem félelmes reám nézve.

- S úgy vágyakozol a mulatság után, hogy gyalog is elmégy odáig?

- Nincs talán kedvedre, hogy egyedül megyek? Csak nem vagy féltékeny, Clym?

- Nem. De veled mennék, ha örömedre szolgálna; noha attól tartok, reám is úntál már. Az igazat megvallva, szeretném, ha nem vágnál oda. Nos, igen, talán féltékeny is vagyok; s kinek volna több oka féltékenykedni, mint nekem, félvak embernek, oly asszonyra, mint te vagy.

- De hogy juthat eszedbe ilyesmi. Bocsáss el, ne vedd el ezt a kis kedvem is.

- Világért sem, inkább a magamét veszítsem el, édes szivem. Eredj, a hova tetszik, s tedd, a mit jónak látsz. Ki tudna megtagadni tőled akármilyen szeszélyes kívánságot? Most is tied a szivem egészen, s hálával is tartozom neked, hogy megtűrsz, ámbár tulajdonképen csak teher vagyok a nyakadon. Igen, menj egyedül és ragyogj. Én pedig viselem a keresztemet tovább. Olyanféle gyülekezetben nem is néznének engem jó szemmel. Az én sarlóm, keztyűm, mint a

bélpoklos csörgetyűje, előre inti az embereket, hogy térjenek ki, mert olyat látnának, a mi megszomorítaná őket. - Megcsókolta a feleségét, föltette a lábvédőit és kiment.

A mint Yeobright elment, Eustacia, fejét kezére támasztva, így szólt magához:

- Két tönkre ment élet! Az övé s az enyém. Erre a sorsra jutottam! Nem hajt-e ez örületbe?

Ezerféle útra-módra gondolt, a melylyel, ha csak egy hajszálnyit is, javítani lehetne a dolgok jelen állapotán; de egyben sem talált megnyugvást. Elképzelte, hogyan fogják majd mondani a budmouthiak, mikor az ő sorsáról hírt vesznek: «Íme, nézzétek ezt a leányt, a ki valaha olyan válogatós volt!» Úgy tetszett neki, helyzetök nem egyéb, csak csufondáros visszája hajdani reményeinek, s ha a végzet satirája még sokáig tart, egyetlen út vezethet még enyhülethez: a halál.

Hirtelen fölriadt s hangosan mondá:

- De lerázom. Igen, le akarom rázni. Ne tudja senki, hogy én szenvedek. Vidám leszek, keserűen vidám, jókedvű leszek egész a csúfolkodásig és gúnyolódva fogok majd kacagni. És kezdem azzal, hogy megyek táncolni a zöldbe.

Szobájába sietett s aprólékos gonddal öltözködni kezdett. A ki szépségét látta volna, az előtt csaknem természetesenek tűntek volna föl érzései. Az a komor zugoly, a melybe véletlen és meggondolatlanság juttatá, azt az érzést keltette volna még mérsékelt párthívében is, hogy Eustaciának erős oka volna azt a kérdést vetnie föl a legfőbb hatalomnak: mi joga dob egy ily tökéletesen finom lényt oly körülmények közé, a melyek szépségét inkább átokká tegyék ránézve, mint áldássá?

Öt óra volt délután, mikor sétára készen kijött a szobából. Olyan bűbájos volt, hogy húsz új hódítást tehetett volna könnyű szerrel. Kimenő ruhája, a melyben mindig volt valami ködszerű, elburkolta, szelídebbé tette azt a kitörőfélben levő szomorúságot, a mely a szobában meglehetősen szembeszökő volt; mintha felhőből nézett volna ki, szinte bajos volt megkülönböztetni, hol a határvonal öltözete és arcza között. A nap melege még alig hanyatlott, s Eustacia kényelmes lassúsággal haladt tova a verőfényes halmokon át, hisz volt ideje bőven. El-eltűnt a magas páfrányok lombozata közt, a mint útja közéjük vezette; valóságos miniature erdőt képeztek most ezek, noha egyetlen egy szár sem fog belőlök újra kihajtani a jövő nyáron.

A táncmulatság helye pázsitos térség volt, a minők elő fordúlnak itt-ott, ha nem is gyakran, a puszta magasabb pontjain. Magyalbokrok és páfrány vették körül, s bent a gyepteljesen tiszta volt. A puszta állatai csapást vertek a páfrányok közt e tér közelében, s Eustacia ezt a csapást követte; innen a levelek oltalma alatt szemügyre vehette a társaságot, mielőtt még hozzájok csatlakoznék. A kelet-egdoni banda víg dallamai jutottak fülébe s csakhamar meglátta magokat a muzsikusokat is. Egy vörös kerekű, kékre festett szekéren ültek ezek; a szekér oly fényesre volt csiszolva, hogy vadonatújnak látszott. Zöld lombokból, virágokból egész sátor volt vonva fölibe. Ezzel szemben járta a tánczosok zöme, tizenöt vagy húsz pár, szárnyakként csatlakozván hozzájok az alsóbbrendű egyének csoportja, a kiknek ugrándozása nem mindig respectálta eléggé a dallamot.

A legények kék és fehér csokrokat viseltek, s nekipirulva pörgették a leányokat, a kiket a tánc és izgalom pirosabbra festett megszámlálhatatlan szalagjaiknál. Hosszú fürtös szépek, rövid fürtös szépek, szalagba font hajú szépek, s hosszúra eresztett hajú szépek lebegtek köröskörül a táncztéren, s a néző méltán csodálkozhatott volna, hogyan tudott összegyűlni annyi hasonló termetű, korú és természetű szép leány itt, a hol csak egy-két faluból lehetett válogatni.

A háttérben egy boldog ember járta magában, lehunyta szemmel, tökéletesen megfelejtkezve minden másról a világon.

Néhány lépésnyire egy túskebokor alatt tűz égett, s a fölött három üst csüngött sorjában. A közelben volt egy asztal is, a hol theát készített egy pár idősebb asszony, de Eustacia hiába kereste közöttük azt a kupecznét, a ki rávette, hogy ide jöjjön, s megígérte, hogy szíves fogadtatásra talál.

Egyetlen ismerősének távolléte meglehetősen tönkretette azt a tervét, hogy szilaj vidámságban töltse el a délutánt. Így már nem volt könnyű a társasághoz csatlakoznia, ámbár ha előlép, azok a vidám asszonyok bizonyára megkínálják egy csésze theával, s nagyra lesznek vele, mint náluk szebb és műveltebb idegennel. Két vagy három tánczot végig nézett, s azután elhatározta, hogy otthagyja őket s elmegy egy kunyhóhoz, a hol kaphat valami frissítőt, s onnan majd haza indul az este árnyékában.

Úgy is tett, s mikor visszafelé jövet ismét oda ért a multság helyére, a mely mellett el kellett haladnia, a nap már hanyatlóban volt. A levegő oly csöndes vala, hogy már a kunyhóból kilépve hallotta a zenét; úgy tetszett, a banda most még elevenebben játszik, ha lehetséges, mint azelőtt. Mire a halomra ért, a nap letűnt egészen. De sem Eustacia, sem a mulatók nem törődtek vele, mert kelőben volt már a kerek, sárga hold, noha sugarai nem győzték még le az alkonyat fényét. A táncz épen úgy járta most is, de azóta új vendégek érkeztek, kik gyűrűt alkottak körül, úgy, hogy Eustacia bátran közéjük állhatott, nem kellett attól tartania, hogy fölismerik.

Mint valami gyűjtőpontba, ide gyűlt most össze a község minden érzése, a mely az egész éven át szerteszét volt szórva.

Ezeknek a hullámzó pároknak a szíve úgy vert, a hogy nem vert tizenkét hónap óta, mikor legutoljára itt mulatoztak. Egy időre újraéledt bennök a pogányság, az életkedv át meghatotta őket, s most nem imádtak senki mást, csak magokat.

Hogy ezek közül a szenvedélyes, de muló ölelések közül hány volt arra rendeltetve, hogy folytatása legyen továbbra is, azon épen úgy eltűnődtek magok, a kik élvezték, mint Eustacia, a ki csupán nézte. Irigyelni kezdte ezeket a vigadozókat s vágy szállotta meg azután a reménység és boldogság után, a melyet, úgy látszott, a táncz bűbája keltett ezekben.

Halálba szerette a tánczot s Párisba is azért vágyott oly nagyon, mert azt remélte, hogy ott alkalma nyílik erre a kedves szórakozásra. Szerencsétlenségre ez a reménység kialudt a szívében örökre.

Míg elmerülve nézte, hogyan pereg és hullámszik a táncz az erősbülő holdfényben, egyszerre csak nevét hallotta suttogni a háta mögött. Meglepetten fordult vissza, s olyan valakit pillantott meg, a kinek látására fülég elpirúlt.

Wildevé volt az. Nem látták egymást a házasság reggele óta, midőn Eustacia a templomban fölvetette a fátyolát és előlépett, hogy mint tanú aláírja az anyakönyvet. De hogy miért kergette arczába a vért ez a találkozás, nem tudta volna megmondani.

Magához sem tért, midőn Wildevé ezt susogta a fülébe:

- Szeret-e még úgy tánczolni, mint hajdan.
- Azt hiszem, igen, - felelt Eustacia halkan.
- Tánczol-e egyet velem.
- Szeretnék. De nem lesz-e föltűnő?

- Mi föltűnő volna abban, hogy rokonok együtt tánczolnak?

- Ah, igen! rokonok. Valóban, talán semmi.

- Ha nem akarja, hogy lássák, ereszsze le a fátyolát. Ámbár ennél a világnál bajosan ismernek reá; van itt annyi idegen, hogy...

Eustacia megfogadta a tanácsot, s ezzel egyszersmind hallgatagon elfogadta Wildeve ajánlatát. Wildeve karját nyújtotta neki s a gyűrűn kívül bevezette a tánczhelyre. Két percz múlva már ők is a párok közt voltak s haladtak fölfelé. Az út első felében Eustacia nem egyszer kívánta, hogy bár ne engedett volna Wildeve kérésének; a másik felében érezte, hogy mivel mulatni jött, csak természetes, a mit tesz. Mikor azután mint első pár szakadatlanul perdültek, siklottak ide s tova, ütőerei sokkal gyorsabban vertek, hogysem bármin is tűnődhetett volna.

Huszonöt pár mellett suhantak el, s azalatt új élet szállott tagjaiba. Az est sáppadt világa valami bűbájt adott a jelenetnek. Van a fénynek bizonyos foka és tónusa, a mely könnyen megzavarja az érzékek egyensúlyát és veszedelmesen elősegíti a gyöngédebb érzelmek fölébredését. Érzéseinket féktelenné teszi, míg az ész megfordított arányban bágyadt és álmos lesz. S most az a fény hullott reájuk a hold korongjáról.

Minden leány érezte e tüneteket, de legjobban Eustacia. Lábuk letaposta a fűvet és a menedékes talaj úgy csillámlott a hold fényében, mint egy fényesre csiszolt asztal.

Szellő sem fűjt, a zászló a szekér fölött, a melyben a muzsikuskok ültek, rúdja csüngött, a játékosoknak csak körvonalai látszottak.

Csak a trombita kerek szája, az ophicleid és a vadászkürt csillogtak ki az árnyékalakok közül. A leányok csinos ruhái elvesztették élénk színüket s többé-kevésbé ködfehérnek látszottak. Eustacia köröskörül lebegett a Wildeve karján, arcza átszellemült, szoborszerű volt; lelke elrepült, otthagyta vonásait, a melyek üresen maradtak, szunnyadozni látszottak, mint mindig, ha az érzések nagyon magas fokra emelkednek.

Milyen közel van most Wildevehez, borzasztó volt elgondolni. Érezte lehelletét, bizonyára az is az övét. Milyen gyöngédtelenül bánt hajdan vele, s most mégis egy rhythmusra tánczolnak. A táncz bűbájos volta egészen bámolatba ejté. Határozott vonal választotta el érzékelhető vonalként azt az életet, a mit most él, attól, a mit rendesen szokott. Mikor tánczolni kezdett, úgy tetszett neki, mintha éghajlatot változtatott volna. Az előbb az északi sark fagyos levegője vette körül, most mintha a tropikus ég alj alatt járt volna. Úgy lépett a tánczba utolsó napjainak komor órái közül, mintha éjjeli séta után erdő mélyéből ragyogó terembe nyitna be. Wildeve magában csak izgatottságot okozott volna, a tánczczal és a holdvilággal együtt gyönyörűséget keltett benne. Vajon ő ébreszté-e nagyobb részét ez édesen vegyült érzésnek, vagy a táncz és a környezet, olyan fogós kérdés volt, a melylyel Eustacia nem tudott tisztába jönni.

Itt-ott már kérdezősködtek: kik ezek? De bántó kérdést nem tett senki. Ha más, közönséges alkalommal vegyült volna a lányok közé Eustacia, bizonyosan mostohábban bánnak vele. Így nem részesült valami különös figyelemben, mert ez az alkalom minden leányt a legkedvezőbb színben mutatott be. Mint a hogy Merkur bolygó alig tűnik ki az alkonyat világából, így az ő állandó ragyogása nem keltett nagyobb föltűnést a helyzet általános fényében.

A mi Wildevét illeti, az ő érzéseit könnyű eltalálni. Minden akadály érlelő nap volt az ő szerelmének, s e pillanatban kimondhatatlanul boldogtalannak érezte magát.

Egy férfi sem fogta volna föl jobban Wildevénél, mit tesz az, hogy csupán öt perczre zárhatja karjaiba azt az asszonyt, a ki az egész esztendőn keresztül a másé. Rég ideje sóhajtozni kezdett már újra Eustacia után, sőt azt lehet mondanunk, hogy annak a szereplése a házassági

anyakönyv aláírásánál természetes jeladásul tűnt föl Wildeve szíve előtt, hogy visszatérjen a régi csapásra. Eustaciának a férjhezmenetele meg olyan újabb bonyodalom volt, a mely szükségszerűvé tette reá nézve ezt a visszatérést.

Ily különböző okokból e párra nézve játék volt az örvény szélén az, a mi a többiek előtt pusztá mulatságszámba ment. A táncz ellenállhatatlan rohamként hatott a társadalmi rend iránti érzékekre, hogy visszahajtsa őket a régi ösvényekre, melyek most már a tilosba estek.

Három tánczban vettek részt. Ekkor Eustacia, a ki már elfáradt, megfordult, hogy ott hagyja a kört, melyben kissé sokáig is maradt. Wildeve egy pázsitos parthoz vezette. Eustacia leült; tánczosa megállt mellette. Attól kezdve, hogy tánczolni kezdtek, egész mostanig egy szót sem váltottak egymással.

- A táncz meg a séta kifárasztotta, úgy-e? - kérdé a férfi gyöngéden.

- Nem, nem nagyon.

- Különös, hogy épen itt kell találkoznunk, miután oly régen nem láttuk egymást.

- Valószínűen azért nem láttuk, mert magunk is olyanformán akartuk.

- Igaz, de ön kezdte: megszegte ígéretét.

- Nem igen érdemes most már erről beszélni. Azóta mind a ketten más kötelékekbe léptünk. Ön épen úgy, mint én.

- Sajnálattal hallottam, hogy a férje beteg.

- Nem beteg, csak munkaképtelen.

- Igen; úgy értem én is. Őszinte részvétet érzünk ön iránt. Mily kegyetlenül bánt önnel a sors!

Az asszony hallgatott egy kissé, azután halk, borus hangon megszólalt:

- Hallotta, hogy férjem rekettyevágásra adta magát?

- Említették előttem, - felelt Wildeve habozva, - de nem igen adtam hitelt neki.

- Pedig igaz. Mit tart rólam most, mikor ennyire jutottam.

- Ugyanazt, a mit eddig, Eustacia. Semmi efféle nem alacsonyíthatja le önt, ön megnemesíti férje foglalkozását.

- Bár csak én is így tudnék érezni.

- Van-e kilátás, hogy jobban lesz Yeobright úr?

- Ő azt hiszi, van. Én kételkedem.

- Igen meglepett, midőn hallottam, hogy valami kunyhót bérelt ki. Én azt hittem, de más is, mindenki, hogy a mint az esküvő meglesz, viszi önt haza, Párisba. «Milyen vidám, milyen ragyogó jövőnek néz elibe ez a leány», gondoltam. De vissza fog térni megint, úgy-e, ha a szeme meggyógyul?

Látván, hogy az asszony nem felel, szorosabban szemügyre vette. Eustacia csaknem sírt. A fényes jövő képe, melyet ő soha sem fog élvezni, keserű csalódásának felújuló érzete, a szomszédok titkos gúnyolódása, a melyet Wildeve szavai sejtettek, mindez nagyon sok volt a büszke Eustacia nyugalmának.

Wildeve alig tudta féken tartani heves érzését, mikor az Eustacia zavart hallgatását látta. De úgy tett, mintha nem vette volna észre, s Eustacia csakhamar visszanyerte nyugodtságát.

- Csak nem maga akar haza menni? - kérdé.

- De igen, - válaszolt Eustacia. - Ki bántana engem a pusztán, hiszen semmim sincsen.

- Fele útunk közös; örvendek, ha a Throope Cornerig elkísérhetem.

Minthogy Eustacia habozott, hozzá tette:

- Talán nem tartja helyesnek, hogy együtt lássanak bennünket az után, a mi a múlt nyáron történt?

- Eszem ágába sincs efféléket gondolni, - válaszolt Eustacia kevélyen. - Azzal megyek, a kivel nekem tetszik, bármit beszéljenek is az Egdon nyomorult lakói.

- Akkor indulhatunk, ha úgy tetszik. Annak a sötét árnyékú magyalbokornak kell menni, a melyet amott lát.

Eustacia fölállott és útnak indultak a nedves avarfű és páfrány között, kísérve a még folyvást hangzó muzsikaszótól.

A hold ragyogóvá, ezüstössé vált már, de a pusztát nem volt olyan könnyű dolog megvilágítani. Megkapó látvány volt ez a sötét, sugártalan földdarab, a zenittől a nadirig a legfehérebb fénnyel telt athmosphæra alatt. A fölülről letekintő szemnek úgy tűnt volna föl haza felé tartó pár arcza mint két gyöngy egy ébenfa táblán.

Az ösvény hepe-hupái ennél fogva nem látszottak, s Wildeve olykor meg-megbotlott, míg Eustacia kénytelen volt egy-egy kecses mozdulattal lehajolni mindannyiszor, a hányszor egy-egy avarfű-csomó vagy rekettye-gyökér, a mely a keskeny csapás pásztija fölé nyúlt, beleakadt a lábába. Az út e pontjain mindig előre nyúlt egy kéz, a mely szilárdan tartá őt mindaddig, a míg tisztább talajra nem értek; ekkor a kéz tisztas távolba vonult vissza.

Az út legnagyobb részét hallgatva tették meg, s már közeledtek a Throope Cornerhez, a honnan néhány száz lépésnyire egy rövid ösvény ágazott el az Eustaciáék háza felé. Lassanként két emberi alak bontakozott ki előttük. Feléjük jöttek; föl lehetett ismerni, hogy férfiak.

A mint egy kissé közelebb értek, Eustacia e szavakkal törte meg a csendet:

- Egyik a férjem. Megigérte, hogy élémbe jön.

- S a másik az én halálos ellenségem.

- Mintha Venn Diggory lenne.

- Épen az.

- Fonák egy találkozás, - mondá Eustacia, - de ilyen az én szerencsém. - Ez az ember nagyon sokat tud rólam, bár csak még többet tudna, akkor látná, hogy a mit ő tud, még az semmi. No mindegy, kíséren el hozzájuk.

- Gondolja meg kétszer is, megtegyem-e csakugyan. Az az ember még semmit sem felejtett el a blackbarrowi találkozásainkból, s a másik az ön férje. Ha így együtt látnak, melyikök hiszi el, hogy csak véletlenül találkoztunk és táncoltunk egymással.

- Igaza van, - suttogá elborúltan Eustacia. - Hagyjon el, mielőtt ide érnek.

Wildeve komolyan búcsúzott el, s azután bemerült a páfrány és rekettye közé, míg Eustacia lassan sétált tovább. Két-három percz múlva összeért férjével és utitársával.

- Az én utam csak eddig tart, festékes, - mondá Yeobright, mihelyt feleségét észrevette. - Visszafordulok e hölgygyel, jó éjszakát.

- Jó éjszakát, Yeobright úr, - mondá Venn, - és jobb egészséget!

A holdvilág épen az arczára esett Vennek s Eustacia minden vonását tisztán láthatta. A festékes gyanakodva nézett reá. Valószínűnek tetszett, hogy a Venn éles szeme észrevette azt, a mi a Clym gyöngye látása előtt rejtve maradt, hogy egy férfi épen akkor távozott Eustacia oldala mellől.

Ha Eustacia követhette volna a festékest, csakhamar kétségtelen bizonyítékára akadt volna e sejtelennek. Alig nyújtá Clym a karját, s alig vezette el onnan, a festékes visszafordult, jól kinyújtotta hosszú lábait, s arra felé indult az úttalan pusztán, a merre Wildeve távozott volt. Jól hozzá kellett szokva lennie az éjjeli kóborlásokhoz annak, a ki ebben az órában olyan gyorsan le tudott menni azokon a bozótos lejtőkön, a nélkül, hogy valami gödörbe zuhanjon, vagy valami lyukba lépve, lábát törje. Venn minden baj nélkül haladt tova s útja a *Jámbor asszony* felé vitt. Körülbelül fél óra alatt ért oda, s tudta jól, hogy nem előzhette meg senki sem, a ki a Throope Corner közelében volt, mikor ő elindult.

A magános korcsma még nyitva állott, noha alig volt benne valaki; látogatóit tudniillik többnyire azok a gazdák tették, a kik hosszú útjokon erre felé haladtak, s ezek azóta már hazafelé jártak.

Venn az ivóba ment, kért egy korsó sört s közönyös hangon megkérdezte a leánytól:

- Itthon van-e Wildeve úr?

Thomasin egyik belső szobában ült, s meghallotta a Venn hangját. Ha vendégek voltak, ritkán mutatta magát, de most, mikor észrevette, hogy a festékesen kívül egy lélek sincs odabenn, fölállott és kiment.

- Nincsen még, Diggory, - szólt nyájasan. - Elment lovat venni Keleti-Egdonra.

- Nem fehér kalapban volt?

- De igen.

- Akkor láttam a Throope Cornernél. Csakugyan volt vele egy szép állat, - mondá Venn szárazan. - Fehér pofájú, fekete sörényű, mint az éjszaka. Biztosan haza érkezik mindjárt.

Azután fölállott, s egy pillantást vetve a Thomasin tiszta, bájos arczára, amelyre utolsó találkozásuk óta némi szomorúság borúlt, így folytatá:

- Úgy látszik, Wildeve úr gyakran nincs e tájt idehaza.

- Bizony nincs, - szólt Thomasin olyan hangon, a mely vidám akart lenni. - Hűtelen a férfi, valahány van. Szeretném, ha tudna ajánlani valami titkos fogást, a mivel esténként itthon tarthatnám.

- Majd gondolkozom, hátha tudok, - válaszolt Venn épen oly könnyed hangon, a mi valójában nagyon is komoly volt.

Azután a festékes a maga föltalálta módon meghajolt, s indulni készült. Thomasin kezét nyújtá neki, s Venn, érzéseit visszafojtva, egyetlen sóhajtás nélkül távozott.

Mikor Wildeve egy negyed órával későbben visszatért, Thomasin egyszerűen, mostani alázatos módján így szólt hozzá:

- Hát a ló hol van, Damon?

- Nem vettem meg, nagyon sokra tartották.

- De valaki látott a Throope Cornernél, hogy vezetted. Úgy hallom, szép állat volt. Fehér pofájú, s fekete sörényű, mint az éjtszaka.

- Ah! - szólt Wildeve, rászegezve a szemét, - kitől hallottad?

- Venn, a festékes mondta.

Wildeve sajátságosan kifejező arcot öltött.

- Téved, valaki más lehetett az, - mondá lassan és rosszkedvűen, mert észrevette, hogy az ellenjáték ismét kezdetét vette.

IV. FEJEZET.

Durva erőszak.

Thomasinnak azon szavai, a melyek oly jelentékteleneknek látszottak, de tulajdonképen oly jelentősek voltak, folytonosan fülébe hangzottak Diggorynak: «Segítsen itthon tartanom esténként».

Ez alkalommal Venn csak azért jött az Egdon-pusztára, hogy áthaladjon rajta; most már egyetlen szál sem fűzte a Yeobright családhoz; dolga is volt, a minek utána kellett látni. S mégis úgy érezte, hogy visszatérőben van a régi útra, s újra cselet kezd szőni a Thomasin érdekében.

Beült a szekérébe s gondolatokba merült. Thomasin szavaiból és magaviseletéből tisztára látta, hogy Wildeve elhanyagolja. S kiért hanyagolná el, ha nem Eustaciáért? Annyira jutott volna már a dolog, hogy Eustacia tervszerűen bátorítsa őt? Ezt bajos volt elhinni.

Venn elhatározta, hogy gondosan szemmel tartja azt a magányos ösvényt, a mely Wildeve lakásától a halmokon át Clym alderworthi házához vezetett.

Ez időben Wildeve, a mint láttuk, minden előzetes cselszövéstől teljesen ártatlan volt, s Eustaciával házassága óta nem is találkozott, az egy multság estéjét kivéve. De hogy a cselszövése szelleme nem volt egészen távol tőle, megtetszett egy újabb regényes szokásából. Alkonyat után rendszerint ki szokott menni, s elkószálni Alderworth felé, s ott a holdat, a csillagokat nézi, Eustacia lakását nézi, s azután nagy lassan haza sétálgat.

Így az ünnepély után való napon a festékes látta, a mint a kis ösvényen fölkapaszkodik, rátámaszkodik a Clym kertajtójára, sóhajt és visszafordul. Nyilvánvaló volt, hogy Wildeve cselszövése inkább csak ideális volt, mint valóságos. Venn lejött előtte a halmon arra a pontjára az útnak, a hol az csupán egy mély barázda volt az avarfű között, itt titokzatosan leguggolt a földre, azután odább ment.

Mikor Wildeve odaért, a bokája beleakadt valamibe s fölbukott. Mihelyt magához tért, fölült és hallgatózott. A sötétségben semmi hang sem volt a lomhán szállongó nyári szellő neszen kívül. Az akadályt keresgélve, két rekettye ágat talált összekötve az úton, a melyben a járóelőnek okvetetlen el kellett buknia.

Wildeve lebontotta a zsineget, a mely összekötötte őket, s meglehetősen gyorsan haladt tovább. Hazaérkezve látta, hogy a zsineg vöröses színű. Épen ezt várta. Ámbár a fizikai félelem épen nem tartozott gyengeségei közé, a Coup-de-Jarnacnak ez a neve olyan embertől, a kit jól ismert már, aggodalomba ejtette. De szokásait azért nem változtatta meg.

Egy pár nap múlva újra fölment a halmon Alderworthoz, de vigyázott magára, s nem lépett az ösvényre.

A veszedelem nem volt valami félelmes, s így annak a tudata, hogy lesik, hogy ki akarnak fogni rajta, bájt kölcsönzött e kószálásoknak. Azt képzelte, hogy Venn és Yeobrightné szövetséget kötöttek, s úgy érezte, hogy bizonyos joggal küzdhet e coalitio ellen.

A pusztá ma éjszaka teljesen elhagyatottnak látszott, s Wildeve szívarral a szájában, egy kis ideig nézte a kertet. Azután a varázs, mely a csempészetnek ez érzelmi módjában rejlett, kísértetbe hozta, hogy közeledjék az ablakhoz, a melyet nem zártak be egészen s a függöny is csak félig fődött el. Belátott a szobába, Eustacia egyedül ült odabenn. Wildeve várt egy percig, azután visszatért a pusztára, megbizgatta az avarfüvet, a melyből erre néhány megriadt lepke szállott elő. Egyet elfogott közülök, visszament az ablakhoz, s a lepkét az ablak-

nyíláshoz tartva, eleresztette. A pillangó beszállott az asztalhoz, kétszer-háromszor körülrepülte a lángot, s azután bele esett. Eustacia föltrezzent. Jól ismert jel volt ez a régi időből, mikor Wildeve titkon a Mistoverre szokott járni. Egyszerre tudta, hogy Wildeve odakint van, de még ideje sem volt meggondolni, mit tegyen, mikor az ura jött lefelé a lépcsőn. Eustacia arcza piros lett, mint a láng, az események e véletlen találkozására.

- Nagyon eleven a színed, édesem - szólt Yeobright, a mint elég közel jutott hozzá. - Nem válnék károdra, ha mindig ilyen volnál.

- Melegem van, - felelt Eustacia. - Kimegyek talán egy perczre a szabadba.

- Kikísérjelek?

- Oh, fölösleges, csak a kapuba megyek.

Fölállott, de még ki sem juthatott a szobából, hangos kopogtatás hallatszott az ajtón.

- Megyek, megyek! - mondá Eustacia, nála szokatlan gyorsasággal, s fürkésző pillantást vetett az ablak felé, a hol a lepke beszállott: semmi sem látszott ottan.

- Nem lesz az már jó ilyen késő este, - szólt férje.

Clym megelőzte s Eustacia várakozott, álmatag modora alá rejtve belső hevét és izgatottságát.

Hallgatódzott, Clym pedig kinyitá az ajtót.

Kívülről egy hang sem hallatszott; az ajtó csakhamar bezárult s Clym visszajött.

- Nincs ott senki; nem tudom, mi lehetett.

Nem is tudta meg egész este, mert semmi magyarázat nem mutatkozott; Eustacia sem adott fölvilágosítást. Az a tény, a mit ő tudott, csak titokzatosabbá tette a dolgot.

Azalatt odakinn egy kis dráma játszódott le, a mely legalább erre az estére megmentette Eustaciát attól, hogy compromittálhassa magát Wildevével.

Míg az a lepkével bibelődött, egy másik férfi is oda érkezett az ajtóhoz. Puska volt a kezében; egy darabig nézte, mit csinál a másik az ablaknál, akkor a ház elibe ment, jól megverte az ajtót, azután eltűnt a szögletnél.

Mikor ez a hangos kopogtatás hiábavalóvá tette a fáradtságát, Wildeve visszahúzódott, kilépett a kapun s gyorsan sietett lefelé az ösvényen, semmi egyébbel nem törődve, csupán azzal, hogy észrevétlenül távozhassék el. A lejtő közepén az ösvény egy csomó lebotolt magyalbokor mellett ment el.

A mint Wildeve e ponthoz ért, lövés hangja ütötte meg fülét s körülötte néhány fáradt serét hullott a lombok közé.

Kétségbe sem jöhetett, hogy ez a lövés neki volt szánva; Wildeve a magyalbokrok közé rohant, s dühösen verdeste azokat botjával, de senkit sem talált. Ez a támadás komolyabb volt az előbbinél, s időbe került, míg Wildeve visszanyerte nyugalma. Új és módfelett kellemetlen fenyegetési rendszer indult meg ellene, a melynek célja szemmel láthatóan az volt, hogy testi épségében is kárt tegyen. A Venn első támadását egyszerűen durva tréfának tekintette, a melyet csupán azért követhetett el a festékes, mert okosabbat nem tudott kieszelni. De most már át volt lépve a határ, mely a boszantót elválasztja a veszedelmestől.

Wildeve még jobban is megdöbbenhetett volna, ha tudja, hogy Venn mennyire komolyan veszi ezt a dolgot. A festékes majdnem elkeseredett, a mint Wildevét a Clym háza mellett meglátta, s mindenre elszánta magát, az egy agyonlövést kivéve, hogy a fiatal korcsmárost

elrettentse erről a tisztességtelen útról. Hogy ilyen durva erőszak alkalmazásának a törvényes volta egy kissé kétséges vala, az egyáltalában nem zavarta őt. Efféle embereket ilyen esetekben nem is igen szokott az háborgatni; s akárhányszor nincs is rajta mit bánni.

Valami egy fél mértföldre Clym magányos lakásától állott egy kis házikó; abban lakott az a két rendőr, a kik Alderworth békéjére ügyeltek. Wildeve egyenesen ide tartott. A mint ajtót nyitott, először is a rendőr botja ötlött a szemébe, a mely szegen függött; íme az eszköz, a mely őt megoltalmazza.

De mikor azután kérdezősködött, a konstabler felesége azt válaszolta, hogy az ura nincs idehaza. Wildeve azt mondta, hogy várakozni fog.

A pillanatok tüntek, s a rendőr csak nem került vissza. Wildeve csitulni kezdett, s erős méltatlankodását kellemetlen elégtelenség váltotta föl, boszús volt magára is, erre a helyre is, a konstabler feleségére, s a körülményekre általában. Fölállott s elindult. A mai este lehűtötte, ha ugyan meg nem fagyasztá rossz helyen alkalmazott gyöngéd érzelmeit, s egyáltalán nem volt többé kedve ahhoz, hogy éjtszakának idején Alderworthra menjen, csupán azzal a reménnyel, hogy Eustacia esetleg vet rá egy pillantást. Eddig tehát siker koronázta a festékes abbeli törekvését, hogy csökkentse Wildeve hajlandóságát az éjjeli kószálgatásra. Ma éjtszaka csírájában megsemmisítette azt a tervet, hogy Wildeve újra találkozzék régi szeretőjével. De azt nem várta, hogy ez a beavatkozás nem állítja meg Wildevét, csak más irányba tereli.

A guineákra való kockázás nem volt alkalmas arra, hogy szívesen látott vendéggé tegye őt Clym előtt; de abban, hogy felesége rokonát meglátogassa, semmi föltűnő nem lehetett, s Wildeve csakugyan el is határozta, hogy elmegy Eustaciához. Valami alkalmasabb időt kellett kinézni az esti tíz óránál.

- Mivel este menni nem bátorságos, - mondá - megyek nappal.

Ezalatt Venn elhagyta a pusztát s a Yeobrightné háza felé indult. Jó viszonyban voltak, mióta Yeobrightné megtudta, mily gondviselésszerűen lépett közbe a festékes a guineák ügyében. Kései látogatásán csodálkozott, de semmi kifogása nem volt ellene.

Venn teljes fölvilágosítást adott a Clym bajáról, az életmódról, melyet folytat, azután Thomasint hozva szoba, gyöngéden célzást tett arra is, hogy talán neki sem telnek valami derűlten a napjai.

- Hígye el a tekintetes asszony, - mondá - legjobban tenné, ha azon igyekeznék, hogy otthon legyen mind a két házban, még ha eleintén talán görbe szemmel néznének is reá.

- Se Thomasin, se a fiam nem hajtottak a szavamra annak idején. Nincs is a családi életökhöz semmiféle közöm. A mi bajuk van, magok szerezték magoknak.

Yeobrightné szigorúan igyekezett beszélni, de a mit fia állapotáról hallott, jobban megindítja, semhogy el tudta volna titkolni.

- Az ön látogatásai egyenesebb útra téríthetnék Wildevét, mint a milyenen járni szokott, s talán elejét venné a boldogtalanságnak odafönt a halmon.

- Mit akar ezzel mondani?

- Ma éjjel olyan valamit láttam odafönt, a mi egyáltalában nincsen ínyemre. Bár száz mértföldre volna inkább az ön fiának a lakása Wildevétől, ne kettőre vagy háromra.

- Akkor hát csakugyan egyesek voltak a Clym feleségével, mikor Thomasint bolonddá tette.

- Reméljük, hogy most nem egyesek.

- S ez a reményünk valószínűen csalártnak bizonyúl. Oh, Clym! Oh, Thomasin!
- Még semmi baj sincs. A dolog úgy áll, én megérttettem Wildevével, hogy a maga háza előtt seperjen.
- Hogy, hogy?
- Oh, nem szóval; egy olyan módszerrel, a mit néma rendszernek nevezhetnék.
- Reményilem célt ér vele.
- Fogok érni, ha ön kibékül fiával. Akkor módjában lesz a maga szemével látni.
- Nos, festékes, ha már ide jutottunk, - mondá szomorúan Yeobrightné - megvallom magának, gondoltam rá, hogy meglátogatom őket. Sokkal boldogabb lennék, ha kibékülnék. A házasságon úgy sem lehet változtatni, az én életem mihamar véget érhet, szeretnék békességben halni meg. Egyetlen fiam; s ha a fiuk mind ilyenek, nem is bánom, hogy nincsen több. A mi Thomasint illeti, ő tőle soha sem vártam sokat, s e tekintetben nem is csalódtam. De neki már megbocsátottam régen, s elmegyek, megbocsátok fiamnak is.
- Ugyanez időben, midőn a festékes a Blooms-Enden Yeobrightnéval beszélgetett, egy másik, nehézkesen haladó, ugyanilyen tárgyú beszélgetés folyt Alderworthban.
- Clym egész nap úgy viselte magát, mintha elméjét sokkal jobban elfoglalta volna a saját baja, hogysen ráérne egyébbel is törődni, s szavaiból most kiderült, min jártatta az eszt. Épen ama rejtélyes kopogtatás után vetette föl ezt a tárgyat.
- Ma, míg oda voltam, Eustacia, mindig azon tűnődtem, hogy valamiképen meg kellene szüntetni azt a borzasztó szakadást köztem és édesanyám közt. Nagyon bánt.
- Mi a szándékom? - kérdé Eustacia szórakozottan, mert nem tudott szabadúlni az izgalomtól, melyet Wildeve közeledési manoevere ébresztett benne.
- Annyi bizonyos, hogy te nem látszol valami nagyon érdeklődni a szándékom iránt, - jegyzé meg Clym kissé hevesen.
- Csalódsz, - válaszolt Eustacia e szemrehányásra fölélenkülve. - Csak elgondolkoztam.
- És miről?
- Egyrészt erről a pillangóról, a melynek holt teteme mindjárt elég itt a gyertya belén, - felelt csendes hangon. - De tudod, hogy mindig érdeklődöm az iránt, a mit te mondasz.
- Tudom, lelkem. Hát azt gondolom, hogy meglátogatom... - s gyöngéden folytatta tovább. - A büszkeség nem akadályoz abban, hogy ezt megtegyem; ha nem félek tőle, hogy boszúságot szerzek neki, régen elmentem volna hozzá. De valamit tennem kell. Hiba volt tőlem, hogy eddig ennyiben hagytam ezt a dolgot.
- Mi szemrehányást tehetsz magadnak?
- Anyám öregszik, elhagyatottan él, s nincs több fia, csak én.
- Ott van Thomasin.
- Thomasin nem leánya, s ha az volna is, az nem mentene engem. De ez nem tartozik ide. Elhatároztam, hogy meglátogatom, s azt akarom megkérdezni, segítségemre lépsz-e ebben, a mennyire módodban áll, azaz elfelejted-e a múltat? S ha ő hajlik a békülésre, szívesen látod-e, vagy elfogadod-e a meghívását?

Eustacia először összeszorította a száját, mintha akármit szivesebben megtenne az ég alatt, mint a mit az ura ajánlott. De lassanként szelidebb kifejezésűvé váltak ajkai, bár nem annyira, a mennyire válhattak volna, és így szólt:

- Én nem állok az útaba, de azok után, a mi történt, nem kívánhatni tőlem, hogy én tegyem meg az első lépést.

- Soha sem mondtad el világosan, mi történt köztetek.

- Mert nem tudtam, s nem tudom most sem. Néha egy pár perc alatt annyi keserűség éri az embert, hogy egész életében nem bírja elfelejteni; talán akkor is így történt.

Pár pillanatig hallgatott s azután hozzátette:

- Ha soha sem tértél volna vissza szülőföldre, Clym, milyen szerencse lett volna az reád nézve... Hány ember sorsát megváltoztattad ezzel!

- Háromét.

- Ötét, - gondoló Eustacia, de hallgatott.

V. FEJEZET.

A pusztán keresztül.

Csütörtök, augusztus 31-ike azon napok sorába tartozott, midőn a kényelmes kis házakban majd megfűl az ember s a léghuzam valóságos gyönyörűség; midőn az agyagos kertek talaja megrepedezik - «bizonyosan földrengés volt» vélik a tudósabb gyerekek; midőn a kocsik, szekerek küllői meglazulnak; midőn csipkedő rovarok járnak égen-földön s szállanak meg minden kicsike tócsát.

A Yeobrightné kertjében a puha, nagy levelű növények reggeli tíz órára már mind ellankadtak, tizenegyre lehajlott a rabarbara is, déltájt pedig kókkadt volt a merev káposzta maga is.

Tizenegy óra körül volt az idő, mikor Yeobrightné neki indult a pusztának. A fiához készült; be akarta váltani a festékesnek adott szavát, az volt a szándéka, hogy a mi csak tőle telik, mindazt megteszi a békesség kedvéért. - - Azt hitte, hogy jó messze elhalad, mire nagyobb meleg lesz, de alig kelt útra, belátta, hogy csalatkozott. A nap az egész pusztaságra rásütötte bélyegét, még bíborszín avarfű-virágocskákat is barnává változtatta a perzselő verőfény. A völgyekben olyan volt a levegő, mint a kemenczében s a vízmosások tiszta kvarcz-homokjain, a melyek nyaratszaka ösvényekül szolgáltak, szinte nyomot hagyott már a nap égető heve.

Hűvös, szellős időben nem lett volna terhére Yeobrightnének az Alderworthbe menetel, de ilyen száraz rekkenő napon nagy dolog volt idős asszonynak akkora útat tenni; s alig haladt két mérföldnyire, már szerette volna, ha Fairway szekeren indul el.

De onnan, a hova elérkezett, a Clym háza sem esett távolabbra, mint a magáé. Így hát mendegélt tovább, körülötte lomhán hullámozott a levegő, s bágyadtság látszott borúlni a földre. Föltekintett az ég boltjára s látta, hogy a tavasz és koranyár zafírja eltűnt teljesen és érczes violaszín váltotta föl.

Néha-néha olyan helyre jutott, a hol ephemer lények éltek világukat szilaj vígalomban, egyik csapat a levegőben járta tánczát, a másik a meleg földön s lombokon, a harmadik a csaknem kiszáradt mocsár langyos, hináros vizében. A sekélyebb tavak gőzölgő pocsolyákká zsugorodtak össze, a melyben számtalan szeszélyes alakú teremtmény szökdelt, hengergőzött nagy vígan. Yeobrightné hajlott az elmélkedésre s így nem egyszer leült napernyője alá pihenni s elnézte boldogságukat; nem bizott látogatása sikerében, épen ezért nyugodt volt a lelke s fontos gondolataitól meg-megszabadulva, eltűnődött bármily végtelenül kicsiny tárgyon is, a mi szeme elé akadt.

Sohasem járt a fia házánál s nem is tudta pontosan merre esik. Hol az egyik, hol a másik menedékes ösvényen indult el, s úgy találta, hogy egyik sem arra vezet. Visszajött a nyílt síkra, ott jó messzire egy dolgozó férfit vett észre. Felé tartott s megtudakolta az utat.

A munkás megmutatta, merre tartson s hozzátette: «Látja azt a rekettyevágót a tekintetes asszony, a ki amott fölfelé igyekszik?»

Yeobrightné odaszegezte a szemét, s végre azt felelte, hogy látja.

- No, ha azt az embert követi, nem tévedhet el. Oda tart az is.

Yeobrightné útnak indult abban az irányban. Az előtte járó férfi rőt színűnek látszott, s épen olyan kevésbé vált ki a környezetből, mint a hernyó a levelek közül. Ha ment, gyorsabban haladt mint Yeobrightné, de azért lépést lehetett vele tartani, mert valahányszor szederbokorhoz ért, mindig megállott egy-két pillanatra. Mikor aztán ő is odajutott, látta, hogy öt-hat

hosszú szívós hajítás fekszik az úton, minden cserje mellett. Bizonyosan a reketye-nyalábok összekötésére valók s visszafelé jövet majd fölszedi őket az a siető alak.

Az a hallgatag lény, a ki úgy munkálkodott, nem látszott fontosabb teremtésnek egy kis bogárnál. Az Egdon parasitájának tetszett, a ki éppen oly jelentéktelen pontocska ott, mint egy moly a ruhán, csak a pusztá termékeivel törődik, s nem ismer a világon semmit a páfrányon, reketyén, avarfüvön és mohán kívül.

A reketyevágót úgy elfoglalta a dolga, hogy nem fordult vissza egyszer sem; s végre Yeobrightné olyan szemmel nézte, mint valami lábrakelt utmutatót. Egyszerre azonban bizonyos sajátságokat vett észre a járásában, s érdeklődni kezdett iránta. Ilyen járást látott ő már valamikor.

- Éppen olyan a járása, mint az uramé volt - mondá, s hirtelen az villant az eszébe, hogy az a reketyevágó az ő Clym fia.

Alig tudott hozzászokni e különös tényhez. Hallotta ugyan, hogy Clym reketyét szokott vágni, de azt hitte, hogy csak hébe-hóba foglalatoskodik ezzel a munkával, hasznos időtöltés-képen; s most látta, hogy közönséges reketyevágó s semmi egyéb, a ki oly öltözetet visel, mint többi társai s mozgulatairól ítélve gondolatvilága is éppen az, a mi azoké. Egész csomó tervet szöve hamarosan arra nézve, hogy fiát és Eustaciát megmentse ettől az élettől, fölindult lélekkel sietett előre.

A Clym háza mellett az egyik oldalon egy domb emelkedett, rajta skót fenyők állottak, a melyek oly magasra fölnyúltak, hogy távolról nézve lombjuk egy fekete pontnak látszott a levegőben a halom orma felett. Ide érve Yeobrightné úgy érezte, hogy izgatott, fáradt és rosszul van. Fölkapaszkodott s leült az árnyékba, hogy felüdüljön s fontolóra vegye, miképen közeledjék Eustaciához úgy, hogy föl ne ingerelje. Tudta már jól, hogy annak látszólagos közönyössége alatt az övénel is erősebb és hevesebb szenvedélyek lappanganak.

A fák, melyek alatt üldögélt sajátságosan megtépászottak, nyomorékok és komorak voltak s Yeobrightné egy-két perczre megfélemedezett a maga bajáról, lankadságáról, hogy az ő állapotukkal foglalkozzék.

Egyetlen egy ág sem volt azon a kilencz fán, a melyet valamelyik dühös zimankó ketté ne hasított, meg ne csonkított, el ne nyomorított volna. Egyik-másik kiszáradt, el volt repedve s az oldala feketéllett itt-ott, talán villámcsapás érte; a föld alattuk tele volt hintve olyan galyakkal és tobozokkal, a melyeket az elmúlt esztendő viharai tépdestek le róluk.

Az «Ördög Fújtatója» volt ez a hely s a ki márcziusban vagy októberben vetődött ide, csakhamar észrevette, hogy a pusztá lakóinak jó okuk van erre az elnevezésre. A mai forró délutánon folytonosan sóhajtoztak e fák, noha szellő sem fuvintott; alig tudta elhinni az ember, hogy a levegő adja nekik ezt a hangot.

Itt ült Yeobrightné husz perczig vagy tovább is és még akkor se tudta rászánni magát arra, hogy lemenjen, lankadsága zérus fokra szállította alá bátorságát.

Ha nem anya lett volna, talán lealázónak tetszett volna előtte, hogy ő, az öregebbik, tegye meg az első lépést a kibékülésre. De Yeobrightné már jól fontolóra vette mindezt, s most már csupán azon törte az esztét, hogyan tüntesse föl látogatását Eustaciának úgy, hogy az ne megalázkodás, hanem bölcs eljárásnak látszodjék. Emelkedett helyzetéből láthatta a hátsó háztetőt, a kertet s a telket egészen. S most mikor fölállott, észre vett egy férfiút is, a ki a kapuhoz közeledett. Magatartása sajátságos, habozó volt s elárulta, hogy se keresete ottan, se meghíva nincsen. Figyelmesen nézegette a házat, aztán körüljárta a kertet, olyanformán viselte

magát, mintha Shakespeare szülőhelyét, Stuart Mária börtönét vagy a Hougomonti kastélyt látogatná meg.

Mikor ismét az ajtóhoz ért, belépett. Yeobrightné boszus volt e miatt, mert arra számított volt, hogy magukban találja Clymékat; de egy pillanatnyi elmélkedés után eszébe jutott, hogy egy látogató jelenlétében nem lesz olyan fonák az első találkozás, általános tárgyakról folyik egy darabig a szó, s ez alatt lesz ideje hozzászokni a helyzethez. Lejött a dombról az ajtóhoz, s betekintett a forró kertbe.

A macska ott feküdt az ösvény puszta földjén, mintha az ágyak, pokróczok, szőnyegek tűrhetetlenek volnának mostan. A mályvarózsa levelei félig csukott esernyőkként csüngöttek alá, a növény szárakban, törzsekben csaknem sisterékelte a nedvesség s a sima levelek úgy tündökölték mint megannyi kis ércztükör. Közvetlen a kapunál egy törpe almafa állott, az egyetlen fajta fa, mely a laza talajban élni tudott s a földön a lehullott alma közt a gyümölcsnedvtől mámoros darázsok hengergőztek vagy ott mászkáltak azok körül a kis oduk körül, a melyeket maguk vájtak volt ki, míg az édesség pityókossá nem tette őket.

A ház ajtajánál Clym sarlója feküdt, mellette az utolsó marék nyalábkötő hajtás, melyet az imént szedett anyja szeme láttára; bizonyosan akkor dobta oda őket, mikor bement.

VI. FEJEZET.

Fonák helyzet, s hatása a látogatóra.

Wildeve, a mint már mondtuk, arra határozta, hogy mivel a festékes miatt éjszaka nem bátorságos az út, titkolózás nélkül, fényes nappal s rokon képében látogat el Eustaciához. A fiatal asszony ott a hold fényén táncz közben olyan bűbájos hatást tett reá, hogy minden igazi erkölcsi erőnek hijával lévén, lehetetlenség volt reá nézve e háztól távol maradnia.

Az volt a szándéka, hogy egészen természetes módon beszélget egy kicsit vele s az urával, aztán elbucsúzik.

Teljesen illendő, természetes lesz az egész látogatás, de látni fogja Eustaciát s ez neki elég. Még csak azt sem kívánta, hogy Clym ne legyen otthon, mert megeshetnék, hogy Eustacia, bárhova hajoljon is a szíve, nem menne bele olyan helyzetbe, a mely őt mint asszonyt rossz hírbe keverhetné.

Tervét ki is vitte és így történt, hogy megjött véletlenül összeesett azzal az idővel, a melyet Yeobrightné a ház közelében a dombon töltött. Mikor körülnézett, a ház ajtajához lépve kopogtatott. Egy-két pillanatnyi csend után a kulcs megcsikordult, az ajtó kinyílott s maga Eustacia állott Wildeve előtt.

Magatartásából senki sem sejtette volna, hogy ugyanaz az asszony, a ki a mult héten olyan szilajúl tánczolt vele; ha csak a fölszín alá nem tudott volna hatolni az ember s mélyébe nem merül ennek a csöndes folyamnak.

- Remélem szerencsésen haza tért? - kérdé Wildeve.

- Oh igen - felelt Eustacia közönyösen.

- S nem volt-e fáradt másnap? Attól tartottam az lesz.

- Egy kicsit. Beszélhet hangosabban is, senki se hallgathat ki bennünket. A leányt elküldtem a faluba.

- Hát Clym sincs idehaza?

- De igen itthon van.

- Úgy. Azt hittem, ön talán azért zárta be az ajtót, mert maga van s fél a vándorló legényektől.

- Oh nem, itt az uram.

Az előszobában állottak. Eustacia bezárta a külső ajtót, kinyitotta a másik szobáét s fölszólította Wildevét, hogy menjenek beljebb. Wildeve engedett, mivel a szoba üresnek látszott, de alig lépett egyet-kettőt, visszahökkent. A tűzhely előtt a pokróczon aludt Clym. Lábvédője, vastag csizmája, bőrkezttyűje s az ujjas, a melyben dolgozott, mellette heverték.

- Csak lépjen be bátran, nem költi föl - mondá Eustacia követve őt. Azért zárom be az ajtót, hogy ne zavarhassa meg az uram álmát akárki, ha én véletlenül a kertben vagy a felső szobában vagyok.

- S miért aluszik? - kérdé Wildeve halkán.

- Nagyon ki van fáradva. Fél ötkor ment ki s azóta szakadatlanul dolgozott. Rekettyét vág, mert az az egyetlen munka, a miben nem erőlteti meg szegény a szemét. - E pillanatban Eustaciára kínos hatást tett az a különbség, a mely Wildeve és az alvó között volt. Wildeve t. i. elegáns, új nyári ruhát és nyári kalapot viselt.

- Oh! ön nem is képzele, milyen más ember volt ő, mikor először láttam, pedig alig egy pár hónapja annak. A keze olyan fehér és puha volt, mint az enyém; s nézze most milyen barnák, s hogy eldurvultak. Az arcszínje is szép volt, s hogy most ilyen rozsdabarna, mint a bőrruhája, azt csak a nap heve okozza.

- Miért jár ki tulajdonképen? - suttogta Wildeve.

- Mert gyűlöli a tétlenséget, ámbár a keresete nem sokra megy. Azt mondja, hogy azoknak, a kik tőkéjükből élnek, minden eszközt meg kell ragadniok, kisebb kiadásaik fedezésére.

- A sors nem volt kegyes ön iránt, Eustacia.

- Nincs neki mért köszönetet mondanom.

- Clymnak sincs - csak egy becses ajándékért.

- Mi az?

Wildeve a szemébe nézett. Eustacia elpirult, most először az nap. - Én kétes értékű ajándék vagyok - felelt nyugodtan. Azt hittem, elégedettségére céloz; mert ő az, én pedig nem vagyok.

- Ily helyzetben miért ne lenne? Ámbár hogy külső körülményei hogyan lehetnek reá vonzó erővel, el nem tudom képzelni.

- Nem, mert nem ismeri. Clym az eszmékért rajong, a külső dolgok nem érdeklik. Sokszor Pál apostol jut róla eszembe.

- Örvendve hallom, hogy ilyen magasztos jellem.

- Csak az a baj, hogy Pál a szentírásban kiváló alak, de a való életben bajosan állotta volna meg a helyét.

Ösztönszerűleg meghalkították hangjaikat, noha eleinte épen nem ügyeltek arra, hogy föl ne ébreszszék Clymot.

- Ha ezzel azt akarja mondani, hogy házassága szerencsétlenné tette, jól tudja melyikünk követte el a hibát.

- Házasságom nem tett szerencsétlenné - felelt Eustacia élénkebben, mint előbb. Boldogtalanságomnak csupán az a véletlen az oka, a mi azóta történt. Füge helyett bogáncsot kaptam, az bizonyos, de hogyan láthattam volna bele a jövőbe?

- Néha azt gondolom Eustacia, hogy az Isten büntetése ez önön. Ön tudja, hogy voltaképen az enyém volt, s én nem is álmodtam, hogy elveszítem.

- Engem nem érhet vád. Ketten nem lehetünk az öné; s jusson eszébe, hogy észre se vettem jóformán, már más leányhoz hajolt. Ez kegyetlen csapodárság volt öntől. Nekem eszem ágában sem volt ilyen játékot üzni, míg ön példát nem adott rá.

- Az csak tréfa volt - válaszolt Wildeve. - Egy kis közbjáték. Sokszor megesik velünk férfiakkal, hogy mialatt igazán szeretünk valakit, egy kis időre más leány felé fordulunk, de azután még mélyebb lesz a szerelmünk. Az ön büszke modora kísértetbe vitt, hogy tovább

menjek, mint a mennyire szándékoztam, s mikor nem hagyott föl azzal, hogy gyötörjön, még tovább mentem, s el is vettem Thomasint.

Újra az alvó Clym felé fordult.

- Tartok tőle, hogy ön nem becsüli eléggé azt a kincset, a mit kapott. Egy tekintetben legalább boldogabbnak kellene lennie nálam. Azt tudhatja, milyen csapás, ha az ember alásülyed s ha nagy baj száll a fejére, de azt valószínűen nem tudja, mit tesz elveszíteni az asszonyt, a kit szeretünk.

- Nem hálátlan azért, hogy megnyerte - suttogta Eustacia - s a mi azt nézi, jó ember. Nem egy asszony nagy utat megtenne ilyen férjért. De hát oktalanul sokat kívánok-e én, mikor élni vágyom, mikor zenére, költészetre, szenvedélyekre, háborúra vágyom s mindarra, a mi a világ nagy ütőereiben hullámszik. Ilyesmiről álmodoztam hajdanán, de álmaim nem váltak valókká. Pedig azt hittem Clym által elérem őket.

- Csak azért ment hozzá úgy-e?

- Csalatkozik. Azért mentem hozzá, mert szerettem; mivel ábrándjaim beteljesítését reméltem tőle.

- Újra a régi, szomorú hangot üti ön meg.

- Nem, nem akarok többé elcsüggedt lenni - kiáltott Eustacia izgatottan. - A multkor, midőn elmentem táncolni, új életet kezdtem s azzal nem is akarok fölhagyni. Clym dalolt vidáman, én mért ne tettem volna ugyanazt?

Wildevé gondolatokba merülten tekintett reá.

- Könnyebb mondani, hogy dalol, mint dalolni, ámbár én ha tudnám, bátorítanám reá. De mivel az életnek egy dolog nélkül semmi becse sincs előttem, s az az egy már elérhetetlen, megbocsát úgy-e, ha nincs erőm arra, hogy bátorítgassam.

- Mi baja, hogy így beszél? - kérdezte Eustacia, mély árnyékos szemét reá emelve.

- Olyan valami, a mit világosan tudtára adni sohasem fogok, ha pedig rejtélyekben beszélek, tán nem lesz kedve hozzá, hogy találgassa.

Eustacia egy pillanatig hallgatott, azután így válaszolt:

- Különös viszonyban vagyunk mi ma. Ön szörszálakat hasogat. Azt akarja mondani úgy-e Damon, hogy most is szeret. Sajnálom ezt, mert a házasság nem tett oly tökéletes boldoggá, hogy hajlandó legyek megvetni önt e nyilatkozatáért, pedig ez volna kötelességem. De nagyon elég e tárgyról. Meg akarja várni, míg az uram felkél?

- Gondoltam, beszélek vele is; de fölösleges lenne. Ha sérti Eustaciát, hogy nem feledtem, joga van tudtomra adni, de megvetésről ne beszéljen.

Eustacia nem felelt. Eltűnődve nézték Clymot, a ki abba a mély álomba volt merülve, a mit a testi munka mindig előidéz, ha különben nyugodt körülmények közt folyik.

- Istenem, hogy irigylem tőle ezt az édes álmot! - szólt Wildevé - én nem aludtam így gyermekkorom óta, annak pedig sok éve már.

Míg így Clymot vigyázták, megcsikordult a kert ajtaja, aztán kopogtatás hallatszott. Eustacia az ablakhoz lépett és kitekintett. Egészen kikelt a színéből. Először piros lett, aztán sápadt, végre az ajkai is elhalványodtak.

- Elmenjek? - kérde Wildevé fölállva.

- Nem tudom.

- Ki jött?

- Yeobrightné. Oh! hogy rágalmazott akkor. Nem értem, mit jelent e látogatás. Mi a szándéka? S gyanakszik ránk.

- Parancsoljon velem. Ha azt hiszi, hogy jobb nem találkozunk, átmegyek a másik szobába.

- Jó, menjen át.

Wildeve rögtön engedelmeskedett, de alig, hogy távozott Eustacia is követte.

- Nem - mondá. - Ez nem lenne méltó hozzám. Csak hadd lássa meg önt, ha bejön. Nem tettem semmi rosszat. De hogyan nyissak én ajtót neki, mikor nem én hozzám jön, hanem a fiához. Nem is nyitok.

Yeobrightné megint kopogtatott s hangosabban mint először.

- Ez a kopogtatás minden valószínűség szerint fölébreszti Clymot - folytatá Eustacia - s ő majd beereszti. Ah! figyeljen csak. - Hallották, hogy Clym mozgolódik a másik szobában, mintha a kopogtatás zavarná s ezt mondja: Anyám!

- Igen, fölébredt s kimegy - szólt Eustacia megkönnyebbülve. - Jöjjön erre. Rossz hírben állok előtte, nem szabad önt itt látnia. Títkolódnom kell, nem mintha vétkes volnék, hanem mert mások annak kegyeskednek tartani.

Ekkorára a hátsó ajtóhoz vezette Wildevét, az nyitva volt s túl rajta egy ösvény látszott, a mely a kert lábjaiba vezetett.

- Még egy szót Damon - mondá Eustacia, a mint Wildeve az útra lépett. - Ez az ön első látogatása nálam, ez legyen az utolsó is. Valaha rajongtunk egymásért, de annak már vége van. Isten önnel.

- Isten önnel is - felelt Wildeve. - Megtudtam mindent, a miért jöttem s elégedett vagyok.

- Miért jött?

- Hogy önt láthassam, s lelkem üdvösségére mondom, csak ezért. - Csókot intett neki s elindult. Eustacia utána nézett, míg végig haladt az úton, s a páfrányok közé jutott, a melyek oldalához dörgölöztek, s végre eltűnt közöttük. Aztán lassan megfordult s a házra fordította figyelmét, azt várta, hogy beszélgetést fog hallani. Bizonyosan suttozva beszélgetnek - gondolta - mikor semmi neszt sem hallott.

Lehet, hogy az ő jelenléte első találkozásuk e pillanatában nem is kívánatos, mindenesetre azonban fölösleges. Elhatározta, hogy vár, míg Clym érte jön, s visszaosont a kertbe. Itt babrálgatott egy pár perczig, s mikor csak nem kereste föl senki, újra visszatért, s a fő-bejárathoz közeledve figyelt, nem hall-e beszélgetést a nappali szobában. Semmi neszt sem hallva, kinyitotta az ajtót és belépett. Elcsodálkozott, midőn látta, hogy Clym ép úgy fekszik ottan, a hogy előbb. A kopogtatás nyilván megzavarta, álmokat látott s mormolt is hatásuk alatt, de föl nem ébredt. Eustacia az ajtóhoz sietett s noha semmi kedve sem volt beereszteni azt az asszonyt, a ki oly keserű szavakat mondott volt neki, kinyitotta, s kinézett. Egy lelket sem látott. A kaparóvas mellett ott feküdt a Clym sarlója, s az a marok kötőlék, a mit most hozott haza; az ösvény üres volt s a kertajtó egy kicsit nyitva állott, azon túl az avarfü-virágtól bíborszínű pusztaság terült el a verőfényben. Yeobrightné már eltűnt szem elől.

Clym anyja az alatt egy olyan úton haladt előre, a melyet egy domb elrejtett Eustacia elől. A kertajtótól odáig gyorsak és határozottak voltak lépte, látszott, hogy most szeretne elrejtőzni, mint a hogyan az előtt bejutni vágyott.

Lesütötte fejét; szeme előtt két kép lebegett: Clym sarlója s a vesszők az ajtónál és egy asszony arcza, a ki az ablaknál kitekint. Ajkai csodálatosan megvékonyodtak s reszkettek, a mint ezt mormolta: - Ezt nem vártam fiam! Hogy vitte rá a lelke! Otthon van, s elnézi, hogy a felesége ajtót zárjon előtte. Azon igyekezve, hogy mielőbb eltűnjön előlük, letévedt a hazavivő útról s míg az után nézelődött, egy kis gyerekre akadt, a ki szedret szedegetett. Nunsuch Jankó volt az, Eustacia kis tűzrakója. A fiú mindjárt csatlakozott Yeobrightnéhoz, s ott ballagott aztán mellette tán nem is tudva tulajdonképen, hogy mit cselekszik. Yeobrightné, mintha delejes álomba merült volna, úgy beszélt vele:

- Hosszú út áll előttünk fiam, ránk esteledik, mire haza érkezünk.

- Én rá nem, - mondta a kis útitárs - én még kapózok vacsora előtt, mi pedig már hatkor vacsorálunk; apám akkor jön haza, a kegyelmed apja is akkor megy haza?

- Az már nem jön haza többet, a fiam sem soha, s más sem.

- Mért olyan szomorú? Tán kísértetet látott?

- Rosszabbat láttam. Egy asszony arcját a ki az ablakból rám nézett.

- Olyan csunya volt?

- Olyan. Mindig csunya látvány az az asszony, a ki a holtra fáradt utast észre veszi, s nem bocsájtja be.

- Egyszer mikor halat fogtam a Throope tóban, láttam, hogy egy másik képem ugyancsak néz engem; úgy megijedtem, s olyat ugrottam, hogy!

- Ha csak egy lépésnyire elibem jönnek, milyen szépen összebékülhettünk volna. Most már ennek vége. Kicsuktak. Bizonyosan rám haragította Clymot. Hát lehet olyan szép test szív nélkül? Úgy látom lehet. Én a szomszédom macskájával sem tettem volna ezt ilyen rekkenő napon.

- Mit beszél kigyelmed?

- Soha, soha többé. Még ha értem küldenek akkor sem.

- Furcsa egy asszony kigyelmed, hogy így beszél.

- Nem vagyok én fiam, egy szikrát sem vagyok. Legtöbb ember így beszél, a kinek gyereke van. Így beszél majd az anyád is ha te megnősz.

- Nem a! csak nem beszél ostobaságokat.

- Igazad van fiam, magam is azt hiszem, ostobaság ez. Nem fáradtál ki ebben a hőségben?

- Ki én. De nem olyan nagyon, mint kigyelmed.

- Hogy tudod?

- A képe sáppadt oszt' izzadt is, a feje meg csak úgy csüng lefelé.

- Ah! nem a meleg az én bajom.

- S mikor lép, miért tesz így?

És a gyermek sántított, mintha nyomorék lett volna.

- Mert olyan teher szakadt rám, a mit nem bírok.

A fiúcska elhallgatott s tünődni látszott. Így mendegéltek még egy fertály óráig, akkor Yeobrightné, a ki szemmel láthatólag gyöngült, így szólt:

- Le kell ülnöm.

Mikor leült, a gyerek sokáig nézte s aztán így szólította meg:

- Milyen furcsán lélekzik kigyelmed. Mint a bárány, mikor megkergetik, hogy majd ledobban bele. Mindig így szokott lélekzeni?

- Nem mindig. - Olyan halkan beszélt, hogy csaknem suttogott.

- Nagyon álmos ugy-e? Már is behunyta a szemét.

- Nem. Nem sokat alszom én már addig. Akkor remélem, nagyot aluszom - igen nagyot. Meg tudnád mondani, kiszáradt-e az idén a Bottom?

- A Bottom-tó igen, de a Parker nem, az nagyon mély, nem is szárad ki soha. Itt van az is mindjárt.

- Tiszta a vize.

- Elég tiszta, csak ott zavaros, a hol a lovak inni szoktak.

- Nesze, siess, hozz nekem egy kicsit a tisztájából. Nagyon rosszul vagyok.

A kis vesszőkosárból, a melyet kezében tartott, egy régimódi, fületlen porcelláncsészét vett elő; két ilyen findzsát őrzött gyermekora óta, s most csekély ajándéku elhozta magával a Clym és Eustacia számára.

A fiú útnak eredt s csakhamar hozta is a vizet, már a melyet kapott. Yeobrightné megízlelte, de olyan meleg volt, hogy megundorodott tőle és kiöntötte. Szemeit behunyva ülve maradt azután is.

A gyerek várakozott, játszogatózott mellette, elfogott egy párt azok közül a barna pillangók közül, a melyek körülöttük repkedtek, aztán várakozott megint s végre így szólt:

- Jobb szeretek menni, mint itt maradni. Indulunk nemsokára?

- Nem tudom.

- Hát magamban elmehetek? - folytatá. Nyilván attól tartott, hogy valami kellemetlen szolgálatot rónak reá. - Tetszik még valami kigyelmednek?

Yeobrightné nem felelt.

- Mit mondjak az édes anyámnak? - kérdé ismét a fiú.

- Mondd meg neki, hogy láttál egy megtört szívű asszonyt, a kit a fia eltaszított magától.

Mielőtt távozott volna, még egyszer töprengve reá pillantott, mintha balsejtelmei volnának, hogy nem nagylelkű dolog, a mit cselekszik; bizonytalanul, csodálkozva nézte, mint a ki valami különös, régi kéziratot vizsgál, a melynek a kulcsára nem tud rájönni. Nem volt már egészen gyermek, érezte valamennyire, hogy részvétet kellene tanusítania, de nem is volt elég érett arra, hogy ment legyen a félelemtől, a mely mindig elfogja a gyermekeket, ha nyomorúságban látnak nagy embereket, a kik ő előttök addig sérthetetlennek tündek föl. S nem tudta eldönteni, hogy ez asszony és baja vajjon szánalomraméltó-e vagy félelmetes. Levette róla a szemét, s szó nélkül távozott. Egy mérföldet sem haladt, már teljesen megfélejtkezett úti-társáról, csak azt tudta, hogy asszony volt, a ki leült pihenni.

Az izgalom s a testi erőfeszítés csaknem végkép kimerítette Yeobrightnét, de azért vonszolta magát tovább, hosszan meg-megpihenve minden egy pár lépés után. A nap már délnyugaton állott, s egyenesen az arczára sütött, mint valami könyörületlen gyújtogató, a ki fáklyával kezében várja az alkalmat, hogy elhamvassza. A fiú távoztával minden élet eltűnt a tájról, ámbár a himtűcskők meg-megszakadó rekedt szava a rekettyebokrokban eléggé mutatta, hogy mikor a nagyobb állatfajokon csüggedtség vesz erőt, egy láthatatlan rovarvilág vidám, eleven életet él.

Végre a hazavivő útnak körülbelől kétharmadán egy lejtőhöz ért, a hol egy folt démutka illatozott az ösvény mentén, itt ismét lepihent.

Előtte egy véget nem érő, jól megterhelt hangyaboly özönlött az úton át. Olyan látványt nyújtott az, mint egy népes utca toronytetőről nézve. Eszébe jutott, hogy azon a helyen esztendőök óta sűrögnek már a hangyák, s a hajdaniak nyilván ősei voltak ezeknek, a melyeket most szemlélget. Hátradőlt, hogy kényelmesebb legyen a helyzete, s a keleti ég enyhe fénye ép oly jól esett szemének, mint fejének a démutka váncos. Míg így nézelődött, egy kócsag szállott föl az égnek azon a tájékán, s a nap felé fordulva repült tova. Csuron vizesen repült föl a völgynek valamelyik mocsarából, s a mint szállott, a szárnya széle, a czombja, a begye, úgy fölfogta a verőfényt, hogy tündökölt belé. A zenith odafönt, a hol a madár volt, szabad, boldog helynek látszott, a mely semmi összeköttetésben sincs azzal a földgolyóval, a hova ő lánczolja van, s vágy fogta el, bár ő is fölemelkedhetnék a talajról, s repülhetne, mint az a kócsag repül. De mivel anya volt, csakhamar föl kellett hagynia azzal, hogy a saját sorsán töprengdjék. Ha gondolatai, mint a meteor, csíkot rajzoltak volna a menny boltjára, ellenkező irányban futott volna az a kócsag röptével, s keleten a Clym házánál ért volna véget.

VII. FEJEZET.

Anya és fiú találkoznak.

Ezalatt Clym fölébredt, fölült és körültekintett. Eustacia ott ült mellette egy széken, könyvet tartott a kezében, de egy idő óta már nem olvasott.

- Ej! - szólt Clym, megdörzsölve a szemét. - Mily nagyot aludtam. S oly rossz álmom volt, hogy sohasem felejttem el.

- Gondoltam, hogy álmot látsz.

- Úgy is volt. Anyámról álmodtam. Elvittelek hozzá, hogy béküljete ki, s mikor odaérkezünk, sehogy se tudunk bemenni, pedig anyám folyton segítségért kiáltozott. No de, álom, esős idő! Hány óra, Eustacia?

- Fél három.

- Olyan késő van. Nem volt szándékom ilyen sokáig itthon maradni. Mire eszem valamit, három is elmulik.

- Anna nem jött még vissza a faluból; gondoltam, nem költelek föl, míg ő idehaza nem lesz.

Clym az ablakhoz lépett, s kitekintett. Egyszer csak elgondolkozva így szólt: - Hét mulik hét után, s anyám még sem jön. Azt hittem, ekkorára rég hírt hallok felőle.

Balsejtelem, megbánás, félelem, elhatározás villantak át gyors egymásutánban Eustacia sötét szemein. Borzasztó nehéz föladat volt az, a mi reá várt, hogy megmeneküljön tőle, elhalasztotta a megoldást.

- El kell mennem hozzá mielőbb - folytatta Clym - s azt hiszem, legjobb lesz, ha egyedül megyek.

Fölvette lábvédőjét s a keztyűket, aztán újra a földre dobta őket: - Mivel ma már jó későn ebédelünk, nem megyek vissza a pusztára, a kertben dolgozom, s este, majd ha hűvösebb lesz, átsétálok Blooms-Endre. Biztos vagyok benne, hogy csak egyet kell lépnem feléje, s anyám elfelejt mindent. Meglehetős késő lesz, mire hazajövök. Megtart három órát az út oda és vissza. De egy kimaradásomat nem veszed rossz néven, úgy-e kedvesem? Mire gondolsz, nagyon elmerültnék látszol.

- Nem tudom - felelt Eustacia komoran. Bárcsak más valahol lagnánk, Clym. Itt balul üt ki minden.

- Igen, ha magunk is segítünk. Vajon volt Thomasin mostanában Blooms-Enden? Remélem, igen. De mégis bajosan lehetett, hisz egy hónap se igen telik bele, megszületik a kicsije. Miért is nem jutott ez elébb eszembe! Szegény jó anyám, mily elhagyatottságban folynak napjai.

- Nem szeretem, hogy ma még el.

- Miért?

- Olyat hallhatsz, a mi engem tönkretesz a te szemedben.

- Anyám nem boszúálló - felelt Clym egy kicsit fölpirulva.

- Szeretném, ha itthon maradnál - ismétlé Eustacia halk hangon. Ha beleegyezel a kérésembe, ígérem, hogy holnap meglátogatom én, ki is békülök vele, s nála maradok, míg te értem nem jössz.

- Miért épen most lettél erre kész? Hányszor kértelek rá és sohasem tetted meg.
- Többet nem mondhatok, mint azt, hogy szeretnék találkozni veled, mielőtt te meglátogatnál - szökött Eustacia türelmetlen mozdulatot téve a fejével. Tekintete aggodalmas volt, a mi inkább vérmes természeteknél fordul elő, mint olyanoknál, a milyen az övé volt.
- Csodálatos, hogy épen akkor vagy hajlandó megtenni, a mit már oly régen ajánlok, mikor látod, hogy én is készülődöm. Ha holnapig várok, egy nap megint elvész, s tudom, hogy el nem bírják aludni az éjszaka, ha itthon maradnának. El akarom igazítani végre s el is igazítom ezt a dolgot. Azután ellátogathatsz te is, úgyis egyre megy.
- Nem vihetnél legalább el magaddal?
- Én nem sokáig maradok, s te aligha tudnád megtenni azt az utat nagyobb pihenés nélkül.
- Legyen hát akaratod szerint - felelt Eustacia oly ember nyugodtságával, a ki kész ugyan valamiképp tenni a következmények elhárítására, de inkább bevárja az eseményeket, minthogy más irányba terelje őket, ha már nem egész könnyen megy.

Clym azután kiment a kertbe, Eustacia pedig egész délután gondolatokba mélyednek s elbágyadtnak látszott, a mit ura a nagy melegnek tulajdonított.

Estenden útra kelt Yeobright. Noha a nyár heve még most is tikkasztó volt, a napok már jelentékenyen megrövidültek, s alig haladt Clym egy mérföldnyire, a puszták bíbora, barna és zöld foltjai teljesen egyszínűekké váltak, csak ott látszott egy-egy fehér pont, a hol a tengeri nyúltanyák előtt egy kis kvarcz-homok csomó állott, vagy a hol a kovaköves gyalogutak fonalaként futottak át a lejtőkön. Majdnem mindegyik egyedül álló, lebotolt bokorban zörögött egy-egy tarka gém, mint valami szélmalom, míg csak szuszszal győzte, aztán elhallgatott, meglebbenté szárnyát, körülröpülte a bokrot, újra letelepedett, s egy kicsit hallgatva, megint zörögni kezdett. Lépteire fehér molnár-lepkék szállottak föl a levegőbe, s a napnyugat lágy világossága ráesett szárnyaikra.

Yeobright azzal a reménnyel haladt a nyugalmas tájon, hogy nemsokára jóra jön minden. Végre egy olyan helyre ért, a hol enyhe illat szállongott az út fölött. Itt egy percre megállott, hogy beszívja azt az ismerős jó szagot. Az a pont volt az, a hol négy órával azelőtt anyja kimerülten; ült le a démutkás halmocskára. A mint álldogált, hang ütötte meg a fülét. Félig sóhajlás volt az, félig nyögés.

Oda tekintett, a honnan a hang jött, de semmit sem látott, csak épen egy kis domb körvonalait az égen. Közelebb lépett s most egy fekvő alakot pillantott meg csaknem a lábai előtt.

Sok emberre gondolt, de az csak meg se villant az eszébe, hogy a ki ott fekszik, az ő családjából való lehet. Hihetőnek látszott, hogy az a valaki szántszándékkal maradt ki hazulról. A rekettvevágók nem egy éjszakát töltöttek szabad ég alatt ez időtájt, hogy megkíméljék magukat attól a fáradtságtól, a mibe a hazamenetel s a visszajövés kerül. De Clym visszaemlékezett a nyögésre, jobban szemügyre vette az alakot, akkor látta, hogy asszony; borzongás futott át rajta, mintha hűvös fuvallat csapta volna meg. De még akkor sem tudta biztosan, hogy az az asszony épen az ő anyja, mígnem lehajolt, s megismerte azt a sápadt, behúnyt szemű arcot.

Lélekzete megakadt, mintha rögtön meg kellene fulladnia, s ajakán elhalt a sikoltás. Hirtelen elveszté az időről s térről való öntudatát; úgy tetszett neki, hogy még gyermek, anyjával kísért a pusztára, s az idő estefelé jár. Aztán magához tért, még lejjebb hajolt, s észrevette, hogy anyja még léleklázban s lehelle a gyöngét ugyan, de szabályos, csak olykor-olykor akadozik.

- Az Istenért! Mi bajod anyám? Nagyon rosszúl vagy? De nem halsz meg úgy-e? - kiáltott ajkát anyja arczához szorítva. Én vagyok, Clym! Hogy jutottál ide Mit értek mindebből?

E pillanatban megfeledkezett arról az örvényről, a melyet Eustacia iránti szerelme támasztott közöttük, s a jelen hozzákapcsolódott ahhoz a multhoz, a melyben még nem volt eltérés közöttük.

Yeobrightnének megmozdult az ajka; úgy látszott, ráismert fiára, de szólani nem tudott. Clym igyekezett fontolóra venni, hogyan vigye el onnan, mert ott nem maradhat, a harmat mindjárt leszáll. Izmos ember volt, az anyja pedig sovány. Körülölelte, fölemelte egy kicsit s szólt:

- Nem fáj?

A beteg fejét rázta, erre Clym fölvette s lassu léptekkel elindult. A levegő már egészen lehült, de ha olyan helyre jutott, a hol a homokos talajt semmi növény sem fődte, érezte arczán azt a meleget, a melyet a föld a nap folyamán magába szítt. Mikor anyját a karjára vette, nem is igen gondolt arra a távolságra, melyet a Blooms-Endig meg kell tennie, de most, noha délután pihent, mégis csak fáradni kezdett. Így haladt előre, mint Aeneas az apjával, fölötte keringtek a denevérek, a kecskefejek szárnya csaknem az arczát érte, de embernek nyoma sem volt sehol.

Még majdnem egy mérföldnyi út választotta el Blooms-Endtől, midőn anyja nyugtalankodni kezdett, mintha kellemetlen volna fia karjai közt feküdni. Clym ekkor térdére fektette s körülnézett. Út ugyan egy sem volt közelben, de azok a blooms-endi kunyhók, a melyekben Fairway, Sam, Humphrey, s a két Cantle lakott, egy mérföldnyire sem estek. Aztán mindössze ötven yardnyira állott egy vályogból, tőzegből épített kalyiba. Ez elhagyott kunyhó körvonalai odalátszottak, s Clym elhatározta, hogy lépteit arrafelé irányozza. Mihelyt odaért, anyját gondosan letette a bejáratnál; aztán elfutott, zsebkésével vágott egy öl száraz páfrányt, abból a házikóban, a mely egyfelől szabadon állott, ágyat vetett, s anyját arra fektette; aztán, a hogy csak bírt, szaladt a Fairway háza felé.

Majdnem egy negyedóra telt el úgy, hogy semmi se törte meg a csendet, a beteg szaggatott lélekzetén kívül, akkor mozgó alakok kezdték megeleveníteni a pusztát s az égbolt határvonalát. Néhány pillanat múlva már megérkezett Clym s vele Fairway, Humphrey és Nunsuch Zsuzsánna; Dowden Olly, a ki véletlenül éppen Fairwaynél volt, Keresztély és Cantle apó siettek még nyakra-főre utánuk. Lámpát, kényújtókat, vizet, párnát hoztak magukkal, s még egyet-mást azonkívül, a mi hamarjában eszükbe jutott. Samot visszaküldték brandyért, egy gyerek pedig Fairway ponyját hozta el, a ki ezen a legközelebbi orvoshoz indult, azzal az utasítással, hogy útközben még Wildeveékhez is beszéljon, s Thomasint is értesítse nénye betegségéről.

Sam hamar megérkezett a brandyvel s a lámpavilágnál adtak belőle a betegnek, a ki ezután kissé magához térve, jelekkel igyekezett értésükre adni, hogy a lábának van baja. Dowden Olly végre megértette s vizsgálgatni kezdte a lábát. Vörös volt az és dagadt. Mialatt nézték, a vörösség ólomszínbe kezdett átmenni, s a közepén egy bibor pont jelent meg, kisebb a borsószemnél, s észrevették, hogy vércsepp az, mely a boka lágy húsából serkedt ki s félgömb alakot öltött.

- Tudom már, mi ez - kiáltott Sam. - Vipera csípte meg.

- Csakugyan - mondá Clym hirtelen. - Emlékszem, gyermekkoromban láttam egy éppen ilyen csípést. Oh, szegény anyám!

- Az én apámat csípte volt meg - szólt Sam. - Csak egy módon lehet meggyógyítani. Be kell dörzsölni a sebet viperaszírral, s ahhoz csak úgy jut az ember, ha megsüt egy párt. Az apámmal is így tettek.

- Régimódi orvosság az, s én nem igen bízom benne - mondá Clym elgondolkozva. - De egyebet úgy se tudunk tenni, míg az orvos meg nem érkezik.

- Biztosan gyógyít az - vágott közbe nyomatékosan Dowden Olly. - Magam is használtam, míg dajkaságba jártam.

- Akkor napvilágért kell imádkoznunk, máskor nem foghatunk - jegyzé meg Clym komoran.

- Majd utána nézek én mindjárt - mondá Sam.

Azzal fölvelt egy zöld mogyoróágot, a melyet sétatálczául szokott használni, az egyik végén behasította, a hasadékba egy kicsike kavicsot dugott, s a lámpával kezében neki indult a pusztának. Clym ezalatt egy kis tüzet gerjesztett, s Nunsuch Zsuzsánnát haza küldte serpenyőért. Még vissza se jött Zsuzsánná, Sam már hozott viperát, hármat is; egy, a csiptető ágai közé szorítva, hevesen csavargatta farkát, fejét, kettő pedig döglötten csüngött le a botról.

- Élve, frissen, a mint kellett volna, csak egyet tudtam fogni - mondá Sam. - Ezt a kettőt ma öltem meg, hogy itt dolgoztam; de a kigyó sohase döglök meg napszállta előtt, hát valami nagyon megromolva nem lehetnek.

Az eleven vipera apró fekete szemével baljóslatúlag nézegette a társaságot, s úgy tetszett, a méltatlankodás színesebbé teszi azokat a szép fehér és fekete pettyeket, melyek a hátát díszítették. Yeobrightné ránézett a kigyóra, a kigyó ő reá: a beteg összeborzadt, s elfordította a szemét.

- Nézzétek! - mormolá Cantle Keresztély. - Ki tudja, szomszédok, nincs-e ezekben a viperákban egy csepp abból a kigyóból, a melyik a paradicsomban almát adott annak a mezitelen fiatal asszonynak. Nézzétek csak a szemét, világra olyan, mint valami mérges ebszőlő. Csak nem tud talán elátkozni bennünket. Én tudok egy pár embert itt a pusztán, a kit a vipera megvert a szemével. Világéletemben meg nem ölnék többet egy fia kigyót sem.

- Helyes, jó is félni, ha másképp nem tehet az ember - mondá Cantle apó. - Ha én ezt idején tudom, sok nagy veszedelmet elkerülhettem volna.

- Mintha valamit hallanék a félszer felől - mondá Keresztély. - Ha már bajnak kell lenni, legalább jönne napvilágon, mikor az ember kimutathatná a bátorságát s nem igen rimánkodna a legvénebb boszorkánynak se, ha ugyan volna benne egy kis mersz, s jól meg tudná oldani a kereket.

- Annál már okosabbat tudna tenni még olyan együgyű ember is, mint jó magam - jegyzé meg Sam.

- Hát bizony a baj akkor jön, mikor legkevesbbé várjuk. Mit gondolnak kigyelmetek, ha Yeobrightné asszony meghalna, perbe foghatnának minket vajon, és vádolhatnának bennünket azzal, hogy megöltük?

- Nem, odáig nem vihetnék a dolgot - mondá Sam - hacsak azt be nem tudnák bizonyítani, hogy valaha vadorzók voltunk. De hiszen csak megépül szegény.

- No engem ugyan csíphetett volna meg tíz kigyó is, azért egy napi dolgomat se mulasztottam volna el - mondá Cantle apó. - Olyan vagyok én, ha egyszer sarokra kell állani. De hát nem is csuda, hiszen hadra-háborúra neveltek engem. Bizony sok mindenben mentem keresztül, de oda se néztem semminek se, a mióta katonának álltam. Fejét rázta az öreg s mosolygott, a

mint saját, egyenruhás képe megjelent emlékezetében. - Mindig első voltam én fiatal koromban, a leggalánsabb csapatban is.

- Talán azért volt az úgy, mert mindenütt a legnagyobb bolondot szokták legelől állítani - szólalt meg Fairway a tűz mellől, a melyet térden állva fuvócskált.

- Azt hiszed Timotheus? - kérde Cantle apó hirtelen megnyúlt ábrázattal, Fairway felé közeledve. Így hát megeshetik az emberrel, hogy esztendőkön át jóra való, ép elméjű embernek tartja magát, s egy szikra igaza sincs benne.

- Sohse törődjék kend most azzal, apó! Mozogjon csak, hozzon még egy kis galyat. Elment talán a kend esze, hogy itt locsog-fecseg, mikor élet, halál van kérdésben.

- Igazad van - mondá Cantle apó mélabus önmegadással.

- Bizony ma éjjel nem jól megy a sora azoknak, a kik a maguk idejében voltak valamik, s ha még százszor úgy értenék is az obóához meg a kisbögőhöz, tudom nem volna lelke ma este csak egy nótát is játszani rajtok.

Ezalatt megjött Zsuzsánna a serpenyővel; az élő viperát megölték, s a fejét mind a háromnak levágták. Testüket darabokra szabdalva s fölhasítva a serpenyőbe dobták, a hol az mindjárt susorogni és serczegni kezdett. Mihamar tiszta olajcseppek fakadtak a tetemekből, s Clym belemártva a zsebkendője sarkát, megkente vele a sebet.

VIII. FEJEZET.

Eustacia jó szerencséről hall hirt, de rosszat lát.

Eustacia bizonyosra vette, hogy nem maradhat következmények nélkül az, ha Clym megtudja, hogy anyja ma nem tudott bemenni hozzájuk. Félelmeknek nem látszottak előtte a következmények, de kellemetleneknek igen, s éppen a kellemetlen volt az, a mit ő az ijesztőnél nem kevésbé gyűlölt.

Hogy az estét egyedül kell töltenie, az bármikor is bántotta volna, éppen ma meg, az előző órák izgalmai után, még boszantóbb volt ez ránézve, mint valaha. A két látogatás nyughatatlaná tette. Nem annyira aggodalom szállotta meg arra a gondolatra, hogy a Clym és anyja közti beszélgetésben valószínűen rossz világításban fog föltűnni, hanem inkább bosszúság, s tulajdonképpen most már szerette volna, ha kinyitotta volna az ajtót. Kétségkívül azt hitte volt, hogy Clym fölébredt, s ez egészen tisztességes mentség, de nem teljes, mert semmi sem mentheti föl a megrovás alól, a miért az első kopogtatást elhallgatta. Mégis a helyett, hogy magát kárhoztatta volna a történetekért, az egész hibát valami határozatlan, colossalis Teremtőnek a nyakára tolta, a ki az ő helyzetét a világban kijelölte és sorsát kiszabta.

Ebben az évszakban kellemesebb volt éjjel sétálni, mint nappal, s mikor Clym már körülbelül egy óra óta távol volt, Eustacia hirtelen elhatározta, hogy kimegy a Blooms-End felé s esetleg visszatérőben találkozik vele. A mint a kerítéshez ért, kocsizörgést hallott, s körülnézve látta, hogy nagyapja jön a kocsiján.

- Csak egy perczre állhatok meg, köszönöm - felelt Eustacia üdvözlő szavaira. - Keleti Egdonra sietek, s csak azért tettem ezt a kerülőt, hogy elmondjam neked az ujságot. Talán hallottad is már, micsoda szerencse érte Wildevét?

- Nem - válaszolt Eustacia közönyösen.

- Hát vagyont örökölt, tizenegyezer fontot; meghalt valami nagybátyja Kanadában, éppen mikor hírét vette, hogy családja a Cassiopeiával a tengerbe sülyedt. Így minden a Wildevé lett, a nélkül, hogy csak álmódott volna is róla.

Eustacia meg sem mozdult egy kis ideig. - Mikor tudta ezt meg Wildeve? - kérde aztán.

- Hát ma reggel, mert én tizkor hallottam, mikor Charley visszajött. Ez aztán a szerencsés ember! Milyen bolond is voltál te, Eustacia!

- Mi tekintetben? - kérde az asszony, tettetett nyugalommal emelve föl szemét.

- Hogy nem kötötted le, mikor a kezedben volt.

- Dehogya is volt!

- Én csak nagysokára tudtam meg, hogy volt valami köztetek; s szavamra, ha tudom, tűzön-vizen elleneztem volna; de azóta úgy látszik, hogy mégis jártatok egymás után. Miért az ördögért nem tartottad hát meg magadnak?

Eustacia nem válaszolt, de úgy nézett, mintha ő is ilyen véleményen volna, ha hozzá akarna szólni a dologhoz.

- És hogy van a szegény vak urad? - folytatá az öreg. - Nem rossz fiú ez sem, a mi azt illeti.

- Nincs semmi baja.

- Az unokahuga bezzeg jól járt most. Az ebadtát, lányom! neked kellene most azon a helyen lenni. No, de már mennem kell. Van valamire szükségetek? Tudod, hogy a mi az enyim, az a tiétek is.

- Köszönöm, nagyapám, most semmire sincs szükségünk - mondá Eustacia hidegen. - Clym rekettyevágni jár, de csak úgy időtöltésből, mert egyebet úgy sem tud csinálni.

- Az időtöltésért fizetik is, nem? Három shillinget kap százáért - úgy hallottam.

- Clymnak van pénze - mondá az asszony fölpirulva; - de szeret keresni is valamicskét.

- Nagyon jól teszi; jó éjszakát! - És a kapitány tova hajtott.

A mint nagyapja elment, Eustacia gépszerűen haladt előre a maga útján; de gondolatai nem anyósával és Clymmal foglalkoztak többé. Wildevét minden panasza daczára, a melylyel végzete ellen kifakadt, szárnyaira vette a sors, s még egyszer a verőfényre helyezte. Tizenegyezer font!

Minden egdoni szempontjából gazdag ember volt. Eustacia szemében is hatalmas összeg volt az, elég arra, hogy betölthesse mindazokat a vágyait, a miket Clym az ő ridegebb pillanataiban hiábavalóknak, fényűzőknek nevezett. A pénzt nem szerette Eustacia, de szerette azt, a mit pénzen meg lehet szerezni; s az új környezet, a melybe képzelete Wildevet helyezé, nagy érdeket kölcsönzött ennek. Visszaemlékezett rá, hogy mily gondosan volt öltözködve ma reggel: valószínűen a legjobb ruháját vette föl, nem törődve azzal, ha megtépi is a tüske, a tövis. S aztán modorára gondolt vele szemben.

- Oh, látom, látom! - mondá. - Mennyire eped utánam most, hogy teljesítsen mindent, a mit kívánni tudok.

Visszaidézve a részleteket, pillantásait, szavait, mikre akkor alig vetett ügyet, világossá lett előtte, mily határozottan az új hír következményei voltak azok. Ha olyan ember volna, a ki zokon veszi, hogy túladtak rajta, dicsekedve emlegette volna föl előttem a szerencsését; s e helyett merő figyelemből az én nyomorúlt helyzetem iránt, egy szóval se céllozott rá, s csupán az világított ki minden szavából, hogy még mindig szeret, mint valami magánál felsőbb lényt.

Hogy Wildeve ma elhallgatta, minő szerencse érte, az egyenesen kiszámított dolog volt nála; tudta, hogy az ilyen asszonyra hatással lesz. A tapintatnak e finom vonásai a másik nemmel szemben, általában erős oldalát képezték. Különös sajátsága volt, hogy míg egyszer szenvedélyes, zehernye, érzékenykedő volt valamely asszony iránt, máskor oly páratlan gyöngédséggel bánt vele, hogy előbbi elhanyagolása nem tűnt föl udvariatlanságnak, sértései nem bántalomnak, szakítása csupán különös figyelemnek tetszett, s becsületének elrablása kiváló lovagiasságnak. Ez a férfi, a kinek csodálatát ma Eustacia föl sem vette, a kinek jókívánatait alig tartotta érdemeseknek arra, hogy fogadja, a kit a hátulsó ajtón vezetett ki a házból, ez ma tizenegyezer fontnak a birtokosa, s a mellett szép szakszerű nevelésben részesült.

Eustacia gondolatait annyira lefoglalta Wildeve szerencséje, hogy elfelejtkezett arról, mennyivel közelebb van az ő pályafutásához a Clymé; s a helyett, hogy tovább sétált volna, egyszerre csak leült egy köré. Álmodozásából egy hang riasztotta föl, s fölemelve fejét, háta mögött, közvetlen közelében a régi szeretőt és gazdag örököszt pillantotta meg.

Ülve maradt, ámbár az arcán mutatkozó zavar bárki előtt elárulta volna, a ki úgy ismeri őt, mint Wildeve, hogy ő róla gondolkozott.

- Hogy került ön ide? - kérdé Eustacia az ő tiszta, halk hangján. - Azt hittem, otthon van.

- Hogy az önök kertjét elhagytam, a faluba mentem, s most visszajöttem; ennyi az egész. Hová indult ön, ha szabad kérdeznem?

Eustacia a Blooms-End felé intett a kezével. - Az uram elébe megyek. Alighanem baj lesz belőle, hogy ön ma meglátogatott.

- Hogy-hogy?

- Mert nem eresztettem be Yeobrightnét.

- Reményilem, az én látogatásom nem volt kellemetlen önnek.

- Nem. Nem az ön hibája volt, - mondá nyugodtan.

Ekkor fölállt s aztán önkéntelenül ballagtak tovább egymás mellett szótlanul, két vagy három perczig. Eustacia törte meg a csendet: - Azt hiszem, gratulálnom kell önnek.

- Mihez? Oh, igen, a tizenegyezer fonthoz ugyebár? Hát bizony, miután valami mást nem nyertem meg, be kell érnem azzal, hogy ezt megnyertem.

- Úgy látszik nagyon közönyösen veszi. Miért nem mondta nekem, mikor ma nálunk volt? - mondá Eustacia az elhanyagolt asszony hangján. - Egész véletlenül értesültem róla.

- Volt szándékomban megmondani, - szólt Wildeve. - De - nos, beszéljünk nyiltan, - de nem volt kedvem fölhozni, a mint megláttam, hogy az ön csillaga, Eustacia, nem áll valami magasan. Mikor láttam, hogy az ura a kemény munkában elfáradva fekszik, éreztem, hogy idétlen dolog volna szerencsémrel kérkednem. S mégis ön ott mellette állott, éreznem kellett azt is, hogy ő sok tekintetben gazdagabb nálam.

Erre Eustacia lappangó gonoszkodással kérde:

- Oda adná neki a vagyonát én értem?

- Föltétlenül, - felelt Wildeve.

- Oly dolgokról ábrándozunk, a melyek képtelenségek és nem is teljesezhetnek be; hátha megváltóztatnók a tárgyat.

- Nagyon helyesen; és én elmondom önnek a jövőt illető terveimet, ha ugyan nem restelli meghallgatni. Kilenczezer fontot állandó beruházásba fektetek, egy ezeret megtartok készpénznek, a többi egy ezerből pedig utazni fogok vagy egy esztendeig.

- Utazni? Mily pompás gondolat! Hová szándékszik menni?

- Először Párisba, a telet meg a tavaszt ott töltöm. Onnan, míg a nagy meleg be nem áll, megyek Itáliába, Görögországba, Egyiptomba és Palæstinába. Nyáron átmegyek Amerikába, s aztán, magam se tudom még, hogy rendezem be, de el akarok menni Ausztraliába és körül Indiába. Ekkorára már körülbelül meg is eléglem a mulatságot. Aztán valószínűen visszajövök újra Párizsba, s ott leszek, a míg pénzemben tart.

- Újra vissza Párisba, - mormolá Eustacia oly hangon, a mely csaknem sóhajtás volt. Wildeve előtt sohasem említette ő, mily vágyakat ébresztettek benne Clym elbeszélései Párisról; s íme, ez most abba a helyzetbe jutott, hogy e vágyakat kielégítheti. - Ön igen nagyra tartja Párist, ugy-e?

- Bizony nagyra. Szerintem az a legszebb hely a világon.

- Én szerintem is. És Thomasin vele megy?

- Velem, ha kedve lesz hozzá. De lehet, hogy szivesebben marad itthon.

- Így hát ön elmegy utazni, én pedig itt maradok.

- Azt hiszem, igen. De tudjuk, hogy ki ebben a hibás.

- Én nem kárhoztatom önt, - szólt Eustacia élénken.

- Oh én az ellenkezőt gondoltam. Ha valaha mégis hajlandó lenne kárhoztatni, jusson eszébe bizonyos este a Blackbarrowál, a mikor megígérte, hogy eljön a találkozóra és nem jött. Egy levelet küldött nekem; s a szívem úgy fájt, míg olvastam, a hogy, remélem, az öné sohasem fog fájni. Ez volt az első távolodási pont. Aztán én tettem valamit sebtiben... De hisz Thomasin jó asszony és nem is mondok többet.

- Tudom, hogy a hibás akkor én voltam, - mondá Eustacia. - De nem mindig úgy volt az. Mégis csapás én rajtam, hogy nagyon hirtelen ébrednek az érzelmeim. Ne tegyen több szemrehányást nekem, Damon, nem tudom elviselni.

Szótlanul haladtak vagy egy mérföldet, mikor Eustacia hirtelen megszólal: - Nem tért ön le a rendes útról, Wildeve?

- Ma éjjel minden út jó nekem. Elkisérem addig a dombig, a melyikről Blooms-Endet meglátjuk, mert későllöm az időt ahoz, hogy egyedül hagyjam.

- Ne fáradjon. Tulajdonkép semmi okom, hogy kint legyek. Inkább azt óhajtanám, hogy ne kísérjen tovább. Az efféle dolgokat rendszerint rossz szemmel nézik, ha megtudják.

- Igaza van, elhagyom önt. Micsoda fény az ott a halmon?

Eustacia fölneézett s lobogó tűzvilágot vett észre, a mely nem messze tőlük, egy kunyhóból jött. A kunyhó, melyet ő máskor mindig üresnek talált, most népesnek látszott.

- Ha már eddig eljött, elkísérhetne még, míg ezt a kunyhót szerencsésen elhagyom? - szólott Eustacia. - Azt hiszem, Clymmal találkozom itt valahol, de ha nem jönne, akkor sietek Blooms-Endre, hogy még ott találjam.

Haladtak tovább a tűzegkunyhó felé, s a mint közelibe értek, a tűzvilág és egy lámpa fénye mellett elég tisztán ki lehetett venni, hogy egy csoport pusztai férfi és asszony között, páfrányból rögtönzött ágyon egy női alak fekszik. Eustacia a fekvő alakban nem ismert rá Yeobrightnéra, sem a körülállók közt Clymra, míg egész közel nem ért. Akkor élénken tette kezét Wildeve karjára, s intett neki, hogy jöjjön vissza a nyílt ajtóból az árnyékba.

- Az uram és az anyja, - suttogá izgatott hangon. - Mi lehet itt? Lesz szíves megnézni és megmondani nekem?

Wildeve a kunyhó háta mögé ment. Egyszerre Eustacia észreveszi, hogy int a kezével; oda megy ő is.

- Komoly baj van itt, - mondá Wildeve.

Innen mindent hallhattak, a mi bent történt.

- El se tudom gondolni, hol járhatott, - mondá Clym valakihez. - Minden arra mutat, hogy nagy utat tett meg, de ha még beszélni tudna, se mondaná meg nekem, hova. Mi az ön véleménye róla?

- A legrosszabbtól lehet tartani, - felelt komolyan egy hang, a melyben Eustacia fölismerte a vidék egyetlen orvosának hangját. - A kigyócsipéstől is szenvedett ugyan valamit, de a baj súlyosabbik része a kimerülés. Az egész azt a benyomást teszi rám, hogy igen nagy útát kellett megtennie.

- Mindig mondtam neki, hogy ne járkáljon sokat ebben az időben, - mondá Clym szomorú hangon. - Vajon helyes volt, hogy kigyózsirral kentük be a sebet?

- Egészen helyes, ősrégi orvosság az, - azt hiszem, a kigyószelidítők találták ki, - válaszolt az orvos. - Hoffmann, Mead, s ha jól emlékszem, Fontana abbé is csalhatatlan írnak nevezik. Kétségtelen, hogy a legjobb volt, a mit tehettek; ámbár kérdés, hogy valami más olaj nem volna-e épen olyan jó.

- Ide, ide! - mondá gyorsan egy lágy női hang, s hallatszott, hogy Clym és az orvos előre mennek a kunyhó hátulsó részéből, a hol eddig állottak.

- Oh, mi az? - susogta Eustacia.

- Thomasin hangja volt, - mondá Wildeve. - Talán jobb lett volna, ha bemegyek... mégis esetleg zavartam volna őket.

Hosszú ideig teljes némaság uralkodott odabent; akkor Clym törte meg a csendet, kétségbeesett hangon fordulva az orvoshoz:

- Oh orvos úr, mi lesz ebből?

Az orvos nem válaszolt mindjárt; végre megszólalt:

- A beteg rohamosan gyengül. A szíve már előbb meg volt támadva, s a phisikai kimerülés meghozta a végső csapást.

Aztán asszonyi sírás hallott, aztán várakozás, aztán elfojtott felkiáltások, aztán egy különös fuldokló hang, aztán kínos csönd.

- Mindennek vége, - mondá a doktor.

Hátul, a kunyhó belsejében susogták:

- Yeobrightné meghalt.

Majdnem ugyanazon pillanatban a két hallgatódzó egy vézna parasztgyereket vett észre, a mint a kunyhó nyílt oldalán belépett. Nunsuch Zsuzsánna elibe ment, az ő fia volt az, s intett neki, hogy menjen vissza.

- Azért jöttem, hogy megmondjak valamit magának, anyám! - kiáltott éles hangon a gyermek. - Ezzel az asszonynyal, a ki itt alszik, ma együtt jöttünk egy darabon; s azt mondta nekem, mondjam meg, hogy láttam őt, és hogy neki megtört a szíve, mert a fia eltaszította magától és akkor én haza jöttem.

Egy férfihang görcsös zokogása hallatszott ki belülről; Eustaciának csaknem elakadt a lélekzete: - Ez Clym - be kell mennem - de merjek-é? Nem! menjünk innét.

A mint a kunyhótól távolabb értek, rekedt hangon megszólal Eustacia: - Ennek én vagyok az oka. Gonosz dolgom lesz még e miatt.

- Utóljára se eresztette be a házukba senki? - tudakozta Wildeve.

- Nem; s épen ebből ered minden. Oh, mit kell tennem! Nem akarok találkozni velök; megyek egyenest haza. Isten vele, Damon. Most nem volnék képes tovább beszélgetni.

Elváltak, s Eustacia, a mint a legközelebbi halomra ért, visszanézett. Egy mélabus menet kanyarodott lámpavilág mellett, a kunyhótól Blooms-End felé. Wildeve végkép eltűnt szem elől.

V. KÖNYV: A FÖLFEDEZÉS.

I. FEJEZET.

«Miért adatik világosság annak, a ki nyomorúságban vagyon?»

Egy este, körülbelül három héttel Yeobrightné temetése után, mikor a hold ezüst ábrázata egész sugárkévét vetett Clym alderworthi házikójának ajtajára, egy asszony jött ki a lakásból. Mintha üdülést keresne, a kert kapufélfájára támaszkodott. A halavány sugarak, a melyek a boszorkányt is széppé teszik, ezt a bájos arcot valósággal fenségessé avatták.

Alig pihent még meg itt, mikor egy férfi jött oda az úton, s némi habozás után így szólította meg:

- Hogy van a beteg ma éjjel, teinsasszony, ha nem alkalmatlanság kérdésem.
- Jobban van, de még mindig nagyon beteg, Humphrey - válaszolt Eustacia.
- Magánkívül van, teinsasszony?
- Nem. Most egészen magánál van.
- Még mindig úgy kiabálja az anyját, szegény? - folytató Humphrey.
- Bizony, csak úgy, hanem mégsem egész olyan hevesen - felelt csöndes hangon az asszony.
- Nagy baj volt a, teinsasszony, hogy az a Jancsi gyerek elmondta előtte az anyja szavát, hogy azért halt volna meg, mert megtört a szíve, a mért fia eltaszította magától. Nincs az a jótét-lélek, a kit az ilyen szó le ne verne a lábáról.

Eustacia nem válaszolt, csak a lehellete fogódott el egy pillanatra, mintha beszélni szeretne, de nem tudna, s Humphrey látva, hogy nem szándékszik többet mondani, visszafordult hazafelé.

Eustacia bement a házba, s föl a hálósobába, a hol egy ernyős lámpa világított. Az ágyon feküdt Clym, megsáppadva, lesóványodva; álmatlanul hánykolódott egyik oldaláról a másikra, s két szeme úgy tüzelt, mintha egész anyagjukat most egyszerre fel akarnák égetni.

- Te vagy Eustacia? - kérdé, a mint az asszony leült.
- Én, Clym. Lent voltam a kapunál. A hold gyönyörűen ragyog, s egyetlenegy falevél se mozdul.
- Ragyog? Mi köze a holdhoz ilyen embernek, mint én? Hadd ragyogjon - hadd legyen akármi, csak én ne lássak többé napot soha! Nincs nyugtom, Eustacia; gondolataim, mint az éles tör, úgy járnak által a lelkemet. Oh, ide jöjjön az, ki igaz, eleven képét akarja megfesteni az emberi nyomorúságnak. Istenemre, halhatatlanságot arathat.

- Miért beszélsz így?
- Nem tudok megszabadulni attól a gondolattól, hogy mindent megtettem arra, hogy meggyilkoljam anyámat.
- Ugyan, Clym!
- De igaz az, úgy volt; hiába engem mentgetni! Gyalázatosan viseltem magam vele szemben - egy lépést se tettem a közeledésre; s ő nem tudott megbocsátani nekem. S most már halott! Ha legalább előbb adtam volna jelét, hogy szeretnék kibékülni vele, helyre állt volna a jó viszony köztünk, s ha akkor halt volna meg, nem fájna ilyen kegyetlenül. De sohase közeledtem a házához, s így ő se az enyémhez és nem tudhatta meg, mily szívesen látott vendég lett volna itt - ez emészti úgy a lelkemet. Nem tudta meg, hogy ép az éjjel voltam a házában, mert

már nem volt annyira eszméletén, hogy megértse a szavamat. Ha legalább meglátogatott volna! S mennyire vágytam erre. De így volt ez elrendelve.

Eustacia kebléből mély, megrázó sóhajtás szakadt föl, egy azon sóhajok közül, a melyek úgy megreemtették őt, mint valami pusztító szélroham. Még ő mindig nem beszélt.

De Yeobright annyira el volt foglalva a lelkét hasogató gondolatokkal, hogy észre sem vette ezt. Mióta beteg, mindig ezeken évdött. Természetes fájdalmát kétségbeeséssé fokozta a kis fiu szerencsétlen közbelépése, a ki anyja utolsó szavait, a félreértés egy keserű pillanatában szülemlett szavakat, tudatta vele. Aztán végkép leverte a szomorúság, s úgy sóvárgott a halál után, mint az eltikkadt mezei munkás az árnyék után. Igazán szánsalomraméltó látvány volt ez a férfi, a kit valósággal elborított a bánat. Folyton siráncozott azon, hogy oly későn ment el anyja házához, mert e hiba helyrehozhatatlan volt, s állandóan azt beszélte, valami ellensége iszonyúan félrevezette őt, azért nem jutott eszébe azelőtt, hogy neki kötelessége anyjához menni, ha az nem jött hozzá. Fölhítta Eustaciát, segítsen neki önmagát vádolni, s midőn az, a kinek lelkét égette egy titok, a melyet nem mert elmondani, azt felelte, hogy ő nem tud ehhez hozzászólni, így kiáltott fel: - Mert nem ismerted az anyám természetét! Mindig kész volt arra, hogy megbocsásson, de én sohase kértem meg, s úgy tűntem föl előtte, mint egy makacs gyermek, ez tette engesztelhetetlenné. Nem, engesztelhetetlen nem volt, csupán büszke, tartózkodó, semmi több... Igen, tisztára értem, miért tartotta ki velem szemben oly soká. Várt engem. Tudom elmonda százszor is bánatában: «Hogy fizeti vissza a sok áldozatot, a mit érte hoztam!» Sohase nyitottam ajtót reá! Mikor egyszer elindultam, akkor már késő volt. Csak a gondolata is majdnem elviselhetetlen.

Néha úgy megszállta az önvád, hogy a tiszta bánat egyetlen könyje sem enyhíté fájdalmát, aztán nyugtalanul hánykódott ágyán, lázban égve, a melyet nem annyira testi szenvedései, mint inkább gondolatai idéztek elő. - Ha csak arról nyerhetnék bizonyosságot, hogy nem azzal a tudattal halt meg, hogy én gyűlölséggel viseltetem iránta - mondá egyszer e hangulatában - az örök üdvösségemért nem adnám. De sohase tudhatom meg.

- Nagyon is átengeded magad ennek az emésztő kétségbeesésnek - szólt Eustacia. - Más embernek is halt meg az anyja.

- Ez nem teszi kisebbé az én veszteségemet. S a veszteségnél még jobban fájnak a körülmények, a melyek közt történt. Vétkeztem ellene, s e tekintetben nincs enyhülés számomra.

- Én azt tartom, ő vétkezett te ellened.

- Nem. Ő nem. Én voltam a bűnös; s szálljon az egésznek sulya az én fejemre.

- Kétszer is meg kellene gondolnod, a míg ilyesmit kimondasz - válaszolt Eustacia. - Magános embereknek bizonyára van joguk elátkozni magukat, a hogy nekik tetszik, de a kinek felesége van, az két személy fejére vonja vele a kárhozatot.

- Nagyon nyomorult állapotban vagyok ahhoz, hogy szépítgetéseidet méltányolni tudjam - mondá az összetört ember. - Éjjel-nappal kiáltja valami a fülembe: «Te is segítettél megölni!» De megvallom, hogy magamat utálván, igazságtalan vagyok irántad is, szegény feleségem. Bocsáss meg érte, Eustacia, hisz alig tudom, mit cselekszem.

Eustacia mindig aggodalmasan kerülte férje tekintetét ily esetekben, mint ez; úgy érezte magát, mintha áruló volna, a kinek csupán Judás Iskariotes lehet méltó társa. Egy öreg, törődött asszony képe jelenik meg ilyenkor szemei előtt, a ki kopogtat egy ajtón, a melyet ő nem nyit ki; s e látványra összeborzad. Pedig Yeobrightra magára nézve jobb volt, ha nyíltan beszél maró fájdalmáról, mert ha hallgatott, még többet szenvedett; s ha olykor-olykor hosszabban maradt feszült, töprengő elmélyedésében, gondolatain rágódva, akkor parancsoló

szükséggé vált rá nézve, hogy megszólaljon s ez a bánat némi tekintetben magát fogyasztja az erőlködéssel.

Nem sokkal azután, hogy Eustacia bejött a holdvilágos udvarról, könnyed lépések nesze hallatszott odakint, s a cseléd Thomasint jelentette.

- Ah! Thomasin! Köszönöm, hogy meglátogatsz - mondá Clym, a mint a vendég a szobába lépett. - Látod, mivé lettem! Nyomorult egy látvány vagyok, s irtózom attól, hogy jó barátaim így lássanak! még te veled is majdnem ilyenformán vagyok.

- Én tőlem nincs okod irtózni, kedves Clym - felelt Thomasin komolyan, s édesen csengő hangja úgy hatott a szenvedőre, mint egy üde légáram valami sötét üregben. - Semmi sincs benned, a mi engem bántana vagy visszariasztana. Voltam már én itt elébb is, de te nem emlékszel rá.

- De igen, emlékszem; nem vagyok én lázas, Thomasin, és nem is voltam egyáltalán. Ne hidd el, ha még állítanák is. Csupán mély bánat borult reám a miatt, a mit tettem; s ez, a testi gyöngeséggel együtt, olyanná tesz, mintha örült volnék. De azért az eszem egészen rendben van. Azt hiszed, tudnék emlékezni mindenre, a mi anyám halálakor történt, ha magamon kívül volnék? Szó sincs róla. Harmadfél hónapig élt szegény anyám, Thomasin, a legutolsó harmadfél hónapon át egyedül, elhagyottan, szomorúságban én miattam; s én ajtót se nyitottam rá soha, pedig öt mérföldnyire laktam hozzá. Harmadfél hónap! - Hetvenötször látta fölkelni és leszállani a napot oly állapotban, a minél egy kutya is jobbat érdemelne! A szegény emberek, a kiknek semmi közük sem volt hozzá, azok is törődtek volna vele, felkeresték volna, ha tudják, hogy beteg és elhagyott; de én, egyetlen fia, elég czudar voltam ahhoz, hogy felé se menjek. Ha van igazság az Istenben, akkor megöl engem. Félig már megvakított, de az sem elég. Csak ha több kinnal látogatna meg, akkor tudnék hinni benne örökre.

- Csitt, csitt Clym, az istenért, ne mondj ilyeneket! - kérlelte Thomasin könnyekbe és zokogásba törve ki; Eustacia pedig a szoba másik felében, bár halvány arcza nyugodt maradt, idegesen össze-összereződött székén. Clym nem is ügyelve unokatestvérére, folytatta tovább.

- De még arra sem vagyok érdemes, hogy megpróbáltatásokat küldjön reám az ég. Mit gondolsz, Thomasin, fölismert-e anyám, s nem abban a rettenetes balhitben halt-e meg, hogy nem bocsátottam meg neki? Csak erről tudnál bizonyossá tenni. S te mit gondolsz, Eustacia? Felelj, kérlek.

- Azt hiszem, biztosíthatlak róla, hogy végül más véleményben volt - mondá Thomasin. A halotthalvány Eustacia semmit sem szólt.

- Miért nem jött el hozzám? Szívesen fogadtam volna, s megmutattam volna neki, hogy mennyire szeretem most is. De nem látogatott meg soha; és én sem őt és úgy halt meg a pusztán, mint egy kivert állat; senki a ki segítsen rajta, csak mikor már késő volt. S ha úgy láttad volna, Thomasin, mint a hogy én láttam - ott feküdt szegény félholtan, a sötét éjszakában a csupasz földön, közelében egy lélek sem, hogy azt kellett hinnie, az egész világ elhagyta - elfacsarodott volna a szíved, megszánta volna a pogány is. Nem csuda, ha azt mondta a gyerekek: «egy megtört szívű asszonyt láttál». Mily állapotban kellett lennie, hogy ilyen szavakra fakadt! S ki más volt ennek az oka, mint én? Borzasztó arra még gondolni is, s bár még sulyosabban bűnhődném érte! Mennyi ideig voltam én magamon kívül, a mint mondtátok?

- Azt hiszem, egy hétig.

- S akkor nyugodt lettem?

- Igen, négy napra.
 - És most újra elhagyott az a nyugalom.
 - De igyekezz erőt venni magadon, kérlek, s felépülsz nem sokára, ha ezektől a gondolatoktól meg tudsz szabadulni.
 - Lehet, lehet - mondá türelmetlenül. - De semmi kedvem rá, hogy fölépüljek. Mi haszon abból, ha meggyógyulok? Jobb lenne rám nézve, ha meghalok és bizonyára jobb lenne Eustaciara is. Itt van Eustacia?
 - Itt.
 - Ugy-e Eustacia, jobb volna neked, ha én meghalnék?
 - Hagyjuk ezt, kedvesem.
 - No de ez csak olyan föltétel, a mi sohse teljesül; mert szerencsétlenségre én megélek. Érzem, hogy javulok. Thomasin, meddig maradtok még a korcsmában, hogy most az urad oly nagy örökséghez jutott?
 - Egy vagy két hónapig, valószínűleg. Míg a betegségen túl nem leszek. Azt hiszem, az egy hónap múlva lesz, vagy valamivel később.
 - Igen, igen. Természetesen. Ah, Tamsie hugom, te túl esel a bajodon, egy rövid hónap véget vet neki, s hoz valakit, a ki vigasztaljon; de az enyémnek soha sem lesz vége, s vigasztalást soha sem nyerek.
 - Clym, te igaztalan vagy magad iránt. Hidd el, hogy néném jó szívvel gondolt reád. Tudom, hogy ha tovább él, kibékültél volna vele.
 - De nem jött el hozzám, pedig még vőlegénykoromban kértem, hogy látogasson meg. Ha eljött volna, vagy ha én meglátogatom, nem halt volna meg e szavakkal: «Megtört szívű asszony vagyok, a kit a fia eltaszított magától». Ajtóm mindig nyitva volt előtte - egy «isten-hozott» mindig készen várta őt. De sohasem jött el, hogy meghallja.
 - Jobb lesz, ha nem beszélsz most már többet, Clym - mondá Eustacia bágyadtan, a szoba másik feléből, mert a jelenet elviselhetetlen kezdett lenni rá nézve.
 - Inkább én hadd beszéljek hozzád addig a kis ideig, a mit itt töltök - szólt közbe Thomasin csillapítólag. - Gondold meg csak, mennyire egyoldalúan tekinted te az egész dolgot. Mikor azt mondta annak a kis gyermeknek, te akkor nem találkoztál vele, nem szoríthatott karjaiba, keserűség fogta el egy pillanatra, s úgy fakadt azokra a szavakra. Természetében is volt, hogy hevenyében ilyfélét mondjon. Velem is beszélt úgy egyszer-másszor. S ámbár nem jött hozzád, meg vagyok győződve, gondolt rá, hogy eljőjön. Lehet-e képzelni olyan anyát, a ki két-három hónapig távol tud lenni a fiától, a nélkül, hogy megbocsátásra gondolna? Nekem megbocsátott; neked miért ne bocsátott volna meg?
 - Te rajta voltál, hogy visszanyerd a szeretetét; én semmit se tettem. Én a ki másokat akartam beavatni a boldogság legrejtettebb titkaiba, nem tudtam kivergődni abból a mély nyomorúságból, a melyet a legtanulatlanabb ember könnyedén kikerült volna.
 - Hogy jöttél most ide Thomasin? - kérde Eustacia.
 - Damon tett le az utcza végén. A városba kellett mennie kocsin, visszafelé erre jön, s akkor újra felvesz.
- Csakugyan nemsokára kocsizörgés hallatszott. Wildeve megérkezett s gígjével odakint várakozott.

- Légy szíves megüzenni neki, hogy két percz alatt ott leszek - szólt Thomasin.

- Lefutok magam - válaszolt Eustacia.

Azzal lement. Wildeve lova előtt állott, mikor Eustacia az ajtót kinyitotta. Egy pillanatig meg se fordúlt, azt hitte, Thomasin jön. Aztán fölnézett, kissé megütődött, s ez egyetlen szó jött ajakára:

- Nos?

- Még nem mondtam el neki - felelt amaz suttogó hangon.

- Akkor ne is mondja, míg jobban nem lesz; végzetes lenne. Ön, maga is rosszul van.

- Össze vagyok törve... oh Damon! - mondá, miközben könyekbe tört ki. - Én... én nem is tudom kimondani, milyen boldogtalan vagyok. Alig tudom tűrni. Senkinek se panaszkodhatom a bajomat, senki se tud arról, csak ön.

- Szegény asszony! - mondá Wildeve, észrevehetően megindulva, s végre kézenfogva Eustaciát. - Kegyetlen sors, hogy ily hínárba kellett kerülnie, mikor nem ezek közé a szomorú viszonyok közé való ön. Én érdelek leginkább szemrehányást. Bárcsak mindettől meg tudtam volna szabadítani.

- Damon, kérem, tanácsoljon, mit tegyek? Ott ülni mellette óráról-óra, s hallani, hogy vádolja magát, mintha anyja halálának oka volna, s tudni, hogy a bűnös én vagyok, ha ember egyáltalán bűnös e dologban, ez a kétségbeesésbe visz. Nem tudom mit kellene tennem. Megmondjam, ne mondjam? Folytonosan ezt kérdezem magamtól. Oh, vágyom megmondani neki, de félek is. Ha rájön, megöl, mert kevesebbet nem lehet várni akkora indulattól. «Egy türelmes ember őrzöngése miatt», ez hangzik a fülemben minden nap, a mint mellette virrasztok.

- Nos, várjon, míg jobban lesz és bízsa a véletlenre a dolgot. S ha elbeszéli, csak egy részét beszélje el, a Clym javáért.

- Melyik részét ne mondjam?

Wildeve hallgatott egy kissé.

- Azt, hogy én is a házban voltam akkor - mondá halkan.

- Igen; annak titokban kell maradnia, hisz már is szóba kerültünk. Mennyivel könnyebb elhamarkodott tetteket végrehajtani, mint szavakat találni a kimentésökre.

- Ha meghalna - mormolá Wildeve.

- Ne gondoljon arra. Ily gyáván még akkor se óhajtának tőle megszabadulni, ha gyűlölném. De most már megyek fel. Thomasin küldött le megmondani, hogy egy pár percz alatt itt lesz. Isten önnel!

Eustacia visszatért, s Thomasin is mindjárt megjelent. A mint felült a gígbé férjével, s a ló megindult, Wildeve föltekintett a hálószoa ablakaira. Az egyikben egy sápadt, tragikus arcot lehetett kivenni, a mint a távozó kocsí után néz. Eustacia volt.

II. FEJEZET.

Egy homályos kérdésre fény derül.

A Clym bánata lassanként kifáradt és megenyhült. Ereje visszatért s egy hónappal a Thomasin látogatása után néha-néha már le-lement a kertbe. Arczán sajátságosan vegyült a megnyugvás és kétségbeesés, az egykedvűség és búskomorság, az élet színe s a halál sápadtsága. A múltból, a mennyiben az anyját illeté, most már csodálatos gyéren emlékezett meg; Eustacia tudta nagyon, hogy sokat gondol reá, de örömet kikerülte e tárgyat s épen ezért ő sem beszélt róla. Míg elméje gyöngébb volt, kibeszélte Clym, a mi szívében feküdt, most, hogy értelme jóformán helyreállt, zárkózott és szűkszavú lett.

Egy este a kertben álldogált s elmerülve gyomlált kifelé botjával egy szál gazt, midőn egy czingár alak fordult be az udvarra, s jött oda hozzá.

- Te vagy, Keresztély? - kérde Clym. - Örvendek, hogy rám akadtál. Nemsokára szükségem lesz rád Blooms-Enden. Rendbe szedjük a házat. Zárva van, ugy-e, a hogy hagytam?

- Igen is, tekintetes úr.

- Fölástad a burgonyát s mit?

- Föl. Hála Istennek, jó száraz idő járt rá. De újságot hoztam volna. Az a gazdag uraság küldött a *Jámbor asszonyból*, a kit azelőtt korcsmárosnak szoktunk volt hívni; azt izeni, hogy a feleségének semmi baja, lyánya született pedig, épen délben tizenkét órakor, vagy hát közel hozzá, s azt mondják, erre a kis gyerekre vártak, azért nem néztek el ide, mióta azt a sok pénzt jussolták.

- S Thomasinnak semmi baja?

- Semmi. Csak Wildeve úr boszankodik egy kicsit, hogy nem fiu lett. A konyhában legalább így beszélgetik.

- Figyelj csak rám, Keresztély!

- Igenis, tekintetes úr.

- Láttad-e anyámat a halála előtt való napon?

- Nem, nem láttam.

A Clym arcza csalódást tükrözött.

- De láttam aznap reggel, mikor meghalt.

Clymnak fölillant a szeme.

- Így még jobb - mondá.

- Biztos vagyok benne, hogy aznap láttam. Azt mondta, hogy: «Elmegyek, Keresztély, meglátogatom, ma ne is hozz be főzeléket az ebédhez.»

- Kit akart meglátogatni?

- Hát a tekintetes urat. Odakészült a tekintetes úr házához.

Yeobright kimondhatatlan meglepetéssel nézett Keresztélyre.

- Miért nem szóltál erről soha? Biztosan tudod, hogy én hozzám indult?

- Biztosan. Szólani meg azért nem szólottam, mert nem találkoztam mostanában a tekintetes úrral. Meg aztán úgy se jutott el oda a tekintetes asszony, hát nem volt miért megmondanom.

- S én csak tűnődtem rajta, miért sétált azon a rekkenő napon a pusztán. Megmondta azt is, miért látogat meg? Ezt nagyon szeretném tudni, Keresztély.

- Értem, tekintetes úr. Nekem nem, de azt tartom, egy-két embernek megmondta.

- Ismersz olyan embert?

- Egyet igen, de ne tessék megmondani neki a nevem, mert különös helyeken láttam én azt, kivált álmomban. Egy éjszaka úgy meredt rám, mint maga az ördög, s úgy megijedtem, hogy vagy két napig a hajam sem bírtam megkefélni. Ott állott a mistoveri út közepén, egyszer csak jön a tekintetes úr anyja, sáppadt, mint - -

- Mikor volt ez, te?

- A múlt nyáron, álmomban.

- Ki az az ember?

- Diggory, a festékes. Azelőtt való este, hogy elment, meglátogatta a tekintetes asszonyt, s egy darabig nála volt. Még itt dolgoztam a kertben, mikor megérkezett.

- Beszélnem kell Vennel... Bárcsak előbb tudtam volna ezt - mondá Clym aggódva. - Vajon miért nem jött el hozzám, s miért nem említette meg ezt a dolgot.

- Másnap már kiment a pusztából s bajosan tudhatta meg, hogy a tekintetes úr beszélni szeretne vele.

- Keresztély - szólt Clym - indulj el s keresd föl Diggoryt. Nekem más dolgom van, különben magam mennék. Keresd föl tüstént, add tudtára, hogy beszédem van vele.

- Nappal szer vagyok rá, hogy fölkajtassak valakit - válaszolt Keresztély, s habozva nézegette a hanyatló napot - de így, éjnek idején ugyan kicsi hasznom veszi a tekintetes úr.

- Akkor kutasd ki a pusztát, mikor akarod, csak hozd ide mielőbb. Hozd elő már holnap, ha tudod.

Keresztély aztán eltávozott. A holnap elérkezett, de a festékesnek híre-pora sem volt. Estenden megjött Keresztély, nagyon fáradtnak látszott. Egész álló nap kutatott, de a festékesről senki sem tudott hírt mondani.

- Kérdezősködj holnap is, mikor csak a dolgod engedi - mondá Yeobright. - Ne gyere vissza, míg rá nem akadtál.

Másnap elindult Clym a Blooms-Endre a régi ház felé, a mely most már az övé volt a kerttel együtt.

Hogy olyan nagy beteg volt, nem is készülődhettek arra, hogy ide költözzenek, de most már elérkezett az ideje, hogy által menjen, s fölnézzen mindent: ennél fogva elhatározta, hogy a következő éjszakát ottan tölti.

Nem gyorsan és határozottan haladt előre, hanem lassan ballagott, mintha most ébredt volna föl valami lankasztó álomból. A táj arcza, az óra hangulata épen olyan volt, mint sok-sok elmúlt napon, s e hasonlóságok táplálták azt az illúsiót, hogy anyja, a ki többé már nem lakik ott, elébe jön, hogy üdvözlje. A kertajtó zárva, a függönyök leeresztve, minden úgy volt, a hogy a temetés estéjén hagyta. Kinyitotta a kaput, s látta, hogy egy pók máris hálót szőtt oda, az ajtót a félfához kötözte, talán abban a hiszemben volt, hogy nem nyitják azt ki többet.

Mikor bement a házba, s fölhúzta a függönyöket, fölkutatta a szekrényeket, elégetett egy pár levelet-mit, aztán az után nézett, hogy rendezze a szobákat Eustacia számára, míg már módjában lesz kivinnie rég halogatott tervét, ha ugyan erre valaha sor kerül.

A mint a szobákat bejárta, erősen idegenkedni kezdett attól a gondolattól, hogy nagyszüleinek és szüleinek tisztos butorai közt olyan változtatásokat tegyen, a melyek Eustacia modern eszméinek megfelelőjenek. A tölgyfaburkolatú óra, ajtaján a Mennybemenetellel, alján a Cso-dálatos halászzal, nagyanyja üvegajtós sarokszekrénye, pettyes porcellán edényeivel, a kis forgó asztal, a fatálczák, a függönyök rézkapcsaikkal - miért volna számúzni mind e tiszte-letreméltó tárgyakat?

Észrevette, hogy a virágok, a melyeket nem volt a ki meg-meglocsoljon, kiszáradtak az ablakban; kitette a cserepeket a párkányra, hogy majd elvihessék őket. Míg így foglalatoskodott, kint a fővényen léptek hallatszottak, s valaki kopogtatott.

Yeobright kinyitotta az ajtót, s Venn állott előtte.

- Jó reggelt - szólt a festékes. - Itthon van a tekintetes asszony?

Yeobright a földre szegezte szemét.

- Hát ön nem találkozott se Keresztélylyel, se más egdoni emberrel? - kérdé.

- Nem. Most jöttem vissza egy jó hosszú útról. Az utolsó estén voltam itt.

- S nem hallott semmi hírt.

- Semmit.

- Anyám meghalt.

- Meghalt - ismétlé Venn gépiesen.

- Az ő otthona már máshol van; bár ott volna az enyém is.

- Ha az arcját nem látnám, nem hinnék a szavában. Ön is beteg volt?

- Igen, az voltam.

- Mily változás! Mikor egy hónappal ezelőtt elmentem, minden arra látszott mutatni, hogy anyja új életet kezd.

- S az a látszat valóra vált.

- Igaza van kétségkívül. A bánat mélyebb gondolatokra tanította önt az enyimeknél. Én e földi életre czéloztam. Rövid életet élt.

- Talán azért, mert az én életem hosszabbra nyúlt, mint kellett volna. A múlt hónapban keserű tapasztalatokat tettem e téren, Diggory. De jöjjön be, beszélni akartam önnel.

A nagyobbik szobába vezette a festékest, a mely a múlt karácsonykor táncztermül szolgált, s leültek a kandalló zugolyba.

- Íme a hideg tűzhely - mondá Clym. - Mikor ez a megszenesedett tuskó lobogott, s a hamu parázs volt, anyám még élt. Kevés változás történt itt azóta. Semmihez sem tudok fogni. Életem úgy mászik, mint a csiga.

- S hogyan halt meg? - kérdé Venn.

Yeobright elbeszélte anyja betegségét és halálát s folytató:

- Ezután a legnagyobb fájdalom is csak gyöngékedés számba fog menni előttem. Azt mondtam az imént, hogy kérdezni akartam öntől valamit, de folyton elkószálok a tárgytól, mint a ki részeg. Azt szeretném tudni, mit mondott anyám önnek, mikor utoljára találkoztak. Úgy hallottam, jó sokáig beszélgettek.

- Félóránál tovább.

- Rólam?

- Igen. S bizonyosan ez a beszélgetés volt az oka, hogy útra kelt. Kétségkívül önhöz indult.

- De hogyan indult volna hozzám, ha úgy el volt keseredve ellenem? Ez a titok.

- Én pedig tudom, hogy teljesen megbocsátott önnek.

- De ha teljesen megbocsátott volna, mondhatta volna-e, mikor hazatérőben rosszul lett, hogy megszakad a szíve, mert rosszul bántam vele. Soha!

- Én csak annyit tudok, hogy a tekintetes asszony egy csöppet sem kárhoztatta önt. Magát okolta a történetekért, csak önönmagát. Ezt a saját szájából hallottam.

- Ön tőle magától azt hallotta, hogy nem bántam rosszul vele, s ugyanakkor más tőle magától azt hallotta, hogy rosszul bántam. Anyám nem csereberélte ok nélkül a véleményét. Hogy történhetett az, Venn, hogy olyan rövid idő alatt ily különbözően nyilatkozott?

- Nem tudom. Bizonyára sajátságos dolog, mikor önnek is, a feleségének is megbocsátott, s épen a házukhoz indult egyenesen azért, hogy kibéküljön önökkel,

- Ez a kibékíthetetlen ellenmondás az, a mi végképen megzavar... Oh, Diggory, ha mi, a kik életben maradtunk, beszélgethetnénk a halottakkal, csupán egyetlenegyszer, egy kurta perczig, ha vasrácsos át is, mint a rabokkal - mennyi mindent megtudhatnánk. Hányan elrejtenek arcukat, a kik most vidáman lovagolgatnak. S e titok is... a fenekére jutnék egy szempillantás alatt. De a sír bezárta őt örökre, s hogyan fejtsem meg most ezt a rejtélyt?

Társa nem felelt, nem is felelhetett, s midőn egy pár percz multán elbucsúzott, Clymot a bánat előbbi egyhangúsága helyett az emésztő bizonytalanság izgalmában hagyta.

Az egész délutánt e lélekállapotban töltötte. Az egyik szomszéd ágyat vetett volt ott neki, hogy ne kelljen hazamennie, s mikor az elhagyatott házban lefeküdt, órákon át virrasztott, s forgatta fejében ugyanazokat a gondolatokat. E titokzatos halál megmagyarázása fontosabb dolognak látszott előtte az élet legmélyebb problémáinál. Emlékezetében volt egy eleven kép: egy gyermek arca, a ki szintén bejött abba a konyhába, a hol anyja feküdt. Kerek szeme, kíváncsi nézése, vékony hangja, a melylyel azokat a szavakat elmondta, úgy hatottak az agyára, mint megannyi tör.

Eszébe jutott, hogy föl kellene keresni azt a fiut, talán tudhatna meg tőle egy-két új részletet, noha az is megeshetik, hogy hiábavaló lesz az útja.

Hat hét mulva kutatni egy kis gyermek lelkében, s nem oly tények után, a melyeket látott és megértett, hanem olyanok után, a melyeket természetsszerűleg nem foghatott föl: meglehetősen keveset ígérő vállalat volt; de ha minden kényelmes út el van torlaszolva, akkor a szűkön és homályosan is igyekszünk előre hatolni. Nem volt mást mit tennie; ha ezzel sem ér czélt, a földéríthetetlen dolgok örvényébe hagyja merülni ezt a rejtélyt.

Virradat tájt jutott erre az elhatározásra, s rögtön fölkelt. Bezárta a házat és kilépett arra a zöld pázsitra, a mely valamivel odább avarfübe ment át. A kapun túl az ösvény három ágra szakadt. A jobbról eső a *Jámbor asszony*hoz és környékére vitt; a középső Mistover Knapre, a balfelől a halmon át Mistover egy másik részébe vezetett, a hol a gyermek lakott. Mikor Yeobright e

legutóbbi ösvényre fordult, egyszerre borzongás futott át rajta, a melyet valószínűen a csípős reggeli levegő okozott. Későbbben különösen jelentős dolognak tűnt az föl előtte.

A mint a Nunsuch Zsuzsánna kunyhójához ért - ennek a fia volt az, a kit keresett - úgy találta, hogy a házbeliék még alusznak. De a pusztai falvakban a fölkelés meglepően gyors és könnyű szokott lenni. Nem áll előtte akadályul egy jó sor ásítás és jó hosszú öltözködés. Yeobright megkopogtatta botjával az ablak szemöldökfáját, s három-négy perc alatt már kint is volt Zsuzsánna.

Clymnak csak most jutott eszébe, hogy ez az asszony az, a ki Eustaciával szemben olyan barbár módra viselte magát. Ez lehetett egyik oka, hogy vendégét nem valami szívesen fogadta.

Aztán a fiu is betegeskedett megint, s mióta a kis Jankó az örömtüzet őrizgette volt a kapitányéknál, azóta gyöngélkedését Zsuzsánna mindig annak a boszorkány Eustaciának tulajdonította. Azon érzelmek közé tartozott az övé, a melyek úgy lappanganak a magaviselet fölszíne alatt, mint a vakondok, s a melyet még táplálhatott az, hogy Eustacia megkérte volt a kapitányt, a ki annak idején föl akarta jelenteni Zsuzsánnát, hogy hagyja annyiban a dolgot, a mit nagyapja meg is tett azután.

Yeobright leküzdé idegenkedését, hisz anyja iránt nem volt rosszakaratú ez az asszony. Nyájasan kérdezősködött a fiu után, de Zsuzsánna nem lett barátságosabb.

- Beszélni szeretnék vele - folytatta Clym - azt akarom megkérdezni tőle, emlékszik-e még valami olyan dologra, anyámat illetőleg, a mit nem mondott el.

Az asszony sajátságos fürkésző tekintetet vetett reá, a mely minden ép szemű ember előtt ezt jelentette volna: «Még egy csapás kell? Már is le vagy verve».

Aztán behívta gyermekét, Clymot fölszólította, hogy üljön le, s így szólt:

- No Jancsi, beszélj el Yeobright úrnak mindent, a mire csak emlékszel. Nem felejtetted még el, úgy-e fiam, hogyan mentetek azzal a szegény asszonynyal azon a tikkasztó napon.

- Nem - felelt a fiu.

- S mit mondott ő neked?

A fiu szóról szóra ismétlé azokat a szavakat, a melyeket a kunyhóban használt. Yeobright az asztalra könyökölt, s kezével beárnyékolta arcát; az asszony pedig úgy nézett reá, mintha csodálkoznék, hogyan óhajthatja valaki, hogy még több sebet ejtsenek rajta, mint a mennyi már sújtotta.

- Alderworthnak ment úgy-e, mikor összetalálkoztál vele?

- Nem a; jött onnan.

- Az lehetetlen.

- Pedig úgy volt; velem jött, s én haza felé tartottam.

- Hát hol láttad először?

- A kigyelmed házánál.

- Vigyázz, igazat beszélj - szólt Clym szigorúan.

- Igenis, a kigyelmed házánál láttam meg.

Clym fölállott; a Zsuzsánna arczán mosolygás futott át, a mi épen nem szépítette meg, s a mi ezt látszott jelenteni: «Ennek még nem jó vége lesz».

- Mit csinált a házamnál?

- Leült az *Ördög Fújtatójánál* a fák alá.

- Istenem! nem is sejtettem.

- Ezt nekem sem mondtad még - szólt közbe Zsuzsánna.

- Nem, anyám, mert féltem, megharagszol, ha megtudod, hogy olyan messze oda voltam. Szédret szedtem, az meg nem terem közelébb.

- S mit csinált ott az a szegény asszony? - kérde Yeobright.

- Nézett egy embert, a ki odajött s bement a házba.

- Egy rekettyevágót úgy-e, a ki vesszőket vitt kezében; én voltam.

- Nem a, nem kigyelmed volt. Egy úr volt. Kigyelmed elébb ment be.

- Hát ki?

- Nem tudom.

- Aztán mi történt?

- Az a szegény asszonyság odament, aztán kopogtatott. A fekete hajú asszonyság meg az oldalablakon kinézett rá.

A fiu anyja Clym felé fordult és így szólott:

- Ezt nem várta a tekintetes úr, ugy-e?

Yeobright, mintha kőből lett volna, ügyet sem vetett reá.

- Tovább, tovább! - mondá rekedten a fiunak.

- Mikor oszt' az öreg asszonyság látta, hogy a fiatal asszonyság kinéz, megint kopogtatott. S mikor oszt' senki se jött ki, fölvette a sarlót, megnézte, meg letette és a vesszőket nézte meg. Azután eljött onnan oda én hozzám, s olyan nehezen lélekzett, így ni. Együtt jöttünk hazafelé, én beszéltem ő hozzá, ő is beszélt egy keveset, de nem sokat, mert nagyon lihegett.

- Oh! - mormolta Clym halk hangon, s lehajtotta fejét. - Folytasd - mondá.

- Beszélni sem igen tudott, menni sem tudott, s az arcza, oh! olyan furcsa volt.

- Milyen volt az arcza?

- Mint a kigyelmedé most.

Az asszony ránézett Yeobrightra és látta, hogy viaszsápadt, s hideg verejték lepi az arczát.

- Különös, úgy-e? - szólt alattomosan. - Mit tart a feleségéről?

- Csönd! - szólt Clym indulatosan. S a fiuhoz fordult: - és azután ott hagyta, hogy hadd haljon meg.

- Nem biz az! - vágott közbe Zsuzsánna gyorsan és felbuzdúlva. - Nem hagyta ott. A tekintetes asszony küldte el. A ki azt mondja, hogy ott hagyta, nem igazat beszél.

- Jó, ne törődjön azzal - felelt Clym, s ajaka reszketett. - A mit tett, semmiség ahhoz képest, a mit látott. Az ajtó zárva maradt, mondod? Zárva, s ő kinézett az ablakon. Én Istenem! mit jelentsen ez?

A gyermek visszaborzadt kérdezője tekintetétől.

- Ha pedig Jancsi mondja, úgy van - szólt Nunsuch Zsuzsánna - istenfélő gyerek az, s nem hazudik soha.

- «Eltaszított a fiam» Nem, kedves anyám, üdvösségemre, nem! Hanem el a fiadnak a... a fiadnak a... Az Isten átka szálljon minden gyilkos fejére!

E szavakkal Yeobright elhagyta a kis házikót. Szeme a semmibe meredt, pupilláján valami jeges fény reszketett, s a szája olyan görbületet vett föl, a minőt a Laokoon szoborcsoporton láthatni. Oly hangulat vett erőt rajta, a melyben a legendkivűlibb tetteket is elkövetheti az ember. Eustacia halavány arcza, s egy ismeretlen férfialak helyett csak a pusztá megzavarhatatlan vonásai voltak előtte; s az Egdon, a mely századok dühét állotta már ki, sebhelyes, ősrégi ábrázatával jelentéktelenné tette egy ember lelkének legviharosabb zajlását is.

III. FEJEZET.

Eustacia szomorú körülmények közt öltözködik.

Az az óriási közönyösség, a mely minden oldalról körülvéve, hatást tett még Yeobrightra is, a mint Alderworth felé sietett. Egyszer már érezte, hogyan bírja le a lelketlen a forrongó érzést, de akkor sokkal édesebb szenvedélyt csökkentett az benne, mint a minő most eltöltötte. Akkor volt az, midőn egyszer, Eustaciától elbucszva, túl a halmokon, a köröskörül elterülő tájék kietlen vízszintessége hatott zsibbasztó hatalommal reá. De most, elűzve minden külső benyomást, haladt tovább, s végre háza elibe ért. Felesége hálósobájának függönyei még le voltak bocsátva, Eustacia nem szokott korán kelni. Az életet csupán egy magános rigó képviselte, a mely egy kis csigát tört össze a küszöbön reggelire; kopogása szinte lármának tetszett az általános csöndben, a mely uralkodott, de az ajtó nyitva volt, az Eustacia kis szolgálója már fölkelt, s valahol a telek lábujában foglalatoskodott. Yeobright belépett s egyenest neje szobájának tartott.

A léptek nesze bizonyára fölébresztette Eustaciát, mert mikor Clym ajtót nyitott, a tükör előtt állott háló-köntösben, fürtei egyik kezébe voltak gyűjtve, épen a kontyát tette föl, mielőtt öltözködéshez fogott volna. Nem tartozott azok közé az asszonyok közé, a kik szeretik, ha övük az első szó a találkozáskor. Fejét sem fordítva vissza, szó nélkül várta, hogy ura odáig érjen. Clym a háta mögé jutott, s Eustacia meglátta az arcát a tükörben. Hamuszínű, földült és borzasztó volt az. A helyett, hogy aggodalmas meglepetéssel fordult volna felé, a mit hajdan, míg titok nem nyomta lelkét, bizonyára megtett volna, bármily tartózkodó asszony volt is - mozdulatlan maradt, s csak nézte a tükörben. És míg nézte, az a bíboros pirosság, a mely a meleg és egészséges alvás következtében nyakát és arcát előntötte: tünedezni kezdett s az ura halásápadtsága át szállott ő reá is.

Clym észrevette ezt, s ez a látvány megoldotta nyelvét.

- Tudod, úgy-e, mi a baj? - szólt rekedten. - Az arczodról látom, hogy tudod.

Eustacia eleresztette haját, keze lehanyatlott s fürtei hollófekete csíkokban omlottak le fejéről vállára és fehér hálóköntösére. Nem felelt.

- Beszélj! - szólt Clym parancsolóan.

Eustacia még mind sápadt, sápadt s most az ajka is olyan vértelen volt, mint arcza. A stoicus philosophia valamelyik híve szinte látta volna, hogyan szabadítja ki magát a lélek a testből, a mely aztán egy csomó hideg agyaggá válik. Eustacia visszafordult s így felelt:

- Igen, Clym, beszélek. Miért jössz haza ilyen korán? Kivánsz tőlem valamit?

- Csak azt, hogy hallgass meg. Úgy látszik, az én kedves feleségem nem valami jól van.

- Miért?

- Az arczod, galambom, az arczod. Vagy talán ez a sápadt reggeli világosság rabolja el a színed? Egy titkot akarok föltárni előtted. Haha!

- Oh ez borzasztó!

- Micsoda?

- A nevetésed.

- Jó ok van rá, hogy borzasztó legyen. Te a tenyeredben tartottad a boldogságomat s összetörted, mint a gonosz lélek.

Eustacia visszahökken az öltözködő asztaltól, néhányat hátralepett s szembe nézett az urával.

- Ah, te meg akarsz ijeszteni - szólt halkán fölnevetve. - Nem sajnálsz a fáradságot? Egyedül vagyok s védtelen.

- Csodálatos.

- Mi csodálatos?

- Van idő bőven, hát megmondom, ámbár jól tudod. Az a csodálatos, hogy egyedül vagy, mikor én odajárok. Nem mondanád meg, kérlek, ki volt veled augusztus 31-dikén délután? Az ágy alatt húzta meg magát? Vagy fönt a kéményben?

Eustacián borzongás futott át, mely megrázta könnyű hálóruháját is.

- Én nem tudom olyan pontosan megtartani a datumokat - felelt. - Nem emlékszem, hogy lett volna velem valaki rajtad kívül.

- Azt a napot értem - mondá Yeobright, s hangja erősebb és keményebb lett - a melyen anyámat kizártad és megölted. Oh ez sok, ez borzasztó. - Egy pillanatra, háttal Eustacia felé, az ágyra támaszkodott, aztán fölemelkedett újra. - Felelj, felelj, ha mondom - kiáltott, s odafutott Eustaciához és megragadta pongyolája bő újját.

Ezzel áttörte a félénkségnek azt a héjját, a mely a bátor és daczos szíveket is gyakran fedi s eljutott magához a szívhez, melyet merészség töltött be. A vér meghajnallott Eustacia arczán, a mely az előtt olyan halovány volt.

- Mit akarsz? - kérde halkán, kevély mosolylyal nézve reá. - Meg nem ijesztesz ezzel, de a ruhám eltépned kár volna.

Clym a helyett, hogy eleresztette volna, még szorosabban vonta magához. - Mondd el, mondd el, hogy halt meg az anyám - szólt éles, szakadozott suttogással - vagy... vagy...

- Clym - felelt Eustacia lassan - azt hiszed, mersz te olyat tenni velem, a mit én nem merek eltűrni. De hallgass meg, mielőtt kezet vetnél rám. Megütni engem hiába ütsz, ha bele halok, azt sem bánom. De talán nem is vágysz te arra, hogy beszéljek, csak arra, hogy megölj.

- Hogy megöljelek? Várod?

- Várom.

- Miért?

- Akkora bánatot anyádért csupán ekkora düh válthat föl.

- Bah! Meg nem öllek - válaszolt Yeobright megvetően s mintha hirtelen megváltoztatta volna szándékát: - Gondoltam rá, de nem bántalak. Így martýrrá tennélek, oda küldenélek, a hova kedves anyám fölment, pedig ha hatalmamban állana, világ végeig sem eresztenélek hozzá.

- Szinte kívánom a halált - szólt Eustacia komor keserűséggel. - Nem nagy kedvem van, biztosítalak, ahhoz a szerephez, a melyet mostanában játszottam a földön. Nem vagy valami ritka istenáldása.

- Ajtót zártál előtte... az ablakon át nézted... egy férfi volt veled... anyámat eleresztetted, hogy hadd haljon meg... Mily embertelenség... Mily csalárdság... Egy újjal sem érintelek... állj odább... s vallj meg mindent.

- Soha! Néma leszek, mint maga a sír, a melynek a képe nem rettent meg. Nem vallok meg semmit, bár félig kitisztázhatnám magam e vádak alól. Ilyen hang után ki ne sajnálná a fáradságot, ha tart magáról valamit, hogy egy dőre ember agyáról pókhálókat tisztogasson. Ereszsük útjára, kotoljon badarságain tovább, s hadd menjen a fejével a falnak. Nekem egyéb gondom is van.

- Ez sok, de megmondtam, hogy kímélni foglak.

- Szegény nemes lélek!

- Istenemre vérig sértesz. Vigyázz, nekem sincs galamb epém. Nos, asszonyom, azt a nevet akarom hallani!

- Tőlem soha meg nem hallod.

- Sűrűn leveleztek? Hova rejti a leveleit? Hol találkoztok? Ah! A levelek! Megmondod-e már a nevét?

- Sohasem.

- Rájövök magam.

Egy keskeny szekrényke ötlött a szemébe, a melyet Eustacia levéltartónak szokott használni. - Oda lépett. - Zárva volt.

- Nyisd ki.

- Nincs jogod ezt követelni. Az az enyém.

Clym egy szót sem szólt többet, megragadta a kis szekrényt s földhöz vágta. A sarka föl-pattant, s egy csomó levél ömlött ki belőle.

- Ne bánts - szólt Eustacia elibe lépve; izgatottabbnak látszott, mint eddig.

- Eredj előlem. Látnom kell őket.

Eustacia rápillantott a földön heverő levelekre, elfojtotta érzését, s közönyösen félrelépett. Clym összeszedte az írásokat s vizsgálni kezdte.

A leggyanakvóbb szem sem vehetett azokban észre semmi gyanús dolgot. Az egyetlen kivétel egy boríték volt a Wildeve írásával, Eustaciának címezve. Yeobright elibe tartotta. Eustacia makacsul hallgatott.

- Tud olvasni, asszonyom? Nézze e borítékot. Kétségkívül rá akadunk arra is, a mi benne volt. S meglesz az a gyönyörűségem, hogy megláthatom, mily ügyes az én feleségem egynémely dologban.

- Nekem mondod ezt, nekem - dadogta Eustacia. Clym tovább kutatott, de hasztalan.

- Mi volt ebben? - kérdé.

- Kérdezd meg attól, a ki írta. Kutyád vagyok, hogy így beszélsz velem?

- Daczolsz, szembeszállsz az uraddal, galambom? Felelj! Ne nézz rám úgy azokkal a szemekkel, mintha megint meg akarnál boszorkányozni. Inkább választanám a halált. Nem felelsz?

- Nem, nem felelnék akkor sem, ha olyan ártatlan volnék, mint az egy napos csecsemő.

- A milyen nem vagy.

- Igaz, nem vagyok az teljesen. Azt nem követtem el, a mivel vádolsz, s ha te előtted csak az ártatlan, a ki semmi hibát sem követett el, akkor számomra nincs bocsánat. De nem is vágyom reá.

- Daczolsz, csak daczolsz? Ha megbánnál mindent, a mit tettél s megvallanál mindent, azt hiszem, nem gyűlölnélek, gyászolnálak inkább és megszánálak. Megbocsátani sohasem tudok. A szeretődről nem beszélek, hadd maradjon ez a régi homályban, ez csak rám tartozik. De a másik... ha engem ölsz meg félig, ha elveszed e gyöngé szemek világát, meg tudnék bocsátani. De azért nem, nem tudok.

- Elég. El leszek száladnál nélkül is. De szerettem volna meggátolni, hogy olyat mondj, a mit majd meg fogsz bánni.

- S most én megyek innen. Elhagylak.

- Nincs miért menned, én megyek el. Ha itt maradsz sem leszünk mi együtt többé.

- Idézd föl a képét, gondolj reá... milyen jó lélek volt; mindenik vonása mutatta, hogy az. A legtöbb asszony arcán föl villan a gonoszság, ha csupán boszúság éri is őket. Az én anyámnak, ha legjobban fölharagították is, akkor sem volt az arcán, csak jóság. Hirtelen haragú volt, de épen oly könnyű helyen állott a bocsánat is nála, s büszkesége oly szelídséget takart, a minő a gyermeké. Hát aztán? Mit törődtél te azzal? Gyűlölted akkor is, mikor ő hozzád kezdett volna már édesedni. Nem láttad, mi válnék javadra, s rám átkot, ő reá gyötrelmet, halált kelle hoznod azzal a gonosz tettel? Hogy hívják azt az ördögöt, a ki veled volt s arra készítetted, hogy kegyetlenséggel tetézd az én gyalázatom? Wildevének? Szegény Thomasin ura volt a társad? Mily elvetemültség, Istenem! Elhalt a hangod? Nem csoda, ily nemes cselekedet napfényre jöttök... Nem merült föl előtted az anyád képe s nem ösztönzött arra, hogy légy gyöngéd az én anyám iránt, mikor halálosan fáradt? Egy szemernyi száladom sem tudott belopózni szívedbe, mikor az a szegény asszony visszafordult? Gondold meg, mily szerencsés alkalom nyílt volna akkor, hogy összébékülj a tieddel s egyenes útra térj. Miért nem dobtad ki azt az embert, miért nem bocsátottad be anyámat s nem szóltál így magadban: «E pillanattól kezdve derék, becsületes asszony leszek». Ha azt mondtam volna, oltsd ki mindörökké utolsó csillanását annak a reménynek, hogy valaha még boldogok leszünk, akkor sem tehetél volna gonoszabbat. De mindegy, anyám már aluszik, s ha száz gavallérod lesz is, se te, se ők nem bánthatjátok meg ezután.

- Irtóztató, mily túlzásba mégy - felelt Eustacia halk, bágyadt hangon; - de nem mentegethetem magam, nem érdemes a fáradságra. Nem lépsz többé semmi sem rám nézve, s a történet másik fele hadd maradjon elmondatlanul. Mindent elveszítettem általad, de panaszomat senki sem hallotta. Kudarczaid, balszerencséd szomorúságot okozhattak neked, de én reám sérelmesek voltak. Minden művelt ember visszariadt tőlem, mióta e házasság posványába süllyedtem. Ez a te becsezésed, hogy egy rongy kalyibába rejtesz, s oly életre kényszerítesz, a melyet egy napszámos felesége él? Megcsaltál, nem a szavaiddal, hanem egész valóddal, a mi nem olyan átlátszó, mint a szavak. De innen is csak úgy el lehet költözni, mint akárhonnán... máshová... a sírba. - A hangja elakadt, s feje lecsüggedt.

- Nem tudom, mit akarsz ezzel mondani. Én vagyok bűnöd oka? (Eustacia közelebb lépett.) Hogyan, sírsz és kezded nyújtod? Én istenem! képes vagy reá? Nem, én nem vagyok. Nem követem el azt a hibát, hogy elfogadjam. (Az oda nyújtott kéz lehanyatlott, de a könyvek peregetek tovább.) Jó, legyen, elfogadom: hány csókot pazaroltam rá dőren, nem tudva még, hogy ki az, kit én úgy szeretek. Hogy meg voltam boszorkányozva! Hogy is lehetett volna egy szikra jó is abban a leányban, a kit mindenki csak ócsárolni tudott.

- Oh, oh, oh! - kiáltott Eustacia, végre megtörve. Zokogástól reszketve, térdre esett: - Oh fejezd be. Oh nincs benned egy csöppnyi irgalom, a vad emberek kegyetlenségének is van határa. Sokáig kiállottam... de már a földre sújtasz. Könyörülj, könyörülj rajtam,... nem bírom tovább... embertelenség folytatnod. Ha valóban megöltem volna az anyádat,... saját kezemmel,... akkor sem érdemelném meg, hogy így halálra verj. Oh! Oh! Isten legyen irgalmas szegény fejemnek. Győztél, elismerem, s esedezem, szánj meg. Bevallom, hogy mikor először kopogtatott, nem akartam ajtót nyitni előtte,... de... másodjára már beeresztettem volna,... de azt hittem, magad még elibe. Mikor észrevettem, hogy nem keltél föl, ő már eltűnt. Ez az egész bűnöm. A legjobb ember is követ el vétket, úgy-e? Én azt hiszem, igen. És most elmegyek, örökre.

- Mondj meg mindent s akkor szánni foglak. Wildeve volt veled?

- Nem mondhatom meg - szólt kétségbeesetten, könnyektől elfojtott hangon. - Ne erőltess, nem mondhatom meg. Távozom e házból. Mind a ketten nem maradhatunk itt.

- Nincs miért menned, megyek én. Te itt maradhatsz.

- Nem, felöltözöm, s aztán elmegyek.

- Hová?

- Oda, a honnan jöttem, vagy máshová.

Gyorsan öltözködni kezdett, Yeobright pedig azalatt komoran sétált a szobában föl s alá. Végre készen állott. Mikor a kalapját is föltette, szegény kis keze úgy reszketett, hogy nem tudta csokorra kötni a szalagokat az álla alatt. Clym meglátta ezt, oda lépett s szólt:

- Hadd kötöm meg én.

Eustacia szó nélkül bólintott s fölemelte az állát. Legalább ez egyszer életében teljesen megfeledkezett arról, hogy milyen bájos a magatartása. De Yeobright látta azt jól s félrefordult, hogy el ne lágyuljon.

A szalagok meg voltak már kötve, Eustacia elfordult az urától.

- Még most is a mellett vagy, hogy te még el? - kérdezte újra.

- A mellett.

- Jó, legyen. S ha megvallod annak a férfinak a nevét, talán megszánlak.

Eustacia magára vetette shawlját, s lement a lépcsőn, Yeobright pedig csak állott ottan a szobában.

Nem sokára azután, hogy Eustacia eltávozott, kopogtattak az ajtón s Clym kiszólt: - Szabad!

A szolgáló jött be.

- Egy ember volt itt Wildeve uréktól. Azt mondta, hogy a tekintetes asszonynak sincsen semmi baja sem, a kicsi is jól van. Eustacia Clementine lesz a neve. - Azzal a leány kiment.

- Mily gúnyja a sorsnak - szólt Yeobright - hogy az én boldogtalan házasságom e gyermek nevében meg legyen örökítve.

IV. FEJEZET.

Egy félig elfeledett alak szolgálatokat tesz.

Az Eustacia útja eleinte épen oly céltalan volt, mint a szélkergette ördögszekéré. Nem tudta, mitévő legyen. Szerette volna, ha nem reggel van, hanem éjszaka, akkor elrejtheti fájdalmát emberi szem elől. Jó darabig haladt, semmivel sem törődve, a haldokló páfrányok és fehérítő pókhálók között, míg végre nagyapja háza felé irányozta lépteit.

Odaérve, a főajtót zárva találta. Gépiesen lekerült a ház túlsó végéhez, a hol az istálló volt s ott az ajtón betekintve, meglátta Charleyt, a ki odabent állt.

- Nincs itthon Drew kapitány?

- Nincs kérem - szólt a legényke dobogó szívvel. - Elment Southertonba s nem is jön haza, majd csak este. A szolgálonak is kimenője van, azért zárva a ház.

Az istállóban homályos volt, Eustacia háttal állott a világosságnak az ajtóban, s így Charley nem láthatta arcát, de izgatottságát tüstént észrevette. Eustacia megfordult, az udvaron át a kapuhoz ment, aztán elrejtette a gát.

Mikor ott eltűnt, Charley lassan kilopódzott az istállóból s a gát egy másik pontjára felkapaszkodva, által tekintett.

Eustacia a part külső oldalához volt dőlve, arcát kezébe temette s feje a harmatos avarfűvön feküdt. Úgy látszott, egyáltalán nem törődik azzal, hogy kalapját és ruháját benedvesíti a kemény és hideg párna. Bizonyára valami szerencsétlenség érte.

Charley mindig olyan szemmel nézte Eustáciát, mint Eustacia nézte volt Clymot, mikor először találkoztak. Valami regényes, bájos, szinte testnélküli látomásnak. Büszke tekintete, kevély beszédmódja olyan lehetetlenné tett minden közeledést, hogy Charley alig tudta földi asszonynak tartani, a ki szárnyatlan, s alá van vetve a házi gondoknak és bajoknak.

Élete belső részleteit csak sejtette. Mikor ott a nedves, bozótos parton ily gyámoltalannak, kétségbeesettnek látta, bámulás és borzalom fogta el.

Nem tudott tovább helyén maradni. Keresztül ugrott, oda ment hozzá, megérintette s gyöngéden így szólt:

- Rosszúl van, tekintetes asszony? Parancsol valamit?

Eustacia fölriadt.

- Ah Charley, maga utánam jött? - mondá. A nyáron, mikor elmentem, nem gondolta úgy-e, hogy így jövök vissza?

- Nem, nem. Szolgálhatok valamivel?

- Félek, semmivel. Szeretnék benn lenni. Szédülök, ez az egész.

- Támaszkodjék a karomra, kérem, míg a pitvarba jutunk. Megpróbálom kinyitni az ajtót.

Bevezette a pitvarba, ott leültette egy lóczára, azután a ház háta mögé sietett, egy létra segítségével bemászott az egyik ablakon és belülről kinyitotta az ajtót. Azután bevitte Eustáciát a szobába, a hol volt egy régi módú széles diván is.

Eustacia lefeküdt, Charley pedig betakarta egy nagy kabáttal, a melyet a pitvarban lelt.

- Hozzak valami enni és inni valót? - kérdezte azután.
- Ha úgy tetszik, Charley. De azt hiszem, nincs tűz.
- Gyújtok mindjárt, tekintetes asszonyom.

Kiment, s Eustacia csakhamar fahasogatást, fuvószuszogást hallott. Nem sokára jött Charley s így szólt:

- A konyhában már van tűz, gyújtok tüstént itt is.

Gerjesztett tüzet ottan is, míg Eustacia elmerülve nézte fekvőhelyéről. Mikor aztán lobogott a láng, megint megszólalt Charley:

- Ne fordítsam a kandalló elibe a diványt, a reggel hűvös.
- Oda fordíthatja, Charley.
- Hozzak reggelit?
- Hozzon - felelt Eustacia bágyadtan.

Mikor kiment s a konyhából tompa hangok hallatszottak be a szobába, Eustacia elfelejtette, hol van, s egy pillanatig gondolkoznia kellett, hogy a hangok okával tisztába jöjjön.

Egy idő múlva, a mielőtt, a kinek gondolatai máshol jártak, rövidnek tetszett, visszatért Charley egy tálczával, a melyen tea és pirított kenyér párolgott.

- Tegye az asztalra - szólt Eustacia. - Mindjárt fölkelek.

Charley letette, s kifelé indult, de mikor látta, hogy Eustacia meg sem mozdul, visszajött néhány lépésnyire.

- Engedje meg, hogy tartsam, ha nem akar fölkelni - mondá. Oda vitte a tálczát a divány elibe, letérdelt. - Majd tartom én.

Eustacia fölült. - Maga nagyon szíves, Charley - szólt halkán, a mint szürcsölgette.

Legalább annak kellene lennem - felelt az elfogódva s teljes erejéből azon igyekezve, hogy ne Eustacián pihenjen a szeme, a mi nem könnyen ment, mivel a fiatal asszony közvetlen előtte ült. - A tekintetes asszony is jó szívvel volt én hozzám.

- Hogyan?

- Mikor még leány volt, egyszer megengedte, hogy megfogjam a kezét.

- Igaz az, miért is engedtem meg? Eszembe sem jut. Nem akkor volt az, mikor a farsangi játékokra készülődtek?

- De akkor, a helyemet kérte.

- Emlékszem már. Emlékszem, nagyon is jól emlékezem.

Végkép elcsüggedt megint s Charley látva, hogy nem eszik s nem iszik többet, kivitte a tálczát.

De azután is be-bejött, megnézte ég-e jól a tűz: megtudakolta nem parancsol-e valamit, majd azt hozta hírül, hogy a szél már nem délről fúj, hanem nyugat felől; ajánlkozott, hogy szed egy kis szedret; Eustacia pedig mindig tagadólag vagy közönyösen válaszolt.

Még egy darabig fekvé maradt a diványon, azután fölkel s fölment az emeletre. Leánykori hálósobája alig változott valamiké azóta, hogy elhagyta; s e körülmény újra eszébe juttatta teljesen megváltozott, végtelenül rosszabbra vált helyzetét s arcát ismét elborította a határozatlan, alakatlan szomorúság, a mely csak az imént kezdett oszladozni.

Benézett nagyapja szobájába, a melyet a nyitott ablakon át elárasztott az üde őszi levegő.

Oly látvány ötlött szemébe, a melyet azelőtt jól ismert, de most nagyon megkapta figyelmét.

Két pisztoly volt a nagyapja ágya fölött. A kapitány mindig töltve tartotta ezeket, hogy kézügyben legyenek, ha valaki be találna törni ebbe a magányos lakásba. Eustacia hosszan nézte a két fegyvert, mintha oly könyv lapjai volnának, a melyben új és sajátságos dolog akad a szeme elé.

Aztán gyorsan, mint a ki fél magától, visszament a földszintre s gondolatokba merült.

- Bár megtudnám tenni - szólt. - Magamnak is sok jót tennék vele, enyéimnek is s véteni senkinek sem vétenék. Úgy látszott, hogy ez az eszme egyre erősödik benne.

Majdnem tíz perczig legyökerezve állott ottan, akkor a habozást határozott kifejezés váltotta föl az arcán.

Megfordult, fölment másodszor is - de most halkán, lopva, belépett a nagyapja szobájába s szeme tüstént az ágy fölibe villant. A pisztolyok eltűntek.

Tervének rombadölése úgy hatott agyára, mint hirtelen támadt légüres tér valami testre: csaknem elájult. Ki tette ezt? Az udvaron csak egy ember van rajta kívül. Önkénytelenül a nyitott ablak felé fordult, a melyből be lehetett látni a kertet, egészen a gátig. Ennek a tetején állott Charley, fürkésző, aggódó pillantása ő rá volt irányozva.

Eustacia lement s oda intette a legényt.

- Maga vitte el?

- Én, tekintetes asszony.

- Miért?

- Láttam, hogy sokáig nézi.

- Hát aztán?

- Egész reggel olyan szomorú volt, mint a kinek nincs kedve tovább élni.

- És?

- És én nem tudtam ott kéz alatt hagyni. Az arczáról láttam, mi szándéka volt velök.

- S hová tette?

- Bezártam.

- Hova?

- Az istállóba.

- Adja ide, kérem.

- Nem adom, tekintetes asszony.

- Nem?

- Nem. Sokkal jobban szeretem, sem hogy odaadnám.

Eustacia elfordult, arcza most vált először egy kicsit szelídebbé, vonásai nem voltak már oly szoborszerűen mozdulatlanok, mint reggel s szája szegletin is újra megjelent az a finom metszés, a mely a kétségbeesés pillanataiban mindig eltorzult. Végre szembe állott Charley-val.

- Miért ne haljak meg, ha óhajtom a halált? - kérdé remegő hangon. - Elhibáztam az életet s bele is fáradtam, nagyon belefáradtam. S maga most megakadályozta, hogy megszabaduljak tőle. Oh miért tette ezt, Charley? Mi teszi kínossá a halált? Csupán a gondolat, hogy másoknak bánatot okozunk. S erről az én esetemben nincs szó. Engem egyetlen sóhajtás sem követne.

- Ah, milyen baj érhetette a tekintetes asszonyt! Ha gályákra visznek is érte, lelkemből kívánom, pusztuljon el s rothadjon, a ki okozta.

- Ne tovább, Charley. Elmondja-e valakinek, a mit látott, vagy nem?

- Egy árva szó nem sok, annyit sem szólok róla, ha megigéri, hogy nem gondol reá többet.

- Ne féljen. A cselekvés percze elmúlt. Igérem. Ezzel bement a házba, s lefeküdt.

Délután haza jött a kapitány. Először az volt a szándéka, hogy kategorikusan kikérdezi Eustaciát, de mikor jobban megnézte, nem szólt egy szót sem.

- Igen, jobb nem beszélni róla - felelt az ifju asszony halkan, mintegy a kapitány pillantásaira válaszolva. - Rendbe lehetne hozni ma éjszakára a régi szobámat, nagyapa? Szükségem lenne rá.

Az öreg ember nem tudakolta, miért, azt sem, hogyan szakadt el az urától, hanem megparancsolta, hogy készítsék el számára leánykori szobáját.

V. FEJEZET.

Egy régi szokás véletlenül följúlv.

Charley figyelme egykori úrnője iránt nem ismert határt. Saját fájdalmának egyetlen enyhítőszerét abban találta, hogy csillapítgassa amazét. Nap mint nap leste kívánságait, s bizonyos hálaérzettel gondolt arra, hogy Eustacia itthon kénytelen tartózkodni, s míg boldogtalanságának okozóját átkozta, az eredmény maga áldott volt előtte. Talán most már végleg itt marad, gondolá, s akkor ő újra olyan boldog lesz, mint azelőtt. Félt, hogy vissza talál menni Alderworthba, s ebbeli félelmében gyakran vigyázta fürkészőleg Eustacia arcát, a szerelmes inquisitori szemeivel, mikor az nem vette észre; épen úgy vigyázhatott volna egy vadgalambot, vajon nincs-e szándékában elrepülni. Mivel talán már egyszer igazán segélyére volt, s a legelhamarkodottabb cselekedettől menté meg, mintegy őrangyalnak tekintette magát, a ki pártfogoltja jóléteért felelős.

Ezért nagy buzgalommal kutatott mindig újabb meg újabb szórakozások után Eustacia számára, haza hozta neki azokat az érdekes dolgokat, a melyet a pusztán talált, fehér, trombita alakú mohokat, vörösfajú zuzmókat, kő nyílhegyeket, a melyeket Egdon őslakói használtak, soklapú kristályokat s más ilyfélét. Ezeket a házban, udvaron helyezgette el, hogy szemébe ötljenek Eustaciának.

Egy hét telt el úgy, hogy az ifju asszony nem ment ki a házból. Azután ki-kisétált a kertbe, s apja távcsövével nézegetett szét, mintha vissza akarna térni régi szokásához. Egy nap az országúton, a hol az a távoli völgyet átszelé, egy súlyosan megterhelt szekeret vett észre. Butorfélékkel volt megrakva. A mint tovább nézte-nézte, ráismert a saját butoraira. Este nagyapja azzal a hírral jött haza, hogy Yeobright ma átköltözött Alderworthból a vén bloomsendi házba.

Egy másik alkalommal két asszonyt látott a völgyben. Szép, tiszta idő volt, s az alakok nem lehettek távolabb egy félmérföldnél; távcsöjével a kisebb részleteket is fölismerte. A szembejövő asszony egy fehér csomagot tartott karjai közt; a csomag egyik végéről hosszú, fehér ruhaféle függött alá; s a mint az alakok megfordultak, hogy a napsugarak közvetlenül rájuk estek, Eustacia kivehette, hogy az ölében lévő tárgy egy gyermek. Odakiáltotta Charleyt, s megkérdezte tőle, kik azok, ámbár maga is kitalálta.

- Wildevené tekintetes asszony, meg a dajka - mondá Charley.

- A dajka viszi a gyermeket? - kérdé Eustacia.

- Nem - felelt a fiu - a tekintetes asszony viszi, a dajka utána megy, semmi sincs nála.

Charley ma egész nap jó hangulatban volt, mert a november ötödike újra előkerült, s ez alkalomra neki egy új szórakoztatási terve volt. Úrnője, úgy látszik, már két alkalommal kedvét találta abban, hogy örömtüzet gyújtson a gát tetején, melyet az egész völgy ural; de ez évben szemmel láthatólag megfélejtkezett a napról is, a hagyományos szokásról is. A fiu gondosan óvakodott emlékeztetni reá, s csak folytatta tovább titkos előkészületeit a meglepetéshez; búzgósága annál nagyobb volt, mert a múlt esztendőben nem lehetett itthon, s nem is segíthetett. A mint egy perczet tudott szakítani, mindjárt rekettje-törzseket, tövisfa-tönköket, s más kitűnő tűzrevalókat gyűjtögetett össze a szomszédos lejtőkről, aggodalmasan eldugva őket idegen szem elől.

Az est beállt, s Eustacia, úgy látszott, még mindig nem eszmélt az évfordulóra. Szétnézett a telescopon, aztán bement, s azóta nem mutatta magát. Mihelyt egészen besötétedett, Charley hozzáfogott a máglyarakáshoz, pontosan ugyanazt a helyet szemelve ki, a hol Eustacia szokta volt égetni azelőtt.

A mint a környéken mind fellobbantak a tüzek, Charley is meggyújtotta a magáét, s úgy rendezte a tűzrevalót, hogy egy darabig ne kelljen igazítani. Akkor visszament a házhoz s ott tébett-lábott az ajtó körül meg az ablakok körül, ha Eustacia vagy egy vagy más módon neszét venné a dolognak, s kijönne megnézni a tüzet. De a függönyök le voltak eresztve, az ajtó is zárva maradt, s az ő kedveskedése iránt a figyelemnek nyoma sem mutatkozott. Hírt adni szóval nem akart, s megint csak visszament élesztgetni a tüzet, a mit folytatott is tovább egy félóránál. Csak mikor már nagyon megfogyott a tüzelő készlete, akkor ment vissza az ajtóhoz s üzent be Yeobrightnének, hogy húzza fel a függönyt, s nézzen ki, mi van ott.

Eustacia, a ki elmerülten üldögélt a nappali szobában, fölkel, s fölhúzza a függönyt. Szemközt vele, a gát tetején ragyogott a tűz, mely tüstént vörös fénybe borította az egész szobát, s elhomályosítja a gyertyákat.

- Nagyszerű, Charley! - mondá Drew kapitány a kandallózugolyból. - De remélem, nem az én fámat égeti... Ah, épen ma egy esztendeje, hogy azzal a festékessel, Vennel találkoztam, a mint Yeobright Thomasint hozta hazafelé - biz Isten, épen ma! Lám, ki gondolta volna akkor, hogy annak a leánynak a dolga ilyen jól üssön ki. Milyen ostoba is voltál te akkor, Eustacia! Irt már az urad?

- Nem - felelt Eustacia elmerülten nézve a tüzet, a mely e pillanatban annyira lefoglalta gondolatait, hogy észre sem vette nagyapja nyers megjegyzését. Oda látszott Charley alakja, a mint igazgatta, rakosgatta a máglyát, s e látványtól fölillant képzelete előtt egy másik alak, a melyet ez a tűz esetleg idehívhat.

Elhagyta a szobát, fölvette kerti kalapját, köpenyét és kiment. A gáthoz érve, szilaj érdeklődéssel és balsejtelemmel nézett föl, a mint Charley nagy önelégülten így szólt:

- A tekintetes asszony kedvéért csináltam én ezt.

- Köszönöm - mondá gyorsan. - De szeretném, ha most már kioltaná.

- Úgy is elalszik ez mindjárt magától - felelt Charley csalódott hangon. - Nem kár volna széjjel szórni?

- Nem tudom - viszonzá Eustacia tünődve.

Némán állottak, a csöndet csak a lángok pattogása zavarta, míg Charley belátva, hogy nem kívánnak többé beszélni vele, habozva eltávozott.

Eustacia a gáton belől maradt, szemeit a tűzre szegezve; be akart menni, s mégis csak nem mozdult. Ha a helyzet közönyössé nem teszi minden iránt, a mi istenek és emberek előtt tiszteletben áll, bizonyára bemegy. De állapota annyira reménytelen volt, hogy játékot űzhetett belőle. Az, hogy veszítettünk, nem annyira lélekgyötrő, mint azon tünődni, hogy hátha nyertünk volna, s Eustacia most, mint más ember is ilyen esetben, magán kívül választhatott néző pontot, s mint érdektelen néző, innen figyelhette meg magát, s elmélkedhetett azon, mennyire játékszer volt az istenek kezében ez az asszony, Eustacia.

Míg itt állt, egy hang ütötte meg fülét. Kő csobbanása volt a mocsárban.

Ha az a kő egyenest Eustacia keblére esik, szíve akkor sem dobbanhatott volna nagyobb. Gondolt ő arra, hogy ilyen válasz jöhet Charley öntudatlan jeladására; de ily hamar nem várta.

Mily serény volt Wildeve! De hogy tarthatja az őt most képesnek arra, hogy szántszándékkal föl akarja újítani a régi légyottokat? Egy ösztön azt súgta, távozzék, s egy vágy, hogy maradjon; küzdött magával, s a vágy fölülkerekedett. Ott maradt, de többet nem tett, nem még azt sem, hogy a gátra menjen és fölnezzen. Mozdulatlan maradt, egy izom sem rándult meg arczán, s szemét sem emelte föl; mert ha föltekintene, a tűz világa arczára vetődne, s Wildeve talán lenéz a gátról.

A mocsár felől második csobbanás hallatszott.

Miért áll az ott oly soká, a nélkül, hogy közelítene és szétnézne? A kíváncsiság győzött: feljebb hágott a gátoldalon egy-két földlépcsővel s körültekintett.

Wildeve előtte állt. A mint az utolsó kavicsot a tóba dobta, elébb jött, s most a tűz mindkettőjöknek arczába sütött a gátról, mely mellőkig érve, nyúlt föl közöttök.

- Nem én gyújtottam - kiáltott Eustacia élénken. - Nem is tudtam róla. Ne jöjjön át, ne jöjjön át hozzám.

- Miért él itt annyi idő óta, a nélkül, hogy hírt adott volna nekem? Elhagyta otthonát. Félek, hogy talán én is oka vagyok.

- Nem eresztettem be az anyósomat, ez az oka.

- Nem érdemelte meg, a mire jutott, Eustacia; nagyon siralmas helyzet ez; látom a szeméből, a szájáról, egész valójáról. Szegény, szegény leánykám! - Wildeve föllépett a gátra. - Ön végtelenül boldogtalan.

- Nem, nem; nem egészen - -

- Nagyon messze ment a dolog - ez megöli önt: én azt hiszem.

Eustacia nyugodt léleklése hevesebb lett e szavakra. - Én - én - - kezdé, s aztán görcsös zokogásba tört ki, szíve mélyéig megrendülve a szánakozás váratlan hangjától; eszébe sem ötlött addig, hogy az ő állapota szánalmat ébreszthessen.

A sírás e kitörése magát Eustaciát is annyira meglepte, hogy nem is tudott föl hagyni vele, s szégyenkezve fordult el Wildevetől, bár ezzel semmit sem rejtett el előle. Kétségbeesetten zokogott tovább, míg lassanként nyugodtabbá lett. Wildeve szó nélkül állt.

- Nem ítél meg? Sohasem voltam én ezelőtt ilyen pityergő teremtés - mondá bágyadt, suttogó hangon Eustacia, szemét törülgetve. - Miért nem távozott? Óhajtanám, hogy ne látta volna mindezt, nagyon sokat elárultam.

- Csupán azért óhajthatta volna, mert ez épen úgy elszomorít engem, mint önt - mondá fölindult s tiszteletteljes hangon. - S hogy valamit elárul, arról képtelenség beszélni kettőnk között.

- Nem hívtam önt - ne felejtse el, Damon; kínos helyzetben vagyok, de nem hívtam önt.

- Ne gondoljon arra, eljöttem magamtól. Oh, Eustacia, bocsásson meg nekem mindazon szenvedésekért, a melyeket önnek az utóbbi két év alatt okoztam. Mind jobban-jobban belátom, hogy én juttattam tönkre önt.

- Nem ön, ez a hely, a hol élek.

- Ah, nagylelkűsége mondatja ezt vele. De én vagyok a bűnös. Vagy többet kellett volna tennem, vagy egyáltalán semmit.

- Mi tekintetben?

- Vagy nem kellett volna ön után járnom; vagy ha már jártam, el is kellett volna vennem akármi áron. De természetesen erről most már nincs jogom beszélni. Csak egyet kérdezek még: lehetek segélyére valamiben? Van-e valami a kerek világon, a mit ember megtehet önért, hogy boldogabb legyen, mint most? Ha van, én megteszem. Parancsoljon bár mit, Eustacia, a mit végrehajtani módomban áll, s ne feledje, most már gazdagabb vagyok. Valamit bizonyára lehet tenni az ön megmentésére. Fáj, látnom ilyen ritka virágot ilyen sivár talajban. Kívánja, hogy vegyek valamit? Óhajt elmenni valahová? Egy szót szóljon, s megteszek mindent, hogy fölszárítsam a könnyeket, a melyek, ha én nem vagyok, sohasem hullottak volna.

- Mindaketten házasok vagyunk - szólt bágyadtan Eustacia - s az ön anyagi támogatása, bármily correct lenne is, rossz hírbe keverhetne.

- Nincs módunkban elejét venni annak, hogy a rágalmozók időtöltésről gondoskodjanak magoknak; de mivel ez ajánlatban semmi rossz nincs, önnek nincs oka félnie. Azt hiszem, most már megállapodott férfi vagyok, s én becsületszavamra ígérem, hogy bármint érezzék is, sohasem beszélek többet arról, a mi lehetett volna. Thomasin most már teljesen tőlem függ, tudom, mivel tartozom neki, de épen oly jól tudom azt is, mi a tartozásom önnel szemben, a kivel olyan kegyetlenül bántak. Segíteni fogom önt a Thomasin kára nélkül. Miben lehetek segítségére?

- Azzal, hogy elvisz innét.

- Hova óhajt menni?

- Van egy hely, a melyre gondolok. Ha például Budmouthig eljuttatna, a többit meg tudnám tenni magam. Onnan sok gőzhajó indul. Igen - folytatá komoly, sürgető hangon - segítsen eljutni Budmouthba nagyapám és férjem tudta nélkül, s a többit meg tudom tenni magam.

- De bátorságos lenne-e ott egyedül hagyni?

- Igen, igen. Budmouth-t jól ismerem.

- Akkor mondja meg, mikor szeretne indulni. Mi decemberig maradunk a mostani házunkban, aztán Southertonba költözünk. Addig rendelkezék velem tetszése szerint.

- Meggondolom még - felelt gyorsan. - Gondolkodnom kell róla, igénybe vehetem-e becsülettel az ön baráti szívességét. Ha arra határozom, hogy megyek, s az ön segélyét elfogadom, akkor valamelyik este, pontban nyolcz órakor jelt adok önnek; s az ön dolga az lesz, hogy ugyanazon éjjel, éjfélkor, várni fog engem egy lóval és kocsival, s a reggeli hajóhoz Budmouthba visz.

- Minden este kint leszek nyolcz óra tájt, s akárminő jelt észre fogok venni.

- Most legyen szíves távozni. Bármilyen körülmények közt, csupán egyszer találkozhatom még önnel, akkor, ha e szökésre rászánom magam. Ezután sohasem látom önt viszont; s ön meg fog tenni mindent, hogy elfelejtkezzék egy boldogtalan száműzöttről. Távozzék, nem tudom tovább elviselni. Távozzék - távozzék.

Wildevé lassan leszállt a lépcsőkön, s bele mélyedt a sötétségbe a másik oldalon; s a mint haladt, vissza-visszatekintett, míg a gát elfödte előle Eustacia alakját.

VI. FEJEZET.

Thomasin vitatkozik Clymmal s ez egy levelet ír.

Yeobright ez idő tájt Blooms-Enden lakott, s azt remélte, hogy Eustacia visszatér hozzá. A butorokat csak ma szállították ide, noha ő már több mint egy hét óta itt élt. Idejét azzal töltötte, hogy a kis kertben dolgoztatott; sepergette a faleveleket a kert útjairól, metszegette a virágágyakból a kiszáradt szálakat, kötözte fölfele a futó növényeket, a melyeket levett az őszi szél. Különös öröme nem telt ebben a babrálgatásban, de paizs volt ez rá nézve a kétségbeesés ellen. Aztán meg hitvallásával lett, hogy jó állapotban őrizzen meg mindent, a mi anyja kezéből szállott az övére.

E foglalkozás közben állandóan várta, vigyázta Eustáciát. S hogy az tévedésbe ne találjon jönni a lakása felől, Alderworthban egy hirdető táblát szegeztetett ki, a melyen fehér betűk adták tudomásul, hová költözött. Ha egy-egy falevél szilinkélt alá a földre, megfordult; azt hitte, az ő léptei suhognak. Ha egy madárka férget kutatott a virágágyak puha földjében, épen olyan neszt adott, mintha «ő» fogta volna meg a kis ajtó kilincsét; s alkonyatkor, midőn lágy, különös hang szállt feléje a puszta gödreiből, az üres kórókból, az összesodródott száraz levelekből vagy más üregekből, a melyekben dongólegyek, férgek vagy rovarok zsibonghattak, azt képzelte, Eustacia az, a ki ott kívül eped, sóvárog a kibékülésért.

Ez ideig megállt azon határozata mellett, hogy nem hívja vissza. Együttal azonban az a szigorúság, a melylyel feleségével bánt, tompítá anyja miatti fájdalmát, s mind gyakrabban gondolt Eustaciára.

Erős érzelmek erős cselekvésekre vezetnek, s ezek viszont, az ellenhatás törvénye szerint, csillapítják az érzéseket, a melyekből születtek. Minél tovább elmélkedett, annál jobban szelídült. Egész ártatlannak tekinteni a feleségét e dologban nem tudta, bár magát is kérdőre vonhatta, vajon adott-e neki elég időt az önigazolásra, s nem lépett-e föl kissé nagyon is hirtelenkedve azon a szomorú reggelen.

Most, hogy haragjának első tüze lelohadt, csak az volt a kifogása felesége ellen, hogy indiscret barátságot tart Wildevevel, mert becstelenség jeleit nem árulta el magatartása. S miután egyszer idáig jutott, az anyjával szemben való eljárását sem látta többé annyira sötét színben.

November ötödikén este különösen élénken foglalkoztatta elméjét Eustacia. Mint távoli tenger halk moraja, úgy hatott lelkéhez a visszhangja annak az elmúlt időnek, mikor egész napon át gyöngéd szavakat suttoztak egymásnak. - Természetesen - mondá - föl kellett volna engem keresnie már előbb, s elmondania, mi köze volt neki Wildevehez.

Arra határozta magát, hogy azonnal meglátogatja Thomasint és férjét. Ha alkalom nyílik, majd célzást tesz reá, miért váltak el egymástól Eustaciával, de arról hallgatni fog, hogy egy harmadik személy is volt jelen, mikor anyját kizárták. Ha Wildeve ártatlansága kétségtelen, akkor bizonyára nyíltan kijelenti maga. Ha pedig van valami a dologban, akkor Wildeve, a ki élénk természetű ember, valószínűen tesz majd valami megjegyzést, a miből következtetni lehet, mennyire van compromittálva Eustacia.

De a mint megérkezett, csak magát Thomasint találta otthon; Wildeve útban volt a felé az örömtűz felé, a melyet Charley oly ártatlanul gyűjtött a Mistoveren. Thomasin, mint mindig, nagyon megörült, hogy Clymot meglátta; megmutatta neki alvó kis gyermekét, kezével gondosan elhárítva a gyertyafényt a csecsemő szemétől.

- Hallottad már, Tamsin, hogy Eustacia most nincs velem? - mondá, a mint újra leültek.

- Nem - felelt Thomasin megütközve.

- Azt sem, hogy eljöttem Alderworthból?

- Azt sem. Alderworthból én csak akkor hallok hírt, ha te hozol. Hát mi a baj?

Clym fölindult hangon beszélte el Thomasinnak látogatását Nunsuch Zsuzsánnáéknál, a kis fiu fölvilágosításait, s azt, a mi belőle következett a miatt, hogy ő Eustacia szívtelen eljárásának róttá föl anyja halálát.

- Istenem! s én minderről semmit sem tudok - mormolá Thomasin mintegy félelemtől meg-szállva. - Borzasztó! Mi vihette rá! Oh, Eustacia! S mikor ezt megtudtad, rögtön hozzá mentél? Nagyon kegyetlen voltál? - vagy igazán olyan rosszlelkű, mint a milyennek látszik?

- Lehet-e valaki nagyon kegyetlen az anyja ellenségéhez?

- Én azt hiszem, igen.

- Jó, megengedem, hogy lehet. De most mitevők legyünk?

- Békülj ki vele újra, ha ugyan ilyen halálos bánalom után még ki lehet békülni. Szinte szeretném, hogy ne mondtad volna meg. De igyekezz kibékülni vele; végre is lehet módot találni, ha mind a ketten óhajjtátok.

- Nem tudom, óhajjtuk-e mind a ketten - mondá Clym. - Ha kívánta volna Eustacia, hallgatna-e olyan hosszú idő óta?

- Úgy látszik te kívánod, és te is hallgattál.

- Igaz, de engem mindig hányt-vetett a kétség, hogy ilyen megbántás után szólhatok-e hozzá. Ha most látsz, sejtelmed sincs róla, mi voltam én; hogy e néhány utóbbi nap alatt minő mélységeken jártam. Ah! gyalázatos dolog volt, anyámat úgy kizárni. Elfelejtettem én ezt valaha, sőt beleegyezhetem-e csak abba is, hogy Eustáciát újra lássam?

- Eustacia talán nem is tudta, mily komoly következménye lesz annak, a mit tesz, s talán nem is volt szándékában igazán kizárni szegény nénémet.

- Ő is azt mondja, hogy nem akarta. De a tény tény marad.

- Hidd el, hogy most búsúl, küldj el érte.

- Hát ha nem akar visszajönni?

- Ezzel elárulja, hogy bűnös, mert nyilvánvaló lesz, hogy a haragtartás szokása. De ezt nem hiszem.

- Jó, megteszem. Várok még egy vagy két napot; két napnál többet semmi esetre; s ha ezalatt nem ad hírt, én küldök el ő hozzá. Azt hittem, Wildevet itthon találom. Elment hazulról?

Thomasin egy kissé elpirult. - Nem, mondá. - Csak sétál a pusztán.

- Miért nem vitt magával téged? Az este gyönyörű. A friss levegő épen oly jót tesz neked, mint neki.

- Oh én nem vágyom sehova; meg baba is itt van.

- Igaz, igaz. Azt gondoltam, jó lenne az uraddal is beszélni e dologról - mondá Clym határozottan.

- Én nem beszélnék, ha neked volnék - felelt Thomasin gyorsan. - Nem lehet annak semmi haszna.

Clym erősen szemügyre vette unokatestvére arcát. Nincs kétség, Thomasin nem is álmodott arról, hogy férje is szerepet játszott azon tragikus délután eseményeiben: de magatartása azt látszott elárulni, hogy a Wildeve és Eustacia közt fönnálló gyöngéd viszonyt maga is némi gyanuval nézi.

Mindazáltal Clym semmit sem tudhatott meg, s midőn búcsúzni fölkel, bizonytalansága még erősebb volt, mint idejöttékor.

- Egy vagy két nap múlva tehát fogsz írni neki? - kérde a fiatal asszony komolyan. - Akkor remélem, ez a szerencsétlen elválás véget ér.

- Fogok - felelt Clym. - A mostani állapotomban egyáltalán nincs valami nagy gyönyörűségem.

Eltávozott, s a halmokon át hazament. Mielőtt lefeküdt volna, leült s a következő levelet írta:

«Édes Eustaciám! Követnem kell szívem sugallatát, a nélkül, hogy elmémet nagyon kikérdezném. Visszajössz hozzám? Tedd azt, kérlek, s a múlt legyen eltemetve köztünk. Nagyon szigorú valék, de lásd, Eustacia, kegyetlen volt helyzetem is. Te nem tudod, sohasem fogod tudni, mit állottam én ki azokért a haragos szavakért, a melyekre a te magaviseleted indított. A mit csak becsületes ember ígérhet, mind azt ígérem neked most, tudniillik, hogy sohasem fogsz többé ilyenfélét szenvedni tőlem. Fogadásokat tettünk mi egymásnak, Eustacia, s azt hiszem, jobb lesz, ha hátralevő napjainkat abban töltjük, hogy azokat megtartsuk. Jöjj vissza hozzám, ha talán szemrehányást téssz is. Láttam én szenvedésedet akkor reggel, mikor elváltunk; őszinte volt az és természetes, tudom. Szerelmünknek tartania kell tovább. Oly szívek, mint a mieink, sohasem kapcsolódtak volna össze, ha nem igaz érdeklődésből. Előbb nem tudtalak visszahívni Eustacia, mert nem voltam képes meggyőzni magam, hogy a ki veled volt, nem mint szeretőd volt ott.

De ha eljössz, s kimagyarázod a bántó látszatot, nem kétlem, hogy tudod igazolni hozzáam való hűségedet. Miért nem jöttél eddig? Azt gondoltad, nem foglak meghallgatni? Bizonyosan nem gondoltad, ha eszedbe jutottak azok a fogadalmak s csókok, melyeket a múlt nyár holdfényes éjtszakáin váltottunk egymással. Térj vissza hát, vár a szíves istenhozott! Nem tudok többé kárhoztatással gondolni rád, s azzal foglalkozom inkább, hogy eljárásodat igazolgassam.

Szerető férjed Clym.»

- Ime - mondá, a mint fiókjába tette a levelet - ez helyes dolog volt. Ha holnapután estig nem jön, akkor elküldöm neki.

Ezalatt Thomasin, a kit épen most hagyott ott, nyugtalanul, sóhajtozva ült szobájában. Férjéhez való hűségből minden gyanúját elhallgattatta ma este arra nézve, hogy Wildeve érdeklődése Eustacia iránt nem szűnt meg a házasságával. De nem is tudott semmi bizonyost; s noha Clym kedves, szeretett unokatestvére volt, ez a másik mégis közelébb állott hozzá.

A mint egy kis idő múlva Wildeve visszakerült sétájából, Thomasin megszólította:

- Hol voltál, Damon? Már egészen megijedtem miattad, hogy a folyóba estél. Nem szeretek egyedül lenni a házban.

- Megijedtél? - mondá Wildeve, megveregetve arcát, mintha valami házi állat volna. - Azt hittem, te semmitől sem ijedsz meg. Bizonyosan nagyralátó lettél, s azért nem szeretsz itt lakni, mióta egy kicsit ránk derült az idő. Igaz is, hogy boszantó dolog ez az új házvétel, de

hát gyorsabban csak akkor hozhatnók rendbe, ha nem tizezer fontunk volna, de százezer, s az óvatosságra nem kellene sokat adnunk.

- Nem, én nem arra czélozok, sőt inkább maradjunk itt egy álló esztendeig, minthogy a babát valami veszedelemnek tegyük ki. De nem szeretem, hogy esténként el-eltűnsz. Valamit forgatsz a fejedben, tudom, hogy forgatsz, Damon. Komoran mégy ki, s olyan tekinteteket vetsz a pusztára, mintha az valakinek a tömlőcze volna, pedig hát egy kedves vadon sétatér.

Wildevé szánakozó meglepetéssel nézett reá:

- Micsoda! Te szereted az Egdon pusztát?

- Szeretem, mert itt születtem a szomszédjában. Csodálom mogorva, vén ábrázatát.

- Piha! édesem. Azt sem tudod, mit szeretsz.

- Légy nyugodt, tudom én. Csak egy dolog nem tetszik az Egdonon.

- És mi az?

- Sohasem viszs magaddal, mikor sétálni mégy. Miért barangolsz te magad annyit rajta, ha olyan nagyon nem szereted?

E tudakozódás, ámbár magában véve igen ártatlan dolognak látszott, zavarba hozta Wildevét, s mielőtt felelt volna, leült.

- Nem hiszem, hogy valami gyakran láttál volna barangolni. Mondj esetet rá.

- Mondok is - felelt Thomasin diadalmaskodva. - Mikor ma este kimentél, azt gondoltam, úgy is alszik a baba, utána nézek, hová mégy te oly titokzatosan, hogy még csak szót sem ejtesz róla előttem. Kifutottam s utánad mentem. A hol az út elágazik, ott megállottál, körülnéztél az örömtüzeken, s aztán azt mondtad: «Az ördögbe is, megyek», s akkor gyorsan balkéz felé fordultál. Én aztán megállottam és néztelek.

Wildevé homlokát ránczolta, s aztán erőltetett mosolylyal kérdé:

- Nos, hát még micsoda csodálatos fölfedezést tettél?

- Úgy látom, boszus vagy, hát ne beszéljünk róla többet; - azzal odament mellé, egy zsámolyra ült s úgy nézett föl az ura arczára.

- Ostobaság - mondá Wildevé. - Mindig így huzódnál te vissza. De most már folytassuk, ha egyszer megkezdtek. Azután mit láttál? Részletesen óhajtom tudni.

- Ne beszélj így, Damon! - mormolá Thomasin. - Nem láttam semmit. Eltűntél a szemem elől, s aztán körülnéztem az örömtüzeken és bejöttem.

- Talán nem is csupán ez egy esetben követtél így. Talán valami rosszban akartál utólélni?

- Teljességgel nem. Ezelőtt soha sem is tettem, ma sem tettem volna, ha olykor-olykor egyet-mást nem hallottam volna rólad beszélni.

- Mire célzasz? - kérdé Wildevé türelmetlenül.

- Azt mondják - azt mondják, hogy esténként Alderworthba szoktál menni, eszembe juttatja, a mit arról hallottam, hogy - -

Wildevé haragosan fordult meg, s egyenesen felesége elé állt:

- No, csak ki vele asszonyom, mit hallott? - mondá kezeivel hadonászva. - Tudni óhajtom, mi az, a mit hallott.

- Hát azt hallottam, hogy nagyon szerelmes voltál Eustaciába - semmi többet, csak ezt, ámbár egy piczikével többet is beszélnek. Nem szükség haragudnod.

Wildeve észrevette, hogy felesége szemei könnybe lábadnak.

- Nos - mondá - ebben semmi új sincs, s eszem ágában sincs gorombáskodni, nincs miért sírnod. Most pedig ne beszéljünk erről többet.

Aztán nem beszéltek többet, s Thomasin még örült, hogy van ok, a miért Clym látogatását és történetét elhallgathatja.

VII. FEJEZET.

A november hatodiki éjtszaka.

Miután Eustacia elhatározta, hogy szökni fog, olykor-olykor úgy látszott, nyugtalanság szállta meg, hogy valami megzavarhatná tervét. Az egyetlen esemény, a mi helyzetét igazán megváltoztathatta volna, Clym megjelenése lett volna. Az a gloria, a mely eleinte, mint szerelmest, körítette őt előtte, most már szétfoszlott ugyan, de néha-néha eszébe jutott Clym egy vagy más egyszerű jó tulajdonsága, s az a remény ébredt benne, hogy talán meg fog jelenni előtte. Nyugodtan megfontolva azonban nem látszott valószínűnek, hogy ilyen szakadás, mint ez, valaha megszűnjék: neki továbbra is úgy kell élnie, mint egy elítéltnak, magára hagyatva, igazi otthon nélkül. A pusztát mindig úgy szokta tekinteni, mint nem az ő egyéniségéhez illő helyet; most az egész világot ilyennek érezte.

Hatodikán este ismét fölédelt az az elhatározása, hogy elmegy. Négy óra tájt újból összeszedte kicsike podgyászát, a melyet Ahlerworthról való futásakor magával hozott, s hozzávett még egyet-mást idehaza hagyott régi holmijából: az egész csomag elég kicsiny volt ahhoz, hogy kezében egy pár mértföldre elvihesse. A tájék mindinkább sötétedett, sárszínű fellegek csüngöttek alá az égről, mintha óriás ponyvák lettek volna keresztül vetve rajta, s az éj haladtával viharos szél támadt: de eső még nem esett.

Eustaciának semmi tennivalója sem lévén már, nem tudott benn maradni, s halomról halomra járt-kelt a ház környékén, a melyet mindjárt itt fog hagyni. E czéltalan kószálása közben egyszerre a Nunsuch Zsuzsánna viskója előtt haladt el, a mely kissé alacsonyabban feküdt, mint a nagypajáé. Az ajtó félig nyitva volt, s a belül égő tűz ragyogó sávot vetett ki rajta a pusztára.

A mint Eustacia a fénysávon áthaladt, úgy tűnt föl, mint valami sugárból szőtt angyal, egy világító alak sötét színtéren: a pillanat elmúlt s ő ismét bemerült az éjtszakába.

Egy asszony, a ki bent a házikóban ült, meglátta s föl is ismerte e pillanatnyi megvilágításban. Zsuzsánna maga volt az; épen herbatheát készített a fiának, a ki sokat betegeskedett, s most komolyan rosszul volt. Zsuzsánna letette a kanalat, megfenyegette öklével az eltűnő alakot, s aztán tűnődve, mélázva folytatta tovább a munkát.

Nyolcz órakor, abban az órában, a melyet Wildevenek kitűzött a jeladásra, ha egyáltalán ad jelt, körülnézett az udvaron, megtudni, ha tiszta-e a tájék, aztán oda ment, a hol a tűzrevaló rekettye volt fölhalmozva, s kiválasztott belőle egy jó hosszú ágat. Ezt elvitte a gát sarkához, s miután hátratekintett, hogy le van-e eresztve minden függöny, tüzet gerjesztett és meggyújtotta. A mint az ág lángra kapott, megfogta az egyik végét, s addig csóválta a feje fölött, míg egészen elégett.

Csakhamar megvolt az az öröme, ha ugyan olyan hangulatban lehet szó örömről, hogy pár percczel később hasonló fényt látott föltűnni Wildeve háza mellett. A korcsmáros megigérte volt, hogy ez órában minden este örködni fog, ha talán Eustacia csakugyan kívánná támogatását, s ez a gyorsaság bizonyítá, mennyire szavának állt. Négy óra múlva, azaz éjfélkor, kész volt Budmouthba vinni kocsijával Eustaciát, a mint azt megbeszélték volt.

Eustacia haza tért. Vacsora után korán visszavonult, s hálósobájában üldögélt, várva a percet, mikor indulhat. Az éj sötét és fenyegető lévén, Drew kapitány nem kószált most kint a házikók közt, csevegni, vagy társakat keresni a korcsmába, mint a hogy hébe-hóba szokása volt ezeken a hosszú őszi estéken; otthon üldögélt a földszinten, egyedül szürcsölgetve grog-

ját. Tíz óra tájt kopogtattak. A mint a szolgáló kinyitotta az ajtót, a gyertya sugarai Fairway alakjára vetődtek.

- Alsó Mistover felé volt útam ma éjjel - mondá - és Yeobright úr megkért, hogy ezt hozzam be ide; de szavamra mondom, hogy a kalapom bélésébe dugtam, oszt' egészen megfelejtkedtem róla, csak akkor jutott eszembe, mikor már lefekvőben voltam, s a kertajtót be akartam zárni. Így hát visszaszaladtam még egyszer.

Egy levelet adott át, s elment. A leány a kapitányhoz vitte, a ki úgy találta, hogy Eustaciának szól. Az öreg sokáig forgatta kezében a levelet, s gyanakodott, hogy Clymtől jöhet, de bizonyosra nem tudta megállapítani. Mindazáltal elhatározta, hogy mentől hamarabb átadja neki; s e szándékkal fölment hozzá, de szobája ajtajához érve s a kulcslyukon benézve, észrevette, hogy nem ég a gyertya; Eustacia tudniillik minden ruhástól ágyára vetette magát, így akart pihenni egy kissé, s erőt gyűjteni a küszöbön lévő utazásra. Nagyapja abból, a mit látott, azt következtette, hogy kár volna háborgatnia; s újra lesétálva a társalgóba, a kandallópárkányra tette a levelet, hogy majd reggel átadja.

Tizenegyor maga is lefeküdt, egy darabig pipázgatott az ágyban, aztán féltizenkettő tájt eloltotta a lámpát, s mint rendes szokása volt, lefekvés előtt fölhúzta a függönyt, hogy reggel, mihelyt a szemét fölnyitja, tudomást vehessen a széljárásáról, mert ablaka előtt egy szélzászló és vitorla állt. A mint ágyára dőlt, hirtelen meglepetve látja, hogy a zászló fehér árbocza megvilan, s mint valami phosphoros sáv hasítja végig az éjtszaka sötétjét. Csak egy magyarázat lehetett, a ház felől hirtelen fénysugár vetődött az árboczra. Miután már mindenki pihenni tért, az öreg szükségesnek látta fölkelni, óvatosan kinyitni az ablakot, s kitekinteni rajta jobbra és balra. Eustacia hálósobájában világ volt, onnan jött az a fény, mely az árboczra esett. Tűnődve, hogy miért kelhetett most föl Eustacia, határozatlanul állva maradt az ablaknál, s arra gondolt, hogy fölveszi a levelet s ajtaja alatt becsúsztatja, a mint egyszerre ruhasuhogást hall a szomszéd szobában, mely a folyosóra nyílt.

A kapitány arra a következtetésre jutott, hogy Eustaciát nem fogja az álom, s könyvért ment; nem is törődött volna tovább a dologgal, ha sírását egész világosan nem hallotta volna.

- Az urán jár az esze - mondá magában. - Ah, kis együgyű liba, nem kellett volna hozzá mennie. Kíváncsi vagyok, e levelet csakugyan Clym irta-e?

Fölkelt, begöngyölte magát tengerészköpenyébe, s kiszólt: - Eustacia! - Semmi válasz. - Eustacia! - ismétlé hangosabban - egy leveled van itt a kandallópárkányon.

De felelet senkitől sem jött erre sem, hacsak a szélről nem, a mely mintha le akarta volna harapdálni a ház szögleteit, vagy egy-egy pászta esőtől, mely meg-megkopogtatá az ablakokat.

Az öreg kiment a folyosóra, s ott állt várakozva vagy öt perczig. Eustacia még sem tért vissza. A kapitány vissza ment gyertyáért, s készült, hogy követni fogja, de először is hálósobájába nézett be. Itt, az ágy egyik oldalán, meglátszott a fekvésének a helye, a mi elárulta, hogy az nem is volt megvetve; de még jelentősebb volt ennél az, hogy a gyertyatartót nem vitte le magával. Az öreg most már egészen megijedt: sietve magára szedte ruháit s ment le a főajtóhoz, a melyet maga zárt és lakatolt be. Az ajtó nyitva volt. Nem lehetett tovább kétség, Eustacia elhagyta a házat az éjféli órában; és hová mehetett? Követni szinte lehetetlen volt. Ha a ház rendes utczában áll, akkor még két személyt küldve ki, egyiket egyik, másikat másik irányban, bizonyosan rá lehetett volna találni; de a pusztán keresni valakit, sötétben, teljesen reménytelen vállalat volt, mert itt minden pontból annyi irányba lehetett haladni, a hány délkör ágazik ki a polusból. Teljes zavarban affelől, mit kelljen tennie, benézett a társalgóba s megütődve látta, hogy a levél még érintetlenül ott van.

Féltizenkettőkor, miután a ház teljesen elnémultnak látszott, Eustacia meggyújtotta a gyertyát, meleg ruhát öltött, kis csomagját kezébe vette, s újra kioltva a világot, lement a lépcsőn. A mint a szabadba ért, észrevette, hogy az eső szitál, s a hogy megállt egy kissé az ajtóban, még sűrűbben kezdett esni, s az idő egészen fenyegetőre vált. De ha már egyszer rászánta magát erre a lépésre, nem lehetett meghátrálnia a rossz idő miatt, mert hisz Wildeve is tudósítva volt, s ezóta már valószínűleg várta is. Az éj gyászosan komor vala, mintha az egész természet bakacsinba öltözött volna. A fenyőfák tüskés ormai a ház mögött úgy meredtek az ég felé, mint valami klastrom csúcsai és tornyai. Semmi sem volt kivethető a láthatáron, csupán az a kis tűz világított ki a Nunsuch Zsuzsánna házikójából.

Eustacia fölnyitá esernyőjét, kiment a kertből, a lépcsőkön fel a gátra, a hol már nem fenyegette a fölfedezés. Megkerülve a mocsárt, a Blackbarrownak vezető ösvényt követte, megbotolva itt-ott egy-egy tőzegcsomóban, kákabokorban, vagy megcsúszva a húsos gombatelepeken, melyek úgy heverték szétszórva a pusztán, mint valami óriási állat tüdejének rohadt darabjai.

A holdnak s a csillagoknak nyoma sem látszott, mintha teljesen kioltotta volna őket a felleg és az eső. Oly éjtszaka volt ez, mely az utas gondolatait ösztönszerűen a világkrónika rémes éjjeleinek a történetére terelte; megjelent előtte minden, a mi szörnyű és sötét volt valaha a históriában és legendákban: az utolsó egyiptomi csapás, Senacherib hadseregének pusztulása, s a kínhalál a Getsemane-kertben.

Végre a Barrowra ért, s megállt gondolkodni. Soha tökéletesebb harmoniát, mint a milyen az ő lelkének chaosa és a külvilág chaosa közt e pillanatban volt. Egy gondolat villant át agyán e pillanatban: valami hosszú utazásra nincsen elég pénze. Az elmúlt nap hánykódó érzelmei között sohasem merült föl az ő gyakorlatiatlan elméjében annak a tudata, hogy a nagy utazáshoz sok pénz kell, s most, hogy világosan belátta ezt, keservesen sóhajtott föl, nem tudott oly sugáregyenesen állani tovább, görnyedt-görnyedt lefelé esernyője alatt, mintha valami kéz húzná alulról le-le a Barrowba. Hát lehetséges az, hogy neki még továbbra is fogolynak kell maradnia? Pénz: sohasem érezte még a becsét eddig. Hogy innen eltűnjön, már ahhoz is pénz kellene. Wildevetől kérni anyagi támogatást, olyan büszke asszonynak, mint ő, lehetetlen vala: már az a segedelme is, hogy Budmouthba elviszi, illetlennek és lealázónak tűnt föl előtte az utóbbi órákban: S ha az maga nem ajánlotta volna, és pedig annyira sürgetően, soha igénybe nem veszi.

Senki sem nézhette volna e pillanatban szánalom nélkül, s nem azért, mert így ki volt szolgáltatva vésznek-viharnak, vagy mert távol vala mindentől, a mi emberi, a Barrow lakóinak korhadozó csontjait kivéve: de azért a másik alakjáért a nyomoruságnak, a mely tetőtől talpig remegésbe hozta tagjait. Észrevehető volt, hogy végnélkül boldogtalannak érzi magát. Miközben az esőcseppek esernyőjéről köpenyegjére, köpenyegjéről az avarfüre s az avarfűről a földre csurogtak, nagyon hasonló hangok hagyták el ajkait is; s az ő arcán is olyan sűrűn peregtek alá a könnyek, mint a külvilágén. Lelkének szárnyait letörte ez a mindenfelől elébe álló akadály; s ha még azt látta volna is, hogy könnyedén eljut Budmouthba, hajóra száll, s valamelyik nyugati vagy éjszaki kikötőbe vitorláz minden nehézség nélkül, még akkor is nagyon kevéssel lett volna több oka bizalommal nézni a jövő elé, annyira ellenségesek voltak a többi viszonyai. Fenhangon kezdett beszélni. Ha egy asszony ily helyzetben, a ki nem öreg, összetört, halálra vált vagy eszelős, egyedüllétében zokogni kezd és hangosan beszélni, akkor bizonynyal nagy bajban van.

- Nem mehetek, nem mehetek! - nyögte fájdalmasan. - Nincs pénzem; nem mehetek! S ha mehetnék is, mi jó lenne belőle? Sinylődnöm kell jövőre is, mint az idén, ezután is épen úgy, mint ezelőtt. Hogy próbálgattam és hányszor próbálgattam ragyogó úrinő lenni, s a

végzet mennyire ellenem volt!... Nem érdemeltem meg ezt a sorsot! - kiáltá elkeseredett kétségbeeséssel. - Oh, mily kegyetlenség volt engemet idedobni ebbe a rosszul rendezett, tökéletlen világba! Sok tehetség volt bennem; de tönkretettek, megsemmisítettek, szétmorzsoltak oly dolgok, a melyek fölött nem volt hatalmam. Oh, mily kegyetlen az ég, hogy ilyen kínszenvedéseket mér reám, hiszen soha-sohase vétettem ellene!

Az a távoli fény, melyet Eustacia észrevett, mikor a házból kijött, mint jól sejté, csakugyan a Nunsuch Zsuzsánna házikójából eredt.

De a mit Eustacia nem sejtett, az Zsuzsánna mostani foglalatossága volt. Ez az asszony, mivel Eustacia alakját öt percczel azután látta elsurranni ajtaja előtt, mikor beteg fia így kiáltott föl: «Anyám, nagyon rosszul vagyok», - úgy következtetett, hogy bizonyára az ő közelléte gyakorolt káros hatást a gyermekre.

Ez okból Zsuzsánna most nem feküdt le mint máskor szokott, mihelyt dolgaival készen volt. Hogy elűzze a gonoszt, a mit szerinte szegény Eustacia idézett volna oda, a babonának egy kísérteties eszközhöz folyamodott. Ez az eszköz vagy eljárás arra volt hivatva, hogy erőtlenné, gyámoltalanná tegyen s megsemmisítsen minden emberi lényt, a ki ellen irányul. Az Egdonon jól ismert dolog volt az abban az időben, s még mai nap is elő-előkerül hébe-hóba.

Az asszony, gyertyával kezében, egy belső szobába ment, a hol egyéb edények közt két hatalmas barna fazék foglalt helyet, csorgatott méz volt bennük, körülbelül száz fontnyi, egész nyári gyűjtése a Zsuzsánna méheinek.

A fazekak fölött egy polczon földgömb alaku puha, sárga viaszdarab állt. Zsuzsánna levette ezt s néhány vékony szeletet metszett le belőle. A szeleteket egy nagy vaskanálba rakta s azzal visszatérván a lakószobába, a tűzhely meleg hamujára helyezte a kanalat. Mihelyt a viasz annyira lágyult, hogy alakítani lehetett, összeragasztá az egyes darabokat. És most sokkal figyelmesebb lett az arcza. Alakítgatni kezdé a viaszt, s az eljárásból kitűnt, hogy valami előre elgondolt formát akar neki adni. E forma emberi volt.

Addig-addig melengette, tapasztgatta, szétmetszette, meg összeragasztá, le-levágott egy tagot, meg visszaillesztett, hogy végre, vagy negyed óra múlva, az alak meglehetősen hasonlított egy asszonyhoz s hat hüvelyk hosszú volt. Most az asztalra tette hűlni és keményedni. Maga pedig kezébe vette a gyertyát s fölment a lépcsőn, beteg kis fiához.

- Emlékszel-e rá, kedves fiam, mit viselt Eustacia ma délután még a fekete ruhán kívül?

- Egy piros szalagot a nyaka körül.

- Hát még?

- Semmit, csak szandal cipőt.

- Piros szalagot és szandal cipőt - mondá magában az asszony.

Nunsuch Zsuzsánna addig keresgélt, míg valami rikító veres pántlikadarabra akadt, a melyet levitt és az alak nyakára kötött. Aztán tintát, meg ludtollat kerítván elő az ablak közéből, feketére festé a viaszszobor lábait, körülbelül addig, ameddig a cipő fődte volna; s a boka környékén egymást keresztező vonalokat húzgált, a melyeknek amaz idők szandal szíjjait kellett képviselniök. Végre egy darab fekete rongyot kötött át a fejére, a mely homályosan emlékeztetett az asszonyok hajkötő szalagjára.

Zsuzsánna kinyújtott kezével eltartotta magától az alakot s meglepéssel, de mosoly nélkül szemlélgette. A ki a pusztá lakóit ismerte volna, annak bizonyosan Yeobright Eustacia ötlik eszébe e viaszbáb láttára.

Az asszony most egy tuczat gombostűt vesz elő az ablakpárkányon levő kosárból, régimódi hosszú, sárga tűket, a melyeknek a feje első használatkor le szokott hullani. Ezeket aztán egyenként az alakba kezdi tűzdelni, minden irányban s szemmel láthatóan kinezés céljából. Valami tizenöt volt már így beleszurkálva, némelyik a fejébe a viaszalaknak, mások a vállai-ba, a törzsébe, vagy fölfelé a talpába, úgy, hogy az egész báb telistele lett tűvel.

Zsuzsánna a tűzhöz fordult. Tőzezből volt az; s bár a nagy hamurakás, mely a tőzegtűzzel mindig együtt jár, kívülről sötétnek s kihaltak látszott, ha a vaslapáttal félre kaparta a színét az ember, belülről izzó zsarátnok vöröslött ki. Az asszony néhány darab friss tőzeget vett elő a kandallózugolyból s az eleven parázsra helyezte. Aztán a csiptetővel megfogva az Eustacia-alakot, a tűzbe tartá, s az lassanként olvadni, csepegni kezdett. S míg ezzel foglalatostkodva állt, ajkai folytonosan mormoltak valamit.

Különös értelmetlen duruzsolás volt az, a Miatyánk visszafelé, ez volt a szokásos varázsigé, mikor az ördög ellen akart valaki segítséget kérni. Zsuzsánna háromszor ismételte el a gyászos mondókát, s mire befejezte, a szobor már jócskán megkisebbedett. A tűzhelyre csepegő viaszból hosszú láng támadt, melynek görbe nyelve körül-körülnyaldosta az alakot, s mind mélyebben-mélyebben hatolt belé. Néha-néha a viaszszal leesett egy-egy tű is, a melyet aztán vörössé izzított a zsarátnok.

VIII. FEJEZET.

Eső, sötétség, aggódó utasok.

Mialatt Eustacia képmása semmivé olvadt, s a szép asszony maga a Blackbarrown álldogált és lelke az elhagyatottság örvényének egészen a fenekére merült, a hol kevesen jártak még olyan fiatal fővel mint ő, Yeobright egyedül ült a Blooms-Enden. Beváltotta Thomasinnak tett ígéretét, levelet küldött feleségének Fairwaytől, s most folyton növekvő nyugtalansággal leste visszajöttének valami jelét. Ha Eustacia még a Mistoveren volt, akkor legalább is választ kell küldenie azonnal a levélvivőtől, ámbár, hogy teljesen szabadjára hagyja, Clym azt mondta Fairwaynek, ne kérjen feleletet tőle. Ha mégis kapna, jöjjön vissza egyenest; ha pedig nem, akkor csak menjen haza, s ma éjjel már ne fáradjon a Blooms-Endre.

De Clym titokban többet remélt. Azt, hogy Eustacia nem fog írni - hiszen úgy is az volt a természete, hogy tett szó nélkül - hanem egyszer csak megjelenik maga.

Nagy bánatára alkonyatkor megeredt az eső, s heves szél támadt. Horzsolta, surolta a vihar a ház zegzugait, s a zápor öreg cseppjeit, mint valami borsószemeket verdeste az ablakhoz. Yeobright nyugtalanul járt föl s alá az üres szobában, apró forgácsokat dugdosott az ablakszárnyak alá, a küszöb és az ajtó közé, összébb nyomkodta az ólmot az ablakkarikákon, hogy elhallgattassa azokat a sajátságos neszeket, zajokat, a melyek majd itt, majd amott támadtak. Azok közé az éjszakák közé tartozott ez, a midőn az ó templomok falán kiszélesedik minden repedés, midőn a roskatag udvarházak mennyezetén kiujúlnak a régi foltok, s egy tenyérnyiből sok lábnnyira megnövekednek. A kerítés kis ajtaja a ház előtt folyvást ki-kinyílt, meg bezárult, de a mint Clym sóvárogva kitekintett, nem látott egy lelket sem, mintha a halottak láthatatlan árnyai járnának-kelnének ott az ő látogatására.

Tíz és tizenegy óra közt, mivel se Fairway, se más nem jött, lefeküdt, s mihamar álomba is merült, noha az aggodalom egy perczre sem hagyott neki békét. Álma azonban nem is vala mély, s mindjárt fölserkent arra a kopogtatásra, mely vagy egy órával később hangzott föl ajtaján. Fölkelt s kinézett az ablakon. Az eső szakadt s az előtte elterülő pusztaság halk sziszegő hangot adott a záporban. Nagyon sötét volt ahhoz, hogy valamit láthasson.

- Ki van itt - kiáltá.

Könnyű léptek hallatszottak a tornáczon s tisztán kivehette egy női hang szavait:

- Oh, Clym, gyere le és bocsáss be.

A vér fejébe szökött az izgalomtól. - Bizonyosan Eustacia - mormolá. - S ha úgy volt, most mindenesetre váratlanul érkezett.

Gyorsan világot gyújtott, felöltözött és lement. A mint kitérte az ajtót, a gyertya sugarai egy gondosan beburkolt asszony alakjára estek, a ki előre lépett.

- Thomasin! - kiáltott föl Clym leirhatatlanul csalódott hangon. - Thomasin! és ilyen éjszakán! Oh, hol van Eustacia?

Valóban Thomasin volt, csuron-vizesen, megrémülten és pihegve.

- Eustacia? Nem tudom, Clym; de talán sejtem - felelt az fölindúltan. - Bocsáss be, hadd pihenjek meg, majd megmagyarázom. Nagyon rosszat forralnak - férjem és Eustacia.

- Mit? az Isten szerelméért!

- Azt hiszem, az uram el akar hagyni, vagy valami borzasztót tesz - nem tudom, mit. Elmégy ugy-e Clym, s utána nézel. Senkim sincs rajtad kívül, a kire támaszkodjam. Eustacia nem jött még haza?

- Nem.

Thomasin lihegve folytatá: - akkor együtt akarnak elszökni. Damon ma este nyolcz óra tájt bejött hozzám, s egész hirtelen így szólt: «Tamsie, épen most jut eszembe, hogy el kell utaznom.» «Mikor?» kérdém. «Ma éjjel», felelt, «holnap újra itthon leszek». Aztán elment, készülődni kezdett, s többé ügyet sem vetett rám. Vártam, hogy meglátom, mikor indul, de nem indult, hanem tíz órakor bejött, s azt mondá: «Jobb lesz, ha lefekszel». Nem tudtam, mit tegyek, hát szót fogadtam. Talán azt gondolta, hogy elaludtam, mert egy fél óra múlva feljött s kinyitotta azt a tölgyfa szekrényt, a melyben a pénzt tartjuk, ha sok van otthon, s valami csomót vett ki, a mely azt hiszem, bankjegy lehetett, ámbár én nem is tudtam, hogy most pénz van ott. Ezt akkor kellett kihoznia a bankból, mikor a minap bent járt. Mire kellettek neki a bankjegyek, ha csak egy napra akar elmenni? Mikor lement, Eustacia jutott eszembe és az, hogy a múlt éjjel találkoztak - igen, tudom, hogy találkoztak, Clym, mert egy darabon követtem Damont; de nem akartam megmondani, mikor kérdezted, hogy rosszat ne gondolj fölöle, meg sem álmodtam, hogy a dolog ilyen komoly. Aztán nem tudtam tovább az ágyban maradni: fölkeltem, s mikor hallottam, hogy kiment az istállóba, azt gondoltam, eljövök hozzád s hírt adok neked. S így csöndesen lejöttem a lépcsőn és kiszöktem.

- Akkor még bizonyosan otthon volt, mikor eljöttél?

- Otthon. Leszel oly szíves, Clym, hogy elmégy s megkísérted rábírní, hogy ne menjen el? Az én szavamra nem sokat ád, s leráz a nyakáról a historiájával, hogy el kell utaznia, de holnap visszajön, meg más ilyenfélével; de én nem hiszem azt. Te bizonyosan tudsz hatni reá.

- Megyek - mondá Clym. - Oh, Eustacia!

Thomasin egy nagyocska csomagot tartott karjai közt, s most, hogy leült, kezdé kifelé göngyölgetni, mígnem egy gyermek tűnt elő a hüvely magvául, - szárazon, melegen, semmit sem tudva az utazásról vagy a rossz időről. Thomasin megcsókolta a gyermeket, s aztán talált időt arra is, hogy sírva fakadjon, a mint így szólt:

- Elhoztam a babát, mert féltem, hogy valami éri. Talán bele is hal a szegényke, de nem volt lelkem Rakhelre hagyni!

Clym sietve megigazgatta a tuskókat a tűzhelyen, föl piszkálta a parázst, a mely még nem aludt ki teljesen, s a fújtatóval lángra gyújtotta.

- Szárítsd meg magad - mondá. - Megyek és hozok még fát.

- Nem, nem - e miatt ne maradj. Csak eredj; eredj, kérlek.

Yeobright fölszaladt öltözékét befejezni. Míg oda volt, újabb kopogtatás hallatszott az ajtón. Most semmi sem kelté azt a látszatot, hogy Eustacia jöhet: a kopogtatást nehéz, lassú lépések előzték meg. Yeobright azt hívén, hogy valószínűleg Fairway hozott választ, újra lement és kinyitotta az ajtót.

- Drew kapitány? - mondá egy csuronvizes alakhoz.

- Itt van az unokám? - kérdezte a kapitány.

- Nincs.

- Hát hol van?

- Nem tudom.
- De tudnia kellene - hisz ön férje.
- Csupán névleges, a mint látszik - felelt Clym növekvő izgalommal. - Azt hiszem, ma éjjel meg akar szökni Wildevevel. Épen abban járok, hogy utána nézzek.
- Az én házamból elment, körülbelül egy félórával ezelőtt. Ki ül itt?
- Unokahugom, Thomasin.

A kapitány szórakozottan hajolt meg a fiatal asszony előtt. - Csak még rosszabb ne legyen belőle a szökésnél - mondá.

- Rosszabb? Egy feleség tehet már rosszabbat annál?
- Bizony, nekem különös dolgot beszéltek. Hogy indulóban voltam Eustaciát keresni, felkiáltottam Charleyt, a kocsisomat. A minap eltűntek a pisztolyaim.
- A pisztolyai?

- Akkor azt mondta a fiu, hogy tisztítani vitte. Most megvallotta, hogy azért vitte le, mert Eustacia nagyon is érdeklődve szemlélgette őket, s később maga is bevallotta Charleynak, hogy magát akarta elemészteni velők; a fiuval titoktartást fogadtatott, s megígérte neki, hogy sohase gondol ilyesmire többé! Én nem igen hiszem, hogy legyen valaha bátorsága hozzá, de látszik, hogy motoszkált valami a fejében, s a ki egyszer erre az útra botlik, rátéved az arra másszor is.

- Hol vannak a pisztolyok?

- Elzárva jól. Oh nem, azokhoz bizonyosan nem jut többé. De nem csak golyóval lehet megszabadulni az élettől. Min tudtak önök olyan keserűen összekapni, hogy ilyenek jussanak az eszébe? Nagyon meg kellett őt bántania. Nos, nekem sohasem volt inyenre ez a házasság, és igazam volt benne.

- Jön velem? - kérde Yeobright, figyelmen kívül hagyva a kapitány utóbbi megjegyzését. - Ha igen, majd útközben elmondhatom, min pöröltünk össze.

- Hát hova?

- Wildevehez - biztosra veszem. Eustacia is oda indult.

Thomasin is közbeszólt, még mindig sirt:

- Damon azt mondta, csak valami rövid útja akadt hirtelen; de akkor mire kellett neki annyi pénz? Oh Clym, mi lesz ebből? Szegény piczike gyermekem, félek nem sokára nem lesz apád!

- Indulok - szólt Clym, kilépve a tornácra.

- Nagyon szeretnék önnel menni - mondá az öreg habozva. - De tartok tőle, hogy lábaim fölmondanak a szolgálatot e kegyetlen éjtszakán. Nem vagyok már az, a ki hajdan voltam. Ha szökési tervök meghiusul, Eustacia bizonyosan visszajő hozzám, s otthon kellennem, hogy fogadjam. De bármint legyen is, nem tudnék elmenni most a *Jámbor asszony*hoz, s ezzel vége. Megyek egyenest haza.

- Talán legjobb is lesz - felelt Clym. - Thomasin, szárítsd meg ruháidat s tedd kényelembe magad.

Azzal bezárta maguk után az ajtót s az öreg emberrel együtt elhagyta a házat. A kapitány a kapun kívül elvált tőle s a középső ösvényre tért, a mely Mistovernek vezetett. Clym a jobb kézre eső csapásra fordult, a korcsma felé.

Thomasin egyedül maradván, levetette vizes felső ruháit, a gyermeket fölvitte Clym ágyába, s aztán újra lejött a nappali szobába, a hol hatalmas tüzet rakott és szárítkozni kezdett. A láng egész a kéményig föl-fölcsapott, s kényelmes, barátságos színt adott a szobának, a mit még elevenebbé tett az odakint dühöngő vihar, a mely meg-megrázta az ablaktáblákat, a kéményen át halk, különös sóhajtásokat hallatott, amelyek úgy hangzottak, mint valami tragédia prologusai.

De Thomasinnak csak legkisebb része volt jelen a szobában, szíve odafönt tanyázott alvó kis leánykája körül, elméje pedig Clymot követte útjában. Mikor már jó darabig folytatta ezt a képzeletbeli utazást, tűrhetetlenül kezdte érezni, mily ólomlábban halad az idő. De csak ült tovább. Aztán eljött a pillanat, midőn alig tudott már tovább ülni, s gúnynak tünt föl előtte a saját türelme, ha arra gondolt, hogy Clym még aligha érte el a korcsmát. Végre fölment gyermekéhez. A kis leányka mélyen aludt; de Thomasin képzeletét annyira elfoglalták azok a rémes események, a melyek most odahaza történhetnek, a nem-látottak annyira fölülkerekedtek a látottakon, hogy nem tudott tovább bent maradni. Le kellett mennie és kinyitnia az ajtót. Az eső még folyvást esett, s a mint a gyertya világított a közeli cseppekre, úgy tüntek azok föl a sötét háttéren, mint valami csillogó nyílvevesszők. Ebbe a mediumba bemerülni ugyanaz volt, mint levegővel hígított víztengerbe merülni. De a nehézség e pillanatban csak még kíváncsabbá tette előtte a hazamenetelt; akármi jobb volt, mint ez a feszültség. - Ide is milyen jól eljöttem - mondá magában - miért ne tudnék vissza is menni? Hiba, hogy otthon nem vagyok.

Gyorsan lehozta a gyermeket, bepólyálta, magát is beburkolta, úgy a mint előbb volt, a tüzet elfödte hamuval, hogy valami baj ne lehessen belőle, s aztán kijött a szabadba. Egy pillanatra megállt, hogy régi, megszokott helyére, az ajtóparkány mögé tegye a kulcsot, aztán határozottan fordult szembe az eget-földet borító fekete éjtszakával, s a másik pillanatban már középebe merült. Képzeletét más dolgok foglalván le, sem az éj, sem a vihar nem volt félelmes előtte, s helyzetét csupán kényelmetlennek találta.

Csakhamar leért a blooms-endi völgybe s áthaladt a domb hullámos oldalán. A szél füttyölve nyargalt végig a pusztá fölött, mintha örömét találná benne, hogy ilyen magához illő éjtszakára talált. Útja néha mély hajlásokba vezette Thomasint, a hol lucskos páfránybozótok közt kellett elhaladnia, a melyek teljesen kiszáradtak ugyan már, de még egyenesen állottak, s úgy fogták körül, mint valami tó. A hol nagyon is magasak voltak, magasra emelte a csecsemőt, hogy fölül legyen vizes lombjaikon. A halmok ormain erősen, akadálytalanul fűjt a szél, s az esőcseppek vízszintesen röpködtek, minden észrevehető hajlás nélkül, úgy hogy lehetetlen volt elképzelni, hol szakadtak le a felhő kebeléről. Itt gondolni sem lehetett önvédelemre, s egyes cseppek úgy hatoltak ruhájába, mint Szent Sebestyén testébe a nyílvevesszők. A mocsarakat fölismerhetővé tette előtte valami jellemző ködös, halavány szín, s így ki tudta kerülni azokat, noha kevésbé fekete környezet mellett ezek magok is bizvást képviselhették volna a sötétséget.

S Thomasin még sem bánta meg, hogy elindult. Ő előtte nem volt démonokkal telve a levegő, s gonosz szellemekkel minden kis lomb, minden bokor, mint Eustacia előtt. Az esőcseppek, a melyek arczába csapódtak, nem skorpiók voltak, csupán prózai esőcseppek; s az Egdon nem volt valami ismeretlen szörnyeteg, csak egy lelketlen nyílt mező. A mitől félt e helyen, józanul félt, s a mit nem szeretett rajta, érthető okokból nem szerette. Most nedves, viharos tájéknak tünt föl előtte a pusztá, a melyen sok kellemetlenséget kell átélni a gyaloglónak, a ki hozzá még az utat is elvétheti és meg is hűlhet.

Ha jól ismeri az ösvényt az ember, ily időben nem igen nehéz megmaradni rajta, mert hozzá szokik és megérzi a láb, de ha egyszer elveszítette, meg nem leli többé. Minthogy gondolatai mindig a gyermekén jártak, s így a külvilágra nem igen figyelt, végre is eltért a csapásról. Ez a baleset egy nyílt lejtőn történt, mintegy kétharmadán az útnak. Meg sem kísérelte azt a reménytelennek látszó vállalatot, hogy ide s tova bolyongva e vékony fonálra újra ráakadjon, hanem csak haladt tovább előre. Általános helyismeretére bízta magát, a mely oly nagy volt, hogy a Clymé sem igen múlta felül, s talán maguké a pusztai vad ponyké sem.

Végre egy völgybe érkezett, s az esőn keresztül gyöngé, halvány világosságot vett észre, a melynek alakja egy nyitott ajtó hosszukás formáját mutatta. Azonnal rájött, hogy ház e tájon nincsen, s az ajtó magassága a föld felett csakhamar egészen tisztába hozta előtte a tüneményt.

- Nini! ez bizonyosan Venn Diggory kocsija - mondá. Tudta, hogy Venn, ha e tájon tartózkodik, gyakran szokott egy bizonyos félreeső sarokban meghúzódni a Blackbarrow közelében; s mindjárt sejté, hogy most erre a mystikus tanyára bukkant. Elméjében az a kérdés merült föl: vajon kérjen-e Venntől útbaigazítást vagy nem. Aggodalma, hogy hazajuthasson már, rábírta, hogy segélyül hívja, nem törődve azzal, mily különös dolog lesz ily helyen, ily időben kerülni szemei elé. De a mint e szándékával a szekérhez ért s benézett az ajtón, észrevette, hogy senki sincs belül; különben kétségtelen volt, hogy a kocsi a festékesé. A kályhában égett a tűz, s a lámpa egy szegen függött. A padlót, az ajtó körül, beeste az eső, de csak kevésbé, a mi nyilván mutatta, hogy nem rég lehet nyitva.

Míg itt állt, bizonytalanul nézegetve befelé, háta mögött a sötétségből feléje haladó lépteket hallott; megfordulva egy jól ismert alakot pillantott meg, gypju ruhába öltözve, vörösen tetétől-talpig; a lámpa sugarai sűrű esőfátyolon keresztül hullottak reá.

- Azt hittem, hogy lement ön a lejtőn - mondá a nélkül, hogy a nő arczára tekintene. - Hogy jött ide vissza megint?

- Diggory? - mondá Thomasin halkan.

- Kicsoda ön? - kérde Venn, még mindig idegenül. - S miért sírt úgy az imént?

- Oh, Diggory, hát nem ismer rám? - szólt az asszony. - Különben nem is csuda, úgy be vagyok pólyálva. Mit mond? Én nem sírtam itt s nem is voltam itt előbb.

Venn közelebb jött, míg a lámpánál szemügyre vehette Thomasint.

- Wildevené! - kiáltott meglepetve. Mily idő a találkozásra! És a gyermek is! Micsoda szörnyű esemény hozhatta ki önt e rettenetes éjtszakán?

Thomasin nem tudott mindjárt felelni; s Venn a nélkül, hogy engedelmet kérne rá, kocsijába szökött, s karjánál fogva maga után vonta Thomasint.

- Mi történt? - folytatá újra, a mint belül voltak.

- Blooms-Endből jövet eltévedtem, s nagyon sietek hazafelé. Legyen szíves útbaigazítani. Nagy ügyetlenség tőlem, hogy az Egdonon sem tudom a járást, s nem is értem, hogy tévedhettem el. Kérem igazítson útba mindjárt.

- Azonnal, természetesen. Én is vele megyek. De ön volt itt az imént, Wildevené asszony?

- Én épen e perczen érkeztem.

- Különös. Öt percczel ezelőtt itt aludtam, az ajtót bezártam a rossz idő miatt, s egyszerre csak asszonysírást hallok. Kinyitom az ajtót, kitarom a lámpát, s egy asszony ötlök a szemembe; félre fordult, mikor a világosság rá esett, aztán lesietett a domboldalon. Én fölakasztottam

a lámpát, ruháimat hirtelen magamra szedtem, kíváncsian próbáltam követni egy pár lépésre, de hiába, nem tudtam meglátni többé!

- Talán valamelyik pusztai asszony volt, hazafelé ment.

- Nem, semmiesetre. Nagyon késő van. A ruhája, miközben ment, úgy suhogott, a hogy csak selyemruha szokott.

- Akkor én nem lehettem. Az én ruhám nem selyem, a mint látja... Nem a Mistover és a korcsma közti vonalba esik ez a hely?

- De igen, körülbelől abba.

- Ah, talán ő volt! Diggory, rögtön mennem kell.

S azzal leszökött a kocsiból, mielőtt Venn észrevette volna; Venn aztán leakasztotta a lámpát és utána ugrott.

- Viszem én a gyermeket - mondá. - Ön bizonyára kifáradt már belé.

Thomasin habozott egy pillanatig s aztán Venn kezébe tette a gyermeket.

- Csak meg ne szorítsa, Diggory - mondá - vagy meg ne sértse a kis karját; s a kendőt fogja hozzá feszesen, így ni, hogy az eső be ne menjen rajta.

- Jó, jó - felelt Venn komolyan. - Mintha tudnék én megsérteni akármit, a mi az öné.

- Csak úgy gondoltam, hogy véletlenül - mondá Thomasin.

- A gyermeket nem igen éri az eső, hanem ön alaposan megázott - jegyzé meg a festékes, a mint behúzván az ajtót, hogy belakatolja, észrevette a padlón a vízgyűrűt, mely a Thomasin ruhájáról csorgott alá.

Thomasin nyomon követte Vennt, a mint az, hol jobbra, hol balra ki-kitért, hogy elkerülje a nagyobb bokrokat, vagy meg-megállt olykor, s eltakarva a lámpát, válla fölött hátratekintett, hogy tájékozza magát a Blackbarrow helyzetéről, mert annak pontosan a hátuk mögött kellett esni, ha egyenes úton akartak haladni.

- Bizonyos benne, hogy a gyermekre nem eshetik az eső?

- Egészen bizonyos vagyok. Szabad kérdenem, hány éves a fiucska, asszonyom?

- Fiucska! - mondá Thomasin szemrehányóan. - Hisz láthatja, hogy leány. Idestova két hónapos lesz. Mennyire vagyunk a korcsmától?

- Valamivel távolabb egy negyedmérföldnél.

- Nem mehetnénk egy kissé gyorsabban?

- Attól féltem, hogy terhére lesz.

- Csak siessünk, bár mielőbb ott lehetnék. Ah, ott valami ablak világít.

- Nem ablak lesz az. Egy gig-lámpa, hacsak nagyon nem csalódom.

- Oh! - szólt Thomasin kétségbeesve. - Csak előbb tudtam volna haza érni - adja ide a babát, Diggory - most már visszamehet.

- Haza kell kísérenem egészen - felelt Venn. - Azon fény közt és köztünk egy mocsár van, s ön bizonyára bele esnék, ha én el nem vezetném mellette.

- De a világ a korcsmából jön, s az előtt nincsen mocsár.

- Nem, a világ néhány száz lépésnyire van a korcsmától.
- Mindegy - viszonzá sietve Thomasin. - Csak tartsunk a világnak s nem a korcsmának.
- Nem bánom - mondá Venn engedelmeskedve, s egy kis szünet után hozzátette: - Szeretném tudni, micsoda nagy baj van most a levegőben. Azt hiszem, azt már tudja, hogy bízhatik bennem.
- Vannak dolgok, a melyeket nem lehet... nem lehet elmondani... s Thomasin hangja elfogódott és egy szónak sem volt ura többé.

IX. FEJEZET.

Sóhajtások és hangok összevezérlik a bolyongókat.

Wildeve, a mint nyolcz órakor Eustacia jeladását a halomról észrevette, tüstént hozzáfogott a készülétekhez, hogy segélyére lehessen a szökésben. Egy kissé zavarban volt s az a mód, a hogy Thomasint utazási szándékáról értesítette, maga elég volt arra, hogy feleségében gyanut ébresszen. Mikor Thomasin lefeküdt, összeszedett egyet-mást, a mire szüksége lehetett, s aztán fölment a pénzes szekrényhez. Tudta, hogy Eustacia sehová sem mehet pénz nélkül, s gyanakodott, hogy titkolván útra készülődését, nem igen láthatta el magát ezzel, azért elhatározta, hogy annyit ad neki, a mennyit csak nélkülözhet. Takaros kis összeg volt az bankókban, a melyet az örökségből az átköltözés esetleges költségeire vett magához.

Aztán benézett az istállóba és a kocsiszínbe, hogy személyesen győződjék meg, vajon a ló, a gig és a szerszámok elég jó állapotban vannak-e egy hosszú utazáshoz. Közel egy fél óra telt ebbe, s mikor a házba visszatért, esze ágában sem fordult meg, hogy Thomasin talán még nem feküdt le. A kocsisnak azt mondta, hogy ne keljen föl; ő három vagy négy órakor fog indulni. Ez is elég szokatlan óra volt, de mégis kevésbé föltűnő, mint a megállapított éjjeli idő. Wildeve gondolt rá, hogy az egész dolgot elmondja a feleségének, de félt a következményektől, s abban állapodott meg, hogy nem is szól róla visszajöttéig, akkor úgy is el kell beszélnie, de egyúttal túl lesz már mindenen. S magok a tények fogják bizonyítani, habár különösek lesznek is, hogy együttlésükre nem gondoltak.

Végre minden elcsöndesedett s neki nem volt más dolga, mint várakozni. De semmiképen sem tudott szabadulni a levertségtől, melyet Eustaciával való utolsó találkozása óta érzett. Ez volt az ő helyzetében az, a mit pénzzel nem lehetett meg gyógyítani. Elhitette magával, hogy tisztességgel járni el saját szelíd kis feleségével szemben, s lovagiasnak lenni egy másik asszony iránt, nemcsak lehetséges, de könnyű is: elhatározta, hogy magatartását teljesen az erény kanonjai szerint intézi, elfelejti szerelmét, segíteni fogja Eustaciát abban, hogy eltávozzék, de míg ezzel foglalatoskodott, tulajdonképen mind erősebben vette hatalmába a varázs, melyet ama nő gyakorolt reá. Az volt ugyan a terve, hogy teljesen az Eustacia utasításaihoz tartja magát, leteszi, a hol kívánja, s ott hagyja, a hol akarja, de azért szíve hevesebben dobogott, a mint arra a gyönyörűségre gondolt, hogy találkozni fog vele.

Nem akarta engedni, hogy elhatározása és reményei még tovább is folytassák e küzdelmet lelkében, s húsz percczel tizenkét óra előtt újra kiment csöndesen az istállóba, fölszerszámozta lovát és meggyújtotta a lámpákat; s zablájánál fogva a lovat, a fedett kocsival, kivezette az udvartól egy helyre, az országút mellé, valami negyven-ötven lépésnyire a korcsmától.

Itt várakozott, a hol egy magas töltés védte némileg a szakadó eső ellen. Az út színén, a lámpa fényében a laza fővényt s apró kavicsokat tánczoltatta, zörögtette a szél, míg aztán ott hagyva őket apró halmokban, a bokrokon át besivített a sötétségbe. Csupán egyetlen zaj hallatszott még a szél zúgásán kívül e helyen, egy zsilip bömbölése néhány lépéssel odább, ott, a hol az út legközelebb hajlott ahhoz a folyóhoz, mely ez irányban a pusztá határát képezte.

Tökéletes csöndben álldogált itt Wildeve egy darabig, mígnem azt kezdte hinni, hogy éjjel már elmúlt. Erős kétsége támadt, hogy vajon Eustacia lejön-e ilyen időben; mégis, ismerve az ő természetét, azt hitte, hogy igen.

- Szegényke, épen az ő sorsához illő idő! - mormolá.

Végre a lámpa felé fordult, s megnézte óráját. Meglepetésére éjfél csaknem egy negyed órával elmúlt. Most már kívánta, hogy bár a kanyargós országúton elment volna Mistoverbe, a mely tervet előbb azért nem tartott jónak, mert az nagyon hosszú volt a halmon átvezető gyalogsvényhez képest, s mert a lóra még úgy is nagy út várt.

E pillanatban közeledő léptek zaját hallotta, de az érkező nem a lámpafény irányában jött s nem volt látható. A gyalogos megállt s aztán megint közelített.

- Ön az, Eustacia? - kérde Wildeve.

Az alak előlépett s a lámpafényben Clym jelent meg, csillogva a nedvességtől; Wildeve rögtön fölismerte, ellenben őt, a ki a lámpa mögött állt, nem ismerte föl egyszerre Yeobright.

Megállt egy kissé, mintha azon tűnődne, hogy vajon ennek a várakozó fogatnak lehet-e valami köze az ő felesége szökéséhez vagy nem. Yeobright föltünése egyszerre száműzte Wildeve józanabb érzéseit, s ama halálos ellenséget látta benne újra, a kitől Eustaciát meg kell szabadítani minden áron. Wildeve tehát nem beszélt, azt remélve, hogy Clym minden különösebb tudakozódás nélkül fog elhaladni mellette.

Mialatt mind a ketten így habozva állottak, egy tompa hang ütötte meg füleiket, a vihar és szél zúgásán keresztül. A hang eredetét nem lehetett félreérteni - emberi test zuhant a közeli folyóba s úgy tetszett nem messzi a zsiliptól.

Mindketten megdöbbentek.

- Ur Isten? talán Eustacia? - mondá Clym.

- Miért lenne Eustacia? - kérde Wildeve, ijedtében elfeledve, hogy eddig titkolta kilétét.

- Ah ön az, gazember? - kiáltá Yeobright. - Miért lenne ő? Mert a múlt héten már véget vetett volna az életének, ha módjában lett volna. Vigyázni kellett volna rá. Vegye a másik lámpát és jöjjön velem.

Yeobright megragadta a felőle eső lámpát s azzal elsietett; Wildeve annyi időt sem vett, hogy a másik lámpát kiakassza, hanem néhány lépés késedelemmel utána eredt Clymnek az út mentében a zsilip felé.

A Shadwater-zsilip lábánál egy széles köralakú medencze terült el, valami tizenöt láb átmérőjű; a vizet tíz hatalmas ajtó eresztette belé, a melyeket fogaskerekekkel lehetett fölemelni és leeresztetni. A part téglával volt kirakva, hogy ki ne moshassa a víz; de télen néha akkora volt a folyó ereje, hogy így is pandalt ásott a falba, a mely aztán mindenestől beömlött a mélységbe. Yeobright a zsiliphez ért, a mely tetejétől alapjáig rengett a rohanó árban. A medenczében csupán a hullámokon tánczoló tajték volt kivehető. A padlóra lépett, mely a folyón átvezetett s a korlátba fogózva, hogy a szél le ne dobja, áthaladt a másik partra. Itt a falhoz dőlt s leeresztette a lámpát, de semmit sem látott azon az örvényen kívül, melyet a visszatérő áradat okozott.

Wildeve ezalatt az előbbi parthoz ért. Yeobright lámpája lobogó, rezgő fényt vetett a zsilip-medencze fölé, s a korcsmáros szeme előtt megvilágítja a zsilipajtókon átözönlő kavargó hullámokat. E szakadozott, fodros tükrön keresztül egy sötét test úszott lassan fölfelé az egyik visszatérő árral.

- Oh kedvesem! - kiáltá Wildeve kétségbeesett hangon; s a nélkül, hogy elég lélekjelenléte lett volna, csak téli kabátját is ledobni, beleveté magát a forrongó mélységbe.

Most már Yeobright is észrevette a vízen lebegő testet; s Wildeve ugrásából azt következtette, hogy emberéletet kell megmenteni, maga is utána akart szökni. Hirtelen azonban jobb

gondolatra tért, egy gerendához támasztotta a lámpát, hogy egyenesen álljon s lefelé szaladva a medence alacsonyabb széléhez, a hol nem volt kifalazva, beleugrott, s gázolni kezdett fölfelé, a merre a víz mélyebb volt. Itt tüstént elkapta az ár, s vitte körül a medence közepe felé, a hol Wildevét már küszködni látta a habokkal.

Mindez néhány pillanat műve volt, s Venn és Thomasin ezalatt már a pusztá alacsonyabb sarkán, a fény iránya felé tartottak. Ahhoz nem voltak elég közel, hogy a zuhanást hallják, de látták, hogy a kocsilámpát tova viszik, s vigyázták annak haladását az út mentén. Mihelyt a kocsinhoz értek, Venn mindjárt sejté, hogy valami váratlan dolog történhetett, és sietve indult a mozgó világ után. Gyorsabban haladt, mint Thomasin, s így egyedül ért a zsiliphez.

A lámpa, melyet Clym a gerendához támasztott, még világított, s a festékes valami mozduatlan, lebegő tárgyat vett észre a víz színén. Minthogy a gyermek nála volt, tüstént visszafutott Thomasinhoz.

- Kérem, vegye el a gyermeket - mondá sebesen. - Szaladjon vele haza, költse fel a kocsist s küldje ide, meg mást is, a kit csak talál. Valaki beleesett a medenczébe.

Thomasin elvette a gyermeket és futott. Mikor a fedett kocsinhoz ért, a ló, ámbár egészen pihent volt, mozdulatlanul állott, mintha sejtene a szerencsétlenséget. Thomasin észrevette, hogy ez az ő fogatuk. Csaknem elájult, s egy lépést sem lett volna képes tovább tenni, ha csak az a tudat, hogy kis leányát kell oltalmaznia, bámulatos önuralmat nem öntött volna lelkébe. Ilyen kétségbeesett állapotban lépett be a házba, biztos helyre tette a gyermeket, felköltötte a fiut és a szolgát, s kiszaladt, hogy a szomszéd viskókba hírt adjon.

Diggory visszatérve a medenczéhez, észrevette, hogy a keskeny felső rácsok ki vannak szedve. Egy közülök ott feküdt a gyepen, s azt hóna alá véve, lámpájával kezében belépett a medenczébe, épen úgy, mint előbb Clym. A mint mélyülni kezdett a víz, fölvetette magát a rácsra, s így felszínen maradhatott, a meddig akart. Egyik kezében a lámpát tartotta, s lábával kormányozva magát körül-körül keringett a medenczében, hol fölfelé vitte a visszatérő áramtól, hol ismét lefelé az örvény közepébe.

Eleinte semmit sem látott. Aztán a csillogó örvény tetején, a fehér tajték között egy gazdátlan női kalapot vett észre. Most a baloldali fal mellett akart kutatni, mikor csaknem szorosan mellette valami bukkant föl a mélyből. Nem asszony volt az, a mint várta, hanem férfi. A festékes fogai közé vette a lámpa gyűrűjét, megragadta az úszó ember gallérját s szabad karjával a rácsba kapaszkodva, belevetette magát a legerősebb árba, a mely aztán az élettelen férfit, a rácsot és őt magát nyílsebesen vitte lefelé. Mihelyt megérezte, hogy lába a sekélyes fövényhez surlódik, fölállt s gázolva indult a partnak. Itt, a hol a víz körülbelől melléig ért, kihajította a rácsot s megpróbálta szárazra vonszolni az embert. Nagyon nehezen ment a dolog, s a festékes nagy meglepetéssel vette észre az okot. A boldogtalan ember lábait, a kit ki akart menteni, egy másik szerencsétlen tartotta szorosan átkarolva, a ki eddig teljesen a víz alatt volt.

E pillanatban megdobbant a szíve a futó lépések zajára, melyek feléje közeledtek, s a medence túlsó szélén két ember jelent meg; Thomasin küldte őket. Odaszaladtak Vennhez és segítettek neki kiemelni a halottnak látszó szerencsétleneket; elválasztották őket és lefektették a gyepre. A ki felül volt közülök, Yeobright vala, a másik, a ki teljesen lemerült, Wildevé.

- Most még át kell kutatni az egészet újra - mondá Venn. Egy asszony lesz benne valahol. Hozzatok egy rudat!

Egyik ember a pallóhoz ment, s leszakítá a korlátot. A festékes akkor harmad magával bement a vízbe; alól, mint előbb s egyesült erővel kutatni kezdtek a medenczében, befelé haladva, a legmélyebb táj felé. Venn nem tévedt, mikor úgy okoskodott, hogy a ki a vízbe esik, végre ide mossa az ár, mert alig haladt fele útjára a tónak, valami akadt a rúd elibe.

- Húzzátok errefelé! - mondá Venn. S azok húzták, egész közel, a lábaikhoz.

Venn eltűnt a hullámok közt; mikor újra fölbukkant, egy öl vizes ruhát tartott a karjai közt, a mely egy asszony hideg testét fedezte. Ez volt minden, a mi a szerencsétlen és kétségbeesett Eustaciából megmaradt.

Mikor a partra értek, ott találták Thomasint, a ki leirhatatlan bánattal hajolt a már ott fekvő két öntudatlan alak fölé. Közel vezették a lovat, a mennyire csak lehetett, s mindhármukat föltették a szekérre. Venn elől ment, karjával támogatta Thomasint, a másik két ember hátul, így értek a korcsmához.

Az egyik cseléd, a kit Thomasin felrázott volt álmából, gyorsan felöltözött, tüzet gerjesztett; a másik horkolhatott békén a ház hátuljában. Aztán behozták szegény Eustaciát, Clymot, Wildevet, lefektették őket a pokróczra, lábaikkal a tűz felé. Próbálgatták élesztgetni őket, a kocsi pedig elszalasztották orvosért. Úgy látszott azonban, hogy e szerencsétlenekben egy szikrája sem maradt az életnek. Végre Thomasin, a kinek kábultságát egyelőre izgatott tevékenység váltotta fel, egy üveget tartott a Clym czimpáihoz; Eustacianál és Wildevenél is próbálta már, de hiában. Yeobright felsóhajtott.

- Él! - kiáltott Thomasin.

Clym csakhamar egész tisztán lélekzett, s Thomasin újra meg újra ismételte férjénél élesztgetési kísérleteit, de az nem adott életjelt. Igen valószínűnek látszott, hogy ő és Eustacia már kívül vannak a földi ébresztő szerek hatásán. De azért kísérleteikkel nem hagytak föl, míg az orvos meg nem érkezett, akkor aztán egyenként fölhordták őket az emeletre s meleg ágyakba fektették.

Venn mihamar fölmentve érzé magát minden további segédkezéstől, s elindult hazafelé. Szinte nehezére esett valónak tartania e különös catastrophát abban a családban, a mely őt annyira érdekelte. Biztosra vette, hogy Thomasint összetöri a hirtelen és borzasztó szerencsétlenség. A szilárdlelkű, okos Yeobrightné nem él már, hogy e nagy megpróbáltatásban támogassa szelíd kis hugát; elfogulatlan néző ugyan nem tartotta volna valami nagy szerencsétlenségnek oly férj halálát, a minő Wildeve volt, de azért kétségtelennek látszott, hogy Thomasint ez a csapás földre sújtja. A mi őt magát illeti, neki nem állt jogában, hogy fölmenjen hozzá s így nem volt oka sem arra, hogy ott maradjon abban a házban, a melyben voltaképen idegen.

Visszatért a pusztán át szekéréhez. A tűz még nem aludt ki, s minden úgy volt, mint elmentekor. Eszébe jutott, hogy ruhája facsaró víz s olyan nehéz, mint az ólom. Levetette hát, kiterítette a kályha mellé, aztán lefeküdt. De álom sehogysem jött szemére, mind csak az járt a fejében, mennyire fölvan most fordulva az a ház, a melyet elhagyott; kárhoztatta magát, a miért eljött, más ruhát vett, bezárta az ajtót s ismét a korcsma felé sietett. Az eső ömlött akkor is, mikor a konyhába lépett. A tűzhelyről ragyogó fény áradt szét, s két asszony tett-vett körülötte, az egyik Dowden Olly volt.

- Hogy vannak? - kérdé Venn aggodalmas suttogással.

- Yeobright úr jobbacskán van, de Yeobrightné meg Wildeve sohasem ébrednek föl többet. Az orvos azt mondja, mire kihúzták őket, már végők volt.

- Bizony gondoltam magam is. Hát a tekintetes asszony?

- Meg van szegény valahogy. Az orvos jól bepólyáltatta pokróczba-mibe, majd is olyan vizes volt, mintha őt is a folyóból húzták volna ki. A kigyelmed ruhája sem látszik valami száraznak.

- Nem tesz semmit. Ruhát váltottam azóta. Csak most áztam meg egy kicsit, hogy jöttem.

- Álljon oda a tűzhöz. A tekintetes asszony azt mondta, hogy mindenben kedvére tegyünk kigyelmednek, a mit csak kíván, oszt' igen sajnálta, hogy itt hagyott volt bennünket.

Venn közelebb lépett a tűzhelyhez s elmerülve nézett a lángokba. Ruhája párolgott, s a gőz a füsttel együtt szállott fölfelé, ő pedig azokra gondolt, a kik oda fönt az emeleten voltak. Kettő azok közül halott, egy alig szabadult ki a halál torkából, a negyedik beteg és özvegy. Utoljára akkor járt ő itten, mikor a koczkajáték folyt, mikor Wildeve élt és virágzott, Thomasin derült lélekkel tett-vett a szomszéd szobában; Yeobright és Eustacia épen az idétt keltek össze, s Yeobrightné a Blooms-Enden tölté napjait. Úgy tetszett akkor, hogy ez az állapot legalább vagy húsz esztendőre szól. S ime, az egész társaságból ő az egyetlen a kinek viszonyai nem változtak meg lényegesen.

Míg így tűnődött, léptek zaja hallatszott a lépcsőn. A dajka jött, egy csomó nedves papirost tartott a kezében. Úgy el volt foglalva vele, hogy alig vette észre Vennt. Egyik szekrényből madzagot vett elő, aztán kijebb húzta a tűzhelyen a vasmacskát, a madzagot hozzákötözte, s ráteregette a nedves papirdarabokat.

- Mik azok? - kérde Venn.

- A szegény tekintetes úr bankói. A zsebiben találták, mikor levetkeztették.

- Akkor hát hosszabb útra készült - mondá Venn.

- Azt csak a jó Isten tudja.

Vennek nem volt kedve eltávozni, hisz e fődél fedte mindazt, a mi őt a világon érdekelte. Mivel az éjjel nem aludt a házban senki sem azon a két emberen kívül, a kik örökre elaludtak, nem is volt semmi ok arra, hogy elmenjen. Behúzódott rendes ülőhelyére a kandalló zugolyába s onnan nézte-nézte, hogyan száll a bankókból a pára fölfelé, s hogyan libegnek azok a kémény léghezamában, mígnem nyirkosságuk eltűnik és szárazak, ropogósak lesznek megint. Akkor a dajka újra előjött, leszedte őket, összehajtogatta, s fölvitte az emeletre. Aztán megjelent a doktor is a lépcsőn, látszott rajta, hogy itt nincs mit tennie többé, fölhúzta a keztyűjét s kiment, lova dobogása is csakhamar elhalt az úton.

Négy órakor halkan kopogtattak az ajtón. Charley lépett be, a kit Drew kapitány küldött kérdezősködni, van-e valami hír Eustaciáról. A leány, a ki beeresztette, úgy nézett rá, mint a ki nem tudja, mit válaszoljon. Odavezette a festékeshez:

- Tessék elmondani neki.

Venn elmondta. Charley felelete csupán egy elhaló, határozatlan hang volt. Egy kis ideig mozdulatlanul állott, aztán görcsösen kitört:

- Megláthatom-e még egyszer?

- Azt hiszem, meg - szólta Diggory komolyan. - De talán jobb lenne, ha előbb hazaszaladnál hírt vinni a gazdádnak.

- Megyek, megyek. Csak szeretném látni még egyetlenegyszer.

- Megláthatod - felelt egy csendes hang a háta mögött; mindketten visszanéztek, s a derengő világításban egy vékony, sáppadt, csaknem kísértetszerű alakot pillantottak meg, a ki pokróczba volt burkolva, s olyan volt, mint a sírjából jövő Lázár.

Yeobright vala az. Se Venn, se Charley nem szólt és Clym folytatá:

- Megláthatod. Elég idő lesz még elmondani Drew kapitánynak majd ha megvirrad. Megnézi ön is, úgy-e Diggory. Nagyon szép most az arcza.

Venn feleletül fölállott, s követte Yeobrightot a lépcső aljáig, ott levetették a cipőiket. Aztán fölkiérték Clymot az emeletre, a hol egy gyertya világított, azt Clym a kezébe fogta s a szomszéd szobába vezette őket. Itt az ágy mellé lépett és visszahajtotta a lepedőt.

Egy szó nélkül nézték mindhárman Eustaciát, a ki így halottaiban szebb volt, mint élteben bármikor. Arcza nem annyira sáppadt volt, mint fehér, s nem is csupán fehér, csaknem fényt hintett a szobában. Finom metszésű ajkán kellem honolt; mintha a büszkeség épen az imént arra készítette volna, hogy hallgasson el. Az örök fagy abban a pillanatban lepte meg, mikor fölindulása lemondássá válóban volt. Fekete haja ziláltabban hullott alá, mint valaha, s erdő gyanánt vette körül homlokát. Megjelenésének az az előkelősége, a mely egy kisfalusi leánynál szinte visszásnak tetszett, itt végre szerencsés művészi háttért kapott.

Egyikőjük sem szólalt meg, mígnem Clym letakarta újra és félrefordult.

- Jöjjenek be ide is - mondá.

A kis benyílóba léptek, ott egy keskenyebb ágyon feküdt egy másik alak - Wildeve. Az ő arcza nem volt olyan nyugalmas, mint Eustaciáé, de ugyanaz a ragyogó ifjúság szállott arra is, s a legelfogultabb szemlélőnek is éreznie kellett, hogy ez az ember magasabb sorsra volt teremtve, mint a minő osztályrészéül jutott. A halálküzdelemnek nyoma csak az újjai hegyén látszott, a melyek kisebesedtek, mikor kétségbeesve iparkodott belekapaszkodni a medencze falába.

Yeobright magatartása olyan nyugodt volt, s olyan keveset beszélt, hogy Venn azt hitte, bele is törődött ebbe a csapásba. Csak akkor látszott aztán, hogy milyen a lelki állapota, mikor újra elhagyták a szobát, s a lépcsőhöz mentek. Itt szinte eszelős mosolygással, fejével intve azon szoba felé, melyben Eustacia feküdt, így szólott:

- Ő a második asszony, a kit az idén megöltem. Nagy részem volt az anyám halálában is, s az övét egyedül én okoztam.

- Hogyan? - kérdé Venn.

- Kemény szavakat mondtam neki, s elhagyott. Csak akkor híttam már vissza, mikor késő volt. Nekem kellett volna tulajdonkép a vízbe fojtanom magam. Mennyivel jobb lett volna, ha engem borít el a hullám, őt meg fölveti. De én tölem meg van tagadva a halál. A kiknek életben kellett volna maradniok, halva fekszenek, s én élek ma is.

- De hogy vádolhatja magát ilyen bűnökkel? - szólt közbe Venn. - Épen úgy mondhatná azt is, hogy a szülék a vétkesek, ha gyermekek gyilkol, mert hiszen nélkülök sohasem született volna meg.

- Igaza van Venn, de ön nem ismer minden részletet. Ha az Úrnak tetszett volna magához venni, nagyon jól járt volna vele mindenki. De már kezdem megszokni azt a szörnyű gondolatot, hogy élnem kell. Azt mondják, jön idő, mikor az ember már csak nevet minden szerencsétlenségen, mert régesrég ismerős vele. Nekem bizonyára nem kell sokáig várnom ezt az időt.

- Ön mindig jót akart - felelt Venn. - Nincs oka ily kétségbeesett beszédre.
- Nem kétségbeesett az, csak reménytelen. Azt fájlalom szívemből, hogy azért, a mit tettem, embertől nem jöhet rám büntetés.

HATODIK KÖNYV: ÚJ ÖSVÉNYEK.

I. FEJEZET.

Akarva vagy akaratlan: haladni kell.

Heteken, hónapokon át folyt a szó egész Egdonban az Eustacia és Wildeve haláláról. Szerelmök ismeretes részleteit úgy megnagyították, eltorzították, módosították, változtatták, hogy a valóság nagyon kevésbé hasonlított ahhoz a verzióhoz, a mely a szomszédok ajkán élt felőle. Volt-e Wildeveben akkora erkölcsi erő, hogy visszatérjen Thomasinhoz, ha egyszer Eustaciával Budmouthba ment, azt lehet kétségbe vonni, de az egdoniak túl tették magokat a kétségen, s mikor rájöttek, hogy csak másnap szándékozott visszafordulni, nem ismertek kegyelmet, s úgy beszéltek e tervről, mint a mely hihetetlen s az ismételésre nem méltó. Egészen véve azonban se az asszony, se a férfi nem vesztett e hirtelen halál által; a balszerencse kegyesen sujtott le rájuk, s az a katastropha egy csapással végét szakította történetöknek, elejét véve annak, hogy életök érdektelenné válják.

Közelállókra egészen más hatást tett a szerencsétlenség. Az idegenek, a kik sok ily esetet hallottak már, mindössze többet hallottak egygyel; de azokat, a kik közvetlenül érdekelve vannak, a balsejtelmek egész sora sem tudja előkészíteni egy ilyen csapásra. A katastropha gyorsasága némileg tompítja a Thomasin érzését, de annak a tudata, hogy férje sokkal jobb ember is lehetett volna, elég sajátságosan, épen nem csökkenté bánatát. Ellenkezőleg, ez csak emelte a fiatal asszony szemében Wildevét, s csupán fellelnek tűnt föl, a mely nélkül nem is lehetne szívárvány.

De az ismeretlen borzalmak elmúltak; véget értek kósza aggodalmai: mi lesz vele, ha az ura elhagyja. Valaha remegve találgatta, micsoda szerencsétlenség szakad rá, most már ismerte azt, látta, hogy nem elviselhetetlen. Bánata önmegadó volt, magatartása alázatos; s ha így áll a dolog, a fölzavart lélek ismét lecsendesül.

Ha Thomasin mostani búját s Eustacia régi derűtségét közös mértékre lehetett volna venni, körülbelül egy fokot mutattak volna. De Thomasin azelőtt úgy ragyogott a jókedvtől, hogy rajta árnyéknak látszott az is, a mi komor atmosphaerában fényszámba ment volna.

Eljött a tavasz és csillapult bánata, eljött a nyár és enyhülést hozott, elérkezett az ősz és kezdett megvigasztalódni, mert kis leánya erős, egészséges volt, s naponként növekedett testben, lélekben. A külső körülményei is nagyon kedvezők voltak. Wildeve nem hagyott végrendeletet. Az egyedüli rokonok ő és gyermeke voltak. Mikor kezére szállott a vagyon, az adósságot mind kifizette, s úgy találta, hogy az összeg, a mely most már az övé és a gyermekéé, alig kevesebb tizezer fontnál.

Melyik házban lakják? Blooms-End tetszett neki legjobban. Igaz, hogy a vén szobák nem igen voltak magasabbak, mint egy fregatt kabinjai, s bizony lejjebb kellett ereszteni ott a padlót, a hol az új óra állott, s még úgy sem maradhattak a tetején a csinos rézcsúcsok, de ilyen szoba aztán volt bőven, s ifjúsága emlékei kedvessé tették előtte ezt a helyet. Clym nagyon szívesen elfogadta őt lakónak, maga csak két hátulsó szobát foglalt el az emeleten; ott élt csendben a maga módján, saját gondolatai közt, elzárva Thomasintól és három cselédjétől, a kiket a fiatal asszony jónak látott fölfogadni most, hogy megvagyonosodott.

Clymnek némileg külső megjelenését is megváltoztatta a bánat; de az igazi változás belsejében ment végbe. Azt lehetett volna mondani, hogy megránczosodott a lelke. Ellensége nem volt, nem is vádolta senki egy szóval sem, talán épen azért, mert oly keserű szemrehányásokat tett magának.

Néha úgy gondolta, a sors annyira rútúl bánt vele, hogy azt mondhatja, az élet oly dilemma, a melynek megoldása kézzelfogható: nem arra kell törekednie az embernek, hogy dicsőséges pályát fusson meg, hanem csupán arra, hogy szégyen nélkül tudjon visszavonulni. De nem sokáig volt azon a véleményen, hogy ő vele s övéivel gúnyosan és kegyetlenül bánt a végzet, s tüzes vasakkal égette lelküket. E nézetváltozás rendszerint beáll mindenkinél, egyes zord természeteket kivéve. Az emberiség ama nemes törekvésében, hogy oly hypothesis-t találjon, a mely nem válik szégyenére a fő oknak, mindig habozott olyan erkölcsi érzéket tulajdonítani az uralkodó hatalomnak, mely az övénél alacsonyabb rendű lenne. S még akkor is, midőn a babyloni vizeknél ül és kesereg, ott is mentségeket talál ki annak az erőszaknak a védelmére, mely könyveket sajtol szemeiből.

Így, noha a vigasztaló szavak teljesen meddők maradtak vele szemben, mégis, ha egyedül volt, enyhülést talált bizonyos magaválasztotta eszmékben. Olyan természetű embernek, mint ő, minden szükségletei fedezésére bőven elég volt a ház és a százhusz font évi jövedelem, melyet anyjától örökölt. A gazdagság nem a jövedelem nagyságától függ, hanem a bevétel és a kiadás arányától.

Gyakorta sétálgatott egyedül a pusztán, s ilyenkor meg-megragadta sötét kezével a mult, s kényszeríté, hogy hallgassa meséit. Képzete benépesíté a helyet régi lakóival: feledségbe merült Celta-törzsek csapatai rajzolták körül, s ő szinte közöttük élt, látta arczaikat, látta, a mint megállnak a sírhalmok mögött, a melyek époly érintetlenül, époly domborun emelkednek ki ma is, mint azon a napon, midőn dombolták őket. Az ókor barbárjai közül azok, a kik művelhető vidékeken szálltak meg, olyanok voltak ezekhez képest, mint az, a ki papírra ír, a pergamentre íróhoz. Az ő emlékezetüket régen beszántotta az eke, ezek művei pedig ma is megvannak. De mindkettejük élt és halt a nélkül, hogy tudtak volna valamit műveik eme különböző végzetéről. Ez arra emlékezteté Clymot, hogy a halhatatlanság ismeretlen tényezők munkájának eredménye.

Majd visszatért a tél megint, szeleivel, fagyával, didergő veresbeyeivel s szikrázó csillagfényével. Thomasin tavaly alig vett tudomást az évszakok haladásáról; az idén már mindenféle külső benyomás iránt érzékeny volt a szíve. A mi Clymot illeti, kedves huga, a kis gyermek, s a szolgálók életéről csak azon hangok útján értesült valamennyire, a melyek a fa közfalon áthallatszottak hozzá, midőn öreg betűs könyvei mellett üldögélt; de a füle aztán annyira meg is szokta ez átszivárgó könnyed zajt, hogy majdnem teljesen fölismerte rajtuk, melyik mit jelent. Gyöngye, szabályos kopogás azt bizonyítá, hogy Thomasin a bölcsőt ringatja; határozatlan dudoló hang a kis leányka altatását jelenté; s homokszemek csikorgása - mintha malomkövek közé kerültek volna - Humphrey Fairway vagy Sam alakját idézte szeme elé, kiknek sulyos léptei a konyha kövezetén recsegetek; könnyű lépések, s velőkjáró víg dallam Cantle apót árulták el előtte, s ha e nóta hirtelen megszakadt, tudta, hogy az apó egy pár korty sörrel végez; a ki s becsapkodott ajtók piacra készülődést jeleztek, mert Thomasin szörnyen sokat adott ugyan az uri magatartásra, de azért nevetségesen fukar életet élt, csakhogy minél több fontot takaríthasson meg kis leánykájának.

Egy nyári nap Clym a kertben sétálgatott, épen a nappali szoba ablaka alatt, mely rendesen nyitva állt. A virágcserepeket nézegette a párkányon. Thomasin keze alatt úgy felüdültek, éledtek azok, mint hajdan, anyja életében. Egyszerre hallja, hogy Thomasin, a ki bent üldögélt, halkan fölsikolt.

- Egészen megijesztett - mondá valakihez, a ki belépett. - Azt hittem, a szelleme jár itt.

Clym elég kíváncsi lett arra, hogy odább menjen, s benézzen az ablakon. Elbámult, a mint Venn Diggoryt látta meg ott és pedig nem festékesként többé, hanem megváltozva, becsületes

keresztyén emberhez illő ábrázattal és ruhában. Fehér ingelőt, virágos mellényt, kékpettyes nyakkendőt és sötétzöld kabátot viselt. Megjelenésében voltaképp semmi különös sem volt, hacsak az a nagy különbség nem, mely az előbbi és a mostani Venn között vala. A vöröst, még pedig bárminő árnyalatú vöröst, ruházatának minden darabja gondosan kerülé; mert semmi sem kellemetlenebb az emberek előtt, mint azon régi foglalkozásukra emlékeztető dolgok, a mely gazdaggá tette őket.

Yeobright megkerülte a házat s belépett.

- Úgy megijedtem - mondá Thomasin egyikről a másikra mosolyogva. - Nem tudtam volna elhinni, hogy a maga jószántából lett fehér. Szinte kísértetiesnek tetszett.

- Lemondtam a festéküzletről karácsonkor - mondá Venn. - Elég jövedelmező volt, s azt hiszem, szereztem annyit vele, hogy beállíthatok én is egy tehenészetet nyolczvan tehénnel, mint az apám annak idején. Mindig az volt a szándékom, hogy ide térek vissza.

- Aztán mit csinált, hogy fehér legyen, Diggory? - kérde Thomasin.

- Megjött az lassanként magától, asszonyom.

- Sokkal csinosabb, mint akármikor azelőtt.

Venn mintha zavarba jött volna; és Thomasin is elpirult egy kissé, észrevevén, mily tapintatlanul beszélt oly ember előtt, a ki talán még most is gyöngéd érzelmeket ápol iránta. Clym ebből semmit sem vett észre s tréfálkozva jegyzé meg:

- Már most kivel fogjuk ijjeszteni a Thomasin kicsikéjét, ha ön újra emberi lénynyé változott?

- Üljön le, Diggory - mondá Thomasin - s igyék egy kis theát.

Venn oly mozdulatot tett, mintha a konyhába akarna visszavonulni; de Thomasin nyájas vidámsággal folytatta, miközben varrnivalóján babrált:

- Természetesen itt üljön le. S aztán hol akarja berendezni a tehenészetét?

- Valami két mérföldnyire Alderworthtól, jobb kézt, a hol a rét kezdődik. Arra gondoltam, hogy ha Yeobright úrnak kedve jönne egyszer vagy másszor elnézni hozzám, azon ne múljon a látogatása, hogy nincs meghíva. Köszönöm, ma délután nem iszom theát, dologban járok. Holnap május elseje s a shadwateri nép, meg az önök szomszédai közül is egyik-másik, összegyültek, hogy itt állítják föl a májuszfát az önök palánkja mellett a pusztán egy csinos kis pázsitos téren. - Venn az emlegetett tér felé mutatott, szemben a házzal. - Beszéltem róla Fairwayvel - folytatá - s mondtam neki, hogy mielőtt leállítanák a fát, jó lesz szót tenni róla a tekintetes asszony előtt.

- Én nem tehetek kifogást ellene - felelt Thomasin - A mi határunk csak a palánkig tart, egy íznyivel sem tovább.

- De hátha ellenére volna, hogy annyi nép zúgjon-zajongjon itt, úgyszólván a szájukban.

- Nem, nincs egyáltalán semmi ellenvetésem.

Venn csakhamar távozott, s este Yeobright egész a Fairway viskójáig elbolyongott. Gyönyörű májusi alkonyat volt, a vad Egdont szegélyező nyírfák új lombdiszt öltöttek, finomat, mint a pillangó szárnyai, s áttetszőt, mint az ambra; a Fairway lakásán túl, az országúttól félre, volt egy nyílt tér, itt gyűlt most össze a környék fiatalsága egy pár mérföldnyi kerületből. A májuszfa ott feküdt, félvégeivel egy bakra támasztva, s asszonyok, leányok sűrögtek körülr, hogy tetejétől aljáig vadvirággal fonják be. A vidám Anglia ösztönei különös elevenséggel maradtak fönn itt, s azok a symbolikus szokások, minőket minden évszakhoz fűzött a hagyó-

mány, az Egdonon még valósággal éltek. Valóban, az ilyen félreeső falvak hajlamai még ma is pogányok: ezeken a helyeken a természet tisztelete, önimádás, a féktelen mulatozások s a teuton szertartások töredékei oly istenek iránt, kiknek nevei rég feledségbe tűntek, egy vagy más módon túléltek a középkor doctrinait.

Yeobright nem akarta megzavarni az előkészületeket, s haza ment. Másnap reggel, mikor Thomasin föl húzta hálósobája függönyét, a májusfa már ott állt a pázsitos tér közepén, csúcsával bemerülve az égboltba. Úgy szökött ki a földből egy éjjel, vagy inkább egy hajnalon, mint valami mesebeli virágfa. A fiatal asszony kinyitotta ablakát, hogy tisztábban láthassa a koszorúkat és csokrokat, a melyek díszítették. A virágok édes illata már betöltte a levegőt, a mely most egészen tiszta lévén, a maga eredeti teljességében szállítja a mámorító áradatot az üde kelyhekből egyenesen ajkaihoz. A rúd tetején egy gyűrű állt, befonva köröskörül mezei virágokkal; ezután mindjárt egy tejfehér gyöngyvirág-zona következett, aztán kék gyűszűvirágok, aztán primulák, aztán bodzavirág, aztán sárga nárcisok s így tovább, le egész a földig. Thomasin észrevette mindezt, s öröm futotta át, ha arra gondolt, hogy a májusi vigalom olyan közel van.

A mint délutánra hajolt az idő, a nép gyülekezni kezdett a gyepen, s még Yeobright is nézte őket szobája egyik ablakából. Csakhamar Thomasin is kijött a házból, épen a Clym ablaka alatt eső ajtón, s föltekintett rokonára. Még ily csinosan öltözve nem látta őt Yeobright, mióta Wildeve meghalt; s annak már tizenhét hónapja volt; sőt mióta férjhez ment, még sohasem tűnt föl ilyen bájosnak.

- Mily csinos vagy ma, Thomasin - jegyzé meg Clym. Talán a májusfa tiszteletére?

- Nem egészen. - S akkor elpirult és lesütötte szemét. Clym különösebb figyelmet nem fordított ugyan a dologra, de azért egy kissé sajtóságnak találta Thomasin magaviseletét, tekintve, hogy csupán ő van itt a közelben. Lehetséges volna vajon, hogy ő miatta vette föl a világos ruháit?

Emlékezetébe idézte Thomasin magatartását az utóbbi hetekben, midőn gyakorta együtt dolgozgattak a kertben, mint hajdan anyja szemei előtt. Mi lesz akkor, ha Thomasin szeretete nem talál pusztán rokoni szeretet maradni iránta?

Yeobrightnak minden ilyféle lehetőség rosszúl esett volna; s most majdnem fájdalmat érzett, ha erre gondolt. A szerelmi érzésnek, mely Eustacia életében oly elevenül élt benne, utolsó szikrája is kialudt az ő halálával. Ez a szenvedély sokkal bentebb esett férfikorában, semhogy táplálékot hagyott volna egy új tűz számára, mint a hogy az ifjabbkori szerelem szokott. S ha tudna is még szerelmes lenni valamikor, az ő szerelme már lassan, küzdelemmel növekedő plánta lenne, a mely végre is törpe és csenevész maradna, mint a késő ősre kelő madárfü.

Annyira bántotta ez az új bonyodalom, hogy a mint a lelkesült fuvóbanda megjelent és elhelyezkedett a színen, nyilvánvaló jeleit adván annak, hogy képes volna akár az ő házat elfújni a föld színéről, Yeobright a hátsó ajtón át visszavonult szobájából, lement a kertbe, s a kis ajtón át ki az avaros bozótba és ott eltűnt szem elől. Bármennyire iparkodott is erőt venni magán, nem tudott a mulatságon jelen lenni.

Négy teljes óráig színét sem lehetett látni. Mikor ugyanazon az úton hazajött, már leszállt az est, s a bokrokat, fűvet megeste a harmat. A lármás zene megszűnt; de minthogy hátulról jött be az udvarra, nem tudta kivenni, vajon a mulató társaság szétszálott-e már egészen, mígnem Thomasin lakosztályán át aztán kiment a pitvarba. Unokahuga egyedül álldogált ott.

Szemrehányóan nézett Clymra.

- Épen akkor mentél el, Clym, mikor kezdődött - mondá.

- Igen. Éreztem, hogy nem tudnék velök vígadni. Te ott voltál, úgy-e?

- Nem, nem voltam.

- Úgy tetszett, mintha ahhoz öltöztél volna.

- Úgy is volt, egyedül nem mehettem; roppant sokan voltak. Valaki még most is ott van.

Yeobright odaszegezte szemét arra a sötétzöld pontra a palánkon túl, s a májusfa fekete sudara mellett egy henyén le s felsétálgató homályos alakot vett észre.

- Ki az? - kérdé.

- Venn - felelt Thomasin.

- Azt hiszem, Tamsie, behívhattad volna; mindig olyan szíves volt hozzád.

- Hát behívom - mondá s aztán rögtön megindult és a kertkapun át odament Vennhez a májusfa alá.

- Venn úr van itt, úgy-e bár? - kérdé.

Venn meglepetve állt meg, mintha előbb nem látta volna - kissé ravaszul, bizonynyal - s aztán felelt:

- Igen, én vagyok.

- Jőjjön be hozzánk.

- Félek, hogy - -

- Láttam mennyit tánczolt ma este és pedig mindig a legderekabb leányokkal. Talán azért nem akar bejönni, mert jobban esik itt merengenie a múlt kedves órák emlékein.

- Nos, talán azért is - felelt Venn tűntető érzelmességgel. - De az igazi ok, a miért itt kószálok föl s alá, az, hogy meg akarom várni a hold feljöttét.

- Azt akarja látni, milyen csinos a májusfa holdvilágnál?

- Nem. Egy leány elveszítette a keztyűjét, azt keresem meg.

Thomasinnak elállt a szava a meglepetéstől. Hogy egy ember, a kinek négy-öt mérföldet kell még sétálnia hazáig, ily okból itt maradjon, annak csak egy magyarázata lehet: az az ember örülten szerelmes a keztyű tulajdonosába.

- Tánczolt azzal a leánynyal, Diggory? - kérdé oly hangon, a mely elárulta, hogy ez a föl-fedezés érdekesebbé tette Vennt az ő szemében.

- Nem - sóhajtá az.

- Hát csakugyan nem jön be?

- Köszönöm, ma este nem.

- Küldjek egy lámpát, Venn úr, hogy megkereshesse a keztyűt?

- Oh nem, kérem, nem szükséges, köszönöm. A hold egy-két perc múlva fönt lesz.

Thomasin visszatért a pitvarba.

- Bejön? - kérdé Clym, a ki még most is ugyanazon a helyen állt.

- Ma már nem akar - felelt Thomasin, s elhaladva Clym mellett, bement a házba; erre Yeobright is visszavonult szobáiba.

A mint Clym elment, Thomasin föltapogatódzott a sötétben az emeletre, s előbb hallgatózván kissé a bölcsőnél, vajon alszik-e a gyermek, az ablakhoz ment, óvatosan fölemelte a függöny egyik sarkát, s kinézett. Venn még ott volt. Thomasin nézte a mint lassanként erősödik a halvány derű, mely a keleti égbolton megjelent, s végre föltűnik maga a hold, fénynyel hintve tele az egész völgyet. Diggory alakja most tisztán kivált a zöld pázsiton; meghajolva járt idébb-odább, nyilván az elveszett drága kincset kutatva; ment jobbra, ment balra, mindenfelé, míg csak egy talpalatnyi megvizsgálatlan darabot sejtett.

- Mily nevetséges! - mormolá Thomasin magában oly hangon, a mely gúnyosnak volt szánva.

- Hogy egy férfi olyan együgyű tud lenni, hogy éjnek éjtszakáján itt keresgélje egy leány keztyűjét! Egy tisztességes tejkereskedő, s hozzá vagyonos ember. Igazán nevetséges.

Végre, úgy látszott, megtalálta; akkor fölállt, s ajkaihoz emelte azt. Azután mellénye felső zsebébe tette, a legközelebbi helyre egy férfi szívéhez, a hová a modern öltözködés engedelmével eljutni lehet - s aztán neki vágott a völgynek torony-irányában a szállása felé.

II. FEJEZET.

Clym ezután egy pár napon át ritkán találkozott Thomasinnal, s mikor összejött vele, hallgatósnak találta, mint rendesen. Végre megkérdezte tőle, min évődik olyan nagyon.

- Rá nem tudok jönni - felelt az őszintén - semmikép rá nem tudok jönni, ki lehet az a leány, a kibe Venn olyan szerelmes. A mulatságon rá sem nézett jóformán egyik leányra sem, pedig mégis ott kellett lenni választottjának is.

Clym egy pillanatig törte a fejét, ki lehet a Venn szerelmese, de mivel nem érdeklődött valami erősen a kérdés iránt, csakhamar ismét hozzá látott a kertészkedéshez.

Egy darabig nem is lebbent föl Thomasin előtt a titok fátyola. De egy délután, a mikor már épen indulni akart, hogy sétál egyet, egyszerre csak lekiáltott a cselédnek: Rákhel! Rákhel egy serdülő tizenhárom éves kis leány volt, a ki a kis gyermek mellett peszrázkodott.

- Nem láttad valahol az egyik keztyűmet Rákhel? - kérde Thomasin. - Az újat.

Rákhel nem szólt semmit.

- Miért nem felelsz?

- Azt hiszem elveszett.

- Elveszett? Ki vesztette el? Még egyszer sem volt a kezemen.

Úgy látszott, hogy Rákhelt szörnyűséges zavar fogta el s végre sírva fakadt.

- Tessék megengedni, mikor a multság volt, nekem nem volt keztyűm, megláttam itt az asztalon a tekintetes asszonyét, s gondoltam, jó lesz az. Vigyáztam is rá, mint a szemem világára, az egyik mégis elveszett. Egy fiatal ember oszt' adott pénzt rá, hogy vegyek a tekintetes asszonynak másikat, de nem tudtam még eddig bemenni a városba.

- Ki volt az a fiatal ember?

- Venn úr.

- Tudta, hogy a keztyű az enyim volt?

- Tudta. Megmondtam neki.

Thomasint úgy meglepte ez az újság, hogy elfelejtette megpirongatni Rákhelt, a ki aztán szép csöndesen el is osont.

Gondolkozott egy kissé, azután arra határozta, hogy otthon tölti a délutánt, varrja, estig mind varrja a kis leánya köntösét, a melyet a legújabb divat szerint szabott volt ki.

Hogyan történhetett aztán, hogy ilyen kitartó munka mellett sem haladt semmire, megfoghatatlan rejtély lett volna mindenki előtt, a ki nincs azzal tisztában, hogy az efféle apró históriák, inkább a szellemi tevékenységnek szoktak kedvezni, mint a physikainak.

Másnap visszatért rendes életmódjához, sétálgatott a pusztán a kis Eustaciával, a ki abban a korban volt, a midőn még erősen kétséges: arra van-e teremtve a gyermek, hogy a kezén járja végig az élet útját, avagy arra, hogy a lábán, s midőn még mindakét módszer alkalmazása kinos complicatiókat szül.

Thomasin igen kellemes órákat töltött azzal, hogy kivitte kis leányát az Egdon valamelyik pontjára s órákat adott neki e nehéz tudományból ott a zöldelő tőzegen, démutkán, a melyek lágy szőnyeget alkottak, s kényelmesen végig lehetett feküdni rajtuk, ha az aequilibrium ideiglenesen veszendőbe ment.

Egyszer is épen ezzel foglalkozott, s lehajolva szedegette össze a száraz galydarabokat, páfrányszárazakat az útról, nehogy a kis Eustacia expedícióját idő előtt félbeszakassza valami hüvelyknyi áthághatatlan akadály, mikor megrezzenve vette észre, hogy egy lóhátas ember csaknem mellette áll. A puha természetes szőnyeg elfogta volt a ló lépteinek zaját.

A lovas, a kiben Vennre ismert, megemelte kalapját, s udvariasan meghajolt.

- Adja vissza a keztyűm, Diggory - szólította meg Thomasin, a ki sohasem szokta kerülgetni a kényes tárgyakat sem.

Venn tüstént leszökött, oldalzsebébe nyúlt, s átadta a keztyűt.

- Köszönöm. Nagyon szép öntől, hogy gondját viselte.

- Nagyon szép öntől, hogy köszönetet mond azért.

- Épen nem. Igazán örültem, mikor megtudtam, hogy önnél van. Mindenki oly közönyössé válik lassanként, hogy meglepve hallottam, hogy ön gondol reám.

- Ha eszébe jutottak volna az elmúlt napok, nem lett volna meglepve.

- Nem, nem - felelt Thomasin élénken - de az olyan jellemű emberek, mint ön, többnyire nem igen sokat törődnek mással.

- Milyen jellemű emberek aztán azok?

- Nem vagyok tisztában vele - mondá Thomasin egyszerűen - de csak azt tudom, hogy ön bizonyos gyakorlati modor alá szokta rejteni érzéseit, s csupán olyankor tárja föl őket, mikor egyedül van.

- Oh, hát ezt honnan tudja - kérde Venn egy kissé számítással.

Thomasin lehajolt, hogy normalis helyzetbe állítsa a kis leányt, a kinek sikerült teljesen ellenkező posztióba jutnia, s ezalatt így szólt:

- Mert tudom.

- Ne ítéljen meg másokról - felelt Venn. - Annyi bizonyos, hogy mostanában nem bírok tisztába jönni a szívemmel. Úgy beleögyvedtem a dolgaimba, hogy gyöngéd érzéseim mind elpárologtak. Igen, testestül-lelkestül csak azon vagyok, hogy pénzt szerezzek. Pénz az én egyedüli álmom.

- Ugyan, Diggory, hogy lehet ilyen - szólt Thomasin szemrehányóan, s látszott az arcán, hogy félig komolyan veszi a festékes szavait, félig tréfának, a mi az ő ingerlésére van szánva.

- Bizony nem valami ritka szép dolog ez - mondá Venn derülten, oly ember módjára, a ki már beletörődött abba a gondolatba, hogy vétkeiktől nem szabadulhat meg.

- Ön beszél így, a ki azelőtt olyan kedves szokott lenni?

- Valóban? azt szeretem. A mi volt az ember, az lehet ismét. - Thomasin elpirult. - Csak egy kicsit nehezebben megy már.

- Mért? - kérde az ifju özvegy.

- Mert ön gazdagabb most, mint akkoriban volt.

- Oh nem is sokkal. Majd mindent átírtam a babára, kötelességem is volt, magamnak csak annyit hagytam, hogy épen megélhessek belőle.

- Annak örülök - mondá Venn lágyan, szeme sarkából tekintve Thomasinra. - Így könnyebb lesz jó barátságot kötnünk.

Thomasin újra elpirult, s miután még néhány nem kellemetlen szót váltottak, Venn lóra ült s elporoszkált.

E társalgás az ősi római út mellett egy laposban folyt, a hova Thomasin gyakran ki-kirándult. S e kirándulások nem történtek gyéribben e jelenet után. Hogy Venn kerülte-e a pusztának ezt a táját, mióta Thomasint ott látta, arra is könnyen rá lehet jönni azokból, a mik vagy két hónappal későbbben történtek.

III. FEJEZET.

Clym komoly tárgyról beszél unokahugával.

Mióta a sors ily közel hozta őket, Yeobright gyakran töprengett azon, minő kötelesség néz ő reá Thomasinnal szemben. Lehetetlen volt nem éreznie, mily siralmas dolog lenne az, ha ez a gyöngéd lélek arra volna kárhóztatva, hogy kedves adományai itt pusztuljanak el a páfrány és rekettyebozót magányában. De mindezt nem úgy érezte, mint szerető. Eustacia iránti szenvedélye egész életére szólt, s e felséges érzelemből nem volt már készlete, a mit elajándékozhasson. Gondolnia sem lehetett arra, hogy elvegye Thomasint, még akkor sem, ha így kedvében járna.

De ez még nem volt minden. Anyja, évekkel ezelőtt egy ábrándképet szövögetett kettőjük jövőjét illetőleg. Határozott óhajtássá sohasem vált az, de legkedvesebb álma volt Yeobrightnénak. Ez az ábránd az vala, hogy férj és feleség legyen belőlük, ha ez összeköttetés egyikőjük boldogságát sem veszélyezteti. S ily körülmények közt micsoda út maradt oly ember számára, a ki úgy tisztelte anyja emlékét, mint Yeobright? Szerencsétlen dolog az, hogy a szülőknek akárhány aprólékos szeszélye, a melyet egy félőrai beszélgetéssel el lehetett volna oszlatni életökben, haláluk után kérlelhetetlen legyenné erősödik, noha oly gonosz eredményeket szülhet lelkiismeretes gyermekeikre, a melyek miatt ők maguk jajdulnának föl először.

Ha csupán a saját jövőjéről lett volna szó, Yeobright kész szívvel kérte volna meg Thomasin kezét. Neki nem volt mit veszítenie azzal, hogy valóra váltja megboldogult anyja reménységét. De visszaborzadt attól a gondolattól, hogy egy kiégett szívű ember sorsával fűzze össze a Thomasinét. Mostanában csupán három föladatnak élt. Az egyik volt, hogy csaknem naponként ellátogatott a kicsiny sírkerthez, melyben anyja nyugodott; a másik, hogy épen oly gyakran fölkereste éjjeli sétáin azt a távolabbi temetőt, a melynek lakói közé Eustacia is tartozott; s a harmadik végre tanulmányai, a melyekkel a vándor hitszónoki hivatásra képezte magát - ez tünt föl előtte élete egyetlen méltó céljának. Nem látszott valószínűnek, hogy Thomasin ilyen hajlamu férj mellett boldog lehessen.

Elhatározta mégis, hogy kérdést intéz unokahugához, döntsön ő maga. A kötelességteljesítés kellemes érzése fogta el egy este, midőn e szándékkal lefelé haladt Thomasinhoz. A háztető épen oly hosszú árnyakat vetett most a völgybe a hunyó nap fényében, mint a minőket számtalanszor látott anyja életében ott heverni.

Thomasint nem találta a szobában, kint volt a kertben a ház előtt.

- Már rég óhajtottam mondani neked valamit, Thomasin - kezdé - a mi mindkettőnk jövőjét érdekli.

- S most meg akarod mondani? - szólt közbe élénken Thomasin, s elpirult, a mint tekintetök találkozott. - Várj egy pillanatig, Clym, én hadd beszéljek először, mert furcsa ugyan, de én is akartam már mondani valamit neked.

- Akkor csak mondd, Tamsie.

- Azt hiszem, itt senki sem hall bennünket - folytatá a fiatal asszony, körüljártatva szemét s meghalkítva hangját. - Nos, de először ígérd meg, hogy ha nem tetszik, a mit mondok, nem haragszol meg és nem fakadsz ki ellenem.

Yeobright megigérte, s Thomasin folytatá:

- Tanácsodat akarom kérni, mivel rokonom vagy, sőt úgyszólván gyámom is - nincs igazam, Clym?

- De igen, azt hiszem, igazad van - úgyszólván gyámod vagyok. Tényleg, az vagyok, természetesen - felelt Clym, nem tudva rájönni, hova céloz Thomasin.

- Arra gondoltam, hogy férjhez megyek - jegyzé meg Thomasin nyájasan. - De csak azon feltétel alatt, ha te nem helyteleníted ezt a lépésemet. Miért nem felelsz?

- A meglepetés vette el a szavamat. De mindazáltal örömmel hallom, a mit mondasz. Természetesen helyeselni fogom, kedves Tamsiem. Aztán kihez? Gyanítani sem tudom. De, de mégis - az öreg doktorhoz! - nem mintha én öregnek tartanám, mert hiszen egyáltalán nem nagyon öreg. Ah, láttam is, mikor utoljára itt járt.

- Nem, nem - szólt sebesen Thomasin - Vennhez.

Clym arcza hirtelen elkomolyodott.

- Nos, úgy-e nem szereted, bárcsak szót se tettem volna róla - kiáltott majdnem durczásan. Nem is hoztam volna föl másként, csakhogy ő sürget s én nem tudom, mit tegyek.

Clym nem tudta hirtelenében, mit mondjon. - Venn ellen tulajdonkép semmi kifogásom - felelt végre. - Igen becsületes és értelmes ember. Ügyes is, bizonyítja az, hogy a tetszésedet meg tudta nyerni. De valóban, Thomasin, azt hiszem, hogy ő mégsem...

- Úri ember, a kihez hozzá mehetnék, úgy-e? Épen ezt érzem magam is. S most már sajnálom, hogy szóltam felőle, s ki is vetem a fejemből. De ha egyáltalán férjhez megyek, akkor csak ő hozzá mehetek - csupán ennyit akartam mondani.

- Nem látnám, miért - mondá Clym, gondosan eltitkolván a saját félbenmaradt szándékát, a melyről Thomasinnak nyilván sejtelve sem volt. - Mehetsz valami hivatalnokhoz, vagy olyanféléhez, ha beköltözől a városba és ott ismeretséget szerzesz.

- Nem vagyok én városra való - mindig oly falusias és együgyű voltam. Nem veszed észre magad is, mennyire falusias a modorom?

- Nos, mikor Párisból hazajöttem, akkor vettem észre, hogy egy kicsit az; de ma már nem.

- Mert magad is elfalusiasodtál. Én el nem tudnék lakni egy rendes utcában. Egdon nevetséges vén pusztá; de én megszoktam és másutt sohasem tudnék boldog lenni.

- Én sem - mondá Clym.

- Akkor hogy mondhatod hát, hogy valami városi emberhez menjek? Akár mit mondasz is, vagy Diggoryhoz megyek, vagy senkihez. Senki sem volt hozzám olyan szíves, mint ő, s annyi sok jót tett velem, a mit magam sem tudok. - Thomasin majdnem duzzogó hangon beszélt.

- Igaz - felelt Clym közönyösen. - S én teljes szívemből kívánom, bár tanácsolhatnám: eredj hozzá. De nem felejtetem, hogyan gondolkozott édes anyám e tárgyban és fáj, ha az ő véleményét semmibe sem veszik. Nagyon sok okunk van rá, hogy azt a kicsit legalább, a mi tőlünk telik, megtegyük iránta.

- Oh nem - nem akarok ennyire engedetlen lenni - viszonzá Thomasin szomorúan. - Nincs semmi okom Vennre gondolni - helyesebb, ha családommal törődöm. Milyen gonosz indulatok is gerjednek én bennem! - Ajka reszketett s elfordult, hogy könnyeit elrejtse.

Clymot bántotta ugyan némileg Thomasinnak ez a különös izlése, mégis bizonyos fokig megkönnyebbült arra a gondolatra, hogy a házasság kérdése, legalább őt illetőleg már rendezve van.

Több napon át látta azután szobája ablakából, hogy huga vigasztalanul bolyong a kertben. Félig haragudott reá, a miért Vennt választotta; aztán megint fájlalta, hogy így útjába állt Venn boldogságának, a ki végre is van olyan tisztességes fiatal ember, mióta új pályát választott, mint akárki az Egdonon. Egy szóval Clym maga sem tudta, mit tegyen.

Mikor a legközelebbi nap találkoztak, Thomasin hirtelen megszólal:

- Most már sokkal elfogadhatóbb ám, mint akkor volt.

- Kicsoda? - Oh, igen - Venn Diggory.

- Néném csak azért tett ellene kifogást, mert festékes volt.

- Nos, Thomasin, meglehet, hogy én nem is ismerem apróra az anyám nézetét. Jobb lesz, ha a saját belátásod szerint cselekszel.

- De akkor folyton érezni fogod, hogy nem tiszteltem eléggé anyád emlékét.

- Nem, semmiesetre. Azt tartom majd, meg vagy győződve, hogy anyám is megfelelő férjnek találta volna számodra Diggoryt, ha mostani helyzetében ismerte volna. Ez az, a mit én érzek. Ne kérj többé tanácsot tőlem, Thomasin, hanem tedd, a mit jónak látsz. Én előre bele nyugszom.

Azt kell hinnünk, hogy sikerült Thomasint meggyőznie erről, mert egy pár nap múlva, mikor a pusztá egyik sarkában kószált, a hol nem fordult meg mostanában, Humphrey, a ki ott dolgozgatott, így szólítja meg:

- Örülök neki, hogy Wildevené tekintetes asszony meg Venn újra megértették egymást.

- Igen? - mondá Clym szórakozottan.

- Igen, bizony; s Venn mindig ki tudja módolni, hogy útjába akadjon, mikor szép idő van, osztán kísétál a pulyával. De én csak a mondó vagyok azért, hogy Yeobright úrnak kellett volna a tekintetes asszonyt elvenni. Nincs annak értelme, hogy két tűzhelyet csináljanak oda, a hol egynek kéne lenni. Biztosan el is tudná ütni a kezéről a tekintetes úr, ha csak egy szikrát is utána látna.

- Hogy volna nékem lelkem megházasodni, mikor már két asszonyt kergettem halálba. Ne gondoljon ilyeneket, Humphrey. Ilyen tapasztalatok után templomba menni, s megházasodni furcsa egy dolog volna. Mint Jób mondja: «Az én szemeimmel szövetséget kötöttem vala, hogyan igyekeztem volna tehát valamely asszonyállatnak megszerzésére.»

- Hogy mondhat ilyeneket, Clym úr, dehogy is kergetett halálba két asszonyt.

- Jó, jó, hagyjuk ezt - felelt Yeobright. - De annyi bizonyos, hogy az az idő rajtam hagyta bélyegét, s az nem valami nagyon illenék szerelmes jelenetekhez. Csak két terv él a fejemben, egyéb semmi. Az, hogy éjjeli iskolát nyitok, s hogy pap leszek. Mit szól kigyelmed ehhez, Humphrey?

- Hát én elmegyek és meghallgatom a tekintetes urat szívesen.

- Köszönöm. Egyebet nem kívánok.

A mint Clym lefelé haladt a völgybe, Thomasin is jött egy másik ösvényen, s a kis ajtóban összeérték.

- Mit gondolsz, Clym, mit akarok neked mondani? - kérde Thomasin vállai fölött tekintve Yeobrightra.

- Sejttem - válaszolt az.

Thomasin fürkészőleg nézett arczára.

- Úgy van, jól sejtet. Már csak meglesz. Venn azt tartja, hogy nincs mit haboznom sokáig, s most már én is ebben a véleményben vagyok. Jövő hó huszonötödikén esküszünk, ha nincs ellenvetésed.

- Tedd a mit jónak látsz, kedvesem. Én csupán örülök rajta, hogy te immár egész tisztán látod boldogságod útját. A férfi-nem sok kárpótlással tartozik neked azokért, a miket elmúlt napjaidban szenvedtél.

IV. FEJEZET.

Bloms-End újra földerül és Clym megtalálja hivatását.

A ki az esküvő napján délelőtt tizenegy óra tájt áthaladt volna a Blooms-Enden, a Clym háztájékát meglehetősen csöndesnek találta volna, ellentétben a Fairway Timotheuséval, a melyből nagy sürgés-forgásra valló zaj áradt ki. E zajt főképp a léptek keltették, melyek szaporán jártak-keltek a földes szobában. Kint csak egy ember volt látható, a ki úgy látszik, elkésett valamiről, mert sietve ment az ajtóhoz, kinyitotta és minden teketória nélkül belépett.

A jelenet, a mely eléje tárult, nem volt mindennapi. Egy csomó ember álldogált odabenn; maga Fairway, Cantle apó, Humphrey, Keresztély s még egy pár tőzegvágó. Meleg nap volt. A férfiak természetesen ingújjra vetkőztek mind, az egy Keresztélyt kivéve, a ki mindig erősen húzódozott attól, hogy idegen házban akármelyik ruhadarabjától is megváljék. Egy vaskos tölgyfa asztalra a szoba közepén egy csikos vászon volt kiterítve, melynek egyik végét Cantle apó tartotta, a másikat Humphrey, Fairway pedig ugyancsak dörzsölgette valami sárgás csomóval, az arcát már egész ellepte a verejték a nagy munkától.

- Párnahajat viaszkolgattok? - kérde az ujonjött.

- Azt, Sam - felelt Cantle apó röviden, mint a kinek sokkal jobban tele van dologgal a keze, mintsem a szót vesztegethetné. - Meghúzzam még egy kicsit ezt a végét?

Fairway válaszolt, s a munka serényen haladt előre.

- Úgy látom, pompás egy ág lesz - folytatta Sam rövid hallgatás után. - Hova szántátok?

- Annak az új párnak, a melyik most készül az esküvőre - mondá Keresztély, a ki mély csodálattal nézte a műveletet.

- Takaros ajándék lesz. A ki libát nem tart, annak talán nem is lehetne jobbat adni, úgy-e bátyámuram? - kérde Keresztély Fairwaytól, a kit mindentudó lénynek tekintett.

- Nem igen - felelt az főlegyenesedve, s megdörzsölve a homlokát alaposan. Aztán átadta a viaszdarabot Humphreynak, a ki folytatta a bedörzsölést tovább. - Ez a pár ugyan nem szorúlt rá, de ilyen nagy alkalommal bizonyosan jól esik egy kis szívesség nekik is. A leányomat is elláttam párnával, mikor férjhez ment, s ebben az esztendőben megint annyi toll gyűlt, hogy sok. Na, szomszédok, azt hiszem, elég jól megviaszkoltuk már. Fordítsa csak ki, Cantle apó, a czihát, hadd tömöm meg.

Akkor Fairway meg Keresztély óriás papirzacskókat hoztak elő, telistele tollal s mégis könnyűeket, mint a pehely. Aztán hozzáfogtak a cziha megtöltéséhez. Zacskó zacskó után ürült ki s finom pelyhecskék kezdtek uszkálni a levegőben mind sűrűbben és sűrűbben. Egszerre csak Keresztély elügyetlenkedte a dolgot, az asztalra ürített ki egy zacskót, a mitől azután az egész szoba tele lett hüvelyknagyságú pelyhekkal, melyek úgy hulldogáltak a munkálkodó emberekre, mint szélesöndes időben a hó.

- Hogy az Isten akárhova tegyen! - szólta Cantle apó szigorúan. - Olyan fajankó vagy, mintha az apád világeletében sohasem járt volna túl a Blooms-Enden. Hát csak hiába voltam én katona, gavallér, minden, úgy látom, nem válik a neked javadra egy szikrát sem. Ilyen fiam lehetne akkor is, ha a lábom se tettem volna ki az Egdonból, s nem láttam volna országot-világot. Ámbár, a mi engem illet, nekem javamra szolgált, hogy olyan csupa tűz voltam.

- Ugyan hagyjon békét már, apámuram, most is halálba szégyellem magam. Hiszen esetlen vagyok, tudom.

- No, no, ne ereszd mindjárt búnak a fejed, Keresztély. Szedd össze egy kicsit magad - szólt közbe Fairway.

- Úgy, úgy, szedd össze egy kicsit magad - ismétlé Cantle apó oly hangon, mintha ő tette volna ezt az ajánlatot. - Vagy meg kén házasodnod, vagy katonának kellene állnod. Vétkezik az a hazája ellen, a ki se egyiket, se másikat nem teszi. Én megtettem mindakettőt, hála Istennek. Bizony pipogya legény az, a ki se nem szaporítja az embereket, se nem fogyasztja.

- Tűzbe sohse volt merszem menni - rebegte Keresztély - hanem a mi a házasságot nézi, feleséget szerezni már próbáltam egyszer-mászor, de bizony a nem igen sikerült. Ismerek pedig egy-két házat, a mék kaphatott volna bennem gazdát - már olyat a milyet - mégis asszony viszi benne a gazdaságot most is. Még talán nem is lett volna jó, ha megházasodom, mert akkor nem maradt volna otthon senki sem, osztán ki csitítgatta volna az apámat, hogy úgy viselje magát, a hogy öreg emberhez illik.

- Bezzeg is, ha te nem volnál! - szólt Cantle apó gúnyosan. - Hej csak ezt az átkozott gyöngeséget ne érezném ennyire! holnap lenne a napja, újra a nyakamba venném a világot. De hetvenegy esztendő, a mit itthon félvállán elvisel az ember, útra már nagy teher... Az ám! Boldogasszonykor múltam hetvenegy esztendő. Héj! ha jóféle guineákra válthatnám az éveimet! - s az öreg ember sóhajtott.

- Sohase szomorkodjék, apó - szólt Fairway. - Töltsön még egy kis tollat ebbe a párnahajba, s osztán ne törődjék semmivel. Ha vékonyult is egy kicsit a törzsöke, a levelei zöldek most is. Krónikákat szerezhettek még kigyelmedről az ideje felől.

- Uccsegen elmék, Timotheus öcsém, el én, az új párhoz - mondá Cantle apó neki bátorodott hangon, s frissen megperdülve. - Mondom, elmegyek, s fuvok nekik egy lakadalmas nótát. Kentek tudják, hogy szer vagyok ilyesmire, hadd tudják meg ők is. Az én időmben a volt a divatos nóta, hogy: *Lent a Cupido kertjében*, de tudok én többet is, egy se igen alábbvaló annál, egyik-másik meg különb. Hogy is mondja csak:

Epedve szól a kis leány:
Szerelmes drága violám,
Jer be, az est hideg, ködös.

Tudom, megtetszik nekik erre az alkalomra. Igazán, most jut eszembe, hogy nem is danoltam ki magam kedvem szerint azóta az éjtszaka óta, a hogy a kánikulakor együtt voltunk a korcsmában, s kár így elhanyagolni a mihez jól ért az ember, kivált mikor olyan kevés van az ilyen nóta-félére ráteremtőzve.

- Hát csak igaz az, a mi igaz, apó - felelt Fairway. - No most rázzuk meg jól. Hetven font drága jó toll van már ebben a párnahajban, s nem igen hiszem, hogy több belé menne. Keresztély! kukkanj csak bele abba az almáriomba, lelsz ott egy kis harapnivalót, én meg majd azután nézek, a mivel leöntözzük.

Azzal leültek falatozni egy kicsit, köröskörül rajtok ott hevert vagy szálldogált a kiszóródott töméntelen pehely, a melyeknek eredeti tulajdonosai be-bekandikáltak a nyitott ajtón s irigykedve gágogtak, midőn régi öltözetükből ilyen nagy csomót együtt láttak.

- Isten engem, tüstént megfuladok - szólt Fairway, a ki épen egy tollat húzott ki a szájából, s látta, hogy a körbejáró korsóban uszálnak a pelyhek.

- Én bizisten már nyeltem le egynehányat, s egyiknek takaros szára is volt - mondá Sam nyugodtan az egyik szögletben.

- Hallga te - mi az? Kocsi jön? - kiáltott Cantle apó fölugorva, s az ajtóhoz sietve. - Itt vannak, pedig azt tudtam, beletelik még egy félóra. Milyen hirtelen is meg lehet esküdni, ha az embernek kedve van hozzá.

- Hirtelen bizony! - vágta rá Fairway, mintha a Cantle apó megjegyzése még kiegészítésre szorult volna.

Aztán fölállott és követte az öreget; a többiek szintén az ajtóhoz léptek. Egy percz se telt belé, könnyű, nyílt kocsi villant el előttük, Venn, a felesége, Yeobright meg Vennnek egy úri rokona, a ki csupán az esküvőre jött át Budmouthból. A kocsit a városban bérelte Venn, nem törődve sem távolsággal, sem költséggel, mert az volt a nézete, hogy az Egdonon nincs olyan alkalmatosság, a mely Thomasin elvitelére méltó legyen, gyalog pedig nem mehetnek olyan messze a templomba. A mint a fogat a ház előtt elhaladt, a kint álló csapat éljenzésbe tört ki, s kezeivel integetett; minden mozdulatukra pelyhek szabadultak ki s szállongtak elő hajukból, kabátjuk ujjából és ruhájuk ránczai közül, s a Cantle apó régi pénzei vígan tánczoltak a verőfényben, a mint az öreg megperdült a sarkán. A kocsis gögös tekintettel méregette őket, sőt az új pár iránt is csak leereszkedő volt, mert hiszen mi egyéb, ha nem barbár, az az ember, a kit a sors arra kárhoztatott, hogy itt, az isten háta megett, az Egdonon élje le napjait. Thomasin azonban épen nem adta az urat velök szemben; oly szaporán integetett feléjük, mint a hogy a madár szárnya repes, a könnyes szemmel kérdé Diggorytól, nem kellene-e leszállaniok s egy-két szót váltaniok ezekkel a derék szomszédokkal. Venn azonban azt vélte, hogy fölösleges lenne, hisz este úgy is eljönnek.

Ez izgalmas eset után a társaság újra visszatért előbbi foglalkozásához, nemsokára be is fejezték a páratömést és a varrást is. Akkor Fairway fölszerszámozta a lovát, begöngyölgette a súlyos ajándékot, kocsira tette, s elindult észak Shadwater felé a Venn házához.

Yeobright, midőn teljesíté azt a kötelességet az esküvőn, a mely természetszerűleg reá nézett, s aztán Vennel és Thomasinnal visszatért a házhoz, vonakodott részt venni a lakomán és a tánczban, a mely a napot befejezte. Ez nem jól esett Thomasinnak.

- Szívesen itt maradnék, de attól tartok, nem illek bele a társaságba - szólt Clym. - Olyanforma hatást tennék, mint a koponya a terített asztalon.

- Ugyan, ugyan, Clym.

- Ezt nem is tekintve, örvidenék, ha nem kívánnád a jelenlétemet. Tudom, hogy ez nem járja tulajdonképen, de félek, nem találnám jól magam a vendégeitek közt. Íme ez az igazság. Ha most távol maradok, nincs abból semmi baj, majd meglátogatlak később gyakran.

- Akkor hát engedek, tedd azt, a mi neked legkellemesebb.

Clym megkönnyebbülten ment vissza szobájába, s azzal tölte a délutánt, hogy megcsinálta a vázlatát egy beszédnek, a melylyel végre meg akarta valósítani jó s rossz időben egyaránt ápolgatott tervét. Újra meg újra megvizsgálta, mérlegelte szándékait és semmi okot sem látott arra, hogy megváltoztassa őket, ámbár jelentékenyen összebb vonta terveit. Látását a szabad levegő erősebbé tette, de olyan erős most sem volt, hogy az igazi tanulást kibírta volna. Ez azonban őt nem szomorítá el, volt még elég hétköznapi föladat, a mi összes energiáját igénybe veszi s minden óráját elfoglalja.

Esteledett s a ház alsóbb részében mind élénkebb lett az élet, a kerítés ajtaja folytonosan ki s becsapódott. Úgy volt, hogy a vacsora korán meg lesz, s a vendégek összegyűltek még alkonyat előtt. Yeobright lement a hátsó lépcsőn s ott egy ösvényen át a puszta felé indult. Sétálni akart egyet, míg a társaság széjjel nem oszlik, akkor majd visszajön, hogy istenhozzadot mondjon Thomasinnak és férjének, mielőtt elválnának. Lépteit ösztönszerűen a Mistover felé irányította, arra az ösvényre tért, a melyen akkor járt, mikor azon a borzasztó reggelen a Zsuzsánna fiától megtudta, mi történt a házában. De nem fordult félre a kunyhó felé, hanem egy dombnak tartott, a honnan beláthatta azt az egész tájékat, amely valaha Eustacia otthona volt. Míg a sötétülő szintért nézegette, lépteket hallott közeledni. Clym nem látta, ki jön, nem is szólította volna meg, ha a gyalogos, a ki Charley volt, reá nem ismer s nem köszön.

- Régen nem láttam magát, Charley - mondá Yeobright. - Sokszor jár errefelé?

- Nem - felelt a fiu. - Ritkán jövök kívül a gáton.

- Ott volt-e a májusfánál?

- Nem - felelt Charley, az előbbi közönyös hangon - nem törődöm már én az olyasfélékkel.

- Maga szerette Eustaciát, úgy-e? - kérdé Yeobright szeliden. Eustacia gyakran említette előtte a Charley regényes vonzalmát.

- Nagyon szerettem. Oh bár...

- Nos?

- Ha nem veszi rossz néven a kérésem Yeobright úr, szeretném, ha adna valamit nekem, a mi valaha a tekintetes asszonyé volt.

- Nagyon szívesen. Kész örömet, Charley. Hadd lám csak, mim van tőle, a mi önnek jó lenne? Jöjjön haza velem, ott majd utána nézek.

Visszafordultak Blooms-End felé. Mikor oda értek, a ház homlokzata sötét volt, a függönyök is le voltak eresztve, úgy hogy a szobákba nem lehetett betekinteni.

- Menjünk körül - szól Clym - én most a hátsó lépcsőn járok föl.

Megkerülték a házat, fölhaladtak a sötét lépcsőn a Clym szobájába. Yeobright gyertyát gyújtott, Charley csöndesen követte. Yeobright kutatni kezdett az asztalfiókban, végre egy selyempapirosból két vagy három hullámos hollófekete fűrtöt vett elő, ezek közül kiválasztott egyet, bepakolta s odaadta a legénykének, a kinek a szemét elborította a könny. Charley megcsókolta a kis csomagot, aztán zsebetette és hálásan mondá:

- Nagyon köszönöm a jóságát, Clym úr!

- Elkísérem egy darabig - szólta Clym.

A multság vidám zaja közt haladtak lefelé. Útjuk egy kis oldalablak mellett vezetett el, a honnan a gyertyák világa kisugárzott a bokrokra; ezt az ablakot tudniillik, a melyet a bokrok meglehetősen eltakartak, nem függönyözték be, úgy hogy innen megláthatta az ember, mi történik abban a szobában, a hol a vendégek vannak, csak egy kissé homályossá tették a képet a zöldes, régi üvegtáblák.

- Mit csinálnak odabenn, Charley - kérdé Clym. - Ma megint nem látok jól, az ablak üvege sem tiszta.

Charley megtörülte a szemét, a mely még most is könnyes volt, s közelebb lépett.

- Venn úr kéri Cantle Keresztélyt, hogy daloljon. Keresztély úgy fészkelődik a székén, mintha nagyon megijedt volna a kéréstől s az apja kezdett egy nótába helyette.

- Igen, hallom is az öreg hangját - mondá Clym. - Táncolni hát nem tánczolnak. S Thomasin a szobában van-e? Úgy tetszik, mintha a gyertyák előtt őt látnám mozogni.

- Ott van. Boldognak látszik; az arcza piros, s nevet valamit, a mit Fairway mondott. Oh istenem!

- Micsoda zaj az?

- Venn úr olyan magas, hogy beleütötte a fejét a gerendába, a min a felesége nagyon megijedt, odaszaladt s megtapogatta a Venn úr fejét, hogy nem dagadt-e fel? Most újra nevetnek, mintha semmi sem történt volna.

- Úgy-e, senki sem törődik azzal, hogy én nem vagyok ott.

- Egy szikrát sem. Most mindnyájan fölemelik poharukat s rá köszöntik valakire.

- Vajon nem én reám-e?

- Nem. Az új párra! Venn úr felel is nekik. Most meg a tekintetes asszony fölállt. Bizonyosan öltözni megy.

- Nos, nem törődnek velem s helyesen is teszik. Minden jól van így, s Thomasin legalább boldog. Ne is maradjunk tovább, már mindjárt széjjel oszlanak.

Elkísérte egy darabon a fiút, s mikor egy negyedórával azután visszatért, Thomasin és Venn útrakészen állottak, a vendégek pedig mind hazamentek már.

A fiatal pár beleült abba a négykerekű kocsiba, a melyet Vennek a kocsisa hajtott át. A kis Eustaciát és a dajkát a hátsó ülésen helyezték biztonságba, a kocsis pedig egy vén, cseberbelépő ponyn, a melynek a patkói úgy csattogtak, mint a cséphadaró, hátul lovagolt, mint valami múlt századbeli testőr.

- Most már megint tied lesz az egész ház - szólt Thomasin, a mint lehajolt, hogy bátyjának jó éjszakát mondjon. Egy kicsit magányos lesz az után a húhó után, a mit mi csináltunk.

- Nem baj - felelt Clym - mélán mosolyogva. Aztán a kocsi elindult, eltűnt az éjszaka árnyékában, Yeobright pedig visszament a házba. Az óra ketyegése volt az egyedüli hang, a mely köszönté, mert egy lélek sem maradt a házban. Keresztély, a ki szakács, inas és kertész volt egy személyben, apjával töltötte az éjszakát. Yeobright leült az egyik üres székre és sokáig maradt ott gondolatokba merülve. Anyja széke szemben állott. Ma este olyan emberek ültek rajta, a kik alig emlékeztek arra is, hogy ez valaha a ház asszonyáé volt. De Clymnak szinte úgy tetszett, hogy anyja most is jelen van. Bármennyire elhalványult is emléke mások előtt, ő előtte szentség volt az, a melynek fényét még az Eustacia iránt való szerelem sem tudta elhomályosítani. De most nehéz volt a Clym szíve. Ez az anya nem örvendett vele, mikor vőlegény volt, mikor a szíve tele volt vidámsággal. Az események igazat adtak neki s bizonyosságot tettek arról, hogy fia volt a legfőbb gondja. Engedelmeskednie kellett volna, nemcsak a maga érdekében, hanem Eustaciáért is. Minden az én hibám! - suttogetta. Oh anyám, anyám, ha újra kezdhethném az életet, s elszenvedhetném érted azt, a mit te szenvedtél érettem.

Az esküvő után való vasárnapon különös látvány tárult föl a Blackbarrown. Messziről úgy tűnt föl, hogy egy mozdulatlan alak áll az elhagyatott csúcson, épen úgy, mint Eustacia állt két és fél évvel azelőtt. De most nem homályos szürkület volt, hanem kora délután és derült, meleg idő, csak a nyár szellője lengett körül. Azok, a kik a szomszédos halmokra fölkapasz-

kodtak, észrevehették, hogy a középső alak, mely az égbe merült, nem volt egyedül. Körötte a Barrow lejtőjén egész csomó férfi és asszony heverészett vagy üldögélt kényelmesen, s hallgatták a középben álló ember szavait, a ki prédikált nekik, míg ők eltűnődve tépdésték az avarfüvet és a páfrányt s kavicsokat gurítgattak lefelé a lejtőn. Ez volt az első azon hegyi prédikációk közül, a melyek itt fognak megtartatni minden vasárnap, míg szép idő jár.

Kettős oka volt annak, hogy Clym választása a Blackbarrowra esett: először központi helyzete volt a szerte szórt viskók között, s másodszor a szónokot meg lehetett látni a körül eső tájék minden pontjáról, s föltűnése jelként szolgálhatott azoknak a kószálóknak, a kik a beszéd iránt érdeklődtek. A szónok hajadonfővel állott s a szellő szeliden lengette haját, amely egy kissé gyér volt oly embernél, a ki még harmincz esztendő sem számlált. Szemeit ellenző védelmezte, arcza gondolkodó volt és redőkbe vont; de bár testileg a hanyatlás jeleit mutatá, hangjában nyoma sem vala a gyöngeségnek, gazdag, érczes, átható volt az. Kijelenté, hogy beszédei néha világiak lesznek, néha vallásosak, de dogmatizálók soha; vezérigéit mindenfajta könyvekből fogja válogatni. A mai délután igéi ezek:

«És fölkelvén a király, elébe méne az ő anyjának és fejet hajtott ő előtt, azután pedig leüle az ő trónjára és az ő anyjának széket készíttete; ez pedig leüle a tróntól jobbfelől. Azután monda az asszony: egy kevés kéréssel jövök tehozzád és kérlek ne mondj nemet énnekem. És a király felele néki: Anyám, kérj tőlem, a mi tetszik, mert nem fogok nemet mondani tenéked.»

Yeobright tényleg megtalálta hivatását abban, hogy vándorló pap és ígehirdető lett a szabad ég alatt; e naptól kezdve szakadatlanul munkálkodott ezen a mezőn, hirdetvén nemes, magasztos erkölcsi elveket, s nem csupán egyszerű népi nyelven a Blackbarrow közönségének, hanem műveltebb, magasabb stylben is a városházak lépcsőiről és tornáczairól, a piaczi keresztek küszöbjeiről, a kutak párkányáról, a sétatereken és a rakodópartokon, a hidak mellvédjeiről, fészerekben és csűrökben, s minden ilyenféle helyen a szomszédos wessexi városokban és falvakban. A megállapodott hittételekkel és bölcséleti rendszerekkel sohasem foglalkozott; elégnek tartotta, ha csupán azokat a kérdéseket tárgyalja, a melyek minden jó embert érdekelnek. Voltak, a kik hittek neki, voltak, a kik nem hittek; némelyek azt mondták, hogy szavai csupa közhelyek, mások azt, hogy kevés a szellemi műveltsége; ismét mások úgy vélekedtek, hogy egészen rendinvaló dolog, ha prédikálásra adja magát az ilyen ember, a ki a szeme miatt úgyse igen tudna egyebet végezni. De szívesen fogadták mindenfelé, mert szomorú története általánosan ismeretes volt.

-&-